

B. H. BLACKWELL LTD.
BOOKSELLERS
50 and 51, BROAD STREET

2/6

23/32

HJALMAR BERGMAN

S K R I F T E R

MARKURELLS
I WADKÖPING

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Ragna Aicher.

HJALMAR BERGMAN

MARKURELLS
I WADKÖPING

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1926

1.

Solen gick upp, markerande i staden Wadköpings annaler en märklig dag, den 6 juni år 1913.

Tegeltaket på utvårdshuset Kupan flammade som eldslågor, vajade sakta av och an, lyftes av längtan till flykt men besinnade sig och sjönk åter tillbaka mot takstolarna som det tunga, ärliga och vållagda tegeltak det i själva verket var.

Men domkyrkotornets kajor upphävde gälla skri och höjde sig i snävrande kretsar högt över den gyllene tuppen. Dock icke alltför högt.

I gräset under linden blänkte glas: vitt glas, brunt, grönt, blått glas, slipat glas och oslipat, helt glas, spräckt glas och krossat glas, alla sorters glas. Samt en del porslin och en bordduk märkt H. H. M. — Harald Hilding Markurell.

Under linden stod ett bord och två stolar av järn. På bordet, vars skiva pryddes av zodiakens stjärnetecken, stod en kopp med kaffe och en kopp med punsch som helt fylldes av flugor, getingar och en jättestor humla. Humlan levde ännu. Uppklättrad på sina olyckskamraters lik kämpade hon

en ojämn kamp mot rusets fördärvliga verkningar. Då och då gav hon till ett ångestfullt surr, dovt och dystert som virveln från förstämnda trummor.

På stolarna under linden sutto lektorn i historia och adjunkten i naturkunnighet. Det sista glaset hade för timmar sedan tömts och kamratfestens sorl somnat i sömniga god natt, men dessa båda män hindrades av en mångårig vänskap från att bryta upp. Lektorn i historia kunde inte gå hem före adjunkten i naturkunnighet, och adjunkten kunde inte gå hem före lektorn. Alltså sutto de kvar. Som så många gånger förr. Adjunkten sov och ur hans gap sågade sig andedräkten stötvis fram. Lektorn vakade, han väntade på solen. Redan i solnedgångens vemodiga timme hade han uttalat sin förvissning att hon skulle komma igen. Och nu som så många gånger förr fick han rätt. Han sade:

Det gav jag mig attan på. Där är hon, Blaffan!

Och han tog koppen, som var fylld med punsch; men då han varnade flugorna och getingarna och humlan, gick en ilning av vedervilja genom hans kropp alltifrån huvudet till fotabjället.

Han ställde koppen ifrån sig och började med skumma blickar undersöka marken, bland vars glasskärvor han hoppades återfinna sin förlorade pincené.

Längst ut på terrassens yttersta sten, just där trappan går ned till körvägen, satt en råtta på sin bak, tvinnande mustaschen. Staden låg så djupt under henne, att hon nästan befann sig i jämn-

höjd med domkyrkotuppen. Slottets fyrkant höjde sig till höger om henne, på vänster hand hade hon läroverket, som platt och långt låg framstupa på sin öken till sandplan. Gatorna öppnade sig fläckfria och tomma i morgonljuset, och tystnaden var fullständig. Endast från den aldrig slumrande bangården hördes lokens ilskna frustande, då de knuffade morgonsömniga vagnar fram över skennorna. Staden sov och skulle sova ännu ett par timmar. Råttan satt stilla, tvinnande sin mustasch. Ingenting tycktes störa hennes behagliga morgonvila. Inför henne låg en av kungariket Sveriges mest välbyggda och ansade städer, som ej heller saknade pittoreska antikviteter i lagom mängd, grönskande parker, en lång, smal å samt som blånande bakgrund en sjö. Folktom och tyst, sovande och med ännu orörda soptunnor borde den ha ingivit råttan behagliga morgontankar.

Lektorns blick, som trevade utmed marken, nådde råttan och stannade. Där sitter en råtta, tänkte han. Jag ska ta koppen med flugorna och kasta den i ryggen på henne. Om hon då springer sin väg, är det en riktig råtta.

Och han lyfte handen men lät den åter tveksamt sjunka. Ty visshetens företråde framför ovissheten bekänner människan med sina läppar men icke med sitt hjärta.

Vad åter råttan beträffar, så hade hon nu som alltid goda och förnuftiga skäl för sitt handlingsätt. Hon höll sig orörlig och till utseendet bekymmerslös, fast hennes ställning i själva verket

var förtvivlad. Minsta rörelse betydde döden. Alltså satt hon stilla. Vilket visserligen även det betydde döden. Ty två eller tre alnar bakom henne låg herr Markurells katta, solade sin mage, slickade sina tassar och skänkte då och då ur lätt vidgade ögon en smeksam blick åt den sittande råttan.

En junidag är lång, tänkte herr Markurells katta.

Lektorn i historia tänkte:

Jag behöver inte kasta koppen. Där ligger en katt. Om råttan vore riktig, skulle även han se henne. Om han såge henne, skulle han ta henne. Men han tar henne icke.

Få människor i Wadköping ha så illa brukat sin ungdom och mandom att de på äldre dagar nödgas betvivla en rattas existens. Lektorn i historia, Ivar Barfoth, var icke heller någon äkta Wadköpingsbo och dessutom tillhörde han den Markurellska kretsen. Allt dåligt eller misstänkt hade en viss benägenhet att samla sig kring herr Markurell, som även han var en utsocknes. Sådana män fostras icke i Wadköping.

Likväl måste släktena Markurell och Barfoth hava tidigare förbindelser med staden. I hörnet av Vedbotorget och Klockaregränd ligger ett lågt, långt gammalt hus, som av ålder kallas Markurellska huset. Ännu så sent som i början av åttiotalet ägdes och beboddes huset av en fröken Markurell. Hon hade hos sig en svagsint gosse,

som var hennes son eller systerson, ovisst vilket. Man vet över huvud taget mycket litet om fröken och gossen. Blott det, att fröken varje lördagskväll klockan sex spelade koraler på en kammarorgel och att gossen samtidigt satt i ett fönster åt torget och grät. Varför han grät är obekant. Men barnen från kvarteren kring torget brukade samlas på gångbanan utanför fönstret. De gjorde icke narr av den gråtande, svagsinte gossen, vilket hade varit synd; de endast betraktade honom. Ackompanjerad av orgeln grät den stackars gossen så ihärdigt och trofast, som om han trots sin hjärnas svaghet hade förstått, vilket nöje han beredde de kära små kamraterna på andra sidan rutan. En dag kom en ängel från himlen och hämtade honom. Det skedde just en lördag strax efter klockan sex, då fröken Markurell spelade koraler och gossen grät. Barnen voro mangrant församlade. När de blevo ängeln varse, stego de något åt sidan så att han kom åt att öppna fönstret och lyfta ut gossen. Med gossen tryckt i sin famn svävade ängeln snett över torget, vilade en stund på domkyrkotuppen och fortsatte sedan färden mot det osynliga. Barnen undersökte torgets grå stoft och funno mycket riktigt svarta stänk, spår efter gossens tårar. In i det sista hade han gråtit. Barnen ropade in genom fönstret till fröken Markurell, som alltjämt spelade koraler, att en ängel tagit hennes gosse. Därpå gingo de hem, glada över vad de bevittnat men på samma gång missnöjda med att de icke vidare skulle få se gossen

gråta. Mödrarna tröstade dem med, att den svagsinte gossen nu vunnit sin befrielse. Och ehuru det ju snarare var en tröst för honom än för dem, funno de en viss tillfredsställelse i medvetandet att en liten kamrat icke längre led.

Fröken Markurell sålde kort därpå sin gård till häradshövding de Lorche, som redan då var en stor matador. Han i sin tur sålde den ett par decennier senare till H. H. Markurell och skall, påstås det, ha tjänat runda hundra tusen på affären.

Berättelsen om den gråtande gossen hänger måhända på något sätt samman med en annan berättelse, i vilken både namnet Markurell och namnet Barfoth förekommer. För vid pass hundra år sedan skall det ha funnits en gosse Markurell och en gosse Barfoth i staden. Deras föräldrar och övriga förhållanden känner man inte till, men man vet att de voro gymnasister. En dag skall gossen Barfoth ha sagt till gossen Markurell: Om vi gå upp i kyrktornet och om vi sticka ut en plankan genom östra torngluggen och om du står innanför och håller i plankan och om du lovar att inte släppa den, så ska jag gå ut på plankan och ta kajungar. Gossen Markurell gav genast med hand och mund löfte att vara honom behjälplig; en lämplig plankan bröts loss från ett avsides liggande uthus och planen verkställdes till punkt och pricka. När nu Barfoth krupit ut och rest sig på knä på plankan, som sviktade en smula, frågade Markurell hur många ungar det fanns i boet. Det fanns tre.

Och hur vill du, att vi ska kunna dela tre ungar, frågade Markurell. Barfoth svarade: Eftersom jag löper all faran och har det största besväret, är det rättvist, att jag får två och du en. Markurell genmälte: Jag vet inte, om det är rättvist eller ej, men jag vet, att om jag inte får alla tre ungarna så släpper jag plankan. Härom tvistade de en stund och Markurell sökte beveka sin kamrat genom att låta plankan guppa upp och ned, som då man gungar bock. Barfoth använde tvistetiden till att håva in kajungarna, vilkas föräldrar piskade hans ansikte med sina vingar och tillkallade andra kajors hjälp med gälla skri. Slutligen förstod Markurell, att Barfoth var obeveklig, varför han släppte plankan.

Nu är att märka att den tidens gymnasister eller som de också kallades djäknar ständigt buro långa, sida kappor antagligen liknande den rundskurna kappa som gamla fröken Rüttenschöld vid Klostergatan bär än i dag. Barfoth föll, men vinden fyllde genast hans kappa och gjorde därav en sorts ballong. Med en kajunges smala, bara hals i vänster hand och två i höger seglade Barfoth, följd av den ilskna kajflocken, tvärsöver klockargårdens tak i riktning mot skolgården, där han slog ned i en hög alm. Att därifrån taga sig ned på marken var naturligtvis en enkel sak. Men det underbara i denna räddning skall så ha förkrossat Markurell, som åsåg den från tornfönstret, att han icke kom sig för att kräva ens den kajunge, som dock rätteligen tillhörde honom. Berättelsens trovärdighet

styrkes därav, att almen på skolgården alltjämt kallas Barfotens alm.

Längre bort i annalerna träffa vi en Markurell, klockare i Wadköping, och ännu längre bort en annan, som efter att ha tillbragt halva sitt liv i utlandet återvände hem omkring år sextonhundra endast för att ett decennium senare offentligen hängas på Wadköpings torg. Detta faktum meddelas av lektor Ivar Barfoth i den historik över stadens utveckling, som skulle ha celebrerat dess femhundraårsjubileum. Lektorn tillfogar i en not:

Ehuru vi icke med säkerhet känna det brott för vilket Markurell anklagats och hängts, bör det dock lända så honom som hans efterkommande till tröst, att det skedde här och icke i utlandet. Ty främlingar kunna lätt nog av misstag råka hänga en stor rackare men landsmän emellan förekommer sådant aldrig.

Lektorns manuskript var rikt på dylika noter och anmärkningar, varför hans högvördighet biskopen, som haft förutseende nog att begära ett korrekturavdrag, anmodade författaren att antingen purgera sin skrift eller inställa dess tryckning. Lektorn valde den senare utvägen såsom varande minst tidsödande.

I början av nittioalet blev H. H. Markurell värd på Kupan, ett utvårdshus, som ligger på de Lorcheska godset Stortoftas mark tio minuters väg från Östertull. Vem var herr Markurell? Varifrån

kom han? Enligt fröken Rüttenschölds mångfaldiga gånger uttalade åsikt kom han direkt från helvetet och skulle en gång dit återvända följd av den skara osaliga Wadköpingsandar, som släckt sin timliga törst på hans krog. Trovärdigare ehuru mindre djupsinnig förefaller oss en annan version, enligt vilken herr Markurell skulle ha bedrivit lanthandel ett par mil utanför staden. Här upptäcktes hans obestridda duglighet av häradshövding de Lorches allseende blick; han började anförtro Markurell allehanda smärre uppdrag, som krävde grannlagenhet och förslagenhet. Slutligen satte han honom till värd på Kupan. Trots allt förtal kunna vi med ett par siffror rättfärdiga denna åtgärd. År 1890 gav Kupan i årligt arrende trehundra kronor, år 1900 tolv tusen. Är det icke talande siffror? Samtidigt hade herr Markurells privata förmögenhet ökats med ett belopp som är absolut okänt men sannolikt ej obetydligt. Ty sistnämnda år inköpte han Markurellska gården vid Vedbotorget, tillskyndande sin välgörare en vinst på runda hundratusen. Fröken Rüttenschölds förut bemälda åsikt strider uppenbarligen mot dessa bevis på Herrens välsignelse.

Markurells intåg i Wadköping var på intet sätt lysande men väckte dock ett visst uppseende. Dagen var grå av decemberdimma, åket grått av decembervägens dy. Herr Markurell själv ensam på framsätet svept i en gammal regnkappa och med mössan neddragen över den rävröda hårkransen företedde ingenting som kunde väcka upp-

seende. Annorlunda fru Markurell. Redan vid tullen hade hon haft oturen att tappa hatten. Orsaken till olyckan bör sökas i herr Markurells livliga lynne; det närmare förloppet må förbliva en familjehemlighet. Fru Markurell satt tämligen högt, uppklättrad på en stor, bukig sälskinnskoffert. Hennes hårknut hade lossat och håret föll, dävet av dimman, i virvlar och vågor ned över hennes kinder, skuldror, rygg. Aldrig hade någon marknadsprimadonna förevisat ett så underbart rikt och skönt hår i Wadköping. Det var rött som mannens, men vilken skillnad på rött och rött! För resten var det icke ett hår utan en fäll, en ljust roströd fäll, len som en angorakatts men med metallhård lyster.

Fru Markurell var för stolt och för lat att vidtaga några ändringar i sin makes anordningar; hon lät hatten ligga på vagnens botten, håret svalla över skuldrorna. Hennes ansikte var vitt, hennes ögon stora och mörkblå. Hon satt rak, såg stint framför sig, höll sonen Johan på sitt knä. Sonen Johan var nio månader gammal.

Herr Markurell stannade framför de Lorcheska huset vid Stortorget, band märren vid en lyktstolpe och gick att uppsöka häradshövdingen. En skock barn, som kanske bevittnat familjescenen vid tullen, slog i glad förväntan vakt kring vagnen. Äldre personer av båda könen stannade på något avstånd, förvånade och en smula förargade. En kvinna utan hatt och hårknut i orörlig förbidan framför det de Lorcheska huset vid Wadköpings

Stortorg var någonting irriterande överkligt som i likhet med lektor Barfoths råtta kunde få en att betvivla ögats vittnesbörd. Man såg sig om efter polis. Tre konstaplar anlände. Den förste tog märren vid betslet och undersökte noggrant hennes tänder. Den andre hukade sig ned bakom kärran och påtade med sabelbaljan på hjulaxlarna. Den tredje lyfte på framsätets fotsack. Ingenstädes fann man nyckeln till gåtan. Och man iakttog under djup och beklämd tystnad den orörliga fru Markurell, hennes hår, hennes barn, hennes åk, hennes märr. Wadköping gav ett nytt prov på den tålmodiga ihärdighet varmed Vedbotorgets barn räknat den svagsinte gossens tårar.

Plötsligt inträffade något, som på sätt och vis leder tankarna tillbaka till berättelsen om gossen och ängeln. Barnen, som bildade häck kring vagnen, drogo sig skyggt åt sidan, lämnande plats för en person av ett vördnadsbjudande yttre. Det var dock denna gång icke någon ängel, det var fröken Rüttenschöld. Hon bar sin rundskurna kappa, sin kapotthatt, sin urblekta paraply. Korte-ligen, hon var sig lik. Lyftande sitt paraply och pekande på Johan Markurell sade hon:

Där ha vi Jesusbarnet!

Johan satt på sin mors knä, stödd av hennes arm. Hans lilla ansikte var lika blekt som moderns men i övrigt liknade han henne icke. Hans hår var svart, hans ögon mörkgrå, nästan svarta, hans ögonbryn svarta och redan skarpt tecknade, hans näsa krökt. I själva verket påminde han om en

liten son av Juda. Dessutom var hans min allvarlig, högtidlig, vemodig, och icke ens den omständigheten att han genast sträckte ut sin lilla hand för att rycka till sig paraplyet, lät fröken Rütten-schöld ana, att han i grund och botten var en rackarunge. Aningen kom dock redan några dagar efteråt och övergick tämligen snart till viss-het.

Men för ögonblicket bekräftade hon sin utsago, i det hon vände sig till konstapeln bakom kärnan och sade:

Karlsson, gå upp på slottet och anmäl för herr baronen och landshövdingen att han inte behöver oro sig. Vi ha funnit Jesusbarnet.

Om det i Wadköping finnes någonting lika ärevärdigt som dess domkyrka och lika fast grundmurat som dess slott, så är det föreningen »Jesu Krubba». Den stiftades anno 1802 av lagman Louis de Lorche, häradshövdingens farfarsfar, till åminnelse av hans sagda år avlidna dotter, stiftsjungfrun Teodolinda Emerentia Agata. Stiftsjungfrun, som dog ogift vid fyrtiosju års ålder, hade givetvis icke själv några barn men närde för andras en hängivenhet utan gräns. Hon nöjde sig icke med att överhopa dem med smekningar, gåvor och gotter; hon stal dem. Hon smög sig in på bakgårdarna, lockade till sig de lekande små, dolde dem i sin kjortels yviga veck och förde dem försiktigt över torget till lagmansgården. Lik en höna som uppburrad och med fällda vingar

döljer kycklingflocken mellan sina fjädrar. Lagmannen skämdes över att ha en sådan tossa till dotter och bestraffade henne på mångahanda sätt, bland annat genom att tilltala henne med alla de tre namn hon i dopet undfått, icke efterskänkande en enda stavelse. Först efter hennes död började han kalla henne Tea, en sammanfogning av initialerna. Och stiftade till hennes åminnelse föreningen »Jesu Krubba».

Vid tiden för Markurells intåg i Wadköping bestod föreningens styrelse av följande illustra personer: landshövdingen, baron Rüttenschöld, ordförande, häradshövding de Lorche vice ordförande och kassaförvaltare, lektor Barfoth sekreterare samt vidare landshövdingenskan Rüttenschöld, född de Lorche, fröken Rüttenschöld, änkefru de Lorche, född Edeblad (häradshövdingens mor, änka efter hovstallmästaren de Lorche på Stortofta), överstinan Edeblad, född grevinna Battwyhl, domprostinnan Tollin, född de Lorche, samt unga fru de Lorche, född grevinna Battwyhl.

I denna förnämliga krets infördes tack vare fröken Rüttenschölds obetänksamhet unge Johan Markurell. Svept i en bländande vit linda sattes han i unga fru de Lorches knä. Änglar omgävo honom, adjunkten Leontin med det stora skägget stod vid hans sida, höljd i säckväv och stödd mot en enpåk. Och framför Johan lågo konsistorienotarien Enell, lektor Barfoth och löjtnant Brenner, präktigt skrudade och räckande gossen myrra och

rökelse på en sockerskål, ett uppläggsfat och en jardinjär av rent silver.

Längst bort i salongens mörker suto Johans föräldrar. Herr Markurell kröp ihop, som om han väntat stryk. Med båda händer rev han sig våldsam i den rävröda hårkransen. Han tuggade tobak, han spottade i den blommiga näsduken, han snöt sig, han grät. Ty tavlan var betagande vacker och dess medelpunkt var herr Markurells förstfödde och enfödde son. En ovanlig känsla av tacksamhet kom honom att lägga armen kring hustruns liv. Fru Markurell lät det ske och erfor icke ens någon motvilja. Hon satt rak, stel och högtidlig som alltid, men hennes ögon brunno av modersstolthet. Johans upphøjelse ingav henne vänliga känslor mot Markurell, som fört mor och barn till det av Herren välsignade Wadköping. I andanom såg hon redan sin son upptagen i de förnåma Wadköpingsbarnens krets. Kanske skulle denna moderliga vision besannas. I Wadköping givs det för den enkla människan tvenne sätt att vinna burskap inom den förnåma världen. Det ena, det mera solida, är där som annorstädes att tjäna grovt med pengar. Det andra, det snabbare och säkrare, består i att med takt och talang deltaga i »Jesu Krubbas» tablåer. Johan visade talang så tillvida som han med naturligt behag uppbar sin roll. Tyvärr saknade han takt.

Fru de Lorche, född grevinna Battwyhl, hade vid tiden för »Jesu Krubbas» årsfest nyligen hemkommit från sin bröllopsresa. Hon var häradshöv-

dingens andra hustru. Hon var nitton år. Aldersskillnaden makarna emellan belöpte sig på tjugu år, sex månader och nitton dagar. Dessutom hade hon två år tidigare varit utsatt för ett underverk. Allt omständigheter som gjorde henne till ett kärt föremål för den allmänna uppmärksamheten.

Hennes flickår hade förflutit i ett tarvligt skymundan. Fattig och föräldralös hade hon uppfostrats hos sin tant, överstinnan Edeblad. Hon hade varit ovanligt ful. En gänglig kropp, förlägen hållning, trumpen uppsyn, ständigt nedslagna ögon, bleka, knotiga kinder, en näsa som inte riktigt visste om den ville upp eller ner, ett visserligen tjockt och långt men färglöst hår — se där! Det enda hos Elsa von Battwyhl som påminde om den kvinnliga fägringens symbol, hinden, var hennes ben. Och dessa spatserkäppar demonstrerades på ett hänsynslöst sätt i grova grå ullstrumpor under alltför korta kjolar. Hela staden hade klart för sig, att överstinnans systerdotter var en ful, gänglig, obetydlig tös. Gymnasisterna vägrade att dansa med henne; i hennes unga leverne fanns varken baler, bakelser eller kyssar. Tante Rüttenschölds sura karameller var allt vad hon erhöll utöver livets nödtorft. Tante Rüttenschöld älskade alla fula flickor, omfamnade dem och proppade dem fulla med en särskild sort mycket sura karameller, som visserligen kunde vara uppfriskande men som förstörde tänderna och gjorde de stackars flickorna ännu fulare. Tante Rüttenschölds flickor utgjorde en sluten kast, ett slags kvinnligt präst-

kollegium, i mångt och mycket påminnande om vestalernas. Tempeltjänsten, som utfördes i tante Rüttenschölds gredelina kabinett, bestod huvudsakligast i högläsning och knäckkokning. Wadköpings vestaler åtnjöto i likhet med Roms det största anseende. De sutto främst visserligen ej på teatern, ty teaterbesök voro förbjudna, men i skola, kyrka och på »Jesu Krubbas» fester. När man hälsade dem på gatorna, vek man vördnadsfullt åt sidan. Men man dansade icke med dem, man bjöd dem sällan på bakelser och man kysste dem aldrig. I sistnämnda avseende voro Wadköpings vestaler till och med bättre skyddade än Roms.

Under sju långa skolår tillhörde Elsa Battwyhl tante Rüttenschölds ansedda trupp. I början av det åttonde skolåret inträffade ett under. På en enda natt blev hon vacker. Sådant händer ibland unga flickor i sexton- och sjuttonårsåldern. Man förstår inte, hur det går till; man endast konstaterar faktum. I dessa liksom i en del andra fall gör man klokt i att tro på ett mirakel. Elsa Battwyhls förvandling upptäcktes en morgon i påskveckan av hennes onkel, överste Edeblad. Han satt vid frukostbordet och knackade håll på ägg. Hans ilskna, rödsprängda små grisögon stirrade oavvänt på niëcen, allt under det att han knackade ägg efter ägg utan att smaka dem. Överstinnan luktade bekymrad på äggen, och då hon fann dem alla friska och otadliga, stannade hennes förstånd och stod stilla. Plötsligt sträckte

sig översten tvärsöver bordet och nöp sin nièce i kinden. Varpå han reste sig, spände ut sitt bröst, strök sina mustascher och lämnade salen med spänstiga steg. Utkommen i tamburen började han tralla en gammal slagdänga från Karlberg.

Följderna av denna förvandling blevo ödesdigra. Tante Rüttenschöld beskyllde Elsa för att ha svikit hennes förtroende. Hon påstod, att flickan satte upp sitt hår »på ett annat sätt». Men ju mer den gamla damen vattenkammade och slätborstade den olyckliga flickans askfärgade hår, desto mjukare och rikare blev det. Ju oftare hon bannade henne i gråt, desto vackrare glänste hennes ögon. Kinderna rundades och antogo en livligare färg; blusen, som hängt slak lik ett segel i stiltje, började svälla. Och om också benen alltjämt voro väl gracila, doldes de numera under långa kjolar. Dessutom är det antagligt att en ökad träning kom dem att utvecklas. Herrar gymnasister lämnade henne icke längre i värdig vila; hon dansade alla danser. Därmed var hon utesluten ur Wadköpingsvestalernas krets. Hon fick icke längre läsa högt i gredelina kabinettet, hon fick icke koka knäck, hon fick inga sura karameller. Men hon fick bakelser. Hon blev sedd på konditorierna. Hon blev sedd i slottsparken, graciöst svängande sin kjol mellan två par långbyxor. Hennes anseende sjönk mycket hastigt. Den första maj blev hon föremål för en serenad, anordnad av löjtnant Brenner. Olyckligtvis var

översten musikalisk och löjtnanten fick arrest. Men flera serenader följde och unga män började springa i det Edebladiska husets trappor. En morgon innehöll den Edebladiska brevlådan åtta brev adresserade till fröken Elsa von Battwyhl. Samtliga kuvert voro av en nästan lättsinnigt förnäm kvalitet och de olika stilarna präglades av en gemensam strävan hän mot den ideala skönskriften. Översten frågade sig, om han borde bryta dessa brev. Hans ridderlighet svarade nej, hans samvete ja. Under sådana förhållanden beslöt översten att följa samvetets bud; han bröt breven och lärde känna namnen på åtta unga män. Fem av dem stämde möte med Elsa Battwyhl, den sjätte och sjunde beklagade sig över, att hon icke infunnit sig till utsatt möte. Den åttonde var alldeles rasande. Han påstod att han på angiven plats och tid sett Elsa von Battwyhl kyssa underlöjtnanten greve Carl Henrik Brenner. Icke utan besk självironi frågade han sig, hur han kunnat överleva en sådan syn. Därpå uppräknade han sex olika tillfällen, då han själv åtnjutit samma gunst som han varit nog vanvettig att tro sig ensam om. Brevet avslutades med ett heligt löfte att aldrig vidare besvara fröken Battwyhl, som förut i brevet kallats du och Elsa. Löftet modifierades dock av ett postskriptum, i vilket brevskrivaren anhöll om ett möte klockan precis sex i Wedblads konditori, lilla salen. Vartill fogades en kategorisk försäkran att Wedblads hade bättre gräddbakelser än Lövgrens.

Översten insåg, att detta var en katastrof. Han formligen sjönk ihop i skrivstolen, knäckt under tyngden av sitt ansvar. Och att han samtidigt åter började gnola på den där en smula frivola slagdängan, berodde endast av ett förvirrat sinnes oförmåga att finna rätta uttrycket för sina känslor. Som gammal militär fäste han visserligen tämligen liten vikt vid själva kyssandet, men att hans fosterdotter på en och samma dag mottog åtta brev av mer eller mindre erotiskt innehåll var dock sensationellt. Hans samvete och hans ridderlighet utkämpade en ny dust. Samvetet bjöd honom att själv taga itu med flickan, ridderligheten fann det olämpligt att en man och till på köpet en gammal militär skulle sätta sig till doms i en så ömtålig sak. En kompetent kvinna vore här den rätta domaren. Översten beslöt att giva vika för ridderlighetens krav. Han inneslöt de fatala breven i ett stadigt kuvert, påstämplat Regementsexpeditionen, och med detta under armen begav han sig till det gredelina kabinettet. Att anförtro saken åt sin hustru kunde icke falla honom in, ty överstinnans förstånd skulle redan vid första stavelsen ha stannat och stått stilla.

Tante Rüttenschölds förstånd stod icke stilla en sekund. Det var visserligen en katastrof, men den kom icke oväntad. Dessutom trivdes katastrofer och tante Rüttenschöld bra ihop. Hon hörde till de väl utrustade människor, vilkas krafter växa med situationens allvar. Hennes första åtgärd blev att tillkalla domprostinnan Tollin, född Rüt-

tenschöld, och skolföreståndarinnan fröken Linder. Tvenne vestaler skickades till skolan för att hämta Elsa. Efter två timmars förhör kunde tante Rüttenschöld ringa upp översten och förkunna:

Reinhold, hon har bekänt! Kom genast hit. Jag tänker sammankalla styrelsen.

Vilken styrelse? frågade översten och stirrade med lätt vindande ögon in i telefontrattens mörker.

Styrelsen för »Jesu Krubba».

Översten fick en hostattack och måste lägga från sig luren. Han förstod att han begått en ödesdiger dumhet. Som den gentleman han var, beslöt han att för så vitt möjligt skona sin hustru. Han sökte upp henne och bad henne att gå och lägga sig. Hon strök hans mustascher och vred upp dess spetsar, som mot vanan slokade.

Det gör jag så gärna, Reinhold. Men varför vill du det?

Översten sade:

Jag är rädd, att du har huvudvärk. Du brukar ha det.

Ja, medgav överstinnan och drog sig tillbaka till sängkammaren. Hon fällde gardinerna, tog av sig klänning och korsett, band en våt bindel kring pannan och lade sig på sängen. Hennes förstånd stod stilla och så småningom fick hon mycket riktigt huvudvärk.

Översten gick ut i köket och sade:

Flickor, vad som än händer så får ni inte väcka överstinnan. Jo, om det blir eldsvåda. Eljest icke. Kom ihåg det. Hon har huvudvärk.

Sedan han sålunda gjort allt för att rädda sitt huses frid, begav han sig till Klostergatan. Snett emot Rüttenschöldska huset ligger perukmakare Ströms rakstuga. Översten slog sig ned i stolen närmast fönstret, och allt under det perukmakare Ström tvålade in honom, såg han medlem efter medlem i den illustra styrelsen draga förbi fönstret. Perukmakare Ström sade:

Översten gör som översten behagar. Men om översten kunde sitta stilla, så vore det bättre för oss båda.

Mittpå gatan kom en liten, gammal man, vars yvskäggiga och yvhåriga huvud var så stort och tungt, att den skrangliga kroppen krummade sig under bördan. Det var rektor Blidberg. Efter honom marscherade i noggrann marsch och fördelade på fyra led åtta bleka ynglingar i gymnastmössor. Översten stönade, då han såg detta åttafaldiga förkroppsligande av en ung flickas lättsinne. Det var helt enkelt sensationellt. Perukmakare Ström sade:

Nu vore det på det hela taget bättre att sitta stilla, för nu kommer jag med kniven.

Men översten knuffade honom ifrån sig och sprang upp. Han hade sett något, som oroade icke blott familjefadern och människan utan också regementschefen. Han hade sett underlöjtnant Carl Henrik Brenner leende och omisstänksam marschera rakt mot den Rüttenschöldska fällan. Översten slog upp dörren och ropade:

Idiot!

Ja, översten, svarade Brenner. Och då han såg sin förman intvålad och med haklapp under hakan, blev hans leende ännu gladare.

Vart ska du gå? frågade översten. Löjtnanten rapporterade:

Till tante Rüttenschöld. Hon vill fråga mig om något.

Du går inte dit, befallde översten viskande. Du går genast hem och lägger dig.

Här stod order mot kontraorder. Löjtnantens leende blev ängsligt.

Tante har redan sett mig, mumlade han. I skvallerspegeln.

Översten sänkte rösten ytterligare, men hans viskning saknade icke eftertryck.

Är käringen din chef eller är det jag? Carl Henrik! Jag undanber mig invändningar. Du går hem!

Och för att avrunda samtalet med en fras slungade han efter honom:

Förbannade idiot!

Ja, översten, sade Carl Henrik Brenner och gick hem.

Varpå översten lät perukmakar Ström raka sig, klippa sig och kamma sig. Då perukmakarens resurser voro uttömda, återstod ingenting annat än att begiva sig tvärsöver gatan. I tante Rüttenschölds förstuga stötte han samman med de åtta skolynglingarna, som efter avlagd bekännelse frigivits. Översten rusade in i salongen och slog sig utan hälsning ned på en kanapé.

Jag har inte hunnit förr, pustade han. Och Amelie har huvudvärk. Hur långt har ni kommit?

Man hade kommit ganska långt. Rektor hade utfäst sig att giva sju av ynglingarna nedsatt sedebetyg och att relegera den åttonde. Och styrelsen för Jesu Krubba hade beslutat att sätta Elsa i lämplig helpension i Schweiz.

Vem ska betala det? frågade översten.

Jesu Krubba. Fonden för fromma stiftsjungfrurs uppfostran. Beslutet var de facto fattat men måste klubbas av häradshövdingen, som för tillfället fungerade som ordförande.

I väntan på häradshövdingen drack styrelsen kaffe. Fröken Linder, som visserligen icke tillhörde styrelsen, deltog dock i dess förhandlingar och berättade viskande, att man länge misstänkt någonting. Det hade gått rykten om en flicka i åttonde klassen. Vad hon skulle ha gjort, visste man icke, ej heller vem hon var. Men man trodde sig med bestämdhet kunna säga, att det var en flicka i åttonde.

Rektor Blidberg, som höll sitt tunga huvud stött mellan händerna, hade också hört att det skulle gå rykten om en flicka möjligen i sjunde men sannolikt i åttonde. Hans hustru hade hört att dessa rykten skulle vara av mycket betänklighetsart. Fröken Linder hade varit mycket orolig och kände det nu nästan som en lättnad att se sanningen rakt i ansiktet. Fast hon skulle naturligtvis ha önskat att det varit en annan flicka.

Den sista anmärkningen var överflödigt och

olämplig. Fröken Linder tvärtystnade och kröp ihop under styrelsens blickar. Hon hade vidrört ett sår. Kusinbarn till överstinnan var Elsa genom översten befryndad med änkefru de Lorche, född Edeblad, och genom henne såväl med häradshövdingen som med landshövdingen Rütterschöld, född de Lorche, och med dennas svägerskor, fröken Rütterschöld och domprostinnan Tollin, född Rütterschöld. Korteligen med hela Jesu Krubba.

Översten mumlade:

Det är sensationellt. Det är vad det är.

Men tante Rütterschöld sade:

Om flickskolan vore, vad den var på fröken Rogbergs tid, så skulle detta aldrig ha skett. Jag är ledsen att behöva säga det.

En tyst halvtimme följde. Plötsligt reste sig domprostinnan, som satt vid skvellerspegeln, och sade:

Carl Magnus kommer.

Samtliga reste sig. Tante Rütterschöld gick ut i tamburen. Man hörde henne viskande redogöra för detaljerna i den sorgliga saken. Efter en stund trädde häradshövdingen in i salen. Hans ansikte var mycket blekt, vilket dock ej berodde på stundens högtidlighet. Blekheten var kronisk och framhävdes mycket starkt av ett nästan blåsvart hår.

Häradshövdingen hälsade med korta bugningar till höger och vänster, kastade sin gula portfölj på bordet och intog hedersplatsen i soffan. Tante Rütterschöld lade dokumenten framför honom och

han ögnade igenom dem. Hans min förändrades icke under den pinsamma läsningen, men styrelsen för Jesu Krubba och fröken Linder varsnade med en viss förvåning, att tvenne mörkröda fläckar plötsligt slog ut på huden över kindknotorna. De slocknade långsamt. Häradshövdingen tog av sig pincenén, torkade den, satte den åter på sig. Sade:

Det är således frågan om att tilldela stiftsjungfrun Elsa von Battwyhl ett stipendium på tre tusen kronor att utgå under två år av fonden för fromma stiftsjungfrurs uppfostran. Donator har endast stipulerat ett villkor för erhållandet av detta stipendium, att personen i fråga skall vara allmänt känd för sin otadliga vandel. Är det någon som med anledning av detta villkor har någon invändning att göra?

Tystnaden i gredelina kabinettet blev med ens tryckande tung. Domprostinnan, som led av andtäppa, drog kippande efter andan. Landshövding-skan Rüttenschöld knäppte sina händer och slöt ögonen. Änkefru de Lorche svepte schalen tätare kring sina axlar. Hon led sedan fyrtio år tillbaka av varannandagsfrossa. Hennes bror överste Edelblad räknade på fingrarna: en idiot, två idioter, tre idioter, o. s. v. Fröken Linder, som icke tillhörde styrelsen, vred sig i korkskruvsform och skulle gärna ha borrar sig ned genom golvet.

Men tante Rüttenschöld stod med båda händer stödda mot bordsskivan och gjorde tysta men ursinniga grimaser åt Carl Magnus.

Slutligen lyfte rektor Blidberg sitt tunga huvud och sade:

Med uttrycket allmänt känd torde donator ha menat: av allmänheten känd eller i allmänhet känd. För så vitt jag vet uppfyller — hm — personen i fråga sagda villkor.

Carl Magnus frågade:

Är styrelsen enig med rektor Blidberg?

Tante Rüttenschöld gav honom en hotfull blick och svarade med dov stämma:

Styrelsen är enig.

Häradshövdingen slog i brist på klubba högra handens knogar i bordet; sekreteraren tog beslutet till protokollet. Tante Rüttenschöld sade:

Jaha, det var det. Nu ska Elsa komma in och göra avbön.

Varför det? frågade häradshövdingen. Tante Rüttenschöld rullade makligt fram mot sovkammaren, där brottslingen suttit väl innestängd sedan morgonen.

Varför det? upprepade hon. Därför att hon är en slyna. Hade det varit i min ungdom, så skulle hon först haft ris och sedan gjort avbön. Men björken är dyr nu till dags. Det märks både på ugnar och ungar.

Häradshövdingen reste sig.

Ett ögonblick, sade han. Här finns en dunkel punkt, som jag måste ha klarhet i. Som styrelsens ordförande har jag nödgats taga befattning med några brev till Elsa. Visserligen har varken jag eller styrelsens övriga medlemmar fäst något av-

seende vid dem, vilket tydligt framgår av vårt nyss fattade beslut, men jag fordrar att få veta, hur de kommit i styrelsens händer.

Tante Rüttenschöld pekade på översten, som ridande en sorts på stället galopp avgav en kort skildring av striden mellan hans ridderlighet och hans samvete. Berättelsen gjorde ett så synbart intryck på häradshövdingen, att tante Rüttenschöld rullade tillbaka från sovkammardörren. Häradshövdingen återtog sin plats i soffan; han strök sig några gånger över ansiktet och för varje gång blev hans uppsyn allt dystrare. Styrelsen in corpore iakttog med uppspärrade och oroliga ögon detta minspel.

Mår Carl Magnus illa? frågade tante Rüttenschöld.

Häradshövdingen satte på sig sin pincené och svarade:

Jag får fästa styrelsens uppmärksamhet på en mycket obehaglig sak. Enligt vad en av dess medlemmar vidgår, föreligger här en otvetydig kränkning av brevhemligheten. Visserligen är överste Edeblad ensam gärningsmannen, men jag anser dock, att styrelsen i sin helhet är ganska komprometterad.

Vasa! skrek översten och for upp från sin galopperande kanapé. Är jag en gärningsman? Å, fy tusan! Bror behagar skämta! Gärningsman! Det är ju för djäkligt.

Häradshövdingen sade:

Sveriges strafflag skämtar i varje fall icke och

låter icke skämta med sig. Om morbror slår upp kapitel 22 § 10 skall morbror finna, att kränkande av brevhemligheten straffas med fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst två år.

Två år, mumlade översten och stirrade vindande framför sig. Straffarbete i två år. Det var sensationellt.

Häradshövdingen fortsatte:

Visserligen är det i detta fall icke troligt att den förfördelade parten kommer att föra talan. Men jag vill icke som styrelsemedlem bliva inblandad i en så tvetydig affär. Jag yrkar att överste Edeblad och fröken Rüttenschöld, såsom varande de mest komprometterade —

Carl-Magnus! flämtade tante Rüttenschöld. Du glömmer dig, Carl-Magnus! Du glömmer att jag har inteckningar i Stortofta!

Häradshövdingen fortsatte:

— såsom varande de mest komprometterade, söka förlikning med Elsa, vilket bäst sker genom att till henne i vår närvaro framföra lämpliga ursäkter och göra avbön.

Tante Rüttenschöld yttrade stilla och med ett visst oroväckande saktmod:

Han är inte klok. Jag har tre inteckningar i Stortofta och han vill, att jag ska göra avbön. Han är rubbad.

Men häradshövdingen fortsatte och slutade:

Varom icke utträder jag ur Jesu Krubbas styrelse och kräver att orsaken till mitt steg tages

till protokollet. Jag ger fröken Rüttenschöld och översten tio minuters betänketid.

Så sägande tog han upp sin klocka, öppnade boetten, putsade glaset med en liten bit sämskskinn och upprepade: Tio minuter.

Efter en halv minut hade översten stigit in i sovkammaren, där han fann Elsa liggande framstupa i sängen. Han sade:

Ja, kära Elsa, det här är ju djäkligt obehagligt. Att du inte skäms! Men vi kan ju inte låta Carl-Magnus lämna styrelsen. Hur fan skulle det se ut? Korteligen — jag hoppas du ursäktar.

Elsa von Battwyhl besvarade avbönen med vilda snyftningar och genom att sparka med sina kanske väl gracila ben.

Efter nio och trekvarts minut inträdde fröken Rüttenschöld i sovkammaren. Hon reglade dörren. Till den lyssnande församlingen trängde endast ljudet av den förfördelade partens allt häftigare gråt samt tre eller fyra klatschande ljud, vilkas sanna väsende och orsak förblivit hemliga. Andfådd, rödblå om näsa och kinder trädde fröken Rüttenschöld åter ut ur kammaren. Trots alla yttre tecken till överansträngning var det synbart att hon fått frid med sig själv. Hon sade: Jaha, Carl-Magnus, nu är lilla Elsa och jag försonade.

Häradshövdingen förklarade sig nöjd och upplöste sammankomsten. Han var en man som visste

precis hur långt han kunde gå. Det var hans styrka.

I två års tid visste Wadköping inte stort mer om Elsa von Battwyhl än att hon på en och samma morgon fått åtta kärleksbrev, att hon fördenskull vistades i Schweiz och att hon hade nästan väl gracila ben. En sommarmorgon anno 95 mottog Wadköpingspostens redaktör ett brev, avstämplat i Vevey. Det hade aldrig hänt honom förr. Han visade brevet för redaktion och tryckeri sägande: Titta! Så här se deras frimärke ut. Därpå stängde han sig inne i det allra heligaste, satte sig på kommoden och bröt brevet. Det innehöll en vänlig anmodan från häradshövding de Lorche att annonsera hans förlovning med fröken Elsa von Battwyhl, daterad Vevey midsommarafton. Redaktören hoppade genast ned från kommoden, tvätade sina händer, annonserade och notiserade.

Därmed hade Elsa von Battwyhl åter kommit i själva brännpunkten för Wadköpings uppmärksamhet. Societeten, som nu oåterkalleligen måste räkna henne bland de sina, beslöt att göra det mesta möjliga av henne. Brevkatastrofen hade kastat ett visst lättfärdigt skimmer över hennes vackra person. Det måste utplånas, och man invalde den unga frun i Jesu Krubbas styrelse. Vidare skulle hon presenteras för Wadköping. Ingenting kunde vara lämpligare än att göra det på föreningens årsfest. Festens program skiftar från år till år men dess kärna och glans-

punkt har sedan urminnes tider varit en trogen framställning av den stora händelsen i Betlehem. Stjärnan användes första gången 1827 och har endast undergått den förändringen att talgljuset ersatts av en glödlampa. Krubban är ett kvartsekel yngre. Rollbesättningen sker efter vissa grunder. Herdarna äro gymnasister försedda med lösskägg, änglarna tante Rüttenschölds vestaler. Den ene av konungarna måste vara styrelsens sekreterare (rektor Blidberg fyllde denna uppgift så länge han förmådde böja ett knä och bära sitt tunga huvud upprätt); som den andre konungen är konsistorienotarien självskriven; den tredje utses av okända skäl bland stadens yngre militär. Timmermannen Josef kan vara vem som helst, blott han har det rätta skägget.

Modern skall vara en de Lorche. Antingen född de Lorche eller gift de Lorche. Men en de Lorche.

Barnet slutligen är ett varje år återkommande problem. Det får icke vara nyfött, ty nyfödda barn ha vissa egenheter som gör dem olämpliga för scenen. Det får icke heller vara för gammalt och det bör ha ett prydligt yttre. Dessutom bör det vara välartat för sin ålder. Det får gärna jollra en smula, sträcka sina små händer efter konungarnas gåvor, nicka, skratta, nysa (rökelsen sticker det i näsan) och klappa i händerna. Men det får inte skrika och det måste kunna hålla sig snyggt åtminstone en halvtimme.

Alla dessa krav uppfyllde Johan Markurell.

Han satt i sin himmelska moders knä lika nöjd och trygg som någonsin i fru Markurells. Hans glittrande svarta ögon betraktade med synbart välbehag den utvalda samling av Wadköpings borgerskap, som infunnit sig för att önska honom välkommen till staden. Och allt under det han sträckte högra handen efter konsistorienotarien Enells sockerskål, lyfte han den vänstra med fingrarna utspretade som till välsignelse. Därpå vred han sig något åt höger och lade sin hand mot moderns mun. Han log emot henne. Samtidigt vände han sitt ansikte mot publiken och log ett vemodigt, sorgset men betagande milt leende (den satans pojken visste redan då vad som klädde honom!) och lät sitt huvud långsamt sjunka på ett mycket tankfullt och begrundande sätt.

Ett mera fulländat Jesusbarn hade aldrig uppträtt i Wadköping. Tabblån tycktes skola bliva den vackraste i Jesu Krubbas sekellånga historia. Himlamodern, höljd i ljusblå slöjor, utstrålade ett rent och kyskt behag. Hennes askblonda hår skimrade underbart i skenet från en blå och en röd strålkastare. De tre konungarnas rökelse lägrade lätta moln kring hennes knän, kring hennes skuldror, kring hennes ände. En mild musik av strängaspel strök som en balsamisk vind från Österland över det nordiska Betlehem. Ett ögonblick glömde Wadköping att denna unga kvinna faktiskt för två år sedan mottagit åtta kärleksbrev på en och samma morgon.

Men just i detta ögonblick hände någonting,

som i ett fåtals ögon fulländade tavlans skönhet, i flertalets gjorde den till en ren skandal. Med en snabbhet och en beslutsamhet som man knappast skulle vilja tilltro ett så litet barn, kastade sig lille Markurell plötsligt helt om, rev med raska händer i slöjorna och blottade till midjan den unga kvinnans barm. Varpå han lade sig bekvämt till rätta, beredd att njuta en måltid som man kanske alltför länge undanhållit honom.

Wadköping, representerat av dess elit, visade prov på en beundransvärd sinnesnärvaro. Visserligen rodnade Carl Henrik Brenner upp över öronen, visserligen tappade konsistorienotarien Enell sin sockerskål, visserligen gick det en hisnande ilning genom publiken, visserligen utstötte tante Rüttenschöld någonting mittemellan en suck och en hickning. Men fru de Lorche ändrade icke en min i sitt vackra, lugna, leende ansikte, änglarnavestalerna stirrade lika fromt betaget på mor och barn, och icke ens i herdarnas lösskägg märktes ett spår av grin. Allvaret, högtidligheten, den fromma och solida stämningen låg lika kompakt över scen och salong, då plötsligt ett frustande bravo och en dånande applåd förvandlade detta obehagliga missöde till en verklig skandal. På en vink från tante Rüttenschöld föll ridån.

När ljuset i salongen åter tänts, hade man inte den minsta svårighet att upptäcka fridstöraren. Han gjorde verkligen icke något försök att dölja sig. Uppklättrad på en bänk fortsatte han oförtutet att smälla samman sina fräkniga, håriga

nävar. Den rävröda hårkransen strålade kring hans hjässa. Ögonen rullade, tårarna runno ymnigt. Munnen med dess glesa, gulgrå krokodiltänder utstötte hesa bravo. Hela kroppen vred sig i en paroxysm av fadersstolthet.

Wadköping betraktade honom med medveten ovilja och omedveten förskräckelse. En obehagligare främling hade icke uppträtt inom stadens hank och stör, sedan den förste Markurell hängts på stora torget. Folk med saklig men begränsad fantasi liknade honom vid en hästskojare i färd med att schackra bort en spattig krake. Andra funno i hans vedervärdiga ansikte drag, som livligt påminde dem om Judas Iskariot. Tante Rütten-schöld kunde för sin del icke upptäcka någonting annat än en slående likhet med djävulen. Och hon sade:

Hade han bara vänt på sig, så hade vi nog fått se honom därbak också.

Gentemot detta så gott som enstämmiga vittnesbörd till nackdel för herr Markurells utseende måste vi anföra ett enda till dess fördel. Det kom från en visserligen mycket ovederhäftig person, från damen, vars förstånd hade en beklaglig fallenhet att stanna och stå stilla, från överstinnan Edeblad.

Hon påstod att herr Markurell liknat ett helgon. Ett sannskyldigt helgon, plågat, vridande sig i smärta, kanske kittlat under fotsålorna. Så vitt i sär kunna omdömen om en och samma person vid ett och samma tillfälle gå. Likväl finns det må-

hända möjlighet att slå en bro mellan tante Rüttenschölds omdöme och överstinnans.

Vem säger oss att icke helvetet har sina helgon alldeles som himlen? I så fall bör herr Markurells rävröda hårkrans ha varit en passande gloria.

Hypotesen, hur djärv den än kan synas, har samma förtjänst som de flesta andra hypoteser. Den förklarar allt och förblir själv oförklarad. Hypotesen Markurell — ett helvetets helgon förklarar, varför denne i allo rättrådige man, som aldrig gjort en mask förnär (vi ha härutinnan hans egen försäkran att bygga på) mot sin vilja skulle locka så många hedervärda män in på orättfärdighetens kungsväg. Och med orättfärdighetens kungsväg syfta vi då ingalunda på Wadköpings Kungsallé, ehuru väl densamma just leder till utvårdshuset Kupan. Ej heller syfta vi på den omständigheten att Kupans omsättning under herr Markurells ledning mångdubblades och att kaffe, te, chokolad, sockerdricka samt wienerbröd och Wedblads (eller Lövgrens) gräddbakelser så gott som utträngdes av de jästa, brända och destillerade drycker, som av ålder anses stå i de osaliga makternas tjänst. Ty det var härads hövding de Lorche och ej Markurell som anno 95 i egenskap av ordförande i A.-B. Kupans styrelse sökte och erhöll spriträttigheter för sagda utvårdshus.

Markurell spelade därvidlag icke ens den onde rådgivarens roll. Kupan, öppet fem månader om året, var för honom en obetydlig affär, snarast ett sommarnöje. Ledningen låg helt och hållet i fru Markurells händer. Och om spritdryckerna i förening med den hänförande utsikten över Wadköping med dess domkyrka, dess slott, dess å, dess i fjärran blånande sjö icke förmått locka folk upp för den ohyggliga backen, så hade den vedervärdige Markurell icke mäktat draga ett strå till den stacken. Men möjligen fru Markurell. Vi känna åtminstone en person, som lika gärna eller nästan lika gärna skulle ha begivit sig till en söndagsskola eller ett nykterhetsmöte, om han blott där haft utsikt att träffa fru Markurell. Lektor Barfoth. Och då adjunkten Leontin aldrig frivilligt skilde en timme av sitt liv från vännens, ha vi här två flugor på limstången.

Säkerligen voro de många fler. Fru Markurells skönhet var tarvlig och följaktligen för de flesta män oemotståndlig. Endast en urbota idealist som lektor Barfoth kunde ha smak och mod att likna henne vid en lilja, en förtrollad prinsessa, en lotusblomma, en gazell och gud vet allt för dumheter. För mängden tedde hon sig som en vacker lagårdspiga. Men oss veterligt har ingen man vågat påstå, att en ful stiftsjungfru i erotiskt hänseende skulle vara att föredraga framför en vacker lagårdspiga. Kanske skulle icke ens en vacker stiftsjungfru kunna räkna på försteg. Fru Markurells händer voro hiskliga till färg och form.

Hennes armbågar voro som illa läkta sår, röda och knottriga. Då hon öppnade munnen ryckte man till för röstens råa klang. Men denna röst framgick mellan vita, kraftiga tandrader. Ansiktets hud var vit, len, lätt fjunig. Pannan oklanderligt ren och rynkfri. Håret, som nämnts, underbart. Ögonen stora, mörkblå, fullständigt uttryckslösa och likväl eller kanske just därför på ett särskilt sätt lockande.

På det hela taget fanns det hos fru Markurell någonting dovt hemlighetsfullt, som drog och stötte tillbaka. Hennes sätt mot manliga kunder — och andra kunder hade hon sällan — var närmast ohövlighet. I alla händelser var det icke vänligt. Aldrig hade hon med hand eller mun eller blick utdelat ett gunstbevis. Där hon makligt men icke långsamt rörde sig bakom disken i det halvskumma skänkrummet, tycktes hon oberörd och okunnig om allt, som icke tillhörde kladdens och källarens fakta. Mellan ung och gammal, ful och vacker, rik och fattig gjorde hon ingen åtskillnad annat än i fråga om krediten. Därvidlag visade hon prov på fint väderkorn och begick aldrig några fatala misstag. Kanske hörde Wadköpings taxeringskalender till hennes älsklingsböcker. Hennes bibliotek var icke rikhaltigt men ägde en prydnad — tre band dikter av Ivar Barföth: »Vårsol» (Stockholm, 84, Albert Bonniers förlag), »Sommarsol» (Stockholm, 96, Albert Bonnier i distribution), »Höstsol» (Wadköping, 1908, Björkska bokhandeln i distribution). Sannolikt hade

dessas diktband aldrig blivit uppskurna, om icke författaren klokt nog stökat undan den saken, samtidigt med små röda pullor i marginalen utmärkande ställen av sällsynt metrisk fulländning och mäktig inspiration.

Inspirationen i »Höstsol» kan fru Markurell lugnt räkna sig till godo. Från varje blad i denna bok möta vi hennes drag, idealiserade men igenkännliga. Över huvud taget röjer »Höstsol» en kännedom om fru Markurells kropp, som skulle förvåna, därest man icke besinnade den skaldiska intuitionens vidunderliga synskärpa. Lektor Barfoth älskade fru Markurell. Med den tröstlöst enfaldiga uppriktighet, som kännetecknar gamla barn till åtskillnad från unga barn, vidgick han öppet och oförbehållsamt att han älskade fru Markurell. Han berättade det för gud och hela Wadköping, herr Markurell och tante Rüttenschöld ej ens undantagna. Det beredde honom ett säreget dystert nöje att påpeka, att denna kärlek gjort honom till drinkare. Ödet hade så beslutat och lektor Barfoth var tillräckligt vis att älska sitt öde. Han hade nedlagt en förmögenhet i »templet» alias Kupan, för så vitt femton års sammanlagda lektorslöner med fråndrag av åtskilliga viktiga poster verkligen kan kallas en förmögenhet. Och dock är det alldeles visst, att han aldrig kysst ens de händer han be-sjungit och detta i trots av att just dessa händer borde varit erkännsamma för den barfothska musans absoluta förakt för realiteter. I gråtmilda stunder — och med tilltagande ålder blev lektor

Barfoth i likhet med så många andra av Dionysos benådade skalder alltmera gråtmild — kunde det hända att lektorn plötsligt sjönk samman över bordet, knäckt i ryggen, bruten som ett rö. Och på Leontins beständigt lika ängsliga frågor svarade han, att han i sitt hjärta bar en enda men förkrossande och förtärande sorg. Och han sade:

Leo, mitt liv är förspillt. Jag har mött henne för sent. Jag har mött henne trettio år för sent.

Vad uträkningen skulle ha varit med att möta den några och trettioåriga fru Markurell i ett så tidigt skede, är svårt att förstå. Icke desto mindre kunna vi vara förvissade om att den gamle idealistens sorg var ett mycket reellt inslag i hans liv. Kanske den enda verklighet, som strängt taget nått honom. Sorgen är alltid verklig, vilka underliga förevändningar för sin tillvaro den än behagar finna.

Det tycks som skulle herr Markurell haft skäl att vara nöjd med sin hustru. Kladd, källare, kök, kläder, hus, hem, barn, tjänstefolk, allt skötte hon med maklig men osviklig omsorg. Och hon drog kunder, massor med kunder utan att förden skull behöva schackra bort ens ett litet leende. Dessutom ägde hon en annan förtjänst av oskattbart värde för Kupan. Hennes skönhet eller kanske det dovt hemlighetsfulla i hennes personlighet utövade ett märkligt inflytande på druckna individer. Om någon berusad sälle begynte en dionysisk dans bland borden eller i övermåttet av sin yra trängde ända in i skänkrummet för att kär-

ligt krama någon av mamsellerna, behövde fru Markurell endast gå emot honom, makligt men beslutsamt, armarna korsade under barmen, ögonen lätt vidgade. Han vek, han svepte av sig hatten, han bugade med denna överdrivna, nyckfulla, oberäkneliga hövlighet, som utmärker den druckne, han sluddrade fram tiotusen hickande försäkringar att ingenting kunde vara honom mera — mera — Kanske satte han också en rova eller två, men ut kom han, bort, försvann! Herr Markurell behövde aldrig frukta en skandal i sitt hus.

I själva verket är det troligt, att herr Markurell var nöjd med sin hustru. Men ett helvetets helgon har säkerligen sitt eget förvända sätt att visa tillfredsställelse. Herr Markurells yttrade sig i kraftigt om ock sparsamt gräl. Han tilltalade fru Markurell med det numera även mellan makar ovanliga tilltalsordet hon. Vanligen i sammansättningen: Hör nu hon där! Någon gång, vid högtidligare tillfällen, begagnade han ordet hustru, vilket också börjar bli ovanligt åtminstone inom medelklassen. Nödgades han tala om henne, nämnde han henne helt enkelt: människan, jag har. Eller i högtidlig stil: frun. I Kupan hade makarna var sitt sovrum; fruns var beläget på övre botten, herr Markurell sov på kontoret. Orsaken till detta arrangemang var helt enkelt den, att herr Markurell hyste oro för Kupans gammalmodiga kassaskåp, vars mekanism skulle ha kommit även en mycket enkel inbrottstjuv att småle. Herr Markurells äktenskapliga känslor hade således ingen-

ting med skillnaden till säng att göra; tvärtom voro de om sommaren betydligt hetare än om vintern, en klimatisk företeelse. Lite emellan väcktes kallskänkan, som låg i en skrubb under trappan, av ett förskräckligt knakande. Ty herr Markurell var trots sin obetydliga längd ganska tung och dessutom är det en ofta gjord iakttagelse att trätrappor knarra tiodubbelt mer under en nakot fot än under en beklädd. En naturlag som måhända är den yttersta orsaken till uppförandet av stenhus.

Man har påstått att herr Markurell understundom agade sin hustru. Om vi undantaga den där gången, då hon råkade tappa hatten vid Öster-tull, ha vi icke funnit några verkliga bevis för en dylik skändlighet. Herr Markurell nöjde sig med att föra väsen. Han grälade med hela kroppen. Han hoppade jämfota, gjorde knäna böj, svängde med utbredda armar runt på tåspetsen alldeles som en dansös. Gräl var sannolikt ett behov för herr Markurell, en andlig och kroppslig motion som han bestod sig en till två gånger i månaden särskilt under den hetare årstiden. Han grälade i alla rum, han snodde som en apa upp och ned för trapporna, dansade omkring på vindens mjuka sågspån, hängde i krokig arm i klädstrecktet, stack huvudet ut genom vindsgluggen och predikade med hela röda tegeltaket som en sorts infernalisk prästkrage kring halsen. Mittunder grälet såg han då och då på klockan. Antagligen tog han tid, prövade sin uthållighet.

Det är att märka att dessa gräl alltid rörde sig om rena obetydligheter. Uppstod någon enda gång en allvarlig tvist mellan makarna, sköttes den på ett helt annat sätt. Herr Markurell överträffade vid dylika tillfällen sin hustru i fråga om dov hemlighetsfullhet. Hans ansikte fick ett besynnerligt fromt och menlöst uttryck, rösten blev len och lågmäld, de knyckiga, häftiga rörelserna dämpades, hela den markurellska mekanismen föreföll att vara inoljad med någon hemlighetsfull smörjelse. Detta besynnerliga fenomen verkade ofelbart på fru Markurells eljest så kraftiga nerver. Hon blev rädd och gav efter. Endast om tvisten gällde Johan, kunde hon hålla ut några dagar eller till och med veckor. Inför ett så segt motstånd blev herr Markurell än tystare, än mjukare, smidigare, oljigare. Och när saken eller rättare sagt fru Markurells nerver tycktes mogna, smög han sig tätt intill henne och sporde henne med en röst, vars fromma undergivenhet och feta ödmjukhet kunde ha bragt en varg på hasorna:

Hustru, är det min son eller din?

Vartill fru Markurell undantagslöst genmälte:

Han är väl bådas, men gör som du vill.

För övrigt hyste hon den största aktning för herr Markurells insikter i barnavård. Herr Markurell hade gift sig sent, efter fyllda feintio, och Johan var med all sannolikhet det första och enda barnet i hans liv. Men denne gamle ungkarl visade sig äga en nedärvd, högst betydande fond av livsviktiga kunskaper. Vid hustruns ned-

komst skötte han sig som en flink och skicklig om också ej modernt utbildad barnmorska. (Han låg för tillfället i process med kommunen och ville icke uppmuntra dess förbannade h-a.) Tandsprickningen underlättade han medelst en mängd mycket hemlighetsfulla ceremonier, som i hög grad imponerade på fru Markurell. Men först då den oundvikliga mässlingen infann sig visade han till fullo, vilka överlägsna och hemlighetsfulla insikter han besatt och framförallt — vilken uthållighet! I två veckors tid vakade han natt efter natt och unnade sig om dagen endast få timmars sömn. Under doktor Rygells vana ledning tog sjukdomen snart en ogynnsam vändning — och fru Markurells stora blå ögon fingo äntligen ett bestämt uttryck: ångest. Herr Markurell grinade. Hör nu hon där, förbaskade toka! Trodde hon att han ämnade låta gossen dö? Ingalunda! Dagen var doktor Rygells men natten herr Markurells. Då och då spratt fru Markurell upp ur sömnen och smög sig bort för att lyssna vid den reglade barnkammardörren. En rätt behaglig, frisk, skogdoftande ånga trängde ut genom dörrspringan. Ibland hörde hon herr Markurell småsjunga för sig själv eller kanske för gossen, ibland hörde hon far och son prata högt och skratta; herr Markurell berättade någon av sina lustiga historier. (Hans lustiga historier voro så otroligt barnsliga att barn över sex år uppfattade dem som förolämpningar; lyckligtvis hade sjuklingen icke fyllt fem.) Ibland åter studsade fru Mar-

kurell tillbaka för en ilsken väsning i nyckelhålet: Hör nu hon där, packa sig i säng!

Slutligen en morgon i dagbräckningen raglade herr Markurell in i sängkammaren och kastade sig framstupa över bädden, så handlöst att han stötte sitt huvud hårt i hustruns sida. Fru Markurell flög upp. Vad stod på? Med ansiktet begravet i bolstern brast herr Markurell i gråt, en naturlig följd av så många vaknätter. Jag har dräpt honom, sade han. Jag har dräpt den fan. Mässlingen.

Varav framgår, att herr Markurell i mässlingen såg en personlig fiende som borde överlistas och dräpas. Han hade lyckats. Samma dag kunde doktor Rygell konstatera, att unge Markurell lyckligen undgått en hotande lungkatarr. Doktorn fick sitt honorar och herr Markurell fick klimp med fläsktärningar, en livrätt, som han länge och förgäves sökt gräla sig till. Han förtärde den vid sonens bädd; och då någonting så verkligt gott även måste vara verkligt nyttigt (herr Markurell var i grund och botten en hänsynslös optimist!) proppade han ej blott sig själv utan även konvalescenten full med klimp och fläsktärningar. Fru Markurell såg på.

Herr Markurells oinskränkta hängivenhet för sonen blev icke någon hemlighet för det Wadköping som av en eller annan anledning, alltid av ekonomisk natur, nödgades träda i närmare förbindelse med värden på Kupan. Det kunde hända, att han mitt upp i ett allvarligt affärssamtal stör-

tade fram till fönstret, hävde benen över blecket och dumpade ned på den sandhög som under fem eller sex somrar var Johans älsklingsplats. Orsaken till förskräckelsen kunde vara någonting så oskyldigt som en bit solglittrande glas i Johans närhet. Eller kunde det hända att han med fingrarna begravna i den rävröda kransen plötsligt utstötte: Gossen! Terrassen! Och försvann. Terrassens brant var i många år herr Markurells mardröm. Farhågan var icke alldeles obefogad, ty stenmuren var rik på råttor och Johan låg ofta framstupa med överkroppen utanför och trevade med händerna i skrevorna. I sitt barnsliga ädelmod hade han lovat att fånga ett eller annat djur åt herr Markurells äldsta katt, som påstods vara för gammal och orkeslös att själv gå på jakt.

Herr Markurell älskade sin son. Icke ens tante Rüttenschöld har i sina svartmålningar sökt beröva honom faderskärlekens gloria. Den slugare delen av herr Markurells klientel förstod att draga fördel av hans svaga punkt. En liten lånetransaktion kunde sålunda inledas med en hänförd skildring av den sinnrikt konstruerade sandhydda, som unge Markurell för tillfället uppförde, eller med anförande av andra bevis på hans tidigt mögnade förstånd. Hur illfundig och världsklok herr Markurell än kan ha varit, tycks det aldrig ha gått upp för honom att hänförda lovord som oftast tjäna ett praktiskt syfte. Han slök dem med vidöppen mun, vars glesa krokodiltänder saftade sig av pur förtjusning. Och faktum är att lånetrans-

aktioner, som sålunda inleddes, i regel slötos på för patienten smärtfriare villkor än vad som eljest var fallet i den markurellska praktiken. Tilläggas bör att dessa villkor dock aldrig kunde tänkas skada herr Markurells ekonomi. Han måste ju sörja för sin son.

Intimare och ekonomiskt oberoende vänner sådana som perukmakare Ström, konditor Wedblad, stadsfiskal Ekbom samt män ur en högre samhällsklass, överste Edeblad, kapten Brenner, tillläto sig ibland att skämta med faderskärleken. De påpekade att makarna Markurells rävröda och kopparblonda hår varken fysiskt eller moraliskt sett berättigade Johan att ståta med en kolsvart peruk. Skämtet upptogs av herr Markurell såsom dylika skämt böra upptagas — han grinade som en solvarg. För resten kunde han, om han gitte, på ett dräpande sätt besvara insinuationen. Hans egen far, länsman Markurell, hade varit korp-svart; farfadern åter rävröd. Troligen hade far-farsfar i sin tur varit svart. Dylika egendomligheter förekomma inom vissa släkter. Och om också vetenskapen ännu ej till fyllest förklarat dem, torde man kunna avspisa frågvisa andar med stadsfiskal Ekboms bekanta valspråk: Saken är under utredning, så den är avgjord.

Eller man kan i likhet med herr Markurell svara: Det är besynnerligt men alls inte underligt.

Herr Markurell älskade sin son, och kärt barn brukar ha många namn. Som ett sorgligt bevis på den markurellska fantasiens fattigdom böra vi

anföra det faktum, att unge Johan såknade varje smeknamn. För sin son hade herr Markurell blott ett ord: gossen. Vare sig han tilltalade eller omtalade Johan, sade han endast gossen. Som om det i hela världen eller åtminstone i hela Wadköping ej existerat annat barn av mankön!

Det är troligt, att det för herr Markurell ej existerade annat barn vare sig av mankön eller kvinnokön. Vi våga gå ännu längre i våra påståenden. Ur en viss synpunkt sett existerade för herr Markurell ingenting annat alls. Blott gossen.

Herr Markurells sociala ställning i Wadköping undergick förändringar men förblev alltid i viss mån obestämd. Det lär ha funnits en tid, då man bjöd honom kaffet i häradshövding de Lorches kök. Senare drack han det i hushållerskans rum, ännu senare vid ett hörn av matsalsbordet. Och det kom en tid då han som styrelseledamot i aktiebolaget Wadköpings Metallverk iförd frack och vase dinerade vid samma bord. Hans ställning förändrades, han själv förblev densamme. Han visade icke uppkomlingens rädsla för enkla vanor. Alltjämt stack han kniven djärvt i mun, alltjämt torrade han sina stekflottiga läppar med handens baksida, alltjämt rev han sin rävroda krans med sorgkantade naglar. Fru de Lorche kallade honom rätt och slätt Markurell och gav honom små uppdrag för det de Lorcheska kökets räkning. Han var icke rädd om sin värdighet, icke ens sedan han blivit vasariddare. I själva verket var han icke

någon uppkomling. Hans far hade varit länsman, hans farfar präst, hans farfarsfar någonting vid tullen. Dessutom tillhörde han ju en släkt vars förste kände stamfar blivit hängd redan i början av sextonhundratalet.

Var herr Markurell icke vidare rädd om sin egen värdighet, så var han ännu mindre rädd om andras. En man, som på Metallverkens årsstämma anmodar herr landshövdingen — låt vara i skämtsamt ton — att »hoppa upp och klappa sig i blaskan», visar i sanning en beklaglig brist på takt. En man, som ber hans högvördighet biskopen »dra in framklövarna», har tydligen en oklar föreställning om episkopatets helgd. Och vad skall man säga om en man, som på »Jesu Krubbas» basar går rakt fram till tante Rüttenschölds pepparkaksstånd och med högra handens tumspets en halv centimeter från den gamla damens modesta urringning högt och ljudligt frågar efter sista priset på gumfläsk? Man gör kanske klokast i att icke säga någonting alls. Wadköping vande sig så småningom vid att möta herr Markurells grovkornighet med en tjock, tät, begravande tystnad. Han fanns där; man kunde icke jaga bort honom; än mindre kunde man förbättra honom. Han kallade häradshövdingen skojare. Man teg. Han kallade överste Edeblad idiot. Man teg (och samtyckte i någon mån). Han kallade läroverkskollegiet en skara fyllhundar, och man nöjde sig med att nedsätta Johans sedebetyg. Han påstod, att unga fru de Lorche var det enda anständiga frun-

timret i Wadköping. Och man teg ingalunda. Ty det hade varit att driva en klok taktik in absurdum.

Hur betecknande att just fru de Lorche skulle vara den enda person i Wadköping, för vilken herr Markurell hyste aktning! Herr Markurell var nämligen i sin tur den enda person i Wadköping som fru de Lorche hyste någon aktning för. Flickan med de åtta kärleksbrevet och de väl gracila benen, tante Rüttenschölds f. d. vestal, som genom ett under förvandlats till en lättsinnig skönhet, hade uppfyllt Wadköpings dysstra förväntningar. Hennes fägring krävde en dyrbar ram; hon fick den. I det de Lorcheska huset utvecklades en lyx, som drev häradshövdingen att kasta sig i allt djärvare företag, i millionaffärer. Visserligen är det troligt, att en man med hans begåvning skulle ha gjort ett och annat gott kap ändå. Även om hans hustru varit en oförvandlad vestal, skulle han ha köpt och sålt egendomar, bildat bolag, spekulerat i hus och tomter, spelat på börsen och i det allra närmaste kalhuggit Stortoftas tre tusen tunnland. Men han skulle icke ha gjort det för att tillfredsställa en lättsinnig kvinnas nycker. Han skulle ha gjort det så att säga på högre ingivelse, inspirerad, tvingad av sitt affärsgeni. Man hade helt och odelat kunnat beundra den verkliga framsynta klokhet, som kom honom att placera »Jesu Krubbas» fonder i Metallverken för att vid kraschen och rekonstruktionen 99 kunna förfoga över en aktiemajoritet, som inte kostade honom ett öre men som var mycket förmånlig för det nybil-

dade bolaget Wadköpings Förenade Metallindustrier. Man hade helt och odelat kunnat beundra ett tiotal kupper av mindre omfång men lika skickligt utförda. Hans verksamhet hade varit utflödet ur ett rent, klart, beundransvärt, av passionen ogrumlat affärsgeni. Hans ekonomiska soliditet hade kanske icke varit större än vad den nu var (i Wadköping kostar en »vanvettig lyx» endast tiondelen av vad man tror att den kostar) men hans moraliska soliditet hade varit på ett helt annat sätt höjd över misstankar. Fru de Lorche gjorde sin mans verksamhet mindre aktningsvärd. Och att göra en de Lorches verksamhet mindre aktningsvärd är i själva verket att göra hela Wadköping mindre aktningsvärt.

För resten var det ju inte bara den vanvettiga lyxen. Flickan med de åtta kärleksbrevet blev, som man kunnat vänta, icke någon exemplarisk maka. Hennes förhållande till fyra eller fem unga män eller kanske sex eller sju gävo anledning till femtio eller kanske sextio eller sjuttio skandaler. Väl att märka — Wadköpingsskandaler! En äkta Wadköpingsskandal saknar glans, lyster, eggande behag. Den är tung och trög, fet och fadd. Den förhåller sig till varje annan skandal som en gås till en örn. Eller som en mjölksurrekamp till greve Brenners fullblod. Lady Jane, ni vet, som tog priset. Den lunkar sin illmarigt slöa lunk, trött och outtröttlig från port till port, lämnar av och lunkar vidare. Och den söta mjölken drickes i varje anständigt hem under tystnad. Ty Wadköping är en

tyst stad, en nästan dövtum stad. Om man blinkar i Wadköping, blir man förstådd; om man hostar, om man harklar, om man klår sig bak örat, river sig i håret, suckar, pustar, grinar, tar sig om näsan på tio olika sätt — man blir förstådd. Men talar man, blir man icke förstådd, knappast hörd. Det finns i det mänskliga talet, hur utstuderat troskyldigt det än må formas, någonting opålitligt, illfundigt, lömskt och på samma gång fräckt, ja, rentutav oblygt, som icke behagar Wadköping. En gammal stad, en klok stad, en stad, som inte låter lura sig så lätt.

För främmande forskare i stadens historia medför det förhärskande bruket av teckenspråk vissa svårigheter. Det är till exempel hart när omöjligt att få någon klar föreställning om fru de Lorches skandaler. Att de hade något samband med ett obestämt antal unga män är säkert, att de föllo inom den erotiska skandalsfären är troligt. Men arten, graden, platsen, dagen, timmen, omständigheterna, upptäckten, skammen, fräckheten, skriket, svimningen, tårarna, vreden, allt detta som kan göra en skandal till ett livgivande, uppiggande, nervkittlande oväder, det saknas. Naturligtvis — har man bara fantasi, så reder man sig ändå. Men för den, som vill vara exakt, är en Wadköpingsskandal otrevlig. Den är ett åskmoln, som aldrig urladdas.

Vill man i häradshövding de Lorches uppförande utläsa arten av den gracila fruns förhållanden, blir man i förstone böjd att döma dem milt.

Den nära nog passionerade ömhet han ständigt ägnade sin hustru, säger oss härutinnan föga eller intet. Men det jämnmod, varmed han mottog de utpekade unga herrarna i sitt hus, den aktning och välvilja, han visade dem, de tjänster, han gjorde dem, tyda icke på svartsjuka och hat. Eller rättare — borde icke ha gjort det, om icke Carl Magnus de Lorche tillhört en släkt, som i två hundra år varit Wadköpings styrka och stolthet, ett glorifierat exempel på den wadköpingska kulturens storslagna förtegenhet, indianliknande självbehärskning. Att läsa sanningen i herr de Lorches mörkgrå, pincenéskyddade ögon var lika omöjligt som att läsa firmanamnet tvärs genom den evigt glänsande cylinderhattens fälb. Mindre ogenomträngliga torde de unga herrarna ha varit. Deras stupida ungdom borgar för att förtegenhet icke hörde till deras dygder, och än mer den omständigheten att ingen av dem var infödd wadköpingsbo. Idel främlingar som någon militär, administrativ eller merkantil slump fört till härads-hövding de Lorches stad. I trots härav är skörden av fakta klen. En omständighet faller dock genast i ögonen. Alla dessa förhållanden — om vi så få kalla dem — voro kortvariga, och alla kunna i anseende till tiden uppdelas i tre perioder. Under den första perioden övergick den unge mannen mycket hastigt från ett mer eller mindre korrekt närmande till full stormlöpning. Eller för att begagna Carl-Henrik Brenners uttryck om saken: han föll i trav. Under den andra perioden blev

den blyge eller oblyge unge mannen ett rytande lejon, men ett lejon som ryter av stolthet och styrka och segerglädje, ett praktfullt lejon, ett lejon som skulle dra folk till vilket menageri som helst. Den tredje perioden kom som ett nysande men varade längst. Den började regelbundet med att hjälten snubblade i trappan, då han lämnade det de Lorcheska huset. Han föll icke, han endast snubblade, och utkommen på torget stannade han och betraktade sina skor med sorgsna och förebrående blickar. En sorgsen, förebrående, något enfaldig min var absolut karaktäristisk för tredje periodens första stadium. Förloppet kunde sedan skifta alltefter individernas olika läggning, men slutet blev osvikligt ett tillstånd av slö och istadig trumpenhet, som ej hävdades förrän någon barmhärtig militär, administrativ eller merkantil slump förde offret till ett sundare klimat. Under alla tre perioderna förblev fru de Lorche samma gracila, tysta, leende kvinna med glidande, mjuk gång, ständigt släpande ögonfransar och en enda liten rynka i pannan — skrattrynka eller gråtrynka, ovisst vilket.

Dessa äro fakta, tolkningen är vanskligh. I Wadköping tolkade man dem genom att riva sig bakom högra örat, draga ned vänstra mungipan, sluta högra ögat och blinka med det vänstra. Vartill kom ett läte som är svårt att fonetiskt beteckna.

Fyra eller fem, sex eller sju unga män kommo, snubblade, gingo. Fru de Lorche borde till sist ha blivit lika ensam som sagans trilska och kitts-

liga frieriprinsessa. Visserligen deltog hon i sällskapslivet, dansade på slottet, gav själv middagar, drack te i biskopsgården, kaffe vid Klostersgatan på tante Rüttenschölds födelsedag och tre namnsdagar samt fullgjorde alla de ceremonier som tillkommer fru de Lorche i Wadköping. Men hennes själsliga ensamhet markerades genom trenne fakta: hon deltog icke vidare i »Jesu Krubbas» tablåer, hon spelade aldrig à quatre main och hon sydde icke kläder åt fattiga barn. Läger man här till att hon spelade kort endast med män (och helst med durkdrivna kortoxar sådana som överste Edeblad och kapten Brenner) så får man ett begrepp om hennes isolerade ställning. Troligen hade hon måst allena vandra sin middagspromenad vid åstranden eller bort mot den blånande sjön, om icke Försynen vid hennes sida ställt tvenne trofasta riddare, som aldrig snubblade —

Den ene var hennes son, Louis de Lorche, en grovbyggd pojke med moderns askblonda hår och faderns mörkgrå ögon. Den andre var Johan Markurell. Trots en åldersskillnad på halvtannat år gingo de i par hela skolan igenom, Louis var begåvad och flitig, Johan i varje fall lat. Louis såg ut som en plebej, rund om huvudet, rund i ansiktet, runda ögon, klumpig näsa. Herr Markurells son hade aristokratiska drag, en smal ansiktsoval, tunn, böjd näsa, blek hy. För resten voro båda pojkar lika stora rackare, båda hyste en oinskränkt hängivenhet för fru de Lorche, och båda klädde henne förträffligt. Hon visste det.

Fru de Lorche, som inte brydde sig om fattiga barns kläder, ägnade desto större omsorg åt sina riddares. Det var hon och icke fru Markurell som bestämde över Johans garderob, sannolikt till betydlig fördel för dess utseende. Det var fru de Lorche som i samråd med den lycklige fadern bestämde allt rörande Johans uppfostran, hans skolgång, val av linje o. s. v. Det var hon som lärde honom att simma, att gå på skridsko, att dansa, att rida. Fru Markurell fick finna sig i att bliva åsidosatt. Hon var både för loj och för snarstucken att på allvar kunna bestrida fru de Lorches självtagna rätt över Johan. Men ibland gnydde hennes bittra avund i ord:

Det är ju som om jag inte vore mor.

Vartill herr Markurell genmälte:

Hör nu hon, var glad att bättre folk tar hand om gossen. Vara bara glad! Var glad!

Herr Markurell var glad. Under hans dagliga och eviga vandringar i mer eller mindre hemlighetsfulla men alltid viktiga ärenden var mötet med fru de Lorche och hennes riddare en högtid. Så snart den gracila frun kom inom synhåll, stannade herr Markurell på trottoaren, på körbanan, på torget, öppnade sin smutsgula portfölj, tog fram ett eller annat dokument och började ivrigt läsa. Men blicken låg en halv millimeter över papperets kant. Herr Markurell var lynnig och hade sina nycker. Ibland kunde han låta trion passera förbi utan en hälsning, ibland lyfte han mössan några tum, ibland svängde han den i en stor

båge, ibland vände han i det avgörande ögonblicket fru de Lorche ryggen för att på allvar läsa sitt dokument (och ve den dagen den, som dokumentet gällde!). Men oftast firade dock glädjen victoria över de svartalfer, som till äventyrs plågade herr Markurells själ. Med dokument och mössa sammanknövlade i handen störtade han fram mot den gracila frun för att på två stegs avstånd tvärstanna i en makalöst otymplig bugning. Samtalet blev:

Hennes nåd är ute och går, ser jag. Ja, spatsera, spatsera, det är hälsan. Och gossen är med?

(Det sista icke framställt som en anmärkning utan i starkt frågande ton.)

Båda gossarna, herr Markurell.

Alldeles riktigt. Båda gossarna. Det ser jag.

Varpå följde en bugning för unge herr de Lorche, som besvarade den med värdighet och allvar. Varpå herr Markurell tog ännu ett steg mot den gracila frun och viskade:

Har grevinnan hört det sista? Va? Det sista?

Fru de Lorche ryggade och vred huvudet åt sidan. Hon tyckte inte om herr Markurells viskning, som glödde av en sataniskt frivol glädje och som dessutom luktade illa. Det ensamma vecket i pannan djupnade mellan de sammandragna ögonbrynen. Hon betraktade sina riddare, hennes riddare, betraktade gångbanans borgmästarsten.

Vad är det nu då, herr Markurell?

Än ett, än ett annat, men alltid förkrossande

exakt och trovärdigt, ty herr Markurell hade sin kunskap från yppersta källor, perukmakar Ström, konditor Wedblad, stadsfiskalen, lektor Barfoth. »Det sista» var alltid de båda dicskurerna Markurell-de Lorches sista bragd, skiftande med åren men aldrig uppbygglig. Slagsmål, inbrott i biskopens trädgård, egendomliga och ej fullt renhåriga manipulationer hos Wedblads eller Lövgrens, glödgade tvåöringar förrädiskt smusslade i näven på en torgmadam, spökerier hos överstinnan, vars förstånd så lätt kom i olag, ettermyror i lektor Barfoths onämnbara, knallhattar i domkyrkan, tante Rüttenschölds skvallerspegel förstörd genom ett i glaset skämtsamt inristat »titt ut!», samma dams luktdosa fylld med peppar och ingefära, rektor Blidbergs teologie doktorshatt fylld med sågspån (vid en examen!), ett vestalmöte i Klostergatan 4 (Nicander, Böttiger, Wirsén, knäck och sura karameller) skingrat genom falskt alarm hos brandkårn, skolkning i stor skala, kortspel, tobak, starka drycker, familjeflickor, parkvandringar vid sen timme, hårband, försvunna medaljonger med mammas och pappas hår, baktrappor, köksdörrar, en besynnerlig historia i vilken soplåren på slottsgården och landshövdingens vackra husa voro inblandade, slutligen de första vaga antydningarna till vulgära kärleksäventyr. Och allt detta måste den gracila frun lyssna till på en eller annan gata eller torg. Undra på att hon avskydde herr Markurells viskningar.

Louis, sade hon. Louis, jag är verkligen ledsen.

Varpå Louis de Lorsche med nedslagna ögon svarade:

Det förstår jag, mamma. Jag är själv mycket ledsen.

Under det att Johan Markurell mötte hennes blick med troskyldigt sorgmörka ögon, sägande:

Jag trodde inte det skulle gå så. Jag är förfärligt ledsen.

Där stodo de således alla tre och voro respektive ledsna, mycket ledsna och förfärligt ledsna. Herr Markurell ensam grinade och visade sina krokodiltänder, som saftade sig av förtjusning. Och plötsligt kände han sig obehörig, ställd utanför, främmande. Han förnam dunkelt att han saknade någonting aktningsvärt, som ej får saknas i någon normal människas utrustning — hon må sen vara kristen eller hedning, skurk eller hedersman — han saknade förmågan av moralisk indignation. Och han blev rädd, rädd som skogsrået att visa sin urholkade rygg. Han smällde med krokodilkäften, rullade med ögonen. Sade:

Än jag då, grevinnan? Än jag då? Jag är djävligt ledsen, jag! Det är jag. Tukthus sa jag åt människan jag har! Tukthus! Det skulle hjälpa. Tukthus! Jag är djävligt ledsen.

Den ledsne herr Markurell var inte behagligare än den förtjuste Markurell. Fru de Lorsche böjde lätt och onådigt på huvudet och gled vidare, följd av sina dioskurer. Herr Markurell dröjde kvar, ensam och obehörig. Och då far och son senare möttes i hemmet, kunde Johan säga:

Pappa, du är en förbannad skvallerbytta!

Skvallerbytta? upprepade herr Markurell, mäktat förvånad.

Det är du, bekräftade sonen. Och varför dyker du på oss på gatan? Du vet ju att hon inte tycker om dig.

Va säger du? skrek herr Markurell, som ibland hade svårt att fatta. Om mig? Grevinnan? Tycker hon inte om mig? Tycker — hon — inte — om — mig?

Usch, nej då! bedyrade Johan. Och Louis tycker inte heller om dig. Han säger att du är procentare.

Procentare, jaså, procentare, mumlade herr Markurell. Nå, det kan vara. Det är häradshövdingen som sätter i dem. Satan!

Och han drog sig in på sitt kontor, tassande och tyst, ty hemma gick han i strumplästen. Efter en stund kom han tillbaka, lika tassande och tyst, ställde sig bakom Johan och lade händerna på hans axlar.

Jaså, hon tycker inte om mig? Nej, det finns nog folk som inte tycker om mig. Men jag ska säga dig en sak, gosse — jag är en ärlig människa. Kom det ihåg. Var styver, du får ärva, är ärliga pengar —

Hans ögon tårades och stämman blev len, mörk, fyllig. Ärlighet var herr Markurells valspråk, i synnerhet om söndagarna. Han visste att ett hederligt namn är det bästa arv en far kan ge sin son. Atminstone hade han sett det skrivet och hört det sägas, och han tvivlade inte alls.

Men sonen Johan gav honom en förtörnad blick.

Ärva? Vad tusan menar du med det? Du har ju inga pengar. Louis får fem kronor i veckan och jag får inte ett korvöre. Därför att du inte har några pengar. Skulle du ljuga för mig?

Herr Markurell bedyrade, att han icke ljög. Han hade varit smått förmögen, men häradshövdingen hade ruinerat honom, då han prackade på honom Markurellska gården. Han var utfattig. Och för att demonstrera den saken tog han upp sin plånbok, som var fet av flott men tunn och trasig. Johan böjde sig ned över Lövgrens Kyrkohistoria, i det han sorgset och saktmodigt yttrade:

Fattigdom är ingen skam, kära pappa. Men tomt skryt är förkastligt.

Skam — skam — mumlade herr Markurell, öppnande plånboken. Med huvudet på sned kikade han ned i fack efter fack. Han tog upp en femma, vände den mellan fingrarna och stoppade ned den. Han tog upp en tia och stoppade åter ned den! Han tog upp en femtilapp och suckade.

Där! sade han och lade sedeln på bordet. Där! Den är din. Det är ärliga pengar. Häradshövdingens femma är en tjuvfemma. Men det här är ärliga pengar. Och så är det tio gånger så mycket. Kom det ihåg.

Johan strök honom lätt över handen, som hade en märkbar svårighet att lämna sedeln helt åt sig själv. Han sade:

Se på tusan. Du stiger i min aktning.

Varpå han med hög och ljudlig röst började läsa:

Gnosticism, av grekiska gnosis, kunskap eller vetande kallas med ett gemensamt namn alla de försök under första, andra och tredje århundradet att genom en religionssynkretism eller sammanblandning —

Herr Markurell lyssnade, plånboken tryckt mot bröstet, munnen öppen, andlös, betagen.

Att giva gossen pengar var för herr Markurell en bittersöt blandning av högsta glädje och plågsam oro. Herr Markurell var icke girig, knappast snål, men han var sparsam. Han delade på intet sätt den giriges sjukliga förargelse över att se andra förslösa sina pengar. Det de Lorcheska husets »vanvettiga lyx» beredde honom tvärtom en godmodig, mysande glädje. Han gjorde då och då ett litet approximativt överslag av den gracila fruns utgifter och gnuggade sina händer. Han sken av hjärteglädje, då han hopsummerade alla de förmåner in natura som vänskapen med Louis de Lorche beredde gossen. Men samtidigt gnagdes han av svartsjuka. Han var rädd att de där fina, ödslande, sorglösa människorna skulle blända och locka Johan ifrån honom. Han kunde ha givit gossen fem kronor, femtio, hundra i veckan, ty den påstådda fattigdomen var en lögn, som genom sin överdrift blev nästan oskyldig. Och icke ens sparsamheten skulle ha hindrat honom

från att begå en dylik extravagans. Men i den enkla fast sinnrika mekanismen Markurell, som tycktes inrättad och inställd enkom för att uppsuga och avlagra pengar, fanns en öm punkt, en fantasiskt finkänslig, vanvettigt opraktisk punkt. Han ville icke köpa sin sons tillgivenhet. Han hade på sin tid köpt fru Markurells kärlek och äktenskapliga trohet, utan att detta pactum turpe bekymrat honom det minsta. Han skulle ha köpt ett tjog kvinnor, om han behövt dem. Han skulle kanske även ha sålt dem med skälig avance. Allting har penningvärde, ansåg herr Markurell, och slöt följaktligen att allting kan och bör köpas eller säljas. Blott i en punkt svek honom logiken.

Herr Markurells påstådda fattigdom var icke en affärsbluff; det var en känslösam lögn. Då Johan på sitt illfundiga sätt lockade av honom en eller annan sedel -- och de voro i själva verket varken få eller små -- var det ingalunda sparsamheten som vändades och suckade. Det var det besynnerliga, stolta, finkänsliga markurellska fadershjärtat, som plågades av fruktan att förvandlas till en tarvlig maskindel i den enkla fast sinnrika mekanismen. Herr Markurell ville icke köpa sin sons tillgivenhet. Han ville äga den med en brinnande kärleks rätt att äga. Må andra fäder köpa sina barns hjärtan (vilket är regeln); de ha dygder som män, söner, makar, medborgare; dygder, som göra dem för Gud användbara, för människorna behagliga, för sig själva täckeliga eller åtminstone uthärdliga. Herr Markurell ägde icke

dessa dygder. Hans vänner avskydde honom, hans hustru hatade honom, hans medborgare föraktade eller fruktade honom. En auktoritet som tante Rüttenschöld påstod med bestämdhet, att han var mantalsskriven i helvetet. Själv var han fullt medveten om sin uselhet. Folks avoghet och vedervilja förvånade honom endast därför att han i hög grad beundrade sin egen förställningskonst, sin försiktighet, sitt — som han trodde — ytterst älskvärda sätt. Ensam med en viss Markurell brukade han säga: Du är allt en djävla rackare! Och de båda herrarna grinade mot varandra och nickade och tryckte varandras händer.

Herr Markurell ägde inga dygder. Men han ägde en son. Och ett hjärta, som konstruerats på ett krångligt och illfundigt sätt — kanske av en slump, kanske i bestämd avsikt att fira Wadköpings femhundraårsjubileum med ett sorgespel.

Stackars herr Markurell!

Och vi vilja genast tillägga — stackars Wadköping! Det kan vara uppbyggligt att bevittna ett sorgespel, men för en gammal stad med dess lugna, betänksamma, aktningsvärda lynne är det aldrig trevligt att medverka. Sant visserligen att Wadköping ej längre var den idylliska, rofyllda stad, över vars grönskande torg faster Tea (Teodolinda Emerentia Agata de Lorche) fört små stulna barn väl insvepta i sin veckrika kjortel. Sant att den förlorat mycket av sin oskuld. Sant visserligen att föreningen »Jesu Krubba» ej längre var

ett fullgiltigt uttryck för dess andliga liv, präglad av en glad naivitet och en söt melankoli. Men ändå!

Enligt tante Rüttenschölds åsikt var »Jesu Krubba» det palladium som i det längsta skyddade Wadköping för vissa en ny tids obehagliga överraskningar. Kanske hade hon rätt. Den förste, som dristade röra vid föreningens fonder, blev också Wadköpings förste storsvindlare. Vad som är orsak och vad som är verkan, är ofta svårt att avgöra. Säkert är att »Jesu Krubba» spelat en stor roll i stadens historia. Den stiftades till åminnelse av en mystisk, enfaldig, stark, nästan fjolligt uppriktig kärlek till barn. Under hela sin tillvaro behöll föreningen denna barnakärlek i ögnasikte. Den klädde barn, födde barn, roade barn, agade och uppfostrade barn. Ett fattigt wadköpingsbarn, som aldrig fått en dräkt, ett mål mat, en nyttig lärdom eller åtminstone en örfil av »Jesu Krubba», har troligen ej existerat. Den upprättade skolor: söndagsskolor, måndagsskolor, tisdagsskolor, morgonskolor, aftonskolor, slöjdskolor, vävskolor, hushållsskolor, simskolor, dansskolor, missionsskolor, skolor för lytta och blindas, för döva och sinnesslöa. Den uppsökte barnen i hemmen, tvättade dem, kammade dem, gav dem ricinolja och förhörde dem i katekesen. Den utdelade årligen massor av lindor, nappar, sängpåsar, vaxduk, trähästar, dockor, kälkar, skridskor, skidor, vantar och andra kläder, sagböcker, biblar, gipskatter, oljetryck av den kungliga familjen, lergökar, kok-

böcker, koralböcker, tandborstar, skoborstar, ryggbräden samt vid ett tillfälle tvåhundra exemplar av Anatole Frances roman »Drottning Gåsfot» (övers. av Hj. Söderberg. En berömmade recension i Posttidningen föranledde köpet. Två hundra för flit och fattigdom utmärkta barn torde vara den berömde författarens hela publik i Wadköping.) Och den gjorde mer än så. Den följde barnet även som yngling och ungmö. Den upprättade ett lånbibliotek, ett kommissionskontor, en syförening, en arbetareförening (opolitiska), en idrottsklubb, en nykterhetsförening (politiska), en antitobaksförening, en »Svärjen icke»-förening (opolitiska) och en kristligt sinnad danslokal. »Jesu Krubba» kunde göra allt detta och mer därtill, ty dess fonder voro betydande. Under loppet av ett århundrade hade ingen medlem av den rika och vitt utgrenade släkten de Lorche fötts, konfirmerats, gift sig, jubilerat eller dött utan att med en större eller mindre donation till föreningen hugfästa tilldragelsen och prisa Försynen. Rika wadköpingsbor av lägre härkomst följde med glädje exemplet. Det var ett sätt att köpa sig in i societeten, att bliva avlägsen släkting till aristokratien; icke lekamligen men andligen. År 1896 uppgingo »Jesu Krubbas» tillgångar till 583,674 kronor och 15 öre fördelade på 33 titlar.

Trots rikedomens förminskades »Jesu Krubbas» inflytande under adertonhundratalets sista decennium. De fattiga klasserna togo alltjämt gladeligen emot de materiella gåvorna men ratade de andliga.

(Även de materiella utsattes för kritik. Sålunda vägrade fyra hundra mödrar och barn att äta risgrynsgröten vid julfesten 98 under förevändning att den skulle vara vidbränd. Fyra hundra portioner gröt gick till grisarna på Stortofta.) Arbetare- och nykterhetsföreningarna självdago. I Markurellska gården öppnades en danslokal, där man dansade utan någon som helst religion, och föreningens lokal måste stängas, sedan vestalerna gjort några bleka försök att därstädes dansa med varandra och sig själva. En efter en tvinade verksamhetens grenar bort och föllo av. Det kändes olustigt. Framsynt och starkt politiskt intresserad föreslog tante Rüttenschöld att man skulle lägga om hela rörelsen, bilda en valfond och dirigera stadsfullmäktigevalen. Tanken var ny i Wadköping och väckte motstånd. Rektor Blidberg lyfte sitt tunga huvud ur handen och erinrade om föreningens namn, uppkomst och ursprungliga karaktär. Varken Jesus eller faster Tea hade varit politiskt intresserade. Föreningen borde i detta hänseende förbli neutral. Häradshövding de Lorche frågade vilket parti tante Rüttenschöld ämnade stödja. Var det högern, så måste han öppet vidgå sina liberala sympatier och lämna styrelsen. Ett ultimatum, som osvikligt kuvade själva tante Rüttenschöld.

Häradshövdingen hade emellertid ett annat förslag. Det gavs ett tillfälle att förvärva aktiemajoriteten i Wadköpings Metallverk. Han hade aktierna på hand till pari och ehuru det matematiska värdet

låg något under, kunde man med säkerhet vänta en betydande stegring. Inom fem år borde »Jesu Krubbas» fonder ha fördubblats. Rektor Blidberg lyfte åter sitt tunga huvud ur handen och tillät sig anmärka att man i ordet borde kan inlägga skiftande betydelser. Vidare önskade han veta på vem eller vilka aktierna voro utskrivna. Härads-hövdingen svarade att de voro utskrivna dels på honom själv, dels på hans hustru, dels på hans båda döttrar (i första giftet), dels på hans son, dels på fröken Rüttenschöld, dels på landshövding Rüttenschöld, dels på domprosten Torin, dels på överste Edeblad. Men han ville starkt betona, att samtliga aktier bytt ägare och samlats hos en person. Rektor Blidberg frågade om den nuvarande ägaren till äventyrs vore H. H. Markurell och i så fall, om aktierna transporterats. Efter någon tvekan svarade Carl-Magnus, att ägaren tills vidare önskade vara okänd och att de flesta aktierna, för så vitt han kunde erinra sig, transporterats och registrerats eller i alla händelser när som helst kunde transporteras och registreras. Rektor lät då sitt tunga huvud sjunka, i det han mumlade någonting om »onda tungor» och »förargelse i menigheten». Med vanlig rapphet, klarhet och ordknapphet utvecklade häradshövdingen fördelarna av sitt förslag, som skulle tillåta »Jesu Krubba» att fullfölja sin kristligt-sociala verksamhet, samtidigt som den gav föreningen ett fast grepp på stadens enda storindustri. Styrelsen voterade under tystnad ett enhälligt ja.

Wadköpings Metallverk var, vi behöva knappt nämna det, Carl-Magnus de Lorches skapelse. Verkstäderna ligga norr om Berget, alltså på från Stortofta avskild jord. Arbetarbostäderna, en hel liten stad, skiljs från Wadköping av ån. I början på nittitalet inkorporerades hela fabriksområdet (några kompletterande småindustrier hade växt upp kring verkstäderna) med staden och tillhör sedan dess i judiciellt och administrativt hänseende Wadköping. Men icke i moraliskt. I moraliskt hänseende hade Wadköping förblivit en obefläckad domkyrkostad, vars andliga liv klängde och grönskade som vildvin (lektor Barfoth i »Sommarschl») kring domkyrka och skola, slott och rådhus. Förmögna borgare lade sig till med fem à tio aktier i Metallverken blott för äran att vara delägare i stadens storindustri eller kanske med tanke på de magnifika bolagsmiddagarna i det de Lorcheska huset. Någon vinning väntade de sig icke. Ty under det att häradshövdingen personligen åtnjöt en aktning och ett förtroende, som gränsade till avgudadyrkan, visade man besynnerligt utpräglad misstro till hans verk.

Besynnerligt men alls icke underligt, skulle herr Markurell ha sagt. Visserligen flöt det renaste wadköpingsblod i Carl-Magnus de Lorches ådror, visserligen hade staden sett honom födas, växa upp och förkovras, visserligen ägde han alla en wadköpingsbos yttre kännemärken — flegmatisk, igenknäppt, ordkarg, vida mer benägen att skaka på huvudet, rynka pannan, blinka, fnysa, truta

med munnen, ta sig om hakan än att på landets språk uttrycka sina åsikter. Men det fanns hos de Lorche liksom hos H. H. Markurell en lönnlig punkt, som äventyrade karaktärens i övrigt orubbliga fasthet; en hemlig egenskap som man hade så att säga på känn. Möjligen var denna egenskap ett övermått av fantasi och i så fall var den ödesdiger. I Wadköping finns icke rum, icke tid, icke användning, icke ens någon anständig förevändning för fantasi. Carl-Magnus hade gjort klokt i att exportera varan. Och på sätt och vis gjorde han det. Hela Wadköping visste, att häradshövdingens affärsverksamhet till stor del var förlagd till orter med mera fantastiska förhållanden, Stockholm, Göteborg, ja, till själva utlandet. I den mån det var möjligt, följde Wadköping sin störste sons bedrifter med livligaste intresse. Man betvivlade ingalunda, att han skulle klara sig. Men man hade å andra sidan ingen lust att vara med på seglatsen. Den skulle nog gå bra, det var inte fråga om det. Men den var en smula kuslig, medan den pågick.

99 stupade Metallverken. Det väckte icke någon förvåning, knappast ens harm hos herrar aktieägare, som i allmänhet satsat en obetydlighet i förhållande till sin förmögenhet. Skrek och förbannade gjorde endast H. H. Markurell, som icke förlorade ett öre. Emellertid undrade man och gissade och slog vad om vem som skulle ta den stora törnen. Att häradshövdingen skulle ha fördröjt sig på det sjunkande skeppet ansågs uteslutet. Då aktiemajoriteten kröp fram ur »Jesu Krubbas»

kassakista (ett snidat ekskrin, ett pietetsfullt bevarat minne av stiftaren, lagman de Lorche), brast Wadköping i skratt. Denna brist på takt må tillgivas en stad, som sällan hade orsak att skratta.

För resten blev det ju icke någon katastrof. I elffte timmen seglade en vida stoltare skuta fram på Wadköpingsån och räddade allt som räddas kunde. Vid rodret stod Carl-Magnus de Lorche och skutans namn var Wadköpings Förenade Metallindustrier. Ombord fanns plats för hela stan. Prospektet var hållet i Carl-Magnus vanliga stil, kortfattat och sakligt. Två tusen stamaktier à fem hundra kronor i utbyte mot Metallverkens tusen à tusen; tio tusen preferensaktier, av vilka stiftarna övertagit hälften, stora nyanläggningar, moderniseringar, nya metoder, ny ledning etc. etc. Wadköping betackade sig. I två månader lågo listorna blanka. Så kom omslaget, plötsligt och överväldigande. H. H. Markurell steg in på Enskilda banken, kastade mössa och portfölj på disken och tecknade sig i flygande fläng för hundra aktier. Höll listan under näsan på kassör Behn och skrek:

Nu är det gjort! Förbanna sig på det! Nu är det gjort! Satan!

H. H. Markurells kråkfötter gjorde under. Wadköpings åsikter om herr Markurell voro diametralt motsatta dess åsikter om Carl-Magnus de Lorche. Man avskydde hans person, man föraktade hans moral, man var icke ens säker på hans ekonomiska soliditet. Men att H. H. Markurell skulle kasta ut femtio tusen på dåliga papper föreföll orimligt.

Herr Markurell luktade snusk, hans namnteckning luktade guld. På mindre än två veckor övertäcknades kapitalet. Bolaget bildades; på häradshövdingens förslag invaldes H. H. Markurell i styrelsen. Aktierna blevo begärliga, betalades över pari. Häradshövdingen sålde en del, Markurell sålde nittio av hundra. Bolaget gick en tryggad framtid till mötes och byggde till att börja med en skorsten, som överträffade alla förväntningar. Dess svarta skalle stack upp över Berget och kikade ned på domkyrkostaden. Om sommaren vid ostlig vind var röken besvärande för Kupan, och mångfaldiga gånger förbannade herr Markurell sina hundra aktier. I trots utav att de nittio sålts med förtjänst, i trots utav att de skaffat honom Vasaorden och väsentligt höjt hans sociala ställning.

Tio år förflöto, elva, tolv, tretton. Wadköping levde ett lugnt, lyckligt liv och klippte varje vår sina Förenade Industrikuponger som gävo ett litet men gott utbyte. Skorstenen bolmade, den gracila frun promenerade, åkte eller red med sina dioskurer, tante Rüttenschöld samlade nya och gamla vestaler kring knäckkoket och lät då och då vända sin rundskurna kappa, Barfoth diktade »Höstsol», översten tog avsked, överstinnans förstånd stod stilla, domprostinnan Torin dog, testamenterande fem tusen till »Jesu Krubba» (i Industriaktier), Ström fick fyra konkurrenter, Wedblad två, gatubelysningen blev elektrisk (häradshövdingen hade startat Wadköpings Elektriska), skatterna

stego gunås, rektor Blidberg fick astma, landshövdingen pensionerades, biskopen dog, båda ersattes, invånareantalet växte mäktigt och Carl-Henrik Brenners sto — hon som tog priset, ni vet — fölade så ofta, man tillät henne att föla. Korte-ligen, allt gick sin gilla gång. Carl-Magnus gjorde stora affärer, H. H. Markurell små. Den förre var allttjämt lika beundrad, den senare lika av-skydd. Båda voro för staden outhärliga. Det är uppbyggligt att ha någon att beundra, det är nöd-vändigt att ha någon att förakta. För Wadköping med dess en smula tröga uppfattning och om-dömesförmåga var det en lycka att äga två så konstanta, värdiga och oomtvistade föremål för sina känslor.

Under hela denna tid levde fru Markurell ett liv i skymundan. Den lilla krets av trogna be-undrare som omgav henne betydde ingenting. Wadköping kände henne icke eller ville icke känna henne.

Hösten anno 12 hände någonting. En ny figur infördes i »Jesu Krubbas» tablå — Johannes Dö-paren. Det var Barfoths idé. På lektorns förslag fick Johan Markurell rollen. Under årens lopp hade han avancerat från Jesusbarn till småängel, från småängel till storängel, från storängel till herde med lösskägg. Nu skulle han alltså utan skägg göra den nya figuren, Johannes Döparen. Herr Markurell sprang runt staden med nyheten, men i själva verket väckte den ringa uppmärksam-het. Icke ens då fru de Lorche efter tio års från-

varo erbjöd sig att ännu en gång framställa den jungfruliga modern drog man öronen åt sig. Översten utstötte ett kort: Sensationellt! Det var allt. Tante Rüttenschöld fann årets Jesusbarn och repetitionerna började under lektor Barfoths ledning. Den nya figuren placerades bakom Maria; stödd mot en stav böjde han sig fram över hennes axel för att betrakta barnet. Tante Rüttenschöld anmärkte:

Det där är nog mycket bra nu, käre lektorn. Men vi få tänka på att Elsa ska vara urrengad. Ställ undan pojken en aln eller så.

Lektor Barfoth, som var förtjust i sin gruppering, frågade om fru de Lorche bestämt sig för höghalsad eller låghalsad. Carl-Henrik Brenner inföll:

Jag vill minnas, att Elsa vid ett visst tillfälle var betydligt urrengad.

Med ens stod den pinsamma scenen från anno 94 tydlig och klar för församlingen. Minnet var i och för sig tillräckligt obehagligt att väcka allmän förstämning, men vad som gjorde det hela till en skandal (Wadköpingsskandal) var den omständigheten, att häradshövding de Lorche plötsligt reste sig och utan ett ord till förklaring lämnade salen. Varför gjorde han det? Ja, det vet man inte. Och uppriktigt sagt får man nog aldrig veta det.

På faster Teas dödsdag den 11 december visa-

des tablån i vederbörlig ordning för allmänheten. Häradshövding de Lorche satt på sin vanliga plats, torkade sin pincené som vanligt och klappade som som vanligt. Johannes stod på en dryg meters avstånd från Maria, och det hela var förtjusande, korrekt och behagligt. Herr Markurells vrål och klapphusapplåder hade man för länge sen vant sig vid.

De följande veckorna drucknade i julstöket, men då det förnäma Wadköping dagen efter trettondagen återtog sina regelbundna middagspromenader, kunde ingen människa undgå att se, uppmärksamma, ana och förstå. För första gången på sju år (enligt andra källor åtta) uppträdde den gracila frun vid åstranden med blott en dioskur vid sin sida. Och det var ingen tillfällighet! Samma sak upprepades dag efter dag hela senvintern och våren. Vad hade hänt? Man konstaterade snart nog att orsaken icke var någon plötsligt påkommen fiendskap mellan dioskurerna. Tvärtom, från skolkåll rapporterades att de alltjämt voro de bästa vänner i världen. Alltså återstod endast en förklaring — häradshövding de Lorche hade funnit umgänget mindre lämpligt. Häradshövding de Lorche som med beundransvärt jämnmod sett fyra eller fem, sex eller sju unga men fullvuxna män komma, snubbla och gå, hade funnit orsak att inskrida mot en aderton års pojke.

Detta var en skandal, så diger och mäktig, att Wadköping vid dess behandling använde sig utslutande av teckenspråket. Icke ett ord yttrades,

men hela staden visste att någonting ohyggligt inträffat, någonting så djupt omoraliskt att det nästan var löjligt. Flickan med de åtta kärleksbrevet hade äntligen överträffat alla förväntningar.

Den ende, som ingenting märkte, förstod eller anade var H. H. Markurell. Som förklaring kan anföras, dels att han saknade insikt i teckenspråket, dels att hans tankar redan då torde ha sysslat med den katastrof som han några månader senare skulle framkalla. Hans okunnighet blev dock icke långvarig; perukmakar Ström åtog sig att väcka honom. Vid ett tillfälle, då herr Markurell var ensam kund i salongen, gick Ström rakt på sak.

Är det sant, vad folk säger?

Herr Markurell, intvålad, orörlig, blundande — han tyckte inte om att se kniven — svarade:

Vad är det folk säger, som är sant?

Att häradshövdingen kastat Johan på dörren.

Vilken Johan? frågade herr Markurell.

Din Johan. Det skulle vara för fruns skull. Förstås.

Perukmakaren iakttog, att herr Markurells ögon snurrade häftigt runt under ögonlocken. Men han rörde sig icke och förblev under fulla fem minuter tyst. Möjligen hade han svårt att fatta, möjligen var han rädd att bli skuren. Då rakningen var lyckligen avslutad, satte han sig upp, torkade ansiktet och yttrade ett enda ord:

Svin!

Gick.

Två dagar höll han sig tyst, gjorde iakttagelser och fann att den vackra gruppen, Helena och Dioskurerna, den enda vackra i Wadköping, krossats. På tredje dagens afton gick han in till sin herr son, som satt nedhukad över Lövgrens Kyrkohistoria. (Johan hade medhåll i historia, svenska, naturkunnighet, fysik och matematik, lektor Barfoths och adjunkten Leontins ämnen, i alla övriga mothåll. Hans argaste vedersakare var dock kristendomsläraren, rektor Blidberg.)

Johan, sade herr Markurell, för första gången begagnande dopnamnet. Johan går inte med grevinnan? Nu för tiden —

Unge Markurell rodnade. Han lyfte blicken mycket långsamt, och då den slutligen mötte faderns, smålog han, blitt och vemodigt.

Nej, medgav han. Häradshövdingen tycker inte om mig.

Tycker han inte om dig? frågade H. H., som återigen hade svårt att fatta. Johan skakade sorgset på huvudet.

Tycker — han — inte — om dig? upprepade Markurell med stark betoning på sista ordet.

Johan satte händerna i lur för munnen och skrek:

Han — bad — mig — dra — åt helvete. Och jag ber dig detsamma.

Varpå han kastade sig huvudstupa i studierna, höll händerna för öronen, blundade och rabblade:

Gnosticismen var ett försök att under första år-

hundralet sammanblanda vetande och kunskap eller på grekiska gnosis —

Jaså på det sättet, sade herr Markurell. Satan!

Han gick ut i salen, kastade sig på knä och kröp in under stora skåpet, rotande bland papper och böcker.

Vad söker du? frågade fru Markurell.

Halvkvävd av damm och ilska frustade herr Markurell:

Bibeln, för satan! Bibeln! Är hon kristen, hon där, som lägger bibeln på golvet. Dra mig i bena!

Fru Markurell drog fram sin man, som höll den stora, vördnadsvärda boken hårt tryckt till sitt bröst. Sittande på golvet med benen i kors, granskade herr Markurell första bladets anteckningar. Han pekade.

Där! Där står det tydligt. Carl-Magnus de Lorche. Titta! Han stod fadder åt gossen. Minns hon det?

Han var så gemen, sade fru Markurell, som bibehållit vissa folkliga talesätt.

Och så ber han honom dra åt helvete! framstötte herr Markurell med en flämtning av förtrytelse. Satan! Att ge sig till att häda Gud! När man är en sådan skojar! Satan!

Han blev sittande en stund försänkt i fromt och ilsket grubbel. Reste sig, torkade bibeln med rockskörtet, lade den på ett finsvarvat bord, vars skiva var klädd med röd plysch, sade:

Den här ska gossen ha. Efter mig. Där ska den ligga. Där. Kom det ihåg! Hon! Hustru!

Under närmast följande veckor och månader lade Wadköping med hemlig men stor tillfredsställelse märke till ett närmande mellan H. H. Markurell och Carl-Magnus de Lorche. Det betydde, ansåg man, ett återupplivande av de gamla, goda, trygga tider, då de båda herrarna varit kompanjoner i alla häradshövdingens smärre affärer. Dessa smärre affärer hade utan undantag förts till ett lyckligt slut. Man hade vant sig vid att betrakta de Lorche-Markurell som ett slags ekonomisk dubbelnatur, en bättre och en sämre hälft. Och för en affärsman av Carl-Magnus' storstilade och förfinade läggning är det kanske rentav nödvändigt att äga en sämre hälft. I alla händelser stärker det krediten. Emellertid hade de båda hälfterna efter det stora gårdsköpet på nittioalet separerat. H. H. hade ensam ägnat sig åt de smärre affärerna och med påtaglig framgång. Häradshövdingens framgång eller motgång undandrog sig Wadköpings kontroll, men under de senare åren hade ett och annat rykte från yttervärlden givit vaga anledningar till oro. Att åter se den fulingen Markurell kila ut och in genom häradshövdingens port kändes på något sätt lugnande.

Och Wadköping hade vid denna tid ett alldeles särskilt behov av tröstande tecken och varsel. För-
enade Metallindustriers revisions- och styrelse-
berättelse för 1912 var icke längre blygsam, den

var ömklig och på samma gång hotfull. Den talade om nödvändigheten av väldiga avskrivningar, nyanläggningar, lån, nytt kapital. Framför allt talade den om nödvändigheten av bättre konjunkturer, en nödvändighet som det grymt lekfulla Ödet då och då sticker mellan benen på strävsamt knogande bolag. Korteligen, den talade den vanliga bolagshebreiskan, bifogande en kortfattad men klar översättning — ingen utdelning. Även stoiska personer sådana som tante Rüttenschöld kände vid åsynen av denna stormsvala en instinktiv fasa.

På ett hemligt sammanträde i gredelina kabinettet yrkade rektor Blidberg att styrelsen snarast möjligt och helst ofördröjligen skulle göra sig av med »Jesu Krubbas» aktier. Häradshövdingen presterade och lyssnade med sin vanliga lugna, nästan ohövliga likgiltighet till tre eller fyra inlägg som alla gingo i samma riktning, försäljning. Då den siste talaren tystnat, yttrade han:

Jag anser tidpunkten olämplig. Vi måste vänta.

Och klubbade utan vidare, kanske i tankspriddhet, ett beslut som aldrig fattats.

Vid bolagets årsstämma i april blev, som väntat var, H. H. Markurell huvudtalaren. Den, som hoppats på en droppe tröst från de läpparna, hade bedragit sig. H. H. tackade för det förtroende han åtnjutit men undanbad sig återval. Grinande och flinande på ett obeskrivligt oblygt och sataniskt sätt delgav han församlingen den glada nyheten att han numera ägde blott en aktie. Och med en ohyfsad brutalitet, som vi icke vilja återgiva,

berättade han vilket bruk han ämnade göra av detta stackars värdepapper.

Han uppträdde i själva verket så bryskt, så understruket hänsynslöst, att man började misstänka en bluff. Man erinrade sig, att H. H. på något hemlighetsfullt sätt medverkat vid kraschen 99, då Förenade Metall slök Metallverken. Wadköping, vars fullständiga brist på fantasi vi redan påpekat, väntade sig en upprepning. Av allt att döma hade H. H. spelat under täcke med Carl-Magnus anno 99; följaktligen borde han göra det även anno 13. En ny, ännu väldigare skuta skulle segla upp för Wadköpingsån att rädda vad som räddas kunde. Aktieägarna skulle göra förluster, men de skulle icke förlora allt.

Detta bedrägliga hopp närdes av den iakttagelsen att H. H. Markurell under april och maj ännu flitigare besökte häradshövdingens kontor. Någon-ting var alltså i görningen.

Den första måndagen i juni omkring kl. 11,30 f. m. sågs H. H. Markurell stiga uppför rådhusets trappa. Det var ingenting ovanligt; H. H. hade dagligen ärenden i rådhuset. Tjugu minuter senare rusade stadsvaktmästare Ohlson, slängande och svängande sitt träben i vida cirklar, tvärs-över torget och hoppade på ett ben uppför Wadköpingspostens trappa in i det allra heligaste. Redaktörn steg genast ned från kommoden, tvättade sig och satte sig vid skrivbordet. Men trots Ohlsons kända sanningskärlek, prövad i trettio år, vägrade pennan att nedskriva notisen.

Redaktörn ringde upp borgmästaren. Och även denna gång visade sig Ohlsons uppgifter pålitliga.

H. H. Markurell hade av vällovliga rådhusrätten i Wadköping begärt vice häradshövding Carl-Magnus de Lorches försättande i konkurs.

Notisen skrevs, trycktes, lästes.

Wadköping råkade i samma sorgliga tillstånd som så ofta plågar överstinnan Edeblad; dess förstånd stannade och stod stilla.

Fullkomligt stilla.

Carl-Magnus de Lorche!

Slutligen pressade nöden två marker fantasi ur Wadköpings träbeläte. Man började teckna. Det är inte sant. Det är lögn. Det är — det är tryckfel.

Längre räcker inte två marker fantasi.

Lögn? När det stod i Wadköpingsposten.

Man betvivlade sina ögons vittnesbörd.

Alldeles som lektor Barfoth!

Man behagade erinra sig situationen den 6 juni 1913 vid pass klockan 3 f. m. Solen hade nyss gått upp, i första hand belysande domkyrkotuppen, kajorna och det högt belägna utvårdshuset Kupan. Längst ut på terrassens yttersta sten satt en råtta, tvinnade sin mustasch och betraktade Wadköping. Bakom henne satt eller snarare halvlåg herr Markurells katta, Susanna, betraktande råttan. Bakom Susanna satt på en stol under linden lektorn i

historia, Ivar Barfoth, betraktande både råttan och katten. Vidare ha vi på en annan stol adjunkten Leontin, sovande.

Man torde även minnas, att lektor Barfoth ansåg sig ha skäl att betvivla råttans materiella existens. Det egendomliga förhållandet att två mot varandra så fientliga djur som en råtta och en katt vilade fridfullt så gott som sida vid sida, styrkte hans misstankar. Men den första och djupaste grunden till hans tvivel var en annan. Lektor Barfoth kände sig själv. Han var först och främst en man som under sjutton långa år förgäves sökt dränka en olycklig kärlek i sprit. Han var en Bacchi tjänare bland de främsta, en dityrambisk diktare, en trofast vän, en ljuvlig sällskapsbroder, en oförliknelig gluntsångare, en oöverträffad festarrangör och för resten en människa, som aldrig haft riktig reda på någonting, undantagandes årtal och versfötter.

Han strök sig hårt över ögonen, men den otäcka bilden av en sittande råtta lämnade icke näthinnan. Till på köpet en ovanligt stor och grann råtta. Han blev allt sämre till mods. Minnet av kvällens kamratfest äcklade honom. Finns det någonting vidrigare än en gammal man, som sjunger, dansar, spelar uppsluppen pojke under en kal hjässa? Skam! Och smärta. Vissa symtom som han länge förnekat anmälde sig. Han höll upp handen med utspärrade fingrar, den skälvde som ett asplöv. I fötterna förnams ett obehagligt surr; benen kändes domnade. Hjärtat arbetade ojämnt och med möda. Och så råttan!

Ack att jag vore ett litet, litet barn! tänkte lektorn i historia. Icke för att begynna min vandring på nytt, ty jag skulle samma väg gå. Ack att jag hade ett litet, litet barns rena läppar och rena hjärta! Jag skulle bedja till dig, Fruktansvärde. Se, jag är ensam. Där sitter min bästa vän och sover. Det svinet! Ja, även jag är ett svin, Herre. Människa född, svin vorden. Felet är således mitt och inte ditt. Men hur har det gått därhän? Nå, varför ska jag rota i det! Men hade jag mött henne för trettio år sen, då hade jag varit en annan människa. Det hade jag. Så det är då ditt fel. Jag hade haft maka och barn, Herre! Vad har jag nu? Delirium, skulder och vänner. Delirium må vara hänt, ty människan skall en gång dö. Skulderna bryr jag mig inte om. Se på Carl-Magnus! Gull är blott mull. Men vännerna! Herre, befria mig från vännerna. Job hade också vänner och jag skulle tro att han delade min åsikt om följet. Söta bedragare som berusa mig med smicker och fagra ord. Ett barn berusar ej med smicker, ett barn säger oss sanningen. Ett barn säger: Fader, du får icke dricka, ty jag måste ha kläder, föda och läroböcker. Så talar ett barn och man lyder. Vännen säger skål, hej och så vidare. Ho står då emot? Till ett barn skulle jag säga: Din faders läppar äro sölade, hans hjärta orent — bed för din far. Men du har icke förunnat mig ett barn. Hur har du egentligen tänkt dig saken? Ska jag kanske anmoda adjunkten Leontin att bedja för min själ? O Herre, tillgiv mitt hjärtas

bitterhet! O Herre, tillstäd att jag ödmjukt nalkas din tron, fast jag svirat denna natten som så många andra. O Herre, döden står vid min sida och jag är så trött och sömnig. O Herre, jag önskar jag vore ett litet barn.

Och han fortsatte att plåga Vår Herre med en önskan, som i själva verket var överflödig. Ty Vår Herre hade förutsett denna önskan och redan för cirka fyrtiofem år sen slagit knut på Ivar Barfoth.

Fördenskull var det mera passande än han själv trodde, då han i ruelle med knäppta händer läste barnabönen: Gud, som haver.

När han åter slog upp ögonen föll hans blick på vännen Leo. Adjunkten satt kapprak på sin stol, ansiktet, inramat i det tovigga Josefsskägget, var vitt som kalk, ögonen stirrade på en enda fläck. Lektorn undersökte fläcken och det klack till i hans hjärta.

Han böjde sig fram och lade handen på vännens knä.

Leo, viskade han. Leo, vad är det?

Uuuhm, morrade adjunkten.

Leo, ser du någonting?

Adjunktens morring blev ännu dovare. Lektorns bröst höjdes av en djup och ljuv suck. Han sade:

Kära Leo! Frukta icke! Jag ser den också. Det är en råtta.

Och som om ett oundvikligt öde skjutits ett sekel fram i tiden, som om en centnertung synda-

skuld plötsligt vältrats från hans skulder, sprang han upp, ställde sig i pose, harklade, hostade och stämde upp, denne oförliknelige gluntsångare, med klar och klangfull stämma:

Minns du hur ödet oss förde tillhopa
anno aderton hundra —

Men där blev det stopp. Kanske hade sinnesrörelsen grumlat hans minne; han kom inte ihåg årtalet. Och hellre än att slunga ut en kronologisk uppgift på måfå, teg han. Leo, som vidgat den väldiga bröstkorgen och fyllt lungorna med luft, volmade nu upp sig i väntan på replik och var nära att sprängas av luftmassorna. Ögonen trängde röda och ilskna som tjurögon ut ur sina hålor. Slutligen förmådde de tjocka läpparna ej längre hålla tillbaka den mäktiga, tunga stämman, som brast lös i ett dånande, mullrande:

Ack ja, visst minns jag det!

En orkan av toner! Ty även Leontin var en mäktig stor gluntsångare.

Närmaste följden blev, att råttan, som hittills följt en klok status-quo-politik, huvudstupa tog till flykten, förföljd och snart gripen av Susanna. Dess materiella existens var därmed till fullo bevisad. Men tonorkanen väckte också de båda vännerna till klart medvetande om att en ny dag randats, en dag som icke borde finna en lektor och en adjunkt bland spillrorna från ett dryckeslag. De speglade sin ålder, sin trötthet, sin

sjaskighet i varandras ögon och kände sig skamsna. Bröto upp och gingo arm i arm. Vid husknuten stannade de i ett ärende och lektorn råkade se in genom ett fönster, vars lucka stod på glänt. Vad han såg var herr Markurells sommar-kontor. Där stod ett mycket gammalt kassaskåp. Vidare ett bord och några pinnstolar. Vidare en järnsäng ställd framför kassaskåpets dörr. I järnsängen sov herr Markurell.

Titta! viskade lektorn. Där ligger han.

Herr Markurell låg på rygg med händerna knäppta över bröstet. Ett tjockt, blommigt täcke dölde hans lekamen men längst ned stucko fötterna fram, ovanligt stora fötter i smutsgula strumpor.

Plötsligt satte sig herr Markurell upp i sängen, vred huvudet åt höger och vänster, höll handen bak örat, lyssnade.

Trätrappan knarrade, den där förrädiska trätrappan. Även lektorn och adjunkten kunde höra den knarra.

Efter några ögonblick tystnade trappan och herr Markurell lade sig åter till ro.

Lektorn och adjunkten dröjde vid fönstret. En minut förgick. Så öppnades dörren till verandan. En herre steg ut. Han var lång, smärt, lindrigt böjd. Han bar svart bonjour, grårandiga, svarta byxor, svart cylinderhatt. En narciss i knapphållet. En svart läderportfölj under vänstra armen. Hans hår var mycket mörkt, nästan blåsvart och utan ett grått strå. Pannan hög över välvda,

tjocka ögonbryn. Långa ögonfransar. Ögonen, skyddade bakom en guldbågad pincené, hade en djup, mörkgrå färg. Profilen var skarpskuren med böjd näsa och en något svag haka. Han var mycket blek. Herrn stannade en stund på verandan, tog av sig cylindern och strök den med rockärmen, putsade pincenén, tog upp ett fodral och tände en cigarrett. Steg därpå i sakta mak ned på terrassen, gick bort till stora trappan och försvann, steg för steg, ur de båda vänternas åsyn.

De betraktade varandra, läste i ögonen. Men hastigt, flyktigt, skyggt. Icke ett ord. Arm i arm fortsatte de sin vandring ned mot staden, alltjämt hållande ett betydligt avstånd från honom, som gick före dem.

Morgontimmarna runno soliga hän över Wadköping. Staden vaknade. Kvastgubbarna sopade gatorna, mjölksurrorna rullade in genom tullarna.

Domkyrkoklockan slog sju.

Herr Markurell steg ut på Kupans veranda, i strumpläst och skjortärmar. Famnen full med flaggor. Han bredde ut dem och valde den minst blekta, tassade försiktigt ned på terrassen, grinande illa då gruset kittlade hans sålor.

Herr Markurell hissade flaggan, som slog några sömniga klatschar i en svag morgonbris.

Herr Markurell dröjde vid flaggstången. En kvart.

Och åter öppnades dörren och en ung man trädde ut. Han var lång, smärt, svartklädd, svart

stophatt. Några böcker under vänstra armen. Hans hår var mycket mörkt, nästan blåsvart. Pannan hög över välvda, tjocka ögonbryn. Långa ögonfransar. Ögonen hade en djup, mörkgrå färg. Profilen var skarpskuren med böjd näsa och en något svag haka. Han var mycket blek.

Herr Markurell var om möjligt ännu blekare.

Den unge mannen stannade en stund på verandan, tog av sig hatten och strök den med rockärmen, drog upp ett fodral och tände en cigarrett. Steg därpå i sakta mak ned på terrassen, gick bort till herr Markurell och fattade hans hand.

Herr Markurell besvarade handtryckningen med krampaktig styrka. De båda herrarna sågo varandra stint in i ögonen; och bådas ögon stodo på skaft, stirrande. En dryg minut.

Så slungade den yngre med en skicklig tungrörelse sin cigarrett i en båge över herr Markurells skuldra, drog djupt efter andan och sade:

Det är månljust, va? Förbannat månljust!

Det är det, bekräftade herr Markurell i en hetsigt övertygad ton, som om han nu först fått höra hela sanningen om det mänskliga livets elände. Det är månljust! Gosse!

Och han sänkte rösten till en skrovlig, skälvande viskning.

Vad är det, som är värst?

Den unge mannen rynkade pannan och till hälften slöt sina ögon i ett övermått av oro, som snart övergick till ett blott, resignerat vemod.

Ja, vet du, svarade han, det är mycket. Det ena med det andra. Men i alla fall. Jo. Det är gnosticismen. Jag har ta mig tusan aldrig begripit ett jota av gnosticismen. Och det vet han.

Satan! mumlade herr Markurell. Satan!

Och han frågade:

Hur dags blir det?

Efter rasten. Klockan tre. Socker i botten, begrips!

De släppte varandras händer, som sjönko tungt och slappt som dödsskjutna fåglar. Den unge mannen gick med sänkt huvud fram till trappan. På första steget dröjde han, vände sig till hälften om, sträckte vädjande ut handen. Hans stämma var klar, behärskad, men mycket mörk.

Han sade:

Gubbe lilla. Tänk på mig klockan tre.

Herr Markurell förmådde icke svara.

Herr Markurell stod på Berget och vid hans fötter låg Wadköping, den fagra, frejdade, vördnadsvärda domkyrkostaden. Låg vid hans fötter ej blott lekamligen utan även andligen.

Som snart skall visa sig.

Men herr Markurell aktade i denna stund ej på Wadköping. Med ögon, öron och alla sinnen, med tankar och känslor, med hela sin själ följde han sin enfödde son, som denna dag hade att avlägga sin mogenhetsexamen vid Wadköpings Högre Elementarläroverk.

2.

Häradshövding de Lorche steg in i sin hustrus sängkammare. Han lade cylinderhatten och portföljen på bordet vid dörren och gick på tå fram till sängen.

Fru de Lorche sov. Hennes hår, benat och slätkammat, delade sig i två tjocka, alnslånga flätor, vilkas noggranna, symmetriska placering tvärsöver skuldror och bröst vittnade om gott ordningssinne. Nattdräktens yppiga spetsar lågo slätade och slickade som en välputsad fågels fjäderskrud. En ostörd sömn fulländade ansiktets symmetri, markerad av den där enda lilla rynkan i pannan. Underverket, som gjorde Elsa von Battwyhl till Wadköpings skönhet, hade varit ett gediget underverk. Den askblonda, gracila frun, som — om man räknar på fingrarna — befinnes vara fyrtioatalet farligt nära, liknade en sovande Ursula, den jungfruligaste bland elva tusen jungfrur.

Carl-Magnus böjde sig varsamt ned och vidrörde med läpparna den askblonda fläta, som låg

honom närmast. Varpå han drog sig baklänges och på tå ut ur sovrummet.

I skrivkabinettet öppnade han båda fönsterhalvorna, drog ned rullgardinen och satte sig på bänken i fönstersmygen. Han tände en cigarrett, drog djupa drag och blåste omsorgsfullt ut röken bakom gardinen. När han rökt vid pass tjugu cigarretter och fyra eller fem gånger smugit sig in och ut från den alltjämt sovande frun, slog klockan sju, domkyrkoklockan, rådhusklockan, klockan i sängkammaren, i kabinettet, i salen och de fyra klockorna i salongen. På torget skramlade åken, steg smattrade över stenarna, tystnaden var bruten. Carl-Magnus suckade mycket djupt och tände sin tjuguförsta.

Louis kom in i kabinettet, några böcker under armen. Då han fick se fadern, tvärstannade han och bugade en smula klumpigt. Varpå han stramade upp sig, röd i ansiktet, smällde ihop klackarna och gjorde en bugning efter alla konstens regler. Han sade:

Jag visste inte, att pappa var hemma.

Häradshövdingen nickade:

Jag kom i går kväll. Mamma telegraferade.

Då Louis tog ett steg mot dörren, lyfte han handen.

Vart ska du gå? Mamma sover.

Pojken rodnade ännu värre.

Det är examen i dag, mumlade han, jag tänkte säga adjö åt mamma.

Hon sover, upprepade häradshövdingen. Jaså,

det är examen. Jag hoppas, att du inte låter den här saken oroa dig? Så att det går illa i examen. Det är den inte värd.

Louis skakade på huvudet. Plötsligt blev hans målbrottsstämma löljligt grov, mörk, hotfull.

Jag antar att pappa kommer att knäcka den där skojar. Så här!

Och han gjorde en mordisk åtbörd. Häradshövdingen smålog, ett leende som cigarretten i mungipan drog en smula på sned.

Jag undanber mig, att du använder ordet skojare. Det är ohyfsat. Om någon kallade mig skojare, skulle du förstå hur ohyfsat det är.

Louis de Lorche mumlade mellan sammanbitna tänder:

Jag antar, att ingen kommer att säga det i min närvaro

Antagligen inte, medgav häradshövdingen. Men man bör inte lita för mycket på folks finkänslighet.

Louis stirrade på sin far med starkt vidgade ögon, runda som en katts. Efter en tyst och rökmolnsdiger stund frågade Carl-Magnus:

Träffar du unge Markurell?

Louis nickade och slog ned ögonen.

Häradshövdingen torkade sin pincené med vanlig omsorg. När han immade glaset, drog han isär läpparna till ett krampaktigt grin.

Du kan hälsa honom, att det inte var så illa ment. Den där gången. Då jag bad honom att inte slita våra trappor —

Louis skyndade sig att säga:

Jag talar inte till honom. Efter det här. Hans far är en skojare.

Häradshövdingen fortsatte:

Hälsa honom det. Vidare kan du be honom ut till Stortofta. Vi flytta dit i nästa vecka. Be honom stanna några veckor.

Det gör jag inte, sade Louis de Lorche, röd, flämtande, nästan snyftande. Det gör jag inte!

Häradshövdingen tände en ny cigarrett, lyfte lite på gardinen och bolmade ut genom fönstret. Louis tappade en bok, tog upp den och vek aktsamt ut ett bräckt pärmhörn. Slutligen sade han:

Vill pappa verkligen att jag ska säga det där åt Johan?

Carl-Magnus svarade lugnt och lågmält:

Jag vill minnas, att jag uttryckte en önskan —

Louis de Lorche slog plötsligt ihop hälarna och stramade upp sin bokböjda rygg.

Som pappa vill. Förstås.

I detsamma ropade fru de Lorche på sin son. Pojken frågade: Får jag gå in? Häradshövdingen nickade.

Så snart dörren stängts, sprang han upp och började en tyst snabbgång mellan fönstersmygen och dörren. Ansiktet förändrades underbart. Den stela, tjocka wadköpingsmasken av slö likgiltighet föll av. Ögonen glänste, musklerna spelade, läpparna formade snabbt kaskader av tysta ord. Han rörde till och med händer och armar, gjorde åt-

börder, nöjde sig icke längre med att torka sin pincené —

Då låsvredet på sängkammardörren sänktes, tog han ett ljudlöst skutt in i fönstersmygen. Tände en cigarrett.

Mamma ber pappa komma in.

Carl-Magnus nickade.

Louis marscherade mot utgången, vände sig om, gjorde ställningssteg och sade:

Adjö, pappa.

Adjö, upprepade häradshövdingen, erinrade sig dagens betydelse och tillade:

Jag säger inte lycka till. Men du förstår, käre Louis — du förstår, var jag kommer att ha mina tankar.

Troligen visste Louis, var faderns tankar skulle dväljas eller åtminstone var de icke skulle dväljas. Men frasen var onekligen en vänlighet. Och målbrottsstämman lyckades all behärskning till trots åstadkomma några rent underbara löpningar på den korta satsen:

Tack, pappa!

Klacksammanslagning, rättning, helt om marsch!

Häradshövdingen kastade cigarretten och steg in i sängkammaren. Fru de Lorche satt framför spegelbordet och kammade det askblonda. Makarna nickade och smålogo åt varandra i spegeln: Carl-Magnus sköt undan cylindern och satte sig på bordet vid dörren; han tog portföljen i knät och bläddrade bland papperna.

Nå? började fru de Lorche. Har du talat med henne?

Jag har talat med henne. Från klockan ett till klockan tre. Det var det segaste natt- och straff-plenum jag varit med om. Fru Markurell är inte särdeles intelligent.

Hon är vacker, inflikade fru de Lorche och log mot sig själv.

Ja, medgav häradshövdingen, hon är alltså vacker. Men för en man, som tömmer dräggen i förödmjukelsens kalk, betyder skönhet ingenting. Jag hade hellre talat med herr Markurell. Om jag bara haft någon utsikt att lyckas.

Nå? upprepade fru de Lorche.

Tja, tja, tja, mumlade Carl-Magnus och stirrade ned i portföljens pappersdigra gap. Naturligtvis kommer hon att göra vad hon kan. Men vad kan hon? För det första har hon aldrig haft något större inflytande över herr gemålen, för det andra är hon dum, för det tredje har jag upptäckt att hon har ett avskyvärt lynne. Uppriktigt sagt är jag rädd. Där finns risk. Att hon skall begå indiskretioner.

Kammen frasade lent viskande genom det ask-blonda, armens vithet blänkte i spegeln, läpparna blottade en gnista tänder. Och nu kunde man se att den enda lilla rynkan i pannan verkligen var en skrattrynka. Fru de Lorche sade:

Jag tror inte att du behöver vara rädd. Fru Markurell har kanske ett avskyvärt lynne, men hon kommer inte att begå någon indiskretion. I det

där hänseendet. Det gör man över huvud taget icke. Alldeles oberoende av lynnet —

Häradshövdingen gav henne en hastig blick.

Jaså, sade han. Och fortsatte i en helt annan ton:

Det är någonting ohyggligt, överkligt och ohyggligt som en mardröm! Att vara så nära målet. Jag står här så att säga med förgyllda fingertoppar. Tantali kval! Jag behöver tre månader, eller på sin allra högsta höjd sex. Om sex månader måste det vara fred, om sex månader måste kurserna stiga. Detta förbannade Balkan —

Fru de Lorche, som lagt sista handen vid det askblonda, reste sig och frågade:

Vad tycker du? Ska jag sätta på mig någonting svart?

Carl-Magnus mörkgrå ögon fingo ett besynnerligt hetsigt och svårmodigt uttryck. Han sträckte ut armarna, lät dem åter sjunka. Han mumlade: Din morgonrock klär dig förträffligt —

Men fru de Lorche sade:

Det är inte längre fråga om det. Det gäller att verka gedigen. Louis fyller sjutton år i höst. Om jag skulle skicka ut Betty att köpa mig en sån där vit spetsmössa med gredelina band? Jag föreställer mig, att tante Rüttenschöld skulle tycka om det. Blir du ruinerad, Carl-Magnus, kommer jag att lägga mig till med änkedok och yllestrumpor.

Hon ringde och försvann med Betty i klädkammaren. (Samma rum, där faster Tea brukat gömma

de små stulna barnen.) Häradshövdingen hopade hastigt ned från bordet och började åter en snabb och tyst vandring, ackompanjerad av livlig mimik och antydning till gester. Fru de Lorche iförde sig en mörkblå promenaddräkt av det enklaste och högtidligaste snitt som förekom i kläd-kammaren. Eftersom den icke lät sig förenas med mössa och gredelina band, fick denna ytterlighet tills vidare anstå. Då hon åter trädde ut i sängkammaren, satt Carl-Magnus på sin plats, en smula andfådd, bladdrande med lätt skälvande händer i portföljen.

Om icke detta förbannade Balkan, började han; men fru de Lorche avbröt ett välkänt tema, sägande:

Balkan är en bergig halvö i sydöstra Europa. Jag skulle föredraga att få höra någonting mer om ditt nattplenum.

Vadå? frågade häradshövdingen.

Till exempel. Vad trodde hon om orsaken? Varför har han kastat sig över dig just nu?

Häradshövdingen immade glasen och visade tänderna.

Det krävs inte kvinnolist för att förstå motiven. Tidpunkten är vald. Herr Markurell har tyvärr fått en mycket djup inblick i mina affärer. Jag har ett och annat i min portfölj, som retar hans aptit. Till nuvarande kurser! A, herregud! Jag hade det på känn och försökte få en uppgörelse till stånd redan i somras. Men han drog ut på tiden,

han måtte ha haft en infernalisk kunskap om Balkan —

Balkan är en halvö, upprepade fru de Lorche. Men jag skulle vilja veta, om den där historien med Johan spelat någon roll?

Carl-Magnus ryckte på axlarna. Slutligen sade han:

Det är ju möjligt. Att den haft någon liten betydelse --

I så fall, sade den gracila frun, och för ett ögonblick kunde man frestas att tro att den där ensamma lilla rynkan verkligen var en gråtrynka, i så fall är jag inte bara ett nöt. Jag är en olycksfågel. Du har fullgoda skäl att begära skilsmässa.

Han sträckte ut händerna, grep henne kring armbågarna och drog henne mycket långsamt intill sig.

Prinsessa, sade han, jag undanber mig crimen læsæ mot er heliga person. Felet var mitt. Eller rättare, felet är nu som alltid kung Ferdinands. Han har totalt fördärvat mina nerver. Min goda sömn flög sin kos. Jag låg och grubblade på ett och annat. Och så flög det för mig att folk förr eller senare antagligen skulle börja prata igen. Jag tyckte nästan det var min plikt att underrätta dig i tid.

Det var din plikt, påstod den gracila frun.

Det var så tusan heller, morrade Carl-Magnus. Det var en sentimental dumhet, förstörda nerver, at last — kung Ferdinand!

Men fru de Lorche sade:

Det finns ingen ursäkt för mig. Varför behövde jag sätta mig på mina höga hästar? Varför behövde jag få en sådan avsmak för den stackars pojken? Varför behövde jag be dig köra bort honom?

Plötsligt frigjorde hon sina armar; hennes händer gled smekamt över hans skuldror, och hela den gracila lilla personen sjönk mjuk och dunlätt intill honom.

Vill du veta varför? Därför att min lättsinniga, lättfärdiga, oanständiga, perversa, rysliga själ njöt av att erfara en ny sensation. Jag var svartsjuk, Carl-Magnus. För första gången var jag svartsjuk på min herre och man. Jag ville sticka min hattnål genom den där fördömda pojkspolingens mörkgrå ögon. Ja! Det räckte i sex dagar. Längre gick det inte. Men det var storartat.

Hon grep kring hans nacke, hon körde fingrarna genom hans spegelblankt kammade hår; och då hon strök upp det från tinningarna blottrade hon en gråsprängd krans under den svarta. Hon viskade:

Vad det är ohyggligt att bli gammal, gosse!
Vad det är ohyggligt!

Hon kysste honom långsamt och man skulle nästan kunna säga eftertänksamt. Och ännu systare viskade hon:

Kamar el-Zaman! Kamar el-Zaman?

Och han svarade:

Prinsessa Belbredur! Prinsessa Belbredur?

Men han kände sin mun vissen under hennes

kyss. Och han försökte förgäves minnas när och var i en förfluten lyckotid hon kallat honom Kammar el-Zaman eller när och var han nämnt henne Belbredur.

Kvinnans kärlek kan vara bedräglig. Men vad är det i jämförelse med mannens minne? Av kvinnans kärlek. Hans mun var vissen och blek, hans kinder askgrå, hans stackars hjärta oroat av känslans mäktiga blodflöde, hans mörkgrå ögon blänkte, med vidgade heta pupiller. Han skulle oändligen gärna ha velat säga ett enda ord med doft av kärlek. Men örtagården stängs vid solnedgången och sentima vandrare stå stumma och dumma vid grinden.

Carl-Magnus de Lorche omfamnade sin hustru och sköt henne sakta men bestämt ifrån sig. Lyckligtvis hade han en rent yttre anledning. Det knackade på dörren och Betty anmälde, att fröken Rüttenschöld önskade tala med häradshövdingen.

Han sprang bort till spegelbordet, ordnade håret och gned sina kinder, som voro alltför askgrå till och med för en bankruttör. Han sade till sin hustru i spegeln:

Före frukosten! Det blir påkostande. Men jag ber dig om en sak, kära barn. Låt bli att underskatta konung Ferdinand! Låt bli att skryta med dina geografiska kunskaper, så fort jag nämner ordet Balkan. Balkan är för mig ett moraliskt, icke ett geografiskt begrepp. Och kung Ferdinand är för tillfället min ende bundsförvant.

Han stod en stund eftertänksam. Han putsade

sin pincené. Han tog sin hatt och sin portfölj från bordet. Han stod ännu ett ögonblick eftersinnande. Och plötsligt, tvärs genom siffror och väl avvägda fraser, bröt minnet fram. Han mindes när och var i en förfluten lyckotid han nämnt den gracila unga personen vid ett poetiskt namn och hon honom. Han log mot henne. Han frågade:

Är du färdig, Belbredur?

Han bjöd henne armen och sade:

Prinsessa! Föreställningen börjar.

I salen gick föreställningen av stapeln, i den mörka salen med tre norrfönster nästan dolda under mörka draperier, med mörka tapeter, svartnade tunga ekmöbler, med gamle lagmannens porträtt (han håller en klubba i handen och ser ut som om han nyss fällt en dödsdom) och med hans högkarmade stol av mörkt päronträ.

Närvarande voro tante Rüttenschöld, f. d. landshövding Rüttenschöld, landshövdingen, översten och överstinnan Edeblad samt Carl-Henrik Brenner, den sistnämnde i egenskap av revisor i »Jesu Krubba». Landshövdingen hade tagit plats vid den övre bordsändan, tante Rüttenschöld vid den nedre. Landshövdingen bar frack, gröna bandet och en del andra prydnader; han var nämligen examensvittne och skulle omedelbart efter familjemötet begiva sig till skolan. Framför honom stod en frukostbricka, som Louis länsat till hälften. Landshövdingen strök med darrande hand smör på en långskorpa, doppade den i mjölktilbringaren

och sög på den. Han var pensionerad och saknade alldeles tänder. Det rödlätta, fylliga ansiktet, inramat i tätt, stritt, gråvitt hår och kritvita polissonger gjorde honom vacker, den svällande frackskjortan gjorde honom ståtlig, men hakan var en förrädare, skälvde och glappade.

Landshövdingen satt vid hans sida och höll med en tillknycklad servett i handen noga vakt över mjölkdroppar, som då och då föllo på frackuppslaget eller på bandet. Ibland ville hon knyta servetten för honom, men det fick hon inte.

Tante Rüttenschöld satt rak och mäktig i sin morfars, lagmannens, päronstol. Likheten mellan dotterdotter och morfar var betydande, samma låga panna, samma springsmala ögon, samma utstående öronlappar, samma köttiga, blånande näsa, samma kraftiga haka. Men under det att lagmannens mun var bred och tunn som en gäddkäft, hade tante Rüttenschöld fått ett slags tryne — antagligen därför att hon myst så mycket mot sina vestaler och sugit så mycket på sura karameller. För tillfället sög hon på socker. Hon hade tagit sockerskålen från frukostbrickan och placerat den i sitt knä. Under den rundskurna kappan hade hon endast underkjol, en korsett av utsökt fast virke och en grå ylletröja. Tante Rüttenschöld var tio år äldre än sin bror, landshövdingen, eller närmare bestämt sjuttionio och tre kvarts år. Men hennes haka visade icke någon som helst benägenhet att giva efter.

Överste Edeblad hade huggit en kanapé i sa-

longen och red nu av och an framför den breda, blågrå kakelugnen, i vars vrå överstinnan tålmodigt avvaktade det vanliga stilleståndet.

Carl-Henrik gömde sig bakom en gardin.

Man hade tills vidare ingenting att säga varandra.

Häradshövdingen gjorde sitt inträde från salongen. Han hade lämnat sin hustru och sin cylinderhatt i rökrummet och gick hastigt fram till bordet med korta bugningar hälsande till höger och vänster. Alldeles som på ett sammanträde. Översten grymtade och överstinnan sade med ett uttryck av glad överraskning: Nej, se, Carl-Magnus! Eljest tystnad. Häradshövdingen slog sig ned vid bordets långsida, vändande ryggen åt fönstret; han lade portföljen framför sig. Tystnad. Plötsligt sade landshövdingen, som slutat sin skorpa:

Malla, kasta hit ett par sockerbitar!

Tante Rüttenschöld kastade till honom ett par sockerbitar och stoppade en tredje i mun. Då den smält på tungan, smackade hon och sade:

Carl-Magnus — vi tro på dig.

Därmed var släktmötet öppnat.

De Lorche böjde erkännamt på huvudet, landshövdingen sade, sugande på sockret:

Na-turligtvis. Kä-re Carl Mag-nus.

Och översten:

Visst! Visst tusan! Carl-Magnus!

Tante Rüttenschöld fortfor:

Vi ha kommit hit för att få veta en sak. En sak, Carl-Magnus. Har den där skojaran förlorat förståndet?

Just det, ja! sade landshövdingen och lät sin hustru torka munnen. Karlen börjar bli gammal. Han vet inte, vad han gör.

Översten galopperade.

Äntligen tog häradshövdingen till orda, och hans sakliga, lidelsefria ton sopade ögonblickligen bort de mera familjära känslorna.

Han sade:

Först och främst vill jag anmärka, att herr Markurell icke är någon skojare. Vi ha gjort en hel del affärer tillsammans och jag hoppas att det borgar för hans hederlighet. Däremot vill jag icke förneka att han i detta fall gått mycket hänsynslöst till väga. Men det är en annan sak. Mannen är i sin fulla rätt.

Att sätta en de Lorche i konkurs? frågade tante Rüttenschöld i en ton, vars dova klang tycktes kräva det gamla päronträets medverkan.

Få vi be om beloppet? inföll Carl-Henrik, dold bakom gardinen. Häradshövdingen, som inte sett honom, ryckte till. Överstinnan sade;

Tänk! Jag tror att Carl-Magnus blivit nervös.

Tyst! kommenderade översten; och häradshövdingen meddelade efter någon tvekan, att beloppet knappast torde överstiga sjuttio tusen.

Tante Rüttenschöld sade:

Carl-Magnus, du menar inte, att den där karlen kan sätta dig i konkurs för sjuttio tusen?

Häradshövdingen svarade:

Jo. Om jag är på obestånd.

Landshövdingen strök smör på två långskorpor, lade den ena i beredskap och doppade den andra med skälvande hand i mjölktilbringaren. Landshövdingen tog åter till servetten och häradshövdingen drog upp sin näsduk. Han trodde sig säker på sig själv, men plötsligt kände han svetten rinna i små strömlar från hårfästet ned över panna och kinder. På ett mycket komprometterande sätt. Han for med näsduken över ansiktet.

Det intresse ni välvilligt visar mig, började han och förnam med tillfredsställelse att stämman alltjämt var oklanderlig.

Han fortsatte:

Och den omständigheten att jag måste anhålla om ert bistånd, gör att jag anser mig böra —

Han avbröt sig och fortsatte tvärhugget:

Mina tillgångar äro som följer —

Med papperet framför sig rabblade han entonigt upp post efter post, begynnande med Stortofta och gården och slutande med aktier i ett tjugutal in- och utländska bolag. Han ryckte av sig sin pincené och började ivrigt gnida den med den svettblöta näsduken.

Sade:

Summa tillgångar sex millioner tre hundra trettiosju tusen.

Siffran och de klingande bolagsnamnen imponerade och i en känsla av rikedom och överflöd stoppade tante Rüttenschöld en hel grabbnäve

socker i mun. Glädjen blev kort. Häradshövdingen tillade:

Jag måste emellertid påpeka att samtliga aktier äro upptagna till inköpspris. Efter sista kursfallet gör det en differens på i runt tal en million.

Ren förlust alltså? insköt Carl-Henrik.

Ja. För ögonblicket.

Tante Rüttenschöld vände sig till sin bror, landshövdingen, och sade:

Käre Axel, om du inte hade grisat ned tillbringaren, skulle jag ha bett om ett glas mjölk. Nej, tack, nu får det vara.

Och hon vände sig till häradshövdingen och sade:

Jaså, en million? Det är ju inte illa. Jaså, en million. Och Elsa går väl fortfarande omkring i silkesstrumpor?

Carl-Henrik frågade efter passiva.

Fem millioner i runt tal.

Samtliga hjärnor, undantagandes överstinnans, utförde en hastig subtraktion. Facit var oroande. Häradshövdingen begagnade sig av tystnaden och började sitt försvarstal. Han talade om Balkan. Tante Rüttenschöld lyssnade uppmärksamt och erfor en viss tillfredsställelse. Hon sade: En sån skurk, den där Ferdinand! Men det var dock angenämare att se huset de Lorche hotat av huset Koburg än av huset Markurell. Mera hedersamt. Och då herr Markurell åter dök upp i slutet av häradshövdingens tal, kände hon sig förnärmad.

Carl-Magnus! sade hon. I egenskap av din salig

fars kusin och din fasters svägerska och din egen gudmor kunde jag ha mycket att säga dig. Men du har dina ursäkter. Och jag och hela släkten står som en man på din sida. Nu vet du det. Vi är beredda att göra uppoffringar. Men vi vill inte ha med Markurell att göra. Den där rödhåriga lilla skojaran struntar jag i. Nu vet du det.

Häradshövdingen svarade:

Om Markurell inte omedelbart tar tillbaka sin ansökan, kommer vi allesammans att bli utsatta för stora obehagligheter. I första hand jag men även ni andra. Förenade Industrier stupar med mig. Och en del andra företag. Svårigheten är att få herr Markurell att ta reson. Jag har tyvärr stött mig med honom på ett eller annat sätt och han vägrar att underhandla med mig. Eljest skulle jag erbjuda honom er borgen —

Nej, nu må jag säga! utbrast tante Rüttenschöld. Men häradshövdingen fortsatte:

Mitt råd är, att landshövdingen redan i dag söker upp honom —

Axel! avbröt tante Rüttenschöld. Axel, du söker icke upp personen. Det är under din värdighet. Om Carl-Magnus inte kan skaffa sjuttio tusen, så kan du och jag göra det. Och det i denna dag. Min salig morfar har suttit i den här stolen och jag minns honom mycket väl, fast jag bara var ett halvt år, då han dog. Jag är övertygad om att han delar min åsikt.

Och tante Rüttenschöld vände sig om och nic-

kade åt lagman de Lorche, som satt där med förfärligt bister min och lyftad klubba —

Jaha, kära Malla, suckade landshövdingen undergivet, bredde sig en ny skorpa. Och den beskedliga landshövdingenskan böjde sig fram och viskade i hans öra:

Bred inte så tjockt, käre Axel. Betänk att Carl-Magnus är fattig!

Tante Rüttenschöld såg sig omkring med en stor, klar, glad blick.

Jaha, sade hon, så var det med den saken. Carl-Magnus får betala oss, så snart den där Ferdinand kommit på bättre tankar. Men kom ihåg, min gosse, att med personer ska man inte beblanda sig. Man ger dem deras smutsiga pengar och låter dem gå. Jag är rädd att du varit en smula lättsinnig, Carl-Magnus. Men du har två ursäkter, Balkan och din kära hustru. Och du behöver inte tacka oss, eftersom du inte redan har gjort det. Vi gör det för vår egen skull och för de gamlas. Eller hur, Axel?

Joho, kära Malla, suckade landshövdingen undergivet. Men överstinnan, som suttit i kakelugnsvrån, reste sig plötsligt och steg fram till häradshövding de Lorche. Hon tog näsduken ur hans hand och började torka hans panna och kinder. Hon sade:

Jag tycker så synd om dig, käre Carl-Magnus. Du svettras förskräckligt. Vore det inte bättre att säga dem alltsammans?

Nej, men Amelie! skrek översten, galopperade

runt bordshörnet och drog sin hustru i kjolen. Vad har nu flugit i Amelie? Nej, men Amelie! Det här är affärer.

Jag förstår inte affärer, medgav överstinnan och lät sig föras tillbaka i kakelugnsvrån. Men jag ser att Carl-Magnus svetts.

Amelie är en fjolla, avgjorde tante Rütten-schöld. Det rår hon inte för. Alla Battwyhlar är idioter utom din hustru, käre Carl-Magnus, för hon är tokig. Jaha. Då gå vi med Gud alle man och tacka Honom, som lett vårt rådslag till det bästa. Amen. Var är den där nippertippan, så att jag får säga henne ett sanningens ord, innan jag går.

Jag ska hämta henne, mumlade häradshövdingen, reste sig och gick med hastiga steg mot salongen. Han stod ett ögonblick i dörröppningen. Plötsligt stängde han dubbeldörrarna, vände sig om. Och med handen bakom ryggen krampaktigt kramande låsvredet, huvudet tillbakalutat, ögonen halvslutna, läste han med entonig röst:

Då jag uppgav herr Markurells fordran till sjuttio tusen åsyftade jag endast den oprioriterade. Hela skuldsumman uppgår till tre hundra tjugu tusen. För de två hundra femtio ligger som säkerhet sju hundra femtio aktier i Förenade Metall. Dessa aktier tillhöra icke mig. De tillhöra »Jesu Krubba».

Han tystnade, svalde. Efter ett par sekunder tillade han:

Om vi inte lyckas få till stånd en uppgörelse i godo med herr Markurell, tjänar det ingenting till att skicka honom de sjuttio tusen. Jag är i alla fall i hans våld —

En minut, två minuter, tre minuter rädde fullkomlig tystnad.

Därpå steg Carl-Henrik Brenner fram ur fönstermygen och sade:

Revisionen börjar den första juli. Jag kan möjligen få den uppskjuten en vecka eller två men inte längre.

Landshövdingen grep med båda händer kring tillbringaren och lyckades föra den till läpparna. En vit rännil flöt ringlande ned över fracken och det gröna bandet. Landshövdingen kom för sent med servetten.

Översten sjönk samman på kanapén, huvudet i jämnhöjd med knäna. Han mumlade:

Det var sensationellt.

Tante Rüttenschöld gjorde ett försök att resa sig men föll tungt tillbaka mot salig lagmannens päronträ. Hennes mun, som formats till ett mysande tryne, öppnades plötsligt på vid gavel av en djup, krampaktig, kippande gäspning. Hon blinkade sömnigt med de tunga ögonlocken. Sade:

Jag ska tala med herr Markurell.

Och hon tillade:

Var är Elsa?

Häradshövdingen öppnade salongsdörren.

Den gracila frun steg in, bedårande i sin enkla, flickaktiga promenaddräkt. Några ord, som tante

Rüttenschöld fällt, hade givit henne en lustig idé. Hon steg fram till den gamla damen och neg mycket djupt. Därpå drog hon upp kjolarna.

Och se! På de fordom nästan väl gracila, numera formfulländade benen sutto, hårt utspända och räckande knappast till knäna ett par förhistoriskt grova, stoppade, urblekta, grå ullstrumpor.

Nej, men Elsa! skrek överstinnan. Har du kvar dina flickstrumpor! Tänk vad de är hållbara!

Carl-Henrik applåderade. Landshövdingen kysste på fingertopparna. Översten började gnola en gammal visa från Karlberg.

Fru de Lorche neg på nytt och frågade:

Är tante belåten?

Ja, nu är jag verkligen belåten, medgav tante Rüttenschöld och reste sig med en kraftig knyck ur stolen. Såna ska de vara, fast längre.

Under prat och glam bröt släktmötet upp och lämnade det de Lorcheska huset. Folk, som gingo förbi porten, sneglade förstulet och mumlade:

Se på släkten!

3.

Sedan herr Markurell från Bergets topp betraktat staden under sina fötter, lyfte han blicken mot himlen och fann att den, hög, ljus, blå, molnfri, lovade vackert väder. Han tänkte på aftonens studentfest och kände sig mäktigt glad och tacksam mot Försynen, som synbarligen ställde sig välvillig till alla hans planer. Herr Markurell hade över huvud taget aldrig haft någonting obytt med Försynen. Han hörde till de människor som tack vare en medfödd, naiv och uppriktig fromhet aldrig behöva spilla några tankar på höga problem utan som kunna ägna sig helt åt jordelivets omsorger. Det skulle aldrig ha fallit honom in att betvivla en enda av Svenska Kyrkans dogmer, av vilka han för resten kände endast ett försvinnande fåtal. Under sådana förhållanden hade det i sanning varit en blodig ironi, om hans son stupat på grund av bristande insikt i en föraktlig irrläras villomeningar.

Styrkt i sitt hopp om medhåll av Försynen gav herr Markurell order, att terrassen skulle fejas och

prydas som till midsommarfest med friska lövruskor, blommor och en del pappersgrannlåt. Han begav sig därpå till kontoret för att fullborda sin klädsel. Men i förstugan dröjde han några ögonblick vid foten av den trappa, som leder upp till Kupans vindsvåning. Han tog några steg uppför och trappan knakade och gnällde. Nå, det visste han på förhand, att den skulle göra.

Han steg in på kontoret, drog sängen från kassaskåpet, öppnade dess dörr och tog fram några papper. Han satte sig nedhukad på sängkanten och började klottra siffror med den blyerts, som beständigt, dag och natt, var till finnandes bakom herr Markurells högra öra. Siffrorna tycktes oro honom, han guppade upp och ned på den sviktande sängbotten, vred sig, suckade, klapprade med fötterna, strök över och skrev nya siffror. I trots av denna tydligen mycket allvarliga sysselsättning spratt han till och lystrade, då trätrappan knakade. Ljudet var vanligt men väckte i dag hans särskilda uppmärksamhet.

Efter en stund steg fru Markurell in på kontoret. Hon hälsade icke god morgon, ty fåfängliga ord brukades icke makarna emellan. H. H. vände ryggen mot dörren och kunde följaktligen icke se, att fru Markurell, dagen till ära, pyntat sig på ett ovanligt sätt. En blommig, lilasfärgad sidenklänning, rikt garnerad med spetsar, som पोस्ते som en kräva över den kraftiga barmen, en hatt, i vilken högröda rosor och mörkblå plymer bildade ett tjockt snår, en gredelin sidenkappa med kräm-

färgat foder, gula skor, schantungparasoll med blått foder, tjock, massiv guldbrosch, tjock, massiv guldkedja, tjocka, massiva guldarmband, guld-ringar i öronen. Fru Markurell följde icke modets växlingar och än mindre ödslade hon några finurliga tankar på färgsammansättning och snitt. Är man solitt och gediget klädd, så är man också fin nog för denna världen. Det mäktiga, kopparröda håret, tjockt som en fäll, var strängt tillbakastruket från panna och kinder men svällde ut i glänsande bubblor bak i nacken. Hade fru Markurell haft öron som en hare, så skulle de sannolikt också legat tillbakastrukna på ett skyggt och på samma gång illfundigt sätt. Som det nu var, stodo de tämligen oskönt rakt ut från kraniet, ty hon var skapt så.

Sidenfrasande, med ovanligt böljande, sviktande, behagfull gång skred fru Markurell fram till sin make, lade handen på hans nacke och lät den glida ned över skuldror och rygg. Herr Markurell morrade sakta av välbehag men mumlade samtidigt alldeles automatiskt:

Försök inte! Jag har inga pengar.

Fru Markurell ville inte ha några pengar.

H. H. fullföljde sina beräkningar. Plötsligt lade han handen över resultatet, vred på huvudet och sade:

Hör nu hon, hade hon ont i magen i natt?

Fru Markurell skakade på huvudet.

Jaså inte, mumlade herr Markurell, besviken. Det gick i trappan vid tretiden. Var det inte hon,

så var det gossen. Det var skada, för han behöver sina krafter.

Och han vände sig helt om och sade:

Hör nu hon, tänk på honom klockan tre, för då har han kyrkhistoria.

Äntligen bröt fru Markurell sin tystnads insegel och yttrade med dov men välljudande stämma:

Jag skulle vilja tala med Markurell. Om Johan.

Om Johan! upprepade H. H. Vad fan nu då?

Om Johan och om häradshövdingen.

Herr Markurell kastade in papperna i skåpet, smällde igen dörren och tog ut nycklarna. Han gjorde en lov tvärsöver rummet, ställde sig med ryggen åt fönstret och stirrade stort på sin hustru.

Hur ser hon ut? Ska hon gå bort? Fem procent på femton tusen gör sju hundra femtio blanka riksdaler. Det är pengar! Nej, kom inte med häradshövdingen. Se, jag vet ett och annat. Att till exempel det fanns en viss mejerska på Stortofta, som häradshövdingen sa gukväll åt. Första året, han var änklings, ja! Har jag sagt ett ord om det? Nånsin? Nej! Men kom inte med häradshövdingen, för då blir det paff. Tio tusen ger fem hundra. Det är också pengar!

Fru Markurell lyssnade till de ogrannlaga anspelningarna utan att blinka. Tvärtom blevo hennes ögon ännu större, deras blick ännu fastare, deras djup ännu outgrundligare. Och hennes röst var oföränderligt djup, välljudande och sansad.

Tänk på vad du gör, Markurell. Johan får lida för det. Antingen han ska gå i verken eller bli

officer eller vad som helst, så får han mothåll av häradshövdingens släkt. Tänk på det! Han har släkt och vänner i regeringen och riksdan och verken och överallt. Tänk på det! Du är stursk över dina pengar, men det finns dom som har mer än du. Och som är fint folk till. Tänk på det, Markurell. Och för resten ska du inte prata tok. För om jag talar med dig, så är det för Johans skull. Eljest skulle ingen få mig till det, så mycket du vet.

Det ska vi tro! mumlade herr Markurell utan att egentligen tro någonting. Han doppade försiktigt och icke utan en viss skygghet handdukshörnet i tvättfatet, slöt ögonen, pressade hårt samman läpparna. Tvagning var en dag som denna oundviklig. Det insåg han och gjorde icke något försök att slippa undan. Då han åter kommit till sig själv sade han lugnt och sakligt:

Det förstås. Jag vet nog att de hänger ihop. Satan! Men om gossen har femtio tusen i räntor, så får han inte mothåll av någon fan i det här landet. Jag känner byket. Det må vara landshövdingar eller biskopar eller gatsopare så vet de nog tusan, vad pengar står i. Och nu ska jag säga henne, att går det här efter beräkning, så köper jag Stortofta. Och då tör det bli mer än femti tusen. Så mothåll ska vi inte tala om på den här sidan nordpolen.

Nej, kanske det, medgav fru Markurell. Med en viss orolig tvekan tillade hon:

Om det inte skulle bli i dag —?

Hennes tvekan saknade icke orsak. Herr Markurells rörlighet inför en omedelbart hotande fara var utomordentlig. Inom mindre än en halv sekund kom hans obehagliga, upphettade, flämtande ansikte hennes eget otrevligt nära. Hans viskning hade en otvivelaktigt hotfull klang.

Va säger hon? Har hon hört något?

Fru Markurell hade ingenting hört, men det stod klart för henne, att rektor Blidberg måste känna sig mycket illa berörd av häradshövdingens svårigheter. Tanken var icke främmande för herr Markurell; han hade ruvat den hela morgonen. När den nu återvände utifrån, klädd i klara ord, fattade han raskt sitt beslut. Han svalde en mäktig suck och sade:

Hon! Vet hon vad en donation är?

Det visste fru Markurell; han fortfor:

Jag har tänkt på det förut. Att jag skulle göra en donation till skolan. Till gossens åminnelse så att säga. Donation, det är fint. Det förstår folk. Det är ingen baktanke med det, det är rejält. En ger som om det inte vore ett dyft. Jag har tänkt på det förut, men en drar sig ju för kostnaden. Satan! Nu ska det ske. Jag ska donera femton tusen före klockan tre.

Han såg på klockan och upprepade:

Före tre. Sen vore det väl tusan — De släpper ju igenom fattiglappar, som inte ens kan betala terminsavgiften. Men jag ska smörja dem om käften.

Beslutet var fattat och oåterkalleligt. Han snodde

omkring en stund letande efter en kragknapp, som han höll i handen. Det var blott en förevändning. Han behövde motion för att dämpa sin sinneshöjelse. Plötsligt sköt han upp på andra sidan sängen som en trollgubbe ur sin ask och ropade:

Hon! Jag ska bjuda dem på frukost! Fin frukost med vin! Rektorn, professorerna, hela byket! På frukostrasten! Före klockan tre! Sen får vi se — Femton tusen och fin frukost med vin. Säg åt kallskänkan. Vi ska bära ner den till skolan. I korgar. Fint! Kom det ihåg! Vinet ska jag själva ta fram.

Han fann idén mycket lycklig, och i sin glada upphetsning tog han fru Markurell i famn, kramade henne hårt och kysste henne. Fru Markurell lät det ske utan invändning eller synbar motvilja. Mer än så, hon log och gjorde ett mycket tafatt försök att besvara kyssen. Herr Markurell klappade henne skämtsamt på magen; hans äktenskapliga känslor nalkades hastigt en het zon. Hans ögon blevo fuktiga och mörka. Han mumlade:

Hör nu hon där! Hon är söt i dag. Hon är rar. Det är som något särskilt med henne —

Fru Markurell sköt honom sakta ifrån sig, dock icke ovänligt. Hon sade:

Tokstolle där!

Och efter en liten paus:

Nå — hur blir det med häradshövdingen?

Herr Markurells upphetsning lade sig.

Hur det blir med häradshövdingen? upprepade

han långsamt och sneglade under lugg bort mot kassaskåpet. Jo, det ska jag säga henne. Det blir han som betalar både frukost och donation och litet till. Så nu vet hon det.

Och han fortfor med ovanligt lugn och lågmäld röst:

Det sägs, att jag är en buse. Och det kan så vara, fast det är lögn. Men häradshövdingen är en vanlig skojar. Jag sätter honom på fästning vilken dag jag vill. För jag har vissa papper, se! Som är farliga. Men ger han mig Stortofta till mitt pris, så får han i guds namn skoja vidare. För jag tycker om karn. Märk det! Och jag tycker om hans grevinna. Den är fin! Adlig och grevlig och språkkunnig och elegant med sidenstrumpor och parfymer och allt det där. Och hon har varit som en mor för gossen. Det tycker jag om. Det är jag tacksam för. Grevinnan har lärt honom seder och skick. Vem skulle ha gjort det? Hon kanske? Lilla krögarmadam. Som är kommen av statarfolk. Och jag för min del har aldrig haft tid. Nej, grevinnan är jag tacksam för och det ska hon erfara. Det ska inte fattas parfymer, vare sig häradshövdingen står på huvut eller ej. Men han! Va? Som ber gossen dra åt helvete.

Herr Markurell tystnade, vände sig mot den lilla spegeln på väggen och fäste sin kravatt. Han gick ut i förstugan, öppnade garderobsdörren och tog fram en lång, svart rock, satte den på sig. Sålunda utstyrd liknade han en energisk och kanske något påflugen begravningsentreprenör. Han steg

åter in på kontoret och frågade, om han var fin. Fru Markurell nickade ett stumt bifall.

Därpå sade hon:

Jag vet ju det, Markurell. Sen gammalt. Att jag inte är god nog att vara mor åt Johan.

Mor hit och mor dit, mumlade herr Markurell på ett obestämt sätt, som möjligen kunde innebära en artig motsägelse.

Men Markurell är god nog att vara far? Markurell är ju det?

Far hit och far dit, svarade herr Markurell, oberörd och likgiltig. Han ställde sig åter framför spegeln, kammade den rävröda hårkransen med fingrarna och slog sedan omsorgsfullt bort mjällen från rocken. Hans hustru fortsatte med en besynnerligt hög, pressad, ansträngd röst:

Nu ska jag säga Markurell en sak. Jag har aldrig bett honom om någonting. Ingenting som en kan kalla för någonting. För det har jag hållit mig för god till. Nu ber jag honom att han låter det här vara med häradshövdingen. Att han tar tillbaka konkursen och det ena med det andra. Han behöver inte göra det för häradshövdingens skull, eftersom han är en sån skojare. Utan han ska göra det för min skull.

Herr Markurell betraktade henne i spegeln, icke utan nyfikenhet. Han upptäckte egentligen ingenting ovanligt hos människan, undantagandes en mycket mörk rodnad, som smög sig fram under halslinningens kråsbekrönta kant upp över den kraftiga hakan, kinderna.

Hör nu hon, sade herr Markurell saktmodigt. Vet hon vad hon säger? Vill hon att jag ska avstå från en god affär, därför att hon ber mig? Då är hon ta mig tusan dummare än jag trodde.

Och herr Markurell grinade belåtet.

Fru Markurells rodnad steg långsamt upp över pannan; därpå kröp den lika långsamt tillbaka och försvann åter under halslinningen. Hennes hy var fullständigt vit och hennes röst var åter dov och djup, då hon sade:

Lilla Markurell, jag känner honom. Tänk på det! Jag vet hur han är funtad. Och nu säger jag honom en sak till. Han ska akta sig.

För vadå? frågade herr Markurell.

Hon svarade:

Han ska akta sig för mig.

Hur herr Markurell skulle ha besvarat denna uppenbara hotelse, om han lämnats i fred, är ovisst. Kanske med ett hånskratt. Lyckligtvis ringde telefonen och herr Markurell störtade fram och ryckte till sig luren. Han ropade sitt namn med ljudlig röst, tvärtystnade. Han lyssnade. Hans ögon vidgades, hans mun glappade upp. Han bleknade. Slutligen gjorde han en sorts klumpig bugning, mumlade ett otydligt tack och lade ifrån sig luren så sakta som om den varit av sprödaste glas. Hans synbara starka sinnesrörelse smittade fru Markurell, hon tog honom i armen och skakade honom. Herr Markurell stammade:

Det — det var — Barfoth —

Icke ens den nervstarka fru Markurell undgick

en släng av examensfebern; hon skakade honom på nytt, viskade: nå? nå? Herr Markurell svarade med grötig röst:

Historia, naturkunnighet, franska, matematik — det — det är över —

Nå? Nå? upprepade fru Markurell. Men herr Markurell gjorde en fruktansvärd grimas, slet sig lös och rusade på dörren. Han hade icke lust att blotta sin svaghet ens inför en person som påstod sig känna honom i grunden. Först i farstun återvann han fattningen, gläntade lite på dörren och ropade i springan:

Hör nu hon! Det går bra! Barfoth säger — det blir — det blir kanske överbetyg.

Det visste väl jag, sade fru Markurell med en mors underbara, lugna och enfaldiga tillförsikt. Herr Markurell smällde igen dörren, smått förargad.

Vid niotiden kom perukmakar Ström och konditor Wedblad, båda i samma ärende. Perukmakaren hade tio, konditorn femtio aktier i Förenade Metall. Skulle de sälja? Herr Markurell gav konditorn stora beställningar för aftonens fest och lät raka sig av Ström. Rörande det allmänna affärsläget gav han endast svävande antydningar. Den beramade skolfrukosten fängslade hela hans intresse. Fru Markurell hade begivit sig ned i staden, ovisst i vilket ärende. Kallskänkan och köksan fruktade herr Markurell som hin onde, köksan gömde sig i uthuset, kallskänkan lade sig på sitt

läger under trätrappan, förebärande illamående. Herr Markurell plockade fram den ena och tvang den andra att tömma en konjak med peppar och ingefära. För resten visade han sig som en mild och älskvärd husbonde, stack till dem var sin tvåkrona, klappade dem under hakan, berättade skämtsamma och pikanta historier, tog dem chevalereskt på bröstet. Kallskänkan, som aldrig smakat sprit med peppar och ingefära, började sjunga och skratta. Stämningen blev god och arbetet gick som en dans. Korgarna fylldes.

Då och då sprang herr Markurell ut på terrassen, vätte pekfingret och höll upp det för att pröva vindriktningen. Ostlig vind skulle ha vräkt Metallverkens rökmassor över Kupan och förstört hans fest. Men Försynen visade sig alltjämt nådig. En svag men stadig västlig bris strök genom Wadköpingsdalen, fösande framför sig små vita molntappar av oskyldigaste beskaffenhet. Herr Markurell kände sig på ett upphöjt sätt tacksam och förtröstansfull. Alla goda makter stodo på hans sida. Det förvånade honom en smula. Att hans beräkningar rörande affärer höllo streck, var ingalunda överraskande. Men att gossens examen tycktes arta sig över förväntan bra och att väder och vind fogade sig efter hans önskningar, det gjorde honom rörd, blid och tacksam. Ty dylika ting stå mera direkt under Försynens kontroll, och herr Markurell visste fuller väl att han icke var någon särdeles god människa.

Han började undra om han icke, när allt kom

omkring, var bättre än sitt rykte? Bättre än han själv tänkt sig?

Han erinrade sig, vad han måst genomgå i detta Wadköping, som låg vid hans fötter. Man hade visat honom ringaktning, vedervilja, förakt; myndigheter och enskilda hade aldrig försummat att lägga hinder i vägen för hans små spekulationer; otrogna gäldenärer hade skamlöst lurat honom; och andra, som icke lyckats lura honom, hade beskyllt honom för ocker och hänsynslöshet, fördärvat hans goda namn och gått så långt i ondska att de i gossens närvaro kallat honom procentare. Han var inför sig själv en ovanligt uppriktig man. Han ville icke förneka, att han understundom gått bröstgänges till väga. En och annan wadköpingsbo skulle antagligen ha varit mera välbärgad, om icke herr Markurell funnits. I ett och annat fall hade han kanske betingat sig skäligen stora eller möjligen oskäligt stora förmåner — men var går gränsen? Och vem kunde döma honom? Försynen hade icke dömt honom. Han hade kommit till Wadköping för att förtjäna sitt och gossens dagliga bröd. Han hade arbetat i sitt anletes svett, som skrivet står. Och han hade blivit rikligen välsignad. Försynen hade icke dömt honom. Men Wadköping hade dömt honom, kallat honom ockrare och på sistone ej ens aktat för röv att be gossen dra åt helvete!

Herr Markurell, med ryggen stödd mot flaggstången, vars gulblåa fana varligt sveptes ut av den välsignade västan, samlade saliv i sin mun,

luft i sina lungor och spottade på Wadköping. Han kände en välgörande och uppriktig tacksamhet mot Försynen, en viss aktning för sig själv och ett odelat förakt för den övriga mänskligheten.

Den stunden, minuterna eller sekunderna före och minuterna eller sekunderna efter det herr Markurell spottat på Wadköping, var utan tvivel den lyckligaste eller kanske den enda lyckliga i hans liv. Han kände det själv. Han kände det på ett bävande, religiöst, ödmjukt och storhetsvanvettigt sätt. Han förnam lyckans sötma, segerns stolthet och den fullkomliga ensamhetens majestätiska och fruktansvärda höghet. Han formulerade ögonblickets svindlande lycka i tre frammumlade ord:

Gud, gossen och jag.

I nästa ögonblick var herr Markurell åter herr Markurell, en framgångsrik affärsman och den lycklige men orolige fadern till en son, som höll på att ta studentexamen.

En och en, även två och två eller ännu flera i stöten, stego Wadköpings småborgare uppför Bergets tungsamma trappor för att bringa herr Markurell sin hyllning. Deras avsikt var visserligen helt enkelt den att uppsnappa ett eller annat visdomsord. Men just häri låg en utsökt hyllning. Herr Markurell kände sig smickrad. Han tog emot de hjälpsökande och rådvilla med en mild vänlighet, som gjorde dem än mera rådvilla och hjälplösa. Hade det varit hans avsikt att framkalla panik på Wadköpings börs och en fruktansvärd

baisse i Förenade Metall (och det var kanske hans avsikt), kunde han icke brukat ett lämpligare medel. En ond människas glädje är olycksbådande för de goda. Herr Markurell talade mångtydigt som en Pythia. Han sade, att han hade sitt under tak och att han beklagade envar, som icke hade det. Han sade, att den som nu sålde, gjorde stora förluster. Och tillfogade omedelbart de båda ordspråken: Snålheten bedrar visheten, och: Den som gapar över mycket, förlorar ofta hela stycket. Han påstod, att häradshövding de Lorche var en hedersman, som visserligen skulle göra rätt för sig samt att rättvisan i alla händelser skulle ha sin gång, om så hela Wadköping skulle stå på huvudet. För resten bjöd han sällskapet på öl i skänkstugan, knuffade en i magen, dunkade en annan i ryggen, slog en tredje på skuldran och uppmanade dem alla att taga dagen som den kommer och icke sörja för morgondagen. Hans glättighet blev alltmera diabolisk, hans gäster alltmera modstulna. Så småningom övergingo de helt till teckenspråket och herr Markurell talade ensam. Han lämnade dagens text och berättade skämtsamma anekdoter, samma historier, som roat de båda kvinnorna. Wadköpings borgare drogo plikt-skyldigast på smilbanden, men de drogo dem nedåt. Herr Markurell tog av sig rocken, lade en servett över armen och betjänade i egen person sina gäster. Han gick så långt i tjänstvillighet, att han med en skoborste i näven föll på knä framför perukmakar Ström, som råkat trampa i någon

orenlighet. Herr Markurell kände behov av att ödmjuka sig. Det fanns i framgångens sötma och Försynens nådiga välvilja någonting, som oroade honom.

Under det att han som bäst med verklig eller låtsad ödmjukhet putsade perukmakarens skor, rullade en tvåspänd droska om hörnet på utvärds-
huset Kupan och körde upp på dess terrass. Konditor Wedblad som satt vid fönstret viskade till sin granne och viskningen gled snabbt och tyst från huvud till huvud och nådde slutligen den bullrande och bubblande herr Markurell. Han släppte borsten och sprang upp. Han sade:

Be dem dra åt —

Han ryckte till sig rocken och sprang ut på verandan. Han tog på sig rocken, steg ned för trappan och utförde en hastig serie småbugningar. I droskan satt syskonparet Rüttenschöld. Ur ren etikettsynpunkt var detta kronan på herr Markurells triumf.

Landshövdingen sträckte ut sin behandskade hand och sade:

Käre herr Markurell. Som ni själv ser! Min syster önskar tala med er. Jag hoppas att ni ska komma överens. Jag skulle också vilja tala med er, men jag är upptagen av skolan. Som ni vet! För resten kan jag hälsa från er son. Det tycks gå bra för den unge mannen. Vilket gläder mig. Ja, herr Markurell, jag kan säga att det gläder oss alla. Som så att säga sett honom växa upp. Var snäll och hjälp min syster.

Herr Markurell störtade fram och räckte den gamla damen handen. Landshövdingen sade:

Som du ser, kära Malla, har jag lyckligen fört dig hit. Om en halvtimme eller så skickar jag droskan efter dig. Är det bra så, kära Malla?

Tante Rüttenschöld nickade ett stumt bifall, hon andades flämtande och stödde sig mycket tungt mot ett kraftigt paraply. Landshövdingen slog åter ut med handen och droskan rullade bort.

Tante Rüttenschöld och herr Markurell voro allena på terrassen. Herr Markurell mumlade: en stol, och rusade in efter fru Markurells stoppade emmastol. Tante Rüttenschöld gick med små, tunga steg tvärsöver terrassen, stannade vid stentrappans krön. Herr Markurell lunkade efter henne med emmastolen i famn, ställde den tätt bakom henne. Hon pekade med paraplyet och sade:

Herr Markurell, där ligger Wadköping. Där ligger domkyrkan och där ligger slottet, och där ligger rådhuset.

Ja, de gör så, instämde herr Markurell.

Tante Rüttenschöld sjönk ned i stolen och satte sig till rätta. Hon såg sig omkring.

Här, sade hon, har jag inte varit sedan anno aderton hundra sextiotre på våren. Besinna det! Det är jämnt femtio år sen dess. Då fanns det minnsann inga stentrappor och inte heller något utvårds-hus. Utan bara en torparstuga. Men den var mycket nätt och målerisk, det må jag säga. Min salig mor, som tecknade utmärkt väl, hade sin skissbok med sig och gjorde en alldeles förträfflig teckning av

torparen i dörren omgiven av sin hustru och sina barn. Ett mycket honnett och präktigt folk, fast jag nu inte precis minns, vad karlen hette. Tilda hette hustrun, Tilda på Berget. Hon hade de yppersta murklorna om vårarna, bara toppmurklor. Jag vill minnas att det fanns en aldunge på andra sidan gärsgården och ett källarsprång med särdeles friskt vatten. Finns det kvar? Nå, då ska jag be om ett glas vatten.

Herr Markurell med guppande mage och flygande rockskört skyndade att efterkomma den gamla damens önskan. Han återvände med en bricka, på vilken han radat upp hallonsaft, citronsaft, körsbärssaft och vinbärssaft samt en immig vattenkaraffin. Tante Rüttenschöld tog ur ridikylen upp en påse med sura karameller. Hon avböjde saften men slog i ett stort glas vatten, som hon ställde på knät, hållande ikring det med båda händer. Hon sade:

Min gudson och frände, häradshövding de Lorche står i förbindelse hos herr Markurell för sjuttio tusen kronor. Är det inte så? Min bror och jag ha försökt att anskaffa summan nu på morgonen, men vi ha inte lyckats. Vi skulle vilja erbjuda vår borgen, om herr Markurell tror, att vi äro goda för beloppet.

Säkert, säkert, mumlade herr Markurell och gjorde en övertygad men obestämd gest med händerna. Tante Rüttenschöld satt en stund tyst; därpå läppjade hon på glaset och sade:

Herr Markurell undrar nog, varför jag sitter så

när och håller kring glaset. Det är för att värma vattnet en smula. Min kära mor hade den vanan eller rättare ovanan att dricka iskallt vatten. Men sommaren aderton hundra sextiosju sa professor Petschke i Karlsbad åt henne, att om inte friherrinnan låter bli att dricka iskallt vatten, så kommer friherrinnan att totalt ruinera sin mage. Sen dess var både hon och jag mycket försiktiga. Och det tror jag att vi mått bra av.

Säkert, säkert, mumlade herr Markurell. Tante Rüttenschöld bjöd honom en karamell, som han körde långt ned i halsen, hostade upp och stoppade in igen. Tante Rüttenschöld sade:

Det är mycket uppfriskande med sura karameller. Men vad jag nu skulle säga. Häradshövding de Lorche lär dessutom stå i förbindelse för två hundra femtio tusen kronor. Och herr Markurell har som säkerhet sju hundra femtio aktier i Förenade Metallindustrier. Min bror och jag skulle vilja ställa en annan säkerhet i stället för de där aktierna. Går det för sig? För tillfället kan vi endast lämna våra namn samt överste Edeblads och greve Brenners. Är det tillräckligt?

Herr Markurell svarade kort och avhugget:

Nej.

Därpå tillade han:

Törs en fråga, törs en bara fråga — Varför är herrskapet så angelägna om att byta ut de där aktierna?

Och då hon icke svarade, höjde han rösten och sade:

Vet lilla fröken Rüttenschöld va man sa i min barndom, när man svälte räv? Så här sa man: Min räv och din räv ha lika långa rumpor. Sa man!

För första gången under samtalets lopp vände tante Rüttenschöld sina stora, kupiga, mattgrå ögon mot herr Markurell. Hon såg honom stint i ansiktet och svarade:

Tror herr Markurell att jag sitter här och svälter räv, så tar han fel. Min bror och jag vill ha tillbaka aktierna, därför att de icke tillhöra häradshövdingen. De tillhöra »Jesu Krubba». Det vet herr Markurell lika bra som jag.

Jag vet ingenting, ingenting, muttrade herr Markurell och såg sig oroligt omkring. I skänkstugans fönster skymtade grådaskiga ansikten, Wadköpings bedrövade och oroliga småborgare. De gråto visserligen icke men påminde likväl på något sätt om den där gossen Markurell, som brukade sitta i fönstret vid Vedbotorget och gråta. Tills en dag en ängel steg ned från himlen och förde honom bort från de stirrande wadköpingsbarnen.

Tante Rüttenschöld sade:

Om det inte vore för den sakens skull, så sutte jag inte här, herr Markurell. För jag skäms att sitta här. Men som det nu är, skulle jag skämmas ännu mer, om jag inte sutte här.

Hetsa inte upp sig, bad herr Markurell och klappade henne på skuldran. Lilla fröken vet inte riktigt hur det hänger ihop. Om häradshövdingen går i konkurs, så är det osäkert att jag får någon

glädje av de där aktierna. Men att häradshövdingen får sorg av dem, det är nog säkert. Men släkten ska inte lägga sig i den här saken. För jag håller mig till häradshövdingen. Släkten har varken gjort mig ont eller gott.

Vad har Carl-Magnus gjort honom för ont? frågade tante Rüttenschöld. Herr Markurell rev sig i sin rävröda hårkrans.

Jag ska säga lilla fröken, att han har inte gjort mig mera ont än andra. Vi ha haft affärer ihop och ibland har han varit kitslig. Som med husköpet till exempel. Men ibland har jag sett mig till godo. Så det får kvitta. Och märk det -- jag tycker om karln. Eljest kunde jag ha satt krokben för honom mer än en gång. Men han hade förtroende för mig, och det tyckte jag om. Och så var det gossen också. Han hade som ett bättre hem där. Lilla fröken ska tänka sig, att med en sån mor kan det inte bli någon finare uppfostran. Och jag har ju haft så liten tid, se. Men grevinnan är fin, adlig och grevlig och allt det där. Hon var som en mor för gossen och det tyckte jag om. Nu är det slut med det, ser lilla fröken. Och då har man bara att tänka efter om man kan förtjäna någonting på affären. Och det kan jag, guskelov.

Tante Rüttenschöld vek långsamt och med omsorg ihop den sura karamellpåsen, stoppade den i ridikylen och stängde låset med en knäpp. Katten Susanna kom makligt glidande uppför stentrappan, stannade häpen framför den gamla damen, lade öronen bakut och nosade misstänksamt på hennes

klädafall. Tante Rüttenschöld strök henne med paraplyet över ryggen. Hon sade:

Bror Axel och jag hade tänkt att vi skulle göra vad vi kunde för att undvika det här. Axel har ju sin pension och jag är gammal och behöver inte mycket. Jag har levat i Wadköping hela mitt liv och mina föräldrar och farföräldrar och morföräldrar före mig. Det blir svårt för mig det här. Om vi nu garantera herr Markurell att han inte skall förlora någonting på Carl-Magnus, skulle inte herr Markurell vilja avstå från den där förtjänsten eller vad det är han räknat ut?

Herr Markurell stirrade framför sig, han suckade tungt och sade:

Nej, lilla fröken. Jag ska säga — det vore ingen uträkning för mig. Jag förstår nog hur det kan kännas för folk, som har en fin gammal släkt och allt det där. Jag förstår't, lilla fröken, märk det! Men det är annat med folk som jag. Har jag inte pengar och mycket pengar, så är jag ingenting. Jag är inte värd mer än en lus på ett tomt klästreck. Det är ingenting fint med mig, det är ingenting hedersamt, det är ingenting alls. När jag dör en gång, så kunde gossen lika väl ha perukmakar Ström eller bagare Wedblad till far. Då är jag hö och inte ens det. Men lämnar jag pengar och bra med pengar efter mig -- ja, se det är annat. Det minns han. För jag ska säga lilla fröken — för allt vad en glömmer här i världen, men pengarna glömmer en sist.

Katten Susanna hoppade nu upp i tante Rütten-

schölds knä, och den gamla damen makade isär sina ben för att bereda henne en bekväm viloplats. Hon gjorde sig underrättad om kattans ålder och antalet ungar, varifrån hon härstammade och huruvida det var en god råttkatt. Herr Markurell svarade prompt och fermt på alla frågor. Han drog propparna ur saftflaskorna och sökte förgäves truga i den gamla damen några droppar. Han blev alltmera orolig utan att veta någon rimlig orsak. Tante Rüttenschölds lugn plågade honom. Slutligen sade han:

Lilla fröken är rasande på mig. Det förstår jag. Märk det! Jag förstår, begriper och erkänner. Men det är som det är. Människan av kvinna född har sin tid och den som gräver ned sitt pund står där som ett får. Hade Herren skapat mig som en nors, så hade jag summit, och hade han skapat mig som en svala, så hade jag flugit. Märk det!

Tante Rüttenschöld vände sig ännu en gång till honom och frågade:

Är det herr Markurells sista ord i den här saken? Att han inte tar vår borgen varken för de sjuttio tusen eller för aktierna?

Just det ja, svarade herr Markurell, nöjd med att ha blivit fullt förstådd. Just det. Varken det ena eller det andra. Hon har ett klart huvud, det får jag säga.

Och han tillade, tvingad av en oro som blev allt häftigare och allt obegripligare:

Jo, jag ser att lilla fröken är rasande. Och det är djäkligt förargligt att behöva säga nej, när

lilla fröken omakat sig hit för första gången på femtio år. Men se, jag kan inte, se! Lilla fröken ska inte tycka, att jag är elak för det.

Tante Rüttenschöld såg på honom med en lång, lugn, eftertänksam gammalfolksblick, som stegrade herr Markurells oro till det yttersta. Hon sade:

Jag vet inte, om herr Markurell är elak eller ej. Men jag tror att han får sitt straff.

Kanske det, kanske det, mumlade herr Markurell och for med båda händer genom hårkransen. Och pressad av sin obegripliga oro böjde han sig plötsligt ned, lade händerna på tante Rüttenschölds skuldror och viskade i hennes öra:

Söta någon, lilla käraste fröken, är det ingenting annat en kunde göra? Jag skulle så förbannat gärna göra henne en tjänst.

Tante Rüttenschöld smålog och svarade:

Jo, herr Markurell, han kan lämna mig ensam här, tills droskan kommer och hämtar mig. Jag är snart åttio, jag, och orkar inte så mycket. Och det kan vara roligt att sitta här en stund och titta på gamla Wadköping.

Herr Markurell rätade upp sig med en stålfjäders tysta spänstighet: gående på tå och baklänges smög han sig tillbaka mot trappan.

Han stängde in sig på sitt kontor.

I skänkrummets fönster stodo Wadköpings småborgare, gråbleka och bedrövade, stirrade envist på tante Rüttenschöld.

Den gamla damen strök med lugnt behag herr Markurells spinnande katt över ryggen. Hon be-

traktade Wadköping, som sett henne födas, fostras och leva i Herrens tukt och förmaning. Och som snart skulle se henne dö i det gredelina kabinettet vid Klostergatan. Dö, begravas, hedras, glömmas.

4.

Klockan halv tolv kom olycksbudet. Unge Markurell hade inför censor, lärare och examensvittnen blottat en häpnadsväckande okunnighet i kemi. Det var överraskande, ty läraren i kemi stod i ett intimt finansiellt förhållande till den äldre Markurell. Men människors opålitlighet är det enda pålitliga i en värld, som befolkas av borgenärer och gäldenärer. Herr Markurell visade självbehärskning, han sade endast:

Satan! Jag kommer med frukosten. Jag ska bjuda hela byket på frukost! Sen få vi se!

Lektor Barfoth blev orolig.

Markurell, sade han, man ska inte försöka muta den stora massan. Den är omutlig. Hallå! Hör du vad jag säger? Den är omutlig. Man ska muta dess ledare. Bjud mig och Leo på frukost —

Er har jag ändå, svarade Markurell, ringde av.

Lektorn tänkte:

Han har blivit galen. Det betyder så lite. Det ändrar inte en bokstav i allmänna historien och

det ändrar inte en bokstav i Johans betyg. Låt honom hållas.

Och han uppsökte ett ensligt klassrum, lade sig på väggbänken och somnade. Ty som vi minnas hade han vakat hela natten.

Herr Markurell å sin sida förlorade icke ett ögonblick. Han ställde upp kallskänkan, konditorn och perukmakarn i ett led och fördelade korgarna dem emellan. Själv tog han korgen med vin, sprit och cigarrer. Han mönstrade sin lilla trupp och sade:

Det är synd, att inte människan är hemma. För det ska vara värdinna om det ska vara fint. Men maten är halva födan och nu gå vi med gud.

Han satte sig i marsch ned mot staden.

Wadköpings småborgare följde honom ut på verandan, sävliga, dåsiga, dystra som vintersömniga bin. Sedan de förvridit sina ansikten på tre eller fyra olika sätt, utstött lika många suckar, gäspat, snutit sig och harklat, gnidit sina ben och armar, lämnade de Kupan och styrde kurs efter visen.

Sålunda nalkades herr Markurell staden, tyst och eftertänksam. Han hade kastat sig in i ett företag, som krävde mycken takt och urskillning. Och ehuru han visst icke ville fränkänna sig dessa egenskaper, skulle han dock önskat att han haft en fin och bildad kvinna vid sin sida. Om han mött fru de Lorche, skulle han trots den tillspetsade situationen ha begärt hennes bistånd. Denna gunst blev honom emellertid icke beskärd; i dess ställe

sände honom Försynen överstinnan Edeblad och kaptenen greve Brenner. Kaptenen och överstinnan lämnade just Östertull i avsikt att taga en promenad över berget. Då de varnade herr Markurell i spetsen för sin skara, stannade kaptenen.

Fy tusan, Markurell! muttrade han mellan tänderna. Jag vänder!

Överstinnan hade också stannat, men hennes förstånd var alltså i verksamhet. Hon sade:

Vi måste vara vänliga mot herr Markurell. Tänk på att han har Carl-Magnus i sitt våld.

Och dåraktig som alltid, då hennes förstånd icke stod alldeles stilla, gick hon rakt fram mot herr Markurell som stannat, försjunken i tankar. Herr Markurell tänkte:

Människan är fjolig, men hon är överstinna och grevinna och allt det där. Hon är den rätta.

När därför överstinnan med det vänligaste leende besvarade hans hälsning, hejdade han henne och sade:

Överstinnan lilla, vill hon göra mig en tjänst? Det är en stor tjänst, överstinnan! Och den kommer att få sin lön. Märk det!

Carl-Magnus! tänkte överstinnan och log och nickade och blinkade och gav med alla tecken till känna, att hon önskade tjäna herr Markurell. Han fortsatte:

Saken är den, överstinnan, att jag tänker bjuda rektorn och professorerna och hela byket på frukost. Fin frukost! Men människan jag har, är inte hemma. Och inte kan man bjuda på fin fru-

kost utan fruntimmer? Kom med på ett hörn, överstinnan, och var som värdinna.

Ska jag? frågade överstinnan hjälplöst. Herr Markurell mätte och vägde henne med en illslug blick; han tog henne varligt i armbågen och vände henne helt om. Hans röst var söt som honung:

Ja visst, överstinnan lilla. Hon ska vara som en mor för oss alla.

Ska jag? upprepade överstinnan och satte sig tveksamt men lydigt i gång. Vad annat kunde hon göra? Herr Markurell ledde henne varligt med fast hand. Bakom henne marscherade kallskänkan, konditorn och perukmakaren, upptagande vägens hela bredd med sina personer och korgar. Och med hennes förstånd var det alldeles som vanligt.

I hörnet av Klostergatan mötte Carl-Henrik, som för sent ångrat sin flykt. När han nu såg överstinnan infångad av herr Markurell, tvärstannade han och blev stående framåtböjd med båda händer stödjande sig mot käppen. En nytänd cigarrett lossade ur mungipan och föll. Herr Markurells hälsning blev obesvarad.

Herr Markurell sade:

Det är besynnerligt och underligt, överstinnan. Jag har bott här i aderton år, och ändå tycks det som om folk inte skulle känna igen mig. Men jag ska lära dem, överstinnan. Märk det! Bara gossen har tagit sin examen i dag, så ska jag lära dem.

Han ökade takten och överstinnan trippade fläm-

tande och med flammande rött ansikte vid hans sida. Han sade:

Överstinnan, stackare, som är barnlös, kan det just göra detsamma. Jag menar att gå som ett åtlöje. Men mig gör det inte detsamma. En far ska lämna ett aktat namn efter sig. Gossen ska inte skämmas för namnet. Kom det ihåg! Om jag så ska sätta hela byket på fattighuset.

Plötsligt stannade han och grep med vänstra handen hårt kring pannan. Ögonen doldes av handen och överstinnan kunde endast se den spasmodiskt grinande munnen med dess krokodiltänder och oroligt slingrande tungspets.

Stackars herr Markurell, viskade den beskedliga människan, glömmande Carl-Magnus och Wadköpings hotade lugn. Stackars herr Markurell.

Herr Markurell lät handen sjunka och betraktade henne med förvåning. Och han spottade och sade:

Stackra inte mig, överstinnan. Jag reder mig. Det är bara det att jag nästan skulle önska — nära på! — att jag inte hade någon pojke. Då skulle jag lära dem! Nu är det som att gå på lina.

Han tog henne under armen och förde henne över skolgårdens sandöken, som låg öde. Portal-klockan visade tre kvart på ett och ett var timmen för frukostrasten.

Studentexamen i Wadköping är någonting dystert och högtidligt. Skolan ligger försänkt i djup tystnad; man talar lågmält eller tiger. Skolgården är avstängd för profanum vulgus ej genom makt-

språk utan tack vare den anständighetskänsla, som förbjuder varje god wadköpingsbo att lätt-sinnigt nalkas en oförskyllt lidande. Smärtan är i Wadköping helig. Abiturienter och barnsängskvinnor betraktas med samma skygga vördnad och medlidande. Man tystar stegen eller gör ännu hellre en lång lov kring huset, där vända råder. Icke ens samhällets drägg, ölutkörarna, rulla den dagen sina skramlande åk över Skolgatans knaggliga stenar.

Visserligen klättra i Barfothens alm en skara första- och andraklassister oförtrutet upp och ned, upp och ned. Men det sker icke för nöjes skull. Från almens övre grenar kan man kasta en blick in i de närmaste klassrummen. Till dessa rum förläggas sedan gammalt mogenhetsexamen, och de behjärtade gossarna äro samhällets utkik. Barfothens alm är den dagen att förlikna vid de berömda ekarna i Dodona. Rektor Blidberg är den pelasgiske Zeus. För den som vet att rätt tolka hans anletes uttryck, där det med hakan vilande i handen stirrar ut över gården, för honom är ingenting fördolt. Tysta glida dagens timmar, och tysta glida oroliga mödrar fram till almen och lyssna till suset i dess grenar. Endast viskningar! En helig sed förbjuder dessa gossar att höja rösten utöver det knappt urskiljbara. Om någon av dem faller ned och bryter en arm eller ett ben, kasta sig kamraterna över honom, tilltäppa hans mun och forsla tyst och snabbt bort honom. Rop och skrik får icke förekomma.

Och skolans tystnad smittar hela staden, som för resten aldrig är bullrande. Den 6 juni 1913 var Wadköpings dystra högtidlighet, dystrare och högtidligare än vanligt. Det är högtidligt att ha sina pojkar i examen, det är ännu högtidligare att bli ruinerad. Bistra parcer spunno en tråd av guld och purpur. Guldet skänkte dem det idoga Wadköpings flit och möda, purpurn herr Markurells hjärta.

Ännu — klockan 12,⁴⁵ — var detta hjärta osårat. Förargad, orolig men sitt lynne likmätigt kry som en mört trängde herr Markurell genom tystnadens öken in i dess tempels allra heligaste. Följd av kallskänkan, konditorn, perukmakaren och ledande överstinnan vid armen. Eho, som satt sin fot i Wadköpings Högre Allmänna Läroverks kollegierum, skall förstå det fantastiska i herr Markurells tilltag. Eho som sett de åldriga, allvarliga möblerna, det åldriga, tunga, stolomkransade bordet med sin spartanska vattenkaraffin och sitt exemplar av skollagen, de vördnadsvärda porträtten av biskopar, rektorer, professorer och donatorer, han vet att detta icke är platsen för brunstekta kycklingar, rodnande rädisor, smältande fet lax, vitt duktyg, lättsinnigt smäckra glas, Bourgognes förrädiska druva och Wadköpings specialitet, konditor Wedblads gräddbakelser. Endast i herr Markurells hänsynslösa själ kunde idén födas att förvandla ett kollegierum till en krog. Man måste kanske hålla honom räkning för att han icke släpade med sig en sex mans orkester.

Men det var icke hans avsikt att göra buller och väcka uppmärksamhet. Tvärtom — han ville bereda en överraskning, och det råder intet tvivel om att han lyckades. Rektor Blidberg i klassrummet bredvid hörde endast ett svagt klirrande av silver, glas och porslin. Han tänkte:

Gud ske pris att detta är min sista examen! Jag börjar bli slapp och slö. Mina sinnen förvillas. Jag är törstig och hör genast en kork smälla, jag är hungrig och känner doften av nystekt kyckling. Det är ingenting ont i kyckling och vin, men jag borde inte tänka på det just nu. Jag är bestämt ett gammalt fä.

Han suckade tungt och klockan slog ett.

Men det ringde icke. Herr Markurell hade förbiset den omständigheten, att rastklockan icke ringer på studentdagen. Han var vidare okunnig om den tystnadens lag, som bjuder abiturienter och lärare att vid frukostrasten nästan ljudlöst lämna klassrum och skola. Alltjämt upptagen av dukningen, med hessa viskningar och stora åtbörder ledande sina medhjälpare, glömde han bort klockan. Sålunda gick den frikostiga tanken att bespisa hela byket om intet. Desto mera återstod för de av Ödet utvalda, för rektor och censorerna.

Klockan 1,10 trädde de tre herrarna in i kollegierummet. Av censorerna var den ene från Uppsala, naturvetenskapare, skäggig, tungsint och grinig. Han räknade på långt håll släkt med Carl-Magnus de Lorche och kände överstinnan. Den andre kände också överstinnan men räknade icke släkt.

Han var från Lund, en slätrakad prelat, glad, godlynt och bredmynt, med två rävar bakom vardera örat.

De tre herrarna samtalade ivrigt och samtalet rörde sig kring Johan Markurell, vars utsikter ytterligare försämrats under den sista halvtimmen. Den skäggige ville hans ofärd; prelaten förde hans talan. Rektor blundade och mumlade ja, ja, jo, jo. Han kunde icke anklaga en skolans lärjunge, men han förmådde icke heller prisa en yngling, för vilken gnosticisms läror voro fullkomligt främmande. Hans ställning var brydsam, han slog upp ögonen, lyfte sitt tunga huvud.

Framför honom stod ett rikt dukat bord, bakom bordet med servetter under armen herr Markurell, kallskänkan, konditorn och perukmakaren. Överstinnan hade för tillfället gömt sig. Rektor slöt åter ögonen, vidgade näsborrarna och andades djupt och tungt.

Professorn i naturvetenskap och professorn i teologi blevo nu också bordet varse; de tystnade och gjorde vad varje svensk gör, då han ställes framför ett dukat bord — de lade händerna på ryggen. Ett vackert bevis på folklynnets naturliga blygsamhet.

Herr Markurell gned sin upphettade, fuktiga panna och sina kinder med servetten och sade:

Herrarna! Genera sig inte! Det är väl unnat! Fan så svettigt men nu är det gjort. God mat, äkta viner! Hugg i!

Herr Markurell — mumlade rektorn. Plötsligt

lyftes hans huvud och uppbars av ämbetets majestät.

Markurell! Hur — vågar — ni —?

Vågar? upprepade herr Markurell. Nå, det var en smal sak att våga. Herrarna tro kanske, att jag har avsikter. Nej! Men dagen har sin betydelse. Det är inte för mycket, att en far kostar på en smula. Herrarna ha sitt jobb och jag har mitt, men äta måste vi alla. Genera sig inte! Det är gott, det är fint! Det är överstinnan som bjuder så att säga, fast jag betalar fiolerna. Överstinnan! Var fan håller hon hus? Satan!

Han snurrade runt och slog undan en tung gardin. Överstinnan Edeblad trädde fram ur fönstersmygen. Det är troligt att hennes förstånd åter börjat röra på sig, det är troligt att hon insåg det fatala i sin ställning som herr Markurells värdinna i skolans kollegierum. Men det gavs icke längre möjlighet till återtåg. Överstinnan var blid, försynt, skygg. Men hon var kvinna och ställd öga mot öga med den lede Skam bet hon utan att blinka huvudet av honom. Blid och älskvärd gled hon fram till de tre förstummade herrarna, skakade hand, önskade dem välkomna —

I rektors öra viskade hon ett hastigt:

Tänk på Carl-Magnus!

Rektor Blidberg tänkte:

Där stå kycklingarna och där står vinet. Mina sinnen äro icke förvillade men min hjärna är omtöcknad. Tänk på Carl-Magnus! Herre, det vore oss bättre att dessa kycklingar levde och herr

Markurell låge brunstekt på ett fat. Tänk på Carl-Magnus!

Professorn i naturvetenskap flyttade sina händer från ryggen till magen. Han sade:

Här föreligger det faktum, att en främmande men välvillig herre bjuder oss på mat. Mat måste vi ha, ju förr desto bättre. Konklusionen blir —

Han tog en tallrik ur överstinnans hand, rågade den och åt. Prelaten bredde en smörgås, förde överstinnan in i en fönstersmyg och började ett viskande samtal. Rektor Blidberg stödde sitt huvud i handen och tänkte:

Där står Wedberg, där står Ström. Före kvällen vet hela Wadköping att Markurell försökt muta mig och censorerna med mat och dryck. De äta, olyckan är redan skedd. Konsekvensen blir att vi måste underkänna unge Markurell. Det skall tysta onda tungor. Å andra sidan skall det göra fadern ursinnig. Tänk på Carl-Magnus! Jag vet varken ut eller in. Men jag vet, att olyckan knappast kan bli större, om jag tar mig en smörgås.

Och han tog sig en smörgås och ytterligare en och flera. Herr Markurell triumferade. Det älskvärda i hans lynne sprudlade upp som ett friskt källsprång. Han gick fram till rektor, tog honom i famn och viskade:

Rektorn! Det här ska han inte behöva ångra. Vänta bara! Det kommer en överraskning.

Herr Markurell, mumlade rektorn, jag tackar, men jag behöver inte flera överraskningar i dag.

Efter någon tvekan gick herr Markurell fram till

professorn i naturvetenskap, som med lugn konsekvens plöjde igenom assietterna. Herr Markurell var en tämligen liten man, professorn en jätte. Herr Markurell varken vågade eller kunde taga honom i famn, men genom att sträcka sig på så lyckades han lägga handen på hans axel.

Herrn! sade han. Professorn! Herrn känner mig inte, men jag är Markurell. H. H. Markurell på Kupan. Jag är far —

Då beklagar jag, avbröt den skäggige. Herrns son har rätt sig ganska skralt.

Herr Markurell ryggade tillbaka, hans ansikte uttryckte sorg, förebråelse och en gränslös förvåning, som efter vad vi veta, måste ha varit en skickligt utförd imitation.

Han skakade på huvudet.

Nej, professorn! Inte min gosse, inte! Det måste vara ett misstag. Han kan sina stycken. Tag lite lax. Den är god, den är fin.

Den skäggige smakade på laxen och sade:

Herrns lax är utmärkt, men herrns son är den skralaste pojke vi haft hitintills. Han är inte dum men han är lat. Jag känner den där typen. Han har fuskat sig fram från första klassen till den sista.

Han! skrek herr Markurell och behövde inte längre spela den förvånade och upprörde. Gossen! Hör nu han där, rektor! Ska han stå där som ett beläte? Gossen! Har gossen fuskat sig fram?

Tänk på Carl-Magnus! mumlade rektorn och

behöll sin hjärna kall. Men han förmådde icke prisa en yngling, som —

Nu framträdde prelaten ur fönstersmygen och bakom honom skymtade överstinnans gråvita, förskräckta ansikte.

Herr Markurell kan vara lugn. Er son blir tro-
ligen godkänd. Han har visserligen varit en smula
svag i kemi, men det betyder ingenting.

Vad säger du, människa? frågade den skäggige
och glömde för ett ögonblick att tugga. Kemi! Be-
tyder kemi ingenting?

Prelaten klippte en smula med ögonen, ordnade
ansiktet och började med en röst, som skolats på
predikstolen:

Kemi är humbug. Kemi är alkemi. Kemi är den
vidskepliga människans sista tillflykt —

En teolog talar om vidskepelse! mullrade den
skäggige och stack i sin upphetsning gaffeln djupt
ned i en kycklings bröst. En teolog! Ha, ha, ha!
En teolog!

Prelaten mös och blinkade åt rektor Blidberg,
som mös och blinkade igen utan att begripa ett
dyft. Debatten självdog mycket hastigt och her-
rarna åto en stund under tystnad. Herr Markurell
kilade bort till sina vänner konditorn och peruk-
makaren, som tysta och andäktiga lyssnade till den
lärdas trätan. Han viskade:

Kemi är humbug! Kom det ihåg!

Men hans ögon stodo heta och stirrande, oav-
vänt riktade mot den skäggige. Om någon var det
tydligen han som skulle bereda gossen ofärd. Herr

Markurell avskydde honom och behövde honom. Och han var oåtkomlig. Han kunde icke mutas med mat och dryck eller med pengar. Han stod icke att köpa. Men han var dock en människa, hans sinnen och lynne kunde påverkas, han kunde få en ljusare syn på tingen, ett välvilligare sinnelag. Korteligen, han kunde möjligen i någon mån berusas.

Herr Markurell såg sig omkring. Teologen och överstinnan hade åter dragit sig tillbaka i fönstersmygen; rektor stod försjunken i ett automatiskt tuggande och tänkande. Herr Markurell smög sig på tå fram till bordet, utvalde bland buteljerna den äldsta av Bourgognes trinda döttrar, tog tvenne glas och gick alltjämt på tå fram till den storätande naturvetenskapsmannen. Han ställde ifrån sig butelj och glas på bordskanten, lade handen milt vädjande på jättens arm och började med lågmäld, len röst:

Professorn! Professorn blev rasande för vad han sa, den där teologen. Ja visst fan var det dumt. Men inte ska professorn vara rasande! Kemi är bra, det är inte fråga om det. Men om en yngling är välartad, professorn, om han är anständig och arbetsam och välartad — då är det huvudsaken. Medge det, professorn. Det är huvudsaken och kemi är bisaken. Huvudsaken är att han gör sin far heder och glädje. Medge det!

Jag är villig att medge det, svarade professorn och ställde från sig tallriken. Herr Markurell sade:

Då dricker vi på det!

Han slog i. Den skäggige höll glaset under näsan och inandades med välbehag vinets doft. Han tömde glaset, smackade och räckte omedelbart fram det att fyllas på nytt. Herr Markurells diaboliska hjärta skrattade av fröjd, hans hand darrade. Skål, mumlade han, skål, skål. Den skäggige tömde sitt andra glas och lät det långsamt sjunka. Herr Markurell stod med buteljen i beredskap, slog i. Professorn betraktade honom med en frånvarande och på samma gång eftertänksam blick, som började besvära herr Markurell.

Slutligen sade han:

När jag nu ser närmre på herrn, så förstår jag, att jag måste ha begått ett misstag. Jag har förväxlat namn. Det händer lätt, då man så där presenteras för en skara ynglingar i klump. Den pojke som jag åsyftade och som verkligen var ovanligt skral i kemi, kan omöjligen vara herr Markurells son.

Se där! utbrast herr Markurell. Vad var det jag sa? Det dricker vi på.

Och han tänkte:

Nu har jag dig, min gubbe! Det var tusan vad det gick gesvint!

Vinet är förträffligt, mumlade den skäggige, fortsatte:

Nej, det måste ha varit ett misstag. Så vi kan hoppas, att herrns son hörde till de bättre. För resten var hela klassen ganska jämngod i kemi undantagandes det där svarta fåret. Jag minns

nu inte vad namnet var, och det gör också detsamma. Han var verkligen svart i dubbel bemärkelse och påminde icke obetydligt om min käre frände Carl-Magnus de Lorche.

Då var det Louis de Lorche, sade herr Markurell och log ett brett och glatt leende. Det dricker vi på, professorn.

Den skäggige drack men skakade på huvudet.

Nej, Louis känner jag. Mycket väl. Han liknar mer sin vackra mor. Nej, det här var en annan. Men nu minns jag — jag tror att det var Barfoth, som berättade. Eller också var det Leontin. Nå, det kan göra detsamma, men troligen var det Leontin, ty Barfoth har jag inte träffat den här gången. Super han fortfarande? Det är för bedrövligt. Jo. Antagligen var det Leontin. Han påstod att man påstår — som rätta formeln är för dylika historier — att bemålde unge man — ja, den där vi talade om — skulle vara oäkta son just till min käre Carl-Magnus. Det är naturligtvis prat, fast jag må säga att likheten —

Prat? upprepade herr Markurell. Nej, professorn kan sätta sig på, att det inte är prat. För sån är han! Häradshövdingen! Svin! Det är vad jag kallar ett svin. Det dricker vi på.

Han drack. Plötsligt vände han sig mot sina blygsamma vänner vid väggen och ropade:

Du, Ström! Känner du till att häradshövdingen ska ha en oäkta son i studentklassen?

Perukmakaren ryckte till som om han fått ett skott mitt i bröstet.

Varför — varför — skulle jag känna till det?

Wedblad då? frågade herr Markurell. Sockerbagaren stirrade på honom; läpparna och de feta kinderna arbetade, men han fick icke fram ett ljud. Herr Markurell pekade på de båda vännerna och hånlog.

Titta på de där figurerna, professorn. Den ene är perukmakare och den andre är sockerbagare. Den ene vet allt som inte har skett, och den andre vet allt som inte ska ske. Ha, ha, ha!

Vinet, kvickheten, den lätta segern över gossens farligaste fiende, gjorde honom spelande glad. Hans blick sökte rov och föll på rektor Blidberg, som slagit sig ned i sin rektorsstol vid bordsändan och hopsjunken till ett knyte stödde pannan mot bordskanten. Man kunde tro att han läste från bordet, men i själva verket gjorde han vad överstinnan bett honom göra — han tänkte på Carl-Magnus. Han tänkte på den ohyggliga skandal som hotade huset de Lorche, »Jesu Krubba», alla de äldsta släkterna, allt gammalt och vördnadsvärt i Wadköping.

Rektor! ropade herr Markurell, och då gubben icke lystrade, gick han bort och knackade med knogen på hans hjässa, som var kal och gul som ett strutsägg. Blidberg lyfte sitt tunga huvud.

Herr Markurell sade:

Rektor — har han hört? Det påstås att Carl-Magnus har en oäkta son i studentklassen. Vem kan det vara?

Rektors svar lät vänta på sig en halv minut

men slungades slutligen fram med hysterisk häftighet.

Det! — har! — jag! — aldrig! — hört! Aldrig!!

Det hörs att han ljuger, konstaterade herr Markurell lugnt. Och vändande sig till den skäggige sade han:

Men rör inte vid Carl-Magnus! För tusan! Om — honom — ha — de — aldrig — hört — någonting! Aldrig! Vore det jag, som hade en oäkta son, så skulle de sätta honom på domkyrkotornet i stället för tuppen. Och förgylla honom så han blänkte över sju socknar. För såna är de. Byket!

Plötsligt ropade han:

Överstinnan! Har överstinnan hört —?

Men överstinnan kramade prelatens stora, mjuka, välvårdade näve hårt mellan sina knotiga händer.

A, herregud! Hjälp mig snälla, beskedliga! Frågar han mig, så dör jag. Jag är så besynnerlig, jag kan inte narras —

Aj, aj, aj, står det så illa till, mumlade prelaten. Han svepte gardinen kring överstinnan och steg själv fram, leende och med välordnat ansikte.

Tiden lider, började han med ljudande stämma. Herrar lärare och abiturienter återvända från sina hem. Vi ha haft det oväntade nöjet att lära känna en säregen man som dessutom bjudit oss på frukost. Jag föreslår att vi tacka herr Markurell för den vänliga tanken och den goda maten —

Stopp lite! avbröt herr Markurell. Tanken, sa herrn. Tanken, den kommer nu!

Han höjde handen. Från en undangömd vrå, där kallskänkan dold bland tomkorgar höll utkik på spektaklet, ljöd smällen av en champagnekork. Den beskrev en båge och hamnade mitt i bröstet på salig biskop Arnbergs porträtt. Duken skälvde och gubben tycktes rista på det granna, vita håret.

Men herr Markurell slog i och sade:

Mina herrar, fatten edra glas.

Herrarna fattade icke sina glas, men de gjorde icke heller några invändningar. Herr Markurells högtidlighet förstummade dem. Icke ens han själv fattade sitt glas utan tog i dess ställe ur rockens innerficka fram ett papper, som han vek upp. Papperet var försett med stämpel. Herr Markurell snöt sig och påtog ett par hornbågade briller, ett arv efter hans salig farmor. Glasen passade icke hans ögon, men det betydde ingenting. Ty vad han nu gick att läsa, kunde han utantill.

Han började:

Jag Hilding Harald Markurell, som i ödmjuk tacksamhet inför Forsynens välgärningar erkänner min ovärdighet att njuta dess nåd, förbinder mig härmed att senast den 1 juli 1913 till Högre Allmänna Läroverket i Wadköping genom dess rektor eller annan befullmäktigad person överlämna som gåva ett belopp, stort trettio tusen kronor —

Han avbröt läsningen och anmärkte:

Här står tio, men det är futtigt. Medges! Jag ska ändra det till tretti.

Och han fortsatte:

— varav den årliga räntan vid slutet av varje vårtermin skall tilldelas en anständig och välartad yngling i avgångsklassen. Fonden skall förvaltas i likhet med andra till läroverket donerade medel samt skall benämnas —

Han gjorde ett ögonblicks konstpaus.

— »Den Markurellska fonden till åminnelse av Carl Johan Harald Markurells med heder avlagda mogenhetsexamen den 6 juni 1913.»

Han höll upp papperet och slog på det med högra handens pekfinger.

Mina herrar — det är en donation.

Det tycks vara det, medgav prelaten, som stod honom närmast. De övriga tego. Äntligen reste sig rektor, och med båda händer stödjande sig mot bordsskivan och med det tunga huvudet majestätiskt lyftat sade han:

Herr Markurell, jag skall vid ett lämpligare och mera officiellt tillfälle till eder framföra läroverkets, mitt eget och hela samhällets djupt kända tack för en donation, som genom sin storslagna frikostighet är tämligen enastående i Wadköpings skolas historia. Dock vill jag med hänsyn till det namn som donator behagat fästa vid donationen, föreslå eller kanske rentav yrka, antingen att överlämnandet uppskjutes till någon tidpunkt efter dagens mogenhetsprovning eller att frågan om

stiftelsens namn tills vidare lämnas öppen. Jag hoppas att herr Markurell går in på mitt förslag.

Då vore jag väl en idiot, svarade herr Markurell. Vad skulle den då göra för nytta?

Svarets brutala nakenhet förmådde rektor att sätta sig. Prelaten lade huvudet på sned, stirrade i kors på sin egen nästipp och trutade med läpparna. Men den skäggige brast i ett hojtande, grymtande skratt. Han sträckte sig tvärsöver bordet, grep ett champagneglas och höjde det.

Skål Markurell! Skål! Ta mig fan vill han inte muta oss! Muta oss på frukostrasten! Ta mig fan! Skål Markurell! Skål!

Skämtet behagade icke herr Markurell, som ansåg att lek har sin stund, allvar sin. Han sade:

Herrn. Professorn. Om jag velat muta herrn, så hade jag gjort det på fem röda minuter. Och då hade herrn gått avsides och tackat sin gud och inte flåsat som en flodhäst. Det här är en donation.

Han satte sig vid det lilla sekreterarebordet, ändrade siffran och skrev med stora slängar sitt namn.

Ström! Wedberg! befallde han. Bevittna!

Då det var gjort lade han dokumentet framför rektor.

Här ligger det, sade han. Kasta bort det, om rektorn har mage! Men kom ihåg att från och med nu klockan 1,40 den 6 juni 1913 är det skolans pengar. Tretti tusen! Jag har aldrig hört att donation och mutor skulle vara samma sak. Det här

är en fin donation. Utan avsikter! Märk det! Om herrarna vill kugga Carl Johan Harald Markurell så står det dem fritt. Jag ska inte hindra och han ska inte hindra. Gå på bara! Men märk vad jag säger! Så länge den här skolan står, och så länge Wadköping står, ska det läsas från predikstolen var vår, att Carl Johan Harald Markurell avlade mogenhetsexamen den 6 juni 1913. Med heder! Gör herrarna det till lögn, så ska rektor i Wadköping ljuga en gång om året ända till tidernas ända eller så länge tretti tusen är pengar. Det ska jag bli man för! Nu är det sagt och nu är det gjort.

Han tog av sig hornbrillorna och stoppade dem i fodralet, där de troligen skulle stanna under återstoden av herr Markurells livstid. (Han dog hösten 1916 av blodförgiftning.) Därpå tillade han:

En får hoppas att herrarna är så pass anständiga, att de förstår vad jag menar. Är inte den gossen välartad med mera, så gör det just det-samma vad skit som pratas från predikstolen i Wadköpings skola. Det svarar jag för som far.

Prelaten steg fram till honom och lade sina händer på hans axlar. Med en milt gäckande blick såg han honom in i ögonen och sade blott och vänligt:

Herre, vet ni vad ni är? Ni är besatt av en ond ande.

Det kan vara, medgav herr Markurell fogligt. Jag vet bara det, att när en har en son och han

hänger på ett hår så att säga, så ger en fan i fan. Och gör så gott en kan.

Alldeles det, mumlade rektor. Tänk på Carl-Magnus!

Han sade:

Bäste herr Markurell, jag är å skolans och samhällets vägnar rörd och tacksam. Ni har nu som så ofta förr visat er vara en föresyn och en heder för denna vördnadsvärda gamla stads borgerskap. Beträffande namnet skola vi icke tvista, ty det vore — vill jag innerligen hoppas — att tvista om påvens skägg. Er käre son —

Var det inte det jag sa! tänkte herr Markurell och knäppte belåten och from sina händer över magen.

Den skäggige avbröt:

Pojken klarar sig nog. Eftersom det gick bra i kemi —

Nej, sade herr Markurell, ska sanningen fram så gick det inte bra i kemi. Men det är ju vi ense om, att det ingenting betyder. Barfothen ringde upp mig och sa, att det hade gått dåligt. Det var därför jag ökade på donationen. Professorn tog inte fel; det var min gosse — som var skral — i kemi —

Han tystnade.

Den skäggige stirrade på honom med klotrunda, utstående ögon. Plötsligt vände han sig bort, satte upp foten på en stol och började syssla med skoremmen.

Herr Markurell vände sig mot rektor.

Blidbergs tunga huvud hade sjunkit djupt ned mot dokumentet, som han med närsynt iver granskade.

Herr Markurell vände sig mot prelaten.

Han blundade, gäspade och lyfte sina armar med en överdrivet lättjefull åtbörd; lät fingrarna glida genom det yviga håret.

Herr Markurell vände sig mot sina vänner.

De betraktade porträttet av en biskop från slutet av det sjuttonde århundradet.

Herr Markurell hade för ögonblicket ingen annan att vända sig till. Undantagandes H. H. Markurell. Hans ansikte hade ett slött, slappt, dumt, trött, nästan fånigt uttryck, vars make ingen människa tillförne iakttagit i H. H. Markurells ansikte.

Ögonblicket var ödesdigert. H. H. Markurell hade plötsligt erinrat sig, att man påstod någonting rörande den yngling i studentklassen, som visat sig skral i kemi.

Ögonblicket förgick och överstinnan Edeblad trädde fram ur fönstersmygen. Hennes ögonlock skälvde och hennes läppar skälvde och hennes händer skälvde och hela den stackars lilla människan skalv.

Hon hackade fram:

Förlåt — förlåt att jag stör — herrarna — men här sker någonting förskräckligt — någonting rysligt — å herregud — på skolgården —

Det är gossen! skrek H. H. Markurell, störtande på dörren.

De övriga herrarna rusade fram till fönsterna. Rektor bultade våldsamt på fönsterramen och fick äntligen upp rutan. Han hävde sig ut och lyftande sina knutna nävar ropade han:

Håll! Håll! I himlens namn! Vad är det jag får se? Håll! Håll! Jag avbryter examen! Jag relegerar er! Jag — jag —

Vad han såg, var i sitt slag lika enastående som herr Markurells besynnerliga donation. I Wadköpings Högre Allmänna Läroverks historia. Det försiggick på gården mittemellan Barfothens alm och trappan.

Omgivna av en skara tillskyndare och beundrare slogos efter alla konstens regler, översköljda av blod, sönderrivna, krossade, mosade, redan till hälften tillintetgjorda men ilskna som markattor tvenne lärjungar tillhörande studentklassen. Tvenne abiturienter! Examensdagen! Under kollegierummets fönster! På frukostrasten!

Louis de Lorche och Johan Markurell, Wadköpings dioskurer.

Vems var felet?

Trots hennes flickaktigt späda figur och nästan väl gracila ben lägga vi skoningslöst hela skuldabördan på fru de Lorches axlar. I hennes trot-siga lättsinne hade olyckan sin rot.

Strax före åtta på morgonen hade de båda unga herrarna mötts och utbytt en kort hälsning, utan handslag eller ord. Timmarna gingo och medförde växlande framgång och motgång. Den kemiska

halvtimmen blev emellertid som nämnts ett gruvligt nederlag för Johan Markurell. Louis de Lorches hjärta kunde icke helt förneka en mångårig vänskap. Han satt i Johans närhet, han viskade så gott han kunde. Resultatet blev obetydligt, ty Johans okunnighet var formidabel. Likväl rörde honom denna efterskörd av en förgången vänskap; och då den olyckliga timmen var över, sade han till Louis:

Det gick extra djävligt, men tack ska du ha i alla fall för att du viskade.

Louis ryckte på axlarna. Han mindes härads-hövdingens befallning och fann tillfället lämpligt att utföra den. Alltså framförde han hälsningen och inbjudningen men med så iskall och föraktfull ton, att Johan bleknade. Han svalde en viss nervös benägenhet för tårar och svarade hövligt men kyligt, att han tyvärr icke kunde komma till Stortofta. Därmed var den saken klar och flera ord skulle antagligen ej ha växlats mellan de båda herrarna.

Så kom den gracila frun. Hon råkade gå förbi skolgården strax före tolv, några minuter efter herr Markurells ankomst. Hon var mor, hon rådfrågade oraklet i Barfothens alm och fick veta, att frukostrasten stundade. Den gracila frun slog sig ned på järnkättingen, som inhägnar skolgården, gungade lättsinnigt av och an och väntade. Klockan tolv kom Louis de Lorché störtande utför trappan, förgäves sökande bemästra inflytandet av allt det kvicksilver, som en säker förhoppning om

laudatur alstrar i kroppen på en ung man. Fru de Lorche omfamnade sin son och ryckte honom våldsamt i håret.

Två minuter senare steg Johan utför skoltrappan. Fru de Lorche såg honom och hon såg också att han hade en anseelig kvantitet av missmodets bly i sin lekamen. Hon ropade: Johan! Han hörde henne mycket väl, men avståndet var så pass stort att han utan ohövlighet kunde låta bli att höra. Spring efter honom! befallde fru de Lorche. Nej, sade Louis. Spring efter honom, upprepade fru de Lorche utan att ändra ton. Louis sprang. Efter några ögonblick stodo båda dioskurerna inför henne.

Kom nu med mig, befallde hon, så ska ni få en god frukost. Det kan ni behöva, era bleka stackare.

Johan var onekligen en smula blek. Han sade: Tack, men jag ska be att få gå hem.

Jaså, du ber det? genmälte den gracila frun och tog honom under armen. Ja, men det får du inte.

Och hon förde dem med sig, ganska nöjd att åter ha infångat sina dioskurer. Frukosten blev riklig. Fru de Lorche skar för och utdelade sina håvor utan mannamån. De båda herrarna åto under tystnad, vilket var deras fullkomliga rättighet en dag som denna. Fru de Lorche pratade oavbrutet, vilket var hennes rättighet. Efter slutad måltid reste sig Johan, tackade och räckte fram hand till avsked. Fru de Lorche behöll den rätt

länge i sin. Johan rodnade och Louis rodnade.
Fru de Lorche steg upp och sade:

Nå, pojkar, är ni sams nu?

De svarade icke.

Räck varandra handen, befälde fru de Lorche.

De beto ihop tänderna.

Räck varandra handen, upprepade fru de Lorche.

Nej, svarade Johan, jag vill inte.

Jag vill inte heller, bekräftade Louis.

Den gracila frun spärrade upp ögonen och såg från den ene till den andre med en förvåning, som oroade dem.

Hör nu, mina herrar, sade hon, har jag någonsin under vår långa bekantskap frågat efter vad ni vill?

Nej, medgav Johan.

Gott. Gör då som jag säger.

De räckte varandra handen. Fru de Lorche avfärdade dem med ett kort:

Adjö pojkar. Försök att inte vara dumma.

Det är troligt, att de verkligen försökte. Vi veta åtminstone att de gingo tvärsöver torget, utför halva Storgatan, halva Kungsgatan och hela Skolgatan utan att på minsta sätt störa det dystra lugn, som denna dag ruvade över Wadköping. Olyckan var att de anlände till skolan redan tjugu minuter före ett och att de stannade under Barfothens alm.

Efter gammalt skick och bruk borde det siande trädet ha stått tomt och tyst under frukostrasten, övergivet av sitt prästerskap. Men så var inga-

lunda förhållandet. I dess krona hängde en gråsvart klunga pojkar, tät, surrande som en bisvärm. Förvånad över fenomenet ropade Louis de Lorche halvhögt:

Vad glör ni på, pojkar?

Genom den siande almens grenar drog en susning:

Markurell — Markurell — Markurell —

Johan ryckte till. Louis frågade:

Vad är det med Markurell?

Han bjuder rektorn på frukost. — I kollegierummet. — Rektorn och censorerna. — Han bjuder dem på vin. — Han super dem fulla.

Johan hoppade över kättingen och gick ut på skolgården. Louis gjorde ännu några frågor; därpå följde han den flyende vännen, gick tätt bakom honom och sade:

Det är bra, va? Vårdshusvärden bjuder på korruptionsfrukost.

Johan gjorde helt om.

Vad säger du?

De betraktade varandra under tystnad. Slutligen sade Johan:

Jag tycker inte om att du skäller på min far. Du har gjort det förr en gång, och jag borde naturligtvis ha klått upp dig. Men nu ber jag dig låta bli.

Louis svarade:

Jag beklagar att jag har en viss svaghet för att tala sanning. Ibland och för vissa personer måste det verka sårande, antar jag.

Johan sade, icke utan en viss vädjande vekhet i rösten:

Jag har aldrig sagt ett ont ord om din far.

Louis svarade:

Jag tillåter att du säger vad du vill om min far. Förutsatt att du i likhet med mig håller dig till sanningen. Om jag titulerar herr Markurell värdshusvärd, så är det därför att han är värdshusvärd. Och om jag kallar honom skojar, så är det därför att han är skojar.

Johan sänkte blicken och de mörkgrå ögonen doldes nästan helt av ögonhåren. Han sade mycket lågmält:

Nåja, som du vill då. Jag har aldrig sagt sanningen om din far. Men eftersom du vill! Din far är en storsvindlare.

Vem har sagt det? frågade Louis de Lorche, fullkomligt behärskad. Johan svarade:

Du hör ju att jag säger det?

Jo, jag hör, medgav Louis.

De tego, blickarna nedslagna, ansiktena lugna. Men bröstet började arbeta på ett oroväckande sätt och fingrarna rätades och kröktes, rätades och kröktes i häftiga ryck.

Slutligen sade Louis:

Jag antar att det är herr Markurell som sagt det. Han har visst lyckats ruinera min far, och det kan han antagligen inte förlåta honom. Dessutom antar jag, att en sån där gammal tjuv och procentare inte kan tala sanning, även om han ville. Vad tror du?

Därmed var gärdet uppgivet. Johan skred blyt-snabbt till anfall och möttes värdigt av Louis de Lorche. Stridens förlopp vilja vi icke skildra.

I det ögonblick då herr Markurell kom ned-rusande för skoltrappan, hade den emellertid tagit en för Johan ogynnsam vändning. Han låg på rygg och hade Louis de Lorche över sig. Ställ-ningen förändrades mycket hastigt. Herr Mar-kurell tog sin sons fiende med ena handen i kra-gen, med den andra i studsens och slungade honom huvudstupa ett par alnar framåt. Därpå tog han sin egen son i nacken och skakade honom som en rått-hund skakar en råtta.

Herr Markurell var ursinnig, besinningslös. En ström av mer eller mindre osammanhängande ord flöt ur hans mun alldeles som blodet ur unge Mar-kurells näsa. Han släpade pojken med sig mot ingången. Plötsligt släppte han honom; han tog sig om huvudet och sjönk ned på trappan. Där blev han sittande.

Kom upp! röt rektor i fönstret.

Johan Markurell steg långsamt uppför trappan och trädde in i kollegierummet. Han gick fram till rektorn, som stammande av sinnesrörelse var föga lämpad att leda ett förhör. Johan kastade en blick på det dukade bordet, som kallskänkan, peruk-makaren och sockerbagaren börjat röja av. Han sade:

Det var mitt fel. Jag började. Louis hade ingenting gjort.

Varför i hi-himmelens namn — stammade rektor.

Johan betänkte sig ett ögonblick, svarade:

Därför att det roade mig. Jag ville se vem som skulle få smörj.

Rektor Blidberg måste taga båda sina händer till hjälp för att hålla det tunga huvudet upprätt. Bakom hans rygg stod överstinnan och viskade: Tänk på Carl-Magnus! Men framför honom på kollegiebordet med dess spartanska vattenkaraffin låg åter skollagen. Han sade:

Du har angripit en kamrat mittpå examensdagen i närvaro av censorer, lärare och lärjungar. Du har stört ordningen. Du får icke vidare deltaga i examen. Gå din väg.

Ska ske, sade Johan, gick mot dörren. Prelaten hejdade honom.

Stopp! ropade han. Den här rättvisan är mig för summarisk. Jag anhåller att den andra parten också höres.

Och vändande sig till Louis de Lorche, som stannat på tröskeln, frågade han:

Varför slogs ni?

Johan och Louis stodo ansikte mot ansikte; de bytte blickar.

Louis svarade:

Jag antar, att jag inte har en aning om det. Johan stod i närheten, och då slog jag till honom. Det föll sig så.

Den skäggige upphov nu sin mullrande bas och sade:

Jag för min del förklarar å ämbetets vägnar

och under fullt ansvar dessa båda unga herrar fullkomligt mogna för dårhuset.

Prelaten tog överstinnan avsides och viskade:

Överstinnan, tag pojkarna med er ned till vaktmästarn eller vart som helst, där ni kan snygga upp dem en smula. Resten ska jag sköta. Har överstinnan förstått?

O ja, då! jublade överstinnan, lycklig över att verkligen ha förstått. Och med ovanlig barskhet och myndighet sade hon:

Louis! Johan! Ni följer med mig ett slag. Å, fy såna grisar ni är!

Allena med rektor och med sin kollega talade prelaten och sade:

Mina herrar, skola vi döma efter vad för ögonen är, har här skett någonting övernaturligt. Av förhöret framgår att tvenne abiturienter slagits på examensdagens frukostrast, därför att det roade dem eller därför att det föll sig så. Jag behöver icke påpeka det orimliga. Någonting slikt har aldrig inträffat och kommer aldrig att inträffa. Bakom envigeten ligger tvivelsutan en hederssak. Med andra ord, de ha var och en i sin tro försvarat sin heder. Om detta är ett prov på mogenhet, törs jag inte avgöra. Men det förefaller mig som om de flesta män aldrig skulle bli stort mogna än så. Invärtes så att säga. I alla händelser anser jag att vi böra alldeles bortse från sakens moraliska sida och betrakta episoden som ett fritt gymnastiskt spel, en oskyldig tävlan i idrott, som på intet sätt kan influera på bedömandet av de lär-

domsprov, åt vilka dagen är ägnad. Delar herrarna min åsikt?

Den skäggige nickade.

Du talar som en präst, sade han. Men det hindrar inte att pojkarna slogs förbannat bra. Jag har ingenting att invända.

Och rector scholæ? frågade prelaten.

Rector scholæ tänkte på Carl-Magnus.

Med några minuters försening fortgick examen.

Herr Markurell satt en stund på trappan. Kallskänkan, perukmakaren och sockerbagaren kommo med korgarna. Markurell slog med handen och mumlade: Gå ni före.

Så småningom reste han sig och lunkade efter.

5.

Tante Rüttenschöld kände sig frusen. Kanske hade hennes gamla händer ej förmått uppvärma vattnet till den grad, som professor Petschke i Karlsbad på sin tid ansett lämplig. Eller kanske var den 6 juni 1913 en av dessa vitmenade försommardagar, som för de gamla är ett dödens och förgängelsens hus. Eller ock hade olyckans och förödmjukelsens frostiga vind redan isat det stolta hjärta, som tillhörde Wadköpings äldsta och ädlaste vestal.

Nog av, tante Rüttenschöld frös. Solskenet värmdde henne icke, en kopp het chokolad hos Wedblads värmdde henne icke, brasan i det gredelina kabinettet värmdde henne icke. Hon behöll den rundskurna på och satte sig vid skvallerspegeln, på vars glas alltjämt stod ristat ett skämtsamt »titt ut!», dioskurernas verk. Män och kvinnor gingo förbi; en och annan saktade farten för att ödmjukt hälsa den gamla damen. Tante Rüttenschöld nickade och smålog förbindligt.

Överste Edeblad och kapten Brenner gingo förbi.

De gjorde en vid lov kring spegeln för att slippa att hälsa, ty översten var stadd på jakt efter sin olyckliga hustru och hade mycket brått. Tante Rüttenschöld knackade emellertid hårt på rutan; de måste stiga in. Hon frågade, om de kunde låna henne tre hundrakronsedlar. Det kunde de, och hon bad dem vänta några minuter. Hon satte sig vid sekretären, tog fram tre kuvert och skrev på det första med stor, slingrande och skälvande stil:

Till sömmerskan Josefina Persdotter vänligen från Malin Rüttenschöld.

På det andra skrev hon:

Till fattighjonet Eriksson, f. d. kusk hos landshövdingen baron Rüttenschöld, vänligen från Malin Rüttenschöld.

Hon lade en sedel i vardera.

Den här människan, sade hon och pekade på det första kuvertet, bor någonstans vid Domkyrko-gränd. Hon sydde åt mig förr i världen. Men hösten anno 92 förstörde hon totalt den gredelina sidenklänningen för mig. Sen dess har jag aldrig kunnat tåla det gemena stycket. Och det skäms jag för.

Den här personen, fortsatte hon och pekade på det andra kuvertet, finner ni på fattighuset. Bror Axel tog honom i sin tjänst någon gång på åtti-talet, men han drack, så det varade inte länge. Eljest må jag säga att det var den prydligaste kusk bror Axel någonsin haft. Med honom förhåller det sig så, att han är den ende oskylde

mansperson, som kysst mig. Det skedde naturligtvis i misshugg. Jag mötte honom här på gatan en lördagskväll, då jag kom från aftonsången. Och minsann tog han mig inte bums i famn och kysste mig. Han var full förstås. Men jag hann aldrig läxa upp honom, för han drog sig genast tillbaka, bockade sig mycket hövligt och sa: Fruntimret behöver inte säga mig att jag är ett nöt — för det kände jag! Ganska bra funnet, tycker jag, av en drucken person. Jag har aldrig kunnat se mig i spegeln sen dess utan att skratta åt honom. Och det kan ju vara värt sin belöning. Ja, herrarna kan också skratta, det generar mig inte. Kom bara ihåg att kuverten ska överlämnas till adressaterna på min begravningsdag.

Vafalls? frågade översten. Och Carl-Henrik sade:

Tante pratar!

Men gumman satte pennan till det tredje kuvertet och skrev:

Till min käre Louis den 6 juni 1913 från tante Malla.

Hon blundade och strök med pennskaftet eftertänksamt över den väldiga, blåfrusna näsan. Och hon såg upp och sade med ett leende:

Käre Carl-Henrik, jag tycker jag borde skriva några varnande ord till Louis. Här ger jag honom hundra kronor och man vet då aldrig vad en yngling kan ta sig till. Det är inte precis roligt att behöva käxa in i det sista, men en gammal person

har vissa skyldigheter gentemot ungdomen. Säg mig, ska jag varna honom för sprit eller kortspel?

Varna honom för kvinnor! föreslog Carl-Henrik. Tante Rüttenschöld svarade snabbt och icke utan skärpa:

Nej. Det överlåter jag åt hans kära mor. Jag tror, jag ska varna honom för tobak. Så förstår han kanske att det inte är så illa ment.

Och hon tillfogade under namnet den kända versen:

Röka tobak är ett bruk —

Jaha, sade hon, nu kan ni gå. Louis ska ha sitt i afton, då han tagit examen. Hälsa honom att jag tänkt på honom hela dagen.

Hon reste sig och gick bort till pendylen på spegelbordet, öppnade glaset och vred upp uret. De båda herrarna stodo och tummade eftertänksamt på sina kuvert, skakade huvudena, rynkade ögonbrynen.

Tante, sade Carl-Henrik. Tante mår väl inte illa på något sätt?

Malin Rüttenschöld svarade lugnt, men med ovanligt matt och uttryckslös röst:

Jag mår förträffligt, käre Carl-Henrik. Men jag dör i kväll klockan sju.

Plötsligt vände hon sig om och såg på dem med ett förläget, förvirrat leende:

Nej, hör nu kära barn — var fick jag det ifrån?

Sensationellt! mumlade översten. Och tillade:

Tante får inte vara ensam. Jag ska genast hämta Amelie.

Carl-Henrik dröjde obeslutsam vid dörren. Han var i själva verket mycket lätttrörd och hade svårt att hålla tårarna tillbaka. Rätt vad det var klev han fram med stora martialiska steg och slöt gumman i famn.

Söta lilla tante, mumlade han med grov röst. Varför just i dag? Å, låt bli det!

Gumman smålog och krängde för att komma lös.

Nej, släpp mig, Carl-Henrik. Du är ju tokigare än den galne Eriksson. Han ångrade sig ögonblickligen.

Men Carl-Henriks ögon voro förblindade av tårar, och där han nu stod med den rultiga gumman i famn, kände han sig som en liten pojke, den där aktar fåfänglig fägring för intet. Han kysste tante Rüttenschöld mitt på mun. Gumman sköt honom ifrån sig.

Ja, du har ju alltid varit excentrisk. Det ligger i slakten. För resten kommer du att bryta nacken av dig på dina förbaskade kapplöpningar. Minns att jag sagt det, Carl-Henrik. Och tänk på mig när du ligger där.

(Majoren greve Brenner har i skrivande stund ej brutit nacken av sig; men det är naturligtvis inte för sent ännu.)

Ater ensam i gredelina kabinettet sköt tante Rüttenschöld spjället, provade med den köttiga blå näsan plattryckt mot kakeln om något os kunde förnimmas, tog därpå fram sin virkning och slog sig ned vid skvallerspegeln. »Titt ut!» sade hon

högt för sig själv och smålog bister, krökte fingrarna till en kraftig lugg.

Män och kvinnor gingo förbi och icke många bland dem underlåto att sakta farten och hälsa, skyggt, vördnadsfullt, med ett stänk av medlidande. Det hade blivit bekant att syskonen Rüttenschöld förgäves sökt uppbringa de fatala sjuttio tusen och att tante Rüttenschöld lika förgäves sökt blidka herr Markurell. För resten voro de hemskaste rykten redan i omlopp. Slagsmålet på skolgården hade underbart stimulerat Wadköpings dåsiga fantasi. Någon hade sett häradshövding de Lorche i en droska, nästan nedkrupen på dess golv, köra till stationen. Någon hade hört en dov knall från den de Lorcheska gården. Någon hade slutligen sett häradshövdingen, eskorterad av stadsvaktmästare Ohlson, föras upp på rådstun. Huruvida han varit försedd med handklovar, kunde denne någon ej med säkerhet uppgiva. Det stora flertalet blev det naturligt nog ej förunnat att bevittna sådana tilldragelser. Det stora flertalet nöjde sig med att till synes av en slump draga Klostergatan fram och titta på tante Rüttenschöld. Hon kände sin plikt, hon satt sin bestämda tid vid fönstret, hon smålog oföränderligt och lämnade icke en hälsning obesvarad.

Vestaler i alla åldrar dröjde någon sekund utanför fönstret i hopp om att bliva inknackade. Så långt sträckte sig emellertid icke den gamla damens krafter eller hennes mod. Först då övervestalen, skolföreståndarinnan fröken Linder pas-

serade, måste hon bita även i detta galläpple, höjde knogen och knackade.

Allra käraste, hälsade fröken Linder, och tante Rüttenschöld svarade: Allra käraste! Det var det officiella tilltalsordet till en övervestal, men man får icke föreställa sig att det framsades i en söt-sliskig eller ens kärvänlig ton. Oftast ljöd det helt manhaftigt som hälsningen mellan två gamla krigsbussar; någon gång kunde det klinga gällt och stridslystet som en trumpetfanfar. I dag dock dämpat och mildrat av den enas medlidande, den andras svaghet. De båda övervestalerna voro alltför mycket av samma sega, karga virke för att kunna älska varandra. Men den ömsesidiga aktningen var oinskränkt; tante Rüttenschöld beundrade fröken Linders skarpa och rättfärdiga tunga, fröken Linder vördade i tante Rüttenschöld idealet för en sann vestal.

Allra käraste, började tante Rüttenschöld, beslutamt gående rakt på sak. Berätta nu uppriktigt vad som sägs i stan.

Allra käraste, svarade fröken Linder. Jag har väl aldrig haft så svårt att tala uppriktigt till Malla. Man säger, att häradshövdingen ska vara alldeles ruinerad. Han kommer att göra konkurs, och Förenade Metall kommer också att göra konkurs. Det blir ett rysligt slag för vår skola.

Det blir ett hårt slag för många, bekräftade tante Rüttenschöld och kastade om virkningen. Det blir det.

Och tänka sig att det ska vara Carl-Magnus de

Lorche som ruinerar oss! började fröken Linder på nytt. Vår enda lilla premiefond är ju placerad i Förenade Metall —

Tante Rüttenschöld avbröt:

Allra käraste — vem fick ni den där fonden av?
Av honom förstås!

Av Carl-Magnus, ja, sade tante Rüttenschöld. Och trots allt smektes namnet av hennes läppar.

Men fröken Linders tunga slipades en minut mot rättfärdighetens brynsten, och svaret kom fruktansvärt vasst.

Jag förstår, vad Malin menar. Malin tänker på ett bibelspråk i Jobs första kapitel: Herren gav och Herren tog, välsignat vare Herrens namn.

A, fy, mumlade tante Rüttenschöld, och den heroiska näsan blev plötsligt besynnerligt platt. Fröken Linder gjorde min av att vilja gå. Hon sade:

Jag kan inte hjälpa, allra käraste Malla, att jag är upprörd. Jag vet, att jag är elak. Jag har alltid varit elak och jag kan aldrig bli annorlunda. Det vet Malla.

Ja, det vet jag, medgav tante Rüttenschöld med slö uppriktighet. Men stanna ändå, käraste. Jag ville så gärna höra —

Och fröken Linder stannade och lät henne höra. Hon berättade om droskan, om knallen och om de ovissa handklovarna. Det var alltsammans för orimligt att tagas på allvar. Men folk pratade! Fröken Linder sade:

Det är så många, som kommer till mig och

frågar: är det sant? Vad ska jag svara? Jag vet ju ingenting. Och tiger man, så hets det bara att man samtycker. Allra käraste, jag vet inte om jag vågar göra en fråga. Det är naturligtvis rysligt ogrannlaga. Men om jag vågade fråga, så kunde jag sedan dementera med gott samvete. Och det vore en lättnad för mig —

Tante Rüttenschöld såg icke upp från stickningen men nickade. Fröken Linder formulerade frågan i tankarna tio gånger, tjugu gånger. Hennes händer sysslade med ett osynligt handarbete och icke heller hon såg upp.

Allra käraste, det är så rysligt! Men folk vågar verkligen påstå, att häradshövdingen skulle ha pantsatt »Jesu Krubbas» aktier. Det är naturligtvis inte sant. Herregud, det vore ju förskingring —

Sekunderna gingo, tyst tickande i pendylens hemlighetsfulla inre, tyst tickande i de båda gamla kvinnornas hjärtan. Slutligen vågade fröken Linder kasta en skygg blick på sin vördade värdinna. Tante Rüttenschöld satt rak på sin stol utan stöd av karmen. Hon höll huvudet något framåtböjt på ett mjukt, flickaktigt sätt. Hennes ögon voro klara, djupa och glänsande. Kinderna, pösande som nyss, voro vaxgula och på något sätt genomskinliga som klara astrakaner. Fröken Linder tyckte sig se tvärsigenom dem kraniets mörka konturer.

Allra käraste! skrek hon till.

Tante Rüttenschöld sade — och hennes röst besvärades icke längre av ålderns heshet:

Det är sant. — Men jag ber dig, allra käraste,

att stanna hos mig en liten stund. Jag känner mig så yr. Det är det myckna folket som går förbi —

Fröken Linder föreslog, att de skulle gå in i sängkammaren; men hon skakade på huvudet.

Nej, nej. Jag är ju van att sitta här till klockan två.

Och där satt hon, till synes bunden av sin vana och sin kära skvallerspegel, som fångslat henne i ett drygt halvsekel. Men i själva verket fångslad av sin stolthet och av en dunkel men stark plikt känsla. Den tyngsta timmen i tante Rütten-schölds martyrium stundade. Det vuxna Wadköping hade dragit förbi, hälsat, försvunnit. Nu kommo barnen. De drogo icke förbi, de försvunno icke, de stannade. En efter en samlades de, gossar och flickor, på gångbanan och på gatan utanför det gredelina kabinettets fönster. Stilla, allvarliga, uppmärksamma, tysta. Idel ögon. Vem vet vad de väntade på? Vem vet vilka fantastiska rykten som spritt sig i deras fantastiska värld? Ännu levde legenden om den gråtande gossen i trakterna kring Vedbotorget. Kanske väntade de att tante Rütten-schöld skulle brista i gråt, redan det en sällsam syn. Och att en ängel skulle nedstiga från himlen, lyfta den gamla damen ut ur fönstret, föra henne bort över hustaken, vila en stund (och säkerligen en god stund) på domkyrkotornets tupp och fortsätta färden mot det osynliga. Vem vet vad de väntade? Men de väntade. Och då den gamla damen — för varje gång allt mattare, allt tröttare — nickade åt dem och smålog, veko de skyggt ett

halvsteg, nego eller drogo av sig mössorna. Men stannade.

Allra käraste, vill du att jag ska gå ut och köra bort dem? viskade fröken Linder. Men tante Rüttenschöld skakade på huvudet. Hon virkade. Och liksom pendylen mätte ut tiden med pendelns svängningar, så mätte hon ut sitt martyrium med virknålens.

En gång bröt hon tystnaden och sade:

Jaså, de påstår att Carl-Magnus skulle ha skjutit sig? Var skulle det ha skett?

Fröken Linder svarade:

Ja, folk vet ju allting. Han skulle ha skjutit sig i klädkammaren.

Jaså. I klädkammaren, upprepade tante Rüttenschöld eftertänksamt. Plötsligt lyfte hon handen, viftade ivrigt och log ett hjärtelöje.

Vem hälsar Malla på? undrade fröken Linder, som icke kunde upptäcka någonting annat än fromt stirrande wadköpingsbarn.

Tante Rüttenschöld myste.

Å, kära, det var ju Ullan Brenner.

Fröken Linder spratt till och blinkade spasmodiskt. Ullan Brenner, Carl-Henriks grande-tante, hade i trettiofem runda år vilat helt stilla under Brennerska gravkorets valv vid Ekersta kyrka.

Tante Rüttenschöld sade:

Vad kan den kära människan göra i stan? Hon har kanske kommit till Carl-Henriks examen.

Men hon rättade sig genast.

Så jag pratar! Carl-Henrik får allt äta många

brödkakor innan han kommer upp i studenten. Jag menar Carl-Magnus. Ja, stackars pojkar, stackars pojkar, de ha det svårt.

Fröken Linder böjde sig fram och klappade på äkta vestalmaner, hårt och utan behag, den flitigt virkande handen.

Allra käraste, viskade hon.

Allra käraste, svarade Wadköpings övervestal.

Och pendylen på spegelbordet räknade samvetsgrant sekunderna, mätte dem, vägde dem och skickade dem med en knäpp in i det förgångnas evighet. Till sist förkunnade den med sprött klingande stämma att klockan var två slagen.

Tante Rüttenschöld släppte virkningen.

Nå — äntligen — mumlade hon.

Fröken Linder reste sig för att hjälpa henne upp ur stolen. Men den gamla damen gled tyst och stilla och icke utan ett visst mjukt behag ned på golvet. Huvudet sjönk slappt bakut och ögonen slöto sig långsamt.

Av allt det som berättades om häradshövdinge de Lorche — tragedien i klädkammaren, komedien i droskan och den tragikomiska vandringen till rådhuset under bevakning av den halte stads-vaktmästaren Ohlson — var endast den sistnämnda berättelsen såtillvida sann, att häradshövdingen verkligen avlagt ett besök på rådhuset. Fast naturligtvis utan bevakning. Hans besök varade en-

dast en kvart, därpå återvände han till sitt kontor, gav några order och stängde sig inne i sina privata rum. Efter vid pass en timme steg han upp i våningen. Han gick genom salongen och skrivkabinettet in i fruns sängkammare. Det är möjligt men alldeles obestyrkt, att han även steg in i klädkammaren. Han kan ju ha sökt sin hustru och trott sig skola finna henne där. I varje fall sköt han sig icke. Och den skarpa knall eller skräll, som gårdskarlen och flera pålitliga personer påstå sig ha hört, måste förklaras annorlunda eller ock förbliva oförklarad. Strax efter klockan ett trädde han livslevande in i stora salen, där fru de Lorche ännu dröjde kvar vid frukostbordet, alldeles okunnig om det envig, som dioskurerna kort förut utkämpat.

När hans blick föll på hustrun, lyste han upp i ett svagt, halvt ömt, halvt maliciöst leende. Det var kanske endast en reflexrörelse i ansiktets muskler, en gammal vana. Han tog hastigt en stol och satte sig bredvid henne. Han talade lågmält, snabbt och klart.

Jag kommer från rådhuset och konkursen tycks vara oundviklig. För så vitt inte Markurell tar tillbaka sin ansökan, och det gör han icke. Hans hustru har talat med honom utan resultat. Tante Rüttenschöld har erbjudit honom säkerhet; han vägrar. Jag skulle naturligtvis själv kunna tala med honom; och du skulle kunna tala med honom. Men jag känner mannen; det tjänar ingenting till. Alltså konkurs.

Han grep hastigt men icke hårt kring hennes hand, som låg orörlig och trött bredvid honom.

Du förstår, vad det betyder?

Hon såg rakt framför sig och nickade långsamt. Efter en stund sade han, talande ännu mera lågmält men ej längre så snabbt och klart:

Lilla prinsessa — minns du kvällen i Vevey?

Hon log och den lilla rynkan i pannan fördjupades.

Kvällen i Vevey! Om jag farit med svek, min vän, så har jag åtminstone gjort ett undantag för dig. Jag sade dig ungefär vem jag är. Ja, jag tror nästan att jag gick en smula för långt. Inte i uppriktighet men i fantasi. Jag vill minnas, att jag framställde bilden av den ideale från alla skrupler befriade spelaren. Det absoluta lockar. Men vi människor äro aldrig fullkomliga. Fuskare förbli vi.

Han skrattade tyst och nervöst. Hennes hand gjorde en rörelse i hans, dock icke för att draga sig undan. Hennes fingrar kilades in mellan hans i ett fast och smeksamt grepp.

Han fortsatte:

Och nu alltså — stå vi vid det bittra slutet. Bittert för mig och tioudubbelt bittert för dig. Men det var förutsett — jag höll nästan på att säga: det var efterlängtat. I varje fall förutsett. Redan den där kvällen i Vevey. Minns du? Och vi ha inte haft tråkigt. Eller hur, prinsessa? Vi ha inte haft tråkigt? Det enda som kunde få mig att vända mig i min grav vore en lömsk miss-

tanke, att vi hade haft tråkigt. Vi ha roat oss. Om det nu verkligen är möjligt att roa sig.

Det är möjligt, sade hon och smålog. Han lyfte hennes hand och kysste dess innersida. Han släppte den och hans egen hand sjönk långsamt ned mot bordsskivan. Han stirrade frånvarande framför sig, drog långsamt upp sin pincené och började putsa —

Fru de Lorche sade:

Det är ju bara det — det är bara det enda — som plågar mig — ohyggligt —

Han avbröt — om man nu över huvud taget kan avbryta en mening, som självdör i en kvävd snyftning.

Ja, ja, ja! Jag vet! Jag vet fullkomligt. Det är bara det. Du kan inte bortse från det, och jag kan naturligtvis inte heller bortse från det. Det är ohyggligt, ohyggligt, ohyggligt. Men hör nu vad jag säger, ty det är verkligen min innersta tanke och mening. Hur det än går, kommer Louis att få det bättre än jag. Jo, jo! Ta mig fan!

Den grova eden i häradshövding de Lorches mun verkade på ett särskilt sätt avslöjande brutal. Den gracila frun spratt till och drog sakta sin hand från bordskanten.

Häradshövdingen fortsatte, alltjämt lågmält men i en hetsig, fanatisk ton.

Det finns ingenting så irriterande, så förkrossande, så kväljande som att tillhöra en vidunderligt hederlig släkt. En släkt där far och son, far och son i evigheters evighet tävlat med varandra

som mönster av massiv, ogenomtränglig, omutlig hederlighet. Äääh — det kväver! Det sticker som synålar i varenda nerv. Det kittlar över kroppen som spindelväv. Äääh! Skölj av det! Å, herregud! Den där gubben —

Han pekade med pincenén över axeln. Och bakom honom hängde det bistra porträttet av lagman Louis de Lorche.

— den där gubben, som jag aldrig sett annat än på porträtt och i drömmen — många, många gånger i drömmen! — har gjort mig mera ont än någon levande varelse. När jag var liten pys skrämde han mig, så att jag inte vågade gå ensam genom rummet. Å, herregud, hur kan man se ut så där! Hur kan man titta på ett litet barn, en parvel med de där ögonen? En gång, då jag var tolv eller tretton år, steg jag upp på en stol och skar av honom halsen. Skåran syns, fast den är övermålad. Det var första gången mina kära föräldrar begrepo att man inte borde aga mig precis som andra barn. Men det kom för sent! Har man hållit på och agat i tretton år, så kan man gärna hålla på i trettio. För resten — bah! — det är ju bra, det är mycket bra. Man blir som en indian. Det härdar. Tack alltså, heder och tack! Gubbe!

Men! Elsa! Har jag någonsin kommit min hand vid pilten? Vid Louis? Nej! Ser du det! Har jag skrämt honom, har jag skämt ut honom, har jag sagt honom ett hårt ord? Nej! Han är lydig! Han är lydig som en dresserad pudel. Men det är inte mitt fel! Det ligger alltså i blodet. Ett

värdefullt arv, skulle man kunna säga. Ibland när han stramar upp sig och slår det där ohyggliga slaget med hälarna — nå, jag blir tokig. Jag kunde skära halsen av honom. Pardon mamie! Jag pratar strunt. Men i dag är en dag som dagen i Vevey. Förlåten rämnar.

Han rev upp näsduken och gnodde sig häftigt över ögon, panna och kinder. Fortsatte lugnare:

Alltså, kära barn — nu kommer folk att säga: Han har spekulerat, han har spelat, han har svindlat! Han! Han som kommer från ett gott hem, av hederliga föräldrar, hederliga morföräldrar, hederliga släkter i evighet amen. Han! Han, som fick ärva, han, som var förmögen, han, som hade det så bra. Han! Där ser man! Det är förvärvsbegäret, det är den omättligen girigheten, det är lyxen, nöjena, den vackra frun! Jo! Där ser man vad som gör en hederlig karl av bästa familj till brottsling. Idioter! Jag kunde säga dem en sak. Om det icke var brottsligt, om jag icke vetat eller känt att det förr eller senare skulle bli brottsligt, att jag åtminstone skulle få vandra på gränsen, balansera, på lina! — bah, så hade jag inte rört ett finger! Jag kan leva på vatten och bröd, jag har inte behov av någon lyx. Har jag? Jag är inte girig. Är jag? Jag är inte ens maktlysten. Å, jag ger dem ju djävulen alla! Alla! Det kunde jag säga dem. Om det roade mig. Men det har bara roat mig en enda gång. En enda — i Vevey.

Han tystnade och vände sig emot henne, i det han makade stolen en smula åt sidan. Han betrak-

tade henne och hans mörkgrå ögon fingo en viss farlig, falsk, obestämd glans av skrattlystnad eller av elakhet. Han strök henne med lätt hand över det askblonda håret.

Det är besynnerligt, sade han, men jag har aldrig riktigt förstått dig. Mig själv förstår jag, jo, fullkomligt. Jag har aldrig behövt grubbla över Carl-Magnus de Lorche och hans öde. Jag tror nästan att jag anade det redan då jag skar halsen av honom där. Men dig förstår jag inte. Inte riktigt. Tänk! En brottsling. Någonting vidrigt, stympat, ofullgånget, skadat, förvridet, någonting icke fullt mänskligt — en brottsling. Och just det, just det, just det — kunde —

Rösten sjönk, förstummades utan att rätt förstummas, liksom om den tyst glidit in i ett svagt, frågande leende. Hon såg det icke, men hon kände det. Hon svarade lugnt — och Gud allena vet var en så gracil person tog sitt lugn, sitt jämnmod och sin styrka:

Du är icke någon brottsling.

Han ryckte till nästan omärkligt. Efter en stund sade han, kyligt och en smula spefullt:

Såå? Vad kallar du det då?

Jag vet inte. Jag kan inte förklara hur jag menar. Du har kanske begått ett brott. Du säger det själv, och alla andra kommer väl också att säga det. Men du är inte någon brottsling.

Såå? upprepade han. Såå?

Och åter med förändrad röst sade han:

Vet du, barn, varför jag aldrig varit svartsjuk?

Ja, pardon! Du har naturligtvis icke givit mig någon orsak. Någon verklig orsak. Men jag är ju så betydligt mycket äldre än du. Och jag vet — jag vet, lilla prinsessa, att ungdomen för dig har en alldeles särskild dragningkraft. Till den grad, att en pojke som han — nästan bara ett barn —

Hon vände sig hastigt emot honom och hennes ögon voro vidöppna. Han skrattade tyst. Fortsatte:

Jo, jo — jag vet — Ser du, vi — vi som stå så att säga en smula på sidan om det stora hela — vi ha mycket, mycket klara ögon. Det är en sorts ersättning. Eller vedergällning. Nå. Och jag vet att han en liten, liten smula oroat ditt hjärta. Bah, det är ju bara barnsligheter. Men jag återvänder till min fråga — vet du varför jag aldrig varit svartsjuk?

Hon stirrade oavvänt på honom och hennes ansikte var fullkomligt orörligt och uttryckslöst. Han sade:

Du ensam vet vem jag är och hur skulle du kunna förråda mig? Kärlek föds om våren och dör om hösten. Men mellan två människor som leva i ständig spänning och oro, allena bland fiender, mellan dem brister icke bandet.

Han reste sig och började treva i fickorna efter cigarretter. Fann inga och gick in i rökrummet. Han tände cigarretten, sjönk ned i en låg, mjuk skinnstol, blundade, bolmade, smålog. Då cigarretten brände hans läppar, sprang han upp och

återvände till salen. Fru de Lorche hade icke ändrat ställning. Häradshövdingen rörde lätt vid hennes axel. Hon nickade. Han tände en ny cigarrett och började vandra av och an med tysta, hastiga steg, i det han lyfte fötterna högt, liksom rädd att snubbla eller fastna i någon illlistigt gillrad fälla.

Så är det, sade han. Egentligen har jag ingen tid att spilla. Jag har pressat mina vänner till det yttersta och mina sista försök i Stockholm gävo absolut negativt resultat. Det är ju inte bara jag som lider av kung Ferdinand och Balkan. Herr Markurell har jag lirikat med hela våren, ömsom skrämt och ömsom smickrat. Han vill ha Stortofta. Till sitt pris som han säger. Du skulle ha sett mig, då han först kröp fram med Stortofta. Mina fäders gods! En egendom som tillhört ätten de Lorche i mer än två sekel. Han blev verkligen imponerad. Jag vill icke förneka, att jag var en smula teatralisk. Hundra års flitigt deltagande i »Jesu Krubbas» tablåer måtte ha inympat någonting sentimentalt och patetiskt i blodet. Den gode mannen hade tårar i ögonen. Första gången. Andra gången svor han. När han får veta sanningen, kommer han att svära ännu mer.

Sanningen? frågade fru de Lorche.

Ja. Varför jag varken vill eller kan sälja Stortofta. Stortofta såldes nämligen i december i fjol. Köpet har icke offentliggjorts därför att jag be-tingat mig återköpsrätt till den första november i år. Jag ansåg att Ferdinand borde kunna klara sina affärer till dess och jag mina. För mitt

vidkommande var det ett misstag. Tabula rasa på alla håll. Det är två saker som jag sörjer över att icke få se. Den ena är herr Markurells min, då han finner köpehandlingarna bland mina papper. Den andra är auktionen. Jag skulle oändligen gärna vilja se den där gubben gå under klubban —

Han stannade under porträttet och blåste ett väldigt rökmoln upp mot lagman Louis de Lorches kraftiga näsa, urbilden för tante Rüttenschölds.

Jo, jo, min gubbe, auktionsklubban blir otrevligare än pennkniven. För en gammal hedersman av gamla stammen. Men jag får alltså laga förfall att närvara.

Och han vandrade på nytt och talade i ett:

Jag har skrivit till Carl-Henrik och anmodat honom att bli Louis' förmyndare. Du har ingenting däremot? Ni ha ju alltid varit goda vänner. Minns du den hemliga domstolen i tante Rüttenschölds kabinett? Då jag uppträdde som din försvarare. Stackars barn, det var kanske då jag utsåg dig till mitt offer. Till min medbrottsling i livet, för att tala högstämt. Och det var då tante Rüttenschölds oinskränkta förtroende för Carl-Magnus de Lorche fick sin första knäck. Nå, alltså — Carl-Henrik kommer naturligtvis att göra honom urarva. Mellan dig och mig finns det paktum. Er gemensamma förmögenhet kommer att belöpa sig på hundra à hundra tjugu tusen. Det betyder naturligtvis inskränkningar för dig, kära barn,

men du blir ju i alla händelser oberoende. Och kan lämna Wadköping. Det uppväger mycket. Var det någonting du ville fråga —?

Urarva? upprepade fru de Lorche långsamt. Urarva? Vad menar du med urarva?

Häradshövdingen skrattade till, ett pressat, obehagligt skratt. Han sade:

Jaså. Du fäste dig vid det ordet.

Därpå teg han, bolmade och vandrade rastlöst och tyst runt bordet. Då han passerade förbi sin hustru, sträckte hon ut handen och böjde sig bakåt för att se honom i ansiktet. Men han vände sig bort och gjorde en vid lov. Slutligen sade han:

Du har naturligtvis aldrig trott att jag helt lugnt skulle avvakta en visit av stadsfiskal Ekblom? Mannen är mig osympatisk. Rättvisan kommer att ha sin gång, nu som alltid, men jag ber att få göra den sortie som bäst passar mig. Jag tror till och med att gubben där skulle förstå mina känslor. Låt oss för resten inte göra mycket väsen av det. Jag är redan en gammal man. Om tio år skulle du ha blivit sjuksköterska. Låt oss vara en smula tacksamma, att vi undgingo den smaklösheten —

Å hu ja! Gärna det! medgav den gracila frun och besvarade hans leende. Hon reste sig, sköt med en mjuk och lättjefull rörelse upp axlarna, sträckte ut armarna och lät dem långsamt sjunka.

Gärna det! upprepade hon. Jag frågar bara för att exakt få veta vad min herre ämnar sig företaga. Ty min herre vet, att jag är en osjälv-

ständig och oförbätterlig apa, som apar efter honom i allt.

Häradshövdingen stod för ögonblicket i fönster-smygen med ryggen vänd åt rummet, varför hon omöjligen kunde se vilket intryck hennes ord gjorde. Då han åter vände sig emot henne, var hans ansikte fullkomligt lugnt, ja, lugnare än någonsin förut under den oroliga dagens lopp. Och så väl kände fru de Lorche sin man och med-brottsling, att denna omständighet på intet sätt överraskade henne.

Min kära vän, började häradshövdingen, i det han med fanatisk flegma putsade sin pincené. Du har så ofta påmint mig om det betydelsefulla faktum, att du är mor. Ska jag nu verkligen behöva påminna dig om samma faktum? Att jag nödgas beröva Louis hans far är någonting som han så småningom kommer att förlåta mig. Jag tror, jag kan hoppas på det. Men han skulle aldrig förlåta mig, om jag berövade honom hans mor. Och det förefaller mig också högst naturligt att en mor i valet mellan make och son —

Det är högst naturligt, Carl-Magnus, avbröt den gracila frun. Men jag har aldrig brytt mig om vad som är naturligt. Om det äcklar dig att vara hederlig, så äcklar det mig att vara naturlig. Jag är sentimental, hysterisk, överspänd. Jag är vidrig, stympad, ofullgången, förvriden, icke fullt mänsklig. Jag har alltid varit det, och det roar mig att förbli sådan. Vi är fåglar ur samma rede,

min gosse lilla. Eljest hade vi aldrig suttit på samma kvist.

Hon gick fram till honom, tog hans hand, satte den ena foten bakom den andra och neg vackert på flickmaner.

Tack snälla farbror Carl-Magnus som hjälpte mig mot tante Rüttenschöld!

De brusto båda två i skratt. Hon hade sagt och gjort så där förut en gång, och det hade varit början till vad som nu avslutades. Rätt betänkt hade de ingen orsak att skratta men ej heller till tårar. Deras öden fullkomnades och varken lagman Louis de Lorche eller tante Rüttenschöld hade förmått göra den ene till en hedersman eller den andra till en god och sund kvinna.

Carl-Magnus sade:

Uppriktigt sagt, kära barn, är jag icke så synnerligen orolig. Om några timmar kommer Louis hem med vit mössa, käpp och cigarr. En hel karl. Jag överantvarar dig i hans händer.

Hon nickade och log och han kysste henne. Men då han kysst henne förvandlades leendet till en gråtgrimas, som dock i sin tur lika hastigt försvann. Hon sade:

Vet du, Kamar el-Zaman, varför ditt hår är svart som ebenholz, din panna vit som elfenben, dina ögon mörka som kol, dina läppar röda som koraller? Därför, Kamar el-Zaman, att du har svikit alla och aldrig svikit mig.

Och hon tillade:

Så svart är mitt syndiga hjärta, att ingenting på

jorden kan bereda mig större glädje. Du har svikit alla och aldrig svikit mig.

Carl-Magnus kysste henne och hon kysste honom. Därpå gjorde han sig varligt lös och steg fram till porträttet. Han sade:

Hörde vördig lagman?

Och detta var Carl-Magnus de Lorches triumf.

Men samtidigt förbereddes hans sista, stora, avgörande nederlag med all skyndsamhet och precision. Han hade själv — man kan nästan säga frivilligt — av sagt sig sina medborgares aktning. Han skulle tillfoga det sista hjärta, som helt var hans, ett oläkligt sår. Det hade han förutsett, ty han förutsåg allt. Men han hade likväl icke förutsett att han själv skulle nödgas bevittna sin nesa.

Han lämnade sin hustru, i det han sade:

Jag behöver ännu ett par timmar för att ordna mina papper. Jag är på kontoret och vill inte bli störd. Men säg åt mig när Louis kommer hem. Vi äter middag tillsammans — lite festligt eller hur? Det är onödigt att förbittra just den här dagen för honom.

Fru de Lorche nickade stumt samtycke. Hon beundrade sin mans kallblodighet. Och hur bräcklig och barnslig hon än kunde te sig, kände hon, att hon själv skulle kunna giva prov på samma karaktärsstyrka. Hon hade fattat sitt beslut. Ett nyckfullt, oförståndigt, orimligt beslut, ty hon var nyckfull, oförständig, orimlig. Hon ville lämna sin son och följa sin make i döden. Vare sig han ville eller ej. Det var verkligen ett beslut. Och eho,

som i denna stund betraktat den ensamma lilla rynkan i hennes panna, skulle plötsligt fått klart för sig att det varken var skrattrynka eller gråt-rynka. Varken en lättsinnig glädje eller någon djup sorg var dess upphov utan helt enkelt en obotlig envishet.

Men även hon skulle få sin läxa och lära sig inse att en gracil liten fru kan begå fatala misstag. Till att giva henne denna läxa voro tvenne personer utsedda, av vilka den ena redan var på väg, makligt men målmedvetet skridande fram över torget i riktning mot det de Lorcheska huset. Hon var en grant utspökad, tarvlig människa, vars enda förtjänst bestod i ett makalöst vackert kopparrött hår, det skönaste hår som någonsin visats i Wadköping.

Den andra personen låg på soffan i det gredelina kabinettet. Orörlig, vaxgul, till synes livlös. Kring henne stodo släkt och vänner, landshövdingen, översten, överstinnan, Carl-Henrik, fröken Linder. Och med det skäggiga huvudet hårt tryckt mot hennes blottade barm, stadsläkaren doktor Rygell. Sedan han lyssnat och sedan han känt på pulsen och skjutit tillbaka ögonlocken, sade han några ord som minna om ett bibelställe:

Hon är icke död. Hon sover.

Skrev digitalis, omfamnades av den beskedliga överstinnan och gick.

Tante Rüttenschöld sov. Nu, när Rygell sagt det, trodde sig envar se att hon andades; men i

själva verket syntes det icke alls. Hon låg skulpturalt orörig, stelt fridfull; svept i sin rundskurna kappa liknade hon bilden av en from riddares dygdädla hustru på locket av en sarkofag. Lergodset fanns där, livet icke, själen icke.

Och dock — var skulle tante Rüttenschölds själ dväjas om icke i Wadköping? Men vilket Wadköping! Barndomens eviga, oföränderliga kära stad, staden med slottet och domkyrkan, det gräsbevuxna Vedbotorget, där borgmästarens båda kor betade, och med det knappast mindre grönskande Stortorget, staden, som ännu icke drömde om Förenade Metalls otäcka skorsten, den hotfulla jätten, vars svarta hjässa höjde sig över Berget.

Tante Rüttenschöld satt på en sandhög först i landshövdingens köksträdgård men strax därpå i Carlénska trädgården, som begränsade Stora torget i öster. Bredvid henne satt Ullan Brenner, den kära, oförgätliga vännen, och bakade sandpannkakor i en fotvärmare av strålande blank mässing. Ullan var redan konfirmerad och hade sin vita klädnad på, men Malla bar en mörkgrå kolt och hade icke ens ett sidenband i håret. Och Ullan räckte henne en sandpannkaka med stora, röda syltklickar och bjöd henne att äta. Sanden fyllde hennes mun, hennes näsa, hennes strupe, hennes lungor. Vild av raseri och smärta kastade hon sig över Ullan Brenner.

Och domkyrkoklockorna började ringa. Hela torget var fullt med svartklädda människor. Likvagnen kom, den enklaste och fattigaste, den som

såg ut som en vanlig flakvagn fast täckt med svart kläde. På vagnen stod en kista av ohyvlade bräder. Inga blommor. Efter vagnen gingo prästen, klockaren och två dödgrävare med sina spadar, just så som den döde bestämt. Men när kistan lämnat torget, ordnade sig de svartklädda människorna tyst och hastigt i led och följde den döde, skygga och skamsna att de bröto mot hans förbud men fast beslutna att göra det.

Sådan var lagman Louis de Lorches jordafärd, som tante Rüttenschöld bevittnade, uppklättad i en hög lönn, vars lösnäsor klibbade fast vid hennes kappa och höll henne fången. Alla domkyrkans kajor svävade i ett tätt moln över hennes huvud, och då och då sköt en kaja ned ur flocken och högg henne hårt i högra tinningen. Men vid trädets fot stod en yngling och lyfte sina händer emot henne. Kanske var det fältkamrer Barfoths son, densamme som en viss i övrigt okänd Markurell störtat från domkyrkotornets tinnar. Det kan också ha varit en Barfoth av äldre eller senare datum, ty under tante Rüttenschölds vaxgula panna levde nu ett sekel. Och ynglingen bar en vid kappa, som tillbakaslagen och fladdrande för vinden bildade tvenne vingar. Han sade:

Jag är salighetens ängel som kommit att befria allra käraste Malin Rüttenschöld.

Men tante Rüttenschöld ropade högt:

O, herre min gud! Karlen kan ju se mina byxholkar!

Och hon begynte klättra allt högre i trädet.

Skammen gav henne förunderliga krafter och hon gungade snart på trädets översta kvist. Kanske hade hon vingar. Hon gungade och gungade, allt högre och allt djupare, allt högre och allt djupare, allt högre och allt djupare. Med ens blev det svart, en djup natt, ett dån av storm, ispiggar piskade hennes nakna kropp och hon trevade förgäves bakom ryggen efter den rundskurna kappans fladdrande flikar.

Då ropade hennes kära mor:

Besinna barn att vad som passar för Lisa Möller och Fiken Andersson, det passar inte för Malin Rüttenschöld.

Och insvept i ett vitt, spetsbeprytt, besynnerligt kallt lakan smög hon sig uppför gräsvalLEN, bort från badstället där de vita kropparna skimrade i solen.

Och hennes mor sade:

Du menar ingenting ont, men folk kommer att tala om det. Och det är förfärligt tråkigt.

I stora balsalen hos Carléns satt hon mitt på golvet, och i sina höga valnötssängar lågo far och mor, far till höger, mor till vänster. De voro döda; psalmboken låg på mors bröst och far höll i sin likstela hand en vit lilja. Runtomkring dem virvlade dansparen. Och gossen med de mörkgrå ögonen, de vackra, rundsvarvade benen i svarta strumpor, de svarta sammetsbyxorna, den vita västen steg fram och bjöd upp. Men mor ville inte. Far sade:

Vad nu! Varför skulle inte Malla dansa?

Och gossen med de mörkgrå ögonen frågade:
Hur många knäck får jag, om jag dansar ett
varv med Malla?

Men hon ville icke, ty hon hade sorg.

Ett par mörkbruna, löddriga hästar med vita
bläsar kommo i sken rakt emot henne. Fradgan
yrde kring deras huvuden och föll ljum och seg-
flytande över hennes ansikte. Hon såg genast
att tistelstängen skulle träffa henne mitt i pannan.
Och från den stunden hörde hon än starkare, än
svagare men oavbrutet ett envist, dovt, mycket
pinsamt dunkande.

Hon brast i gråt och hela hennes kropp kändes
upplöst av sorg. Hon förmådde icke röra sig. Hon
satt mittpå Stora torget. Undantagandes det där
dunkandet förnam hon intet ljud. Och tystnaden
blev just på grund av det regelbundna dunkandet
tydlig, genomskinligt klar som solskenet en stilla,
ljus septemberdag. Kring henne kröpo allehanda
skalbaggar, flugor, spindlar, gräshoppor, tvestjär-
tar, gråsuggor, myror och andra insekter. De fiesta
voro vackert blågröna, men även andra och mycket
brokiga färger förekommo, och några blixtrade till
och slocknade som fallande stjärnor. På hela
torget fanns intet annat levande än Malla, insek-
terna som kröpo upp och ned över strå och blad.
De kröpo över Malla, som var så liten att hon
ännu ej lärt sig gå. Men dunkandet fortfor med
jämna mellanrum.

Och då det nu åter dunkade, drog en skugga
över husraden och ur skuggan steg en kvinna med

förunderligt vida kjolar böljande kring livet. Hon gled mycket tyst framåt över det öde torget, men dunkandet upphörde icke och för varje dunk måste Malla lägga handen över hjässan att icke huvudskålen skulle brista. Då kände hon hur hennes hår var fullt av alla dessa insekter, och hon begynte gråta. Kvinnan skred framåt, förföljd av någon som hårt dunkade med en träklubba. Hon såg sig oupphörligt om och för varje dunk darrade hennes kropp så att de djupa kjolvecken öppnades för en sekund. Och ur varje kjolveck stack ett barnhuvud fram. Malla förstod att faster Tea gick över torget.

Och kjorteln svepte sig mjukt omkring henne, utan tyngd, endast som ett mörker. Där kände hon sig kropp vid kropp med barnen och erfor en behaglig, mjuk värme. Själva dunkandet tycktes för en stund dämpat och inlindat i en mjuk schal. Strax därpå blev det åter hårdare och dunkandet kom från vinden, där luckan slog. Men Malla satt i klädkammaren, och den rundskurna kappan låg veckad kring hennes liv. I famnen höll hon gossen med de mörkgrå ögonen. Ack, han var icke större än en docka, men levande, sprattlande, skratande, mjuk och varm. Hon tänkte: vilken skam, vilken skymf, vilken vanära för mig gamla människor att ha stulit honom. Och hennes hjärta dunkade olidligt hårt av rädsla och glädje. Hon började kyssa barnkroppen, glupskt som om den varit is för en feberhet mun. Och hon tänkte: Är det pendylen som dunkar? Kan klockan vara sju? —

Sju för tu, tänkte hon, sju dunkar för tu. Att jag har stulit honom. Vilken glädje! Vilken salighet! Vilken fröjd! Att jag äntligen, äntligen har stulit honom!

Och han låg framför henne med huvudet i hennes knä, den vida, svarta kappan utbredd bakom sig som ett bårtäcke. Hennes fingrar snärjdes så ljuvligt av hans hår, att hon icke förmådde lyfta händerna för att skydda sitt huvud. Dunkandet blev allt starkare.

Kring dunkandet stod tystnaden icke längre genomskinligt klar utan tjock och gråvit som dimma. Och dunkandet skred framåt långsamt och regelbundet, som då en gammal herre går och markerar vartannat steg med en dunk av sin käpp. Ur den tätande dimman steg först ansiktet fram med den tjocka, blå näsan, som hon sett i sin spegel och skrottat åt. Därefter dunkade åter käppen mot golvet och i hela sin vördnadsvärda, tunga och hotfulla gestalt stod lagman Louis de Lorche inför henne. Och hon skrek: Ja, ja, ja! Jag är tjuv, jag är tjuv! Hon sträckte ut sina händer efter gössen, som plötsligt tycktes henne långt borta. Och hon förstod att hon aldrig hållit honom i sin famn, aldrig tryckt honom mot sitt bröst, aldrig värmt sina av iskyla svidande fingrar i hans mjuka, tjocka hår. Hon förstod att hon endast sett honom i skvallerpegeln. Pendylen dunkade nu ännu hårdare, med allt kortare mellantider, angivande att stunden nalkades. Hon försökte resa sig, men hela kroppen var tung och förlamad av det ständiga

dunkandet i huvudet. Lagmannen lade armen kring hennes hals, tryckte huvudet intill sig och sade:

Du fjolla, trodde du att en tjuv kunde födas i min släkt? Har jag icke redligen vandrat inför min Herres ansikte?

För varje ord dunkade han henne vid högra tinningen med sin järnskodda käpp. Fall på knä, befälde han. Knacka nu med pannan mot golvet tills du finner det ställe, där Gud döljer sin barmhärtighet.

Och hon kröp omkring över klädkammarens golv, bland en myckenhet sopor och orenlighet, och då hon dunkade sitt huvud mot golvplankorna gåvo de vika.

Hon stod nu upprätt och såg lagmannen dunka med sin käpp mot en lucka i golvet. Den reste sig upp. Han sade:

Förstår du nu, dunderfjolla, att Vår Herre bundit ett fastlagsris för din stjärt och ett fastlags-skämt för din dårskap? Själv är du en tjuv i ditt hjärta, men mot min son visar du ingen barmhärtighet. Du skall dö och vet icke att ett berg av vår heder är tusenfalt mindre än ett sandkorn av Guds barmhärtighet. Herren tog och Herren gav, välsignat vare Hans namn.

I detsamma dunkade pendylen sju tunga slag.

Och se! Graven i vilken hon skulle nedstiga var till brädden fylld med sedlar, silver och guld.

Hon ropade:

Herre, Herre, jag ser och jag tror! Prisad vare din barmhärtighet!

Men detta ropade hon icke längre i drömmen utan alldeles högt. Överstinnan skyndade fram och hon satte sig upp och såg sig som Jairi dotter förundrad omkring. Pendylen visade på tre.

Hon drack ett glas vin och berättade därpå sin dröm för överstinnan, sedan hon först bett herrarna gå avsides. När hon berättat till slut, sade hon:

Förstår du, Amelie? Jag minns nu alldeles tydligt, att när jag som barn lekte hos mormor i klädkammaren, fanns det en lucka i golvet. Förstår du, Amelie?

Och överstinnan, vars förstånd var så svagt i alla världsliga frågor, förstod till fullo att tante Rütterschöld haft en uppenbarelse. De omfamnade varandra och sutto en lång stund, tysta, tätt tryckta intill varandra, gråtande av glädje och tacksamhet.

Därpå inkallades herrarna, och tante Rütterschöld berättade ånyo sin dröm, likväl uteslutande allt som kunde anses opassande att nämna i herrsällskap.

Detta var den ena förberedelsen till häradshövding de Lorches stora moraliska nederlag. Den andra, som försiggick ungefär samtidigt, hade ingalunda samma fantastiska och högtidliga karaktär.

Den började med att kammarjungfrun Betty kom inrusande till fru de Lorche och flämtade med andan i halsen:

Hennes nåd — hon — hon är här —

Vem? frågade fru de Lorche.

Fru Markurell.

Fru de Lorche rodnade av sinnesrörelse. En svag förhoppning tändes i hennes av stoiska dödstankar uppfyllda själ. Det fanns en möjlighet att herr Markurell slutligen låtit tala vid sig och att hans hustru kom med goda tidender. Och även för den mest stoiska person är hoppet en farlig frestare. Hon stammade:

Jag vet inte — om häradshövdingen tar emot — men det gör han säkert — jag ska säga åt honom —

Kammarjungfrun, som dagens skiftande och sensationella rykten gjort yr i mössan, smög sig nu fram till sin matmor, tog henne i armen och viskade:

Hennes nåd! Hon vill inte tala med häradshövdingen utan med hennes nåd. Hon sa särskilt, att hon inte ville tala med häradshövdingen. Men hennes nåd ska inte ta emot henne. Hon ser ut som om hon hade en kniv gömd någonstans —

I håret kanske, sade fru de Lorche och skratade en smula tvunget. Var inte tokig, flicka. Bed fru Markurell stiga in i kabinettet. Jag kommer strax.

Hon var i själva verket rädd, mycket rädd; fast visserligen ej för knivar. Och hon gjorde någonting som bättre än allt annat visar, hur upprörd hon var. Hon gick in i sängkammaren, slog sig ned framför toalettspiegeln, lossade sitt hår och satte åter upp det på ett sätt, som tydligare fram-

hävde dess rikedom. Vidare utförde hon med lätt och säker hand några små konster, varvid hon betjänade sig av en pudervippa och ett par stift. Alltsammans verkställdes i en hast med snabba, livliga rörelser, som skänkte glans åt ögon och hy. Hon betraktade en sekund resultatet med het, tindrande blick.

Fru Markurell väntade i kabinettet, stående. Hon var till punkt och pricka sådan som hon om morgonen visat sig för sin make på Kupans kontor. Fru de Lorche gick emot henne, leende och med framsträckt hand. Under den hastiga toaletten hade hon tuggat och tuggat om igen en lämplig hälsningsfras. Den fastnade henne i halsen. Hennes leende var dock hälsning nog, en nästan väl ödmjuk hälsning.

Fru Markurells jämna, grova, en smula grötiga stämma ljud ytterst vardaglig. Hon sade:

Grevinnan undrar väl varför jag kommer.

Sitt ned, bad fru de Lorche.

De slog sig ned på ett par stolar, vilkas ben i fråga om gracila former kunde tävla med ägarinnans. Fru Markurell betraktade spindelbenen med en viss oro; hon var tung.

Emellertid kastade hon sig över sin text, som säkerligen var väl förberedd och inläst. Hon sade:

Häradshövdingen har väl berättat att jag talat med Markurell och att han var omöjlig?

Fru de Lorche böjde på huvudet. Hon fortsatte, i det hon böjde sig ned och med handen prövade stolsbenets grovlek:

Ja, det var inte roligt att tala med Markurell. Häftig som han är. Men jag gjorde det för härads-hövdingens skull och för grevinnans också. Det är synd, när det går utför med bättre folk.

Fru de Lorche sade:

Fru Markurell behöver inte vara orolig. Stolen håller nog. Den är inte så bräcklig som den ser ut.

Den är väl inte det, mumlade fru Markurell och rodnade häftigt. Hon behövde en god minut för att ordna texten, vars väl genomtänkta följd bragts i oordning. Och trots hennes bemödande är det antagligt att hon hoppade över åtskilliga inledande fraser, då hon åter begynte:

Ja, grevinnan undrar förstås att jag har kommit. Men det är så, att jag alltid varit tacksam av mig. Om jag ska säga det själv. Är det någon som gett mig något eller så, så har jag alltid gett igen. Så gott jag har kunnat. Och därför tyckte jag, att jag skulle gå till grevinnan ju förr desto bättre.

Fru de Lorche böjde åter på huvudet och log förbindligt.

Tyvärr har jag väl inte, började hon. Men fru Markurell avbröt:

Grevinnan menar att hon inte gjort mig något gott. Nej, det förstås. Men jag är mor, och det är ju något särskilt med det. Vad folk gör åt Johan, det gör de åt mig. Brukar jag säga. Och det är klart att jag vet, hur vänlig grevinnan varit mot Johan. Det vet hela stan —

A, det är ju ingenting att tala om, mumlade fru de Lorche.

Fru Markurell betraktade henne med sina kalla, stora, vackra, döda ögon.

Visst är det att tala om, grevinnan. Och gud ska veta att hela stan talat om det, synnerligast det sista året. Men det vill jag säga grevinnan, att hur det pratats hit och dit, så har jag aldrig tänkt något ont. Jag är väl mor och vet hur en känner för såna där pojkar som är jämnåriga med ens egen. Och det har jag alltid sagt åt den som försökt prata något: Tyst och skäms! Har jag sagt, och senast åt den där tjocka Leontin, som är full med sånt. Och jag har sagt: Grevinnan är tjugu år äldre —

Plötsligt sänkte hon rösten och såg sig omkring. Men hon gjorde det på ett överdrivet sätt som visade, att hon i själva verket var en mycket klumpig och dålig skådespelerska. Hon sade:

— och hon har väl ögon att se med! Det vore en skam, så det är inte möjligt.

Fru de Lorche stirrade på henne. Hon var den bekanta fågeln i sagan och fru Markurell den lika bekanta ormen. Den gracila frun tänkte: Jag lider vad mina gärningar värda äro. Men milde herre gud, låt det icke räcka för länge. Ty så gränslöst dålig har jag väl ändå icke varit, och jag har ju straffats på mångahanda sätt.

Fru Markurell tänkte:

Det var det första.

Och hon övergick till andra huvudstycket i sin text, sägande:

Så nu vet grevinnan, varför jag är tacksam.

Det kan väl ha varit lite svårt ibland att ha pojken springande jämt här nere. Om jag tänker på att jag ändå är mor och inte bara kökspiga. Men det får en inte tänka på, när det nyttar pojken. För som Markurell säger, vad skulle det ha blivit för uppfostran och skick och bruk om han jämt varit i lag med sin mor? Jag är ju av statarfolk, och innan jag blev gift var jag mejerska på Stortofta. Det har kanske häradshövdingen berättat? Jag kan säga att jag känt honom, sen jag var flickunge. Han kom titt och tätt till Stortofta då för tiden. Det var ju annan karl än det är nu. En kunde ha trott ibland att han inte var stort över de tjugu —

Hon stirrade tankfullt framför sig. Möjligen räknade hon ett, två, tre o. s. v. Ty det är knappast troligt att hon verkligen utfyllde pausen med de vemodiga och ömma tankar, för vilka hennes stirrande skulle giva ett uttryck. Då pausen nått sin fulländning, mumlade hon tankspritt och med en nästan otrolig tillgjordhet:

Å, kors — jag tror jag blir alldeles som borta i minnena.

Fru de Lorche sade:

Fru Markurell hade kanske ett ärende?

För detta mejerskan ryckte till och rodnade ännu djupare. Fru de Lorches ton hade icke varit sådan som man kan vänta av en gracil och djupt förödmjukad kvinna. Det fanns någonting i den som genom en eller annan lös idéassociation plötsligt erinrade fru Markurell om hennes egen beryktade

förmåga att kasta ut besvärligt folk utan att vidröra dem med handen. Hon fick brått. Hon hade ännu ett huvudstycke. Hon började snubblande tala om sin tacksamhet och sade:

Så om jag nu kunde göra någon gentjänst, grevinnan? Om jag kunde hjälpa unge herrn på något sätt? Till exempel vore det väl synd om han skulle behöva gå i stan hela sommarn. Vi hade tänkt att låta Johan resa utrikes några veckor, och det vore väl inte omöjligt att låta honom följa med. Markurell betalar förstås. Eller till exempel att jag kunde göra grevinnan själv någon tjänst med det ena eller andra. Nu när grevinnan blir ensam —

Ensam? upprepade fru de Lorche och reste sig. Ja, fru Markurell, uppriktigt sagt önskar jag verkligen bli ensam.

Även fru Markurell reste sig och den gracila stolen gav ifrån sig en liten suck av lättnad. Fru Markurell betraktade sitt offer. Hon såg ut som om hon grubblat över någonting. Och plötsligt frågade hon oroligt och häpen över tanken, uppriktigt häpen:

Ja, för jag kan väl inte tro att grevinnan tänker följa häradshövdingen?

Följa? upprepade fru de Lorche fullständigt mekaniskt.

Följa honom på resan, tillade fru Markurell.

Fru de Lorche rätade upp sin gracila person till största möjliga höjd och sade:

Jag vet icke av att min man ämnar resa någonstans. Och det ämnar han icke heller.

Nu var fru Markurells förvåning alltför oförställd att kunna betvivlas. Hon lade armarna i kors över bröstet, skakade med en hästs kraftiga och storvulna rörelser på huvudet och utbrast:

Vet inte frun? Han sa ju senast i natt! Han har ju biljetter och pass och allting klart! Han ska ju schappa, som man säger! Han ska ju rymma från hela eländet! Om inte Markurell ger efter. Herregud, han kan väl inte låta dem bura in sig heller! Carl-Magnus! Han ska ju resa till Sydamerika —

Tyst! sade fru de Lorche. Tyst och gå!

Hon upprepade efter ett ögonblick:

Tyst! Tyst och gå!

Och först då fru Markurell redan befann sig i förstugan eller kanske i trappan — ty hon gick verkligen ögonblickligen och utan att yttra ett ord — ropade den gracila frun:

Vad ni ljuger! Vad ni ljuger! Vad ni ljuger!

Ungefär samtidigt strömmade en oöverskådlig skara tysta, anständiga, väluppfostrade wadköpingsbarn från Klostergatan ut på Stortorget. Det enda anmärkningsvärda var deras mängd, deras tystnad och deras onaturligt uppspärrade ögon. Dessa ögon voro oavvänt riktade mot landshövding Rüttenschölds droska, som i försiktig skritt rullade fram över de knaggliga stenarna och slutligen stannade framför det de Lorcheska husets port. I droskan suto tante Rüttenschöld, lands-

hövdingen och överstinnan Edeblad. På var sin sida om den gingo översten och kapten Brenner. Då droskan stannat lyfte de båda sistnämnda tante Rüttenschöld och buro henne på guldstol in i huset.

Ty det är visserligen sant att landshövdingen, översten, kaptenen och fröken Linder betraktade tante Rüttenschölds dröm som rena feberfantasier, vilka ej kunde tillmätas den ringaste betydelse. Men den gamla damen själv och även överstinnan voro av en helt annan åsikt. För dem stod det klart att det varit en uppenbarelse, sänd av Gud. De ansågo för sannolikt att lagman de Lorche, kanske även han genom en uppenbarelse varskodd om den fara och skam, som i en sen framtid skulle hota hans ättling, gömt en större summa pengar under klädkammarens golv. Och om den vördnadsvärde gamle också icke förutsett katastrofen av den 6 juni 1913, kunde han likväl på gammaldags maner ha gömt en del av sin rikedom i det rum, där hans dotter brukat gömma de stulna barnen. Ty det var känt att han efter dotterns död med förkärlek brukat uppehålla sig i klädkammaren. Vem vet, kanske satt han där och räknade sina pengar? Slutligen var det möjligt att icke han utan någon annan, ovisst vem, dolt en skatt på sagda ställe. Det enda som syntes fullständigt omöjligt och orimligt, var att en dylik dröm klar och tydlig i minsta detalj alldeles som en uppenbarelse, skulle ha sänts tante Rütten-

schöld, där hon låg på sitt yttersta, blott och bart för att gäcka henne.

Dessa argument övertygade på intet sätt de tre herrarna. Men vad skulle de göra? Tante Rütten-schöld ville genast bli förd till klädkammaren i det de Lorcheska huset. Hon kunde visserligen ha sänt någon annan, men hon ville icke försaka att med egna ögon skåda ett bevis på Guds underbara barmhärtighet. Hon grät! Tante Rütten-schöld grät som ett barn. Icke ens hennes bror hade någonsin förr sett henne gråta; och synen upprörde honom till den grad, att han själv brast i en barnslig, hickande gråt. Översten stormade med stora steg av och an och slog sig då och då kraftigt i nacken för att tillbakahålla tårarna. Carl-Henrik stod i kakelugnsvrån och skändes utan att veta varför. Överstinnan grät hejdlöst. Förvirringen var utomordentlig. Och på gång-banan utanför stod allt levande Wadköping under femton år och stirrade tyst och tålmodigt. Ingen kunde längre betvivla att en ängel eller någonting annat ovanligt var i antågande.

Slutligen gav landshövdingen efter. Han kunde icke vägra sin syster en tjänst, hur dåraktig den än kunde synas. Droskan eftersändes, tante Rütten-schöld, som ju alltjämt var svept i sin rundskurna, bars ut och placerades väl ombonad med kuddar. Det högtidliga tåget satte sig i rörelse.

Fru de Lorche stod ännu kvar i kabinettet, då tante Rütten-schöld, understödd av de båda her-

rarna och följd av landshövdingen och överstinnan, tungt och vacklande gick genom salongen. Hon hörde dem gå in i sängkammaren. Dragen framåt av en mardröms sugande förunderlighet, följde dem den gracila frun in i sängkammaren, in i kläd-kammaren. Ingen såg henne. Allas uppmärksamhet — nu även herrarnas — hängde med blandad trosvisshet och ångest vid den gamla damens rörelser. Hon gick långsamt utmed rummets väggar, mumlande och muttrande för sig själv. Slutligen stannade hon framför en stor, järnbeslagen kista. Flytta undan den, befälde hon viskande. Översten och Carl-Henrik lydde. I golvet, på det ställe där kistan stått, fanns en lucka, vid pass två alnar i fyrkant. Den var försedd med ett handtag, en rostig järnring.

Tante Rüttenschöld sade:

Elsa, kära barn, kom hit.

Fru de Lorche steg fram och gumman, som alltjämt grät, omfamnade henne och sade:

Här ligger Guds barmhärtighet dold. Ack, kära barn, det blev för tungt för mig. Och Gud vederkvickte mig.

Med en svag efterglans av sitt gamla karska humör utropade hon:

Nå, Carl-Henrik! Står du och sover, stora pojken! Tag där i ringen och lyft upp luckan.

Kapten Brenner tog i ringen och lyfte; han satte till rätt mycken kraft, ty han antog att luckan varit stängd i årtal. Den flög emellertid upp utan

minsta motstånd. Under den visade sig en brädklädd fyrkant, vid pass en aln djup.

I fyrkanten stod en platt, icke särdeles stor resväska av tjockt läder. Spänningen steg i kapp med förvåningen. Carl-Henrik anmärkte halvhögt, att väskan föreföll att vara alldeles ny. Dess nyckel satt i låset. På en befallande åtbörd av tante Rüttenschöld, som ej längre förmådde tala, öppnade han väskan. Den innehöll diverse småsaker, tre fotografier av fru de Lorche och ett av hennes son, en hel del papper, samt fördelade på trenne påsar tyskt, franskt och engelskt mynt. (Uppgifterna om summans storlek växla betydligt. Enligt några skall det ha varit hela kontanta köpeskillingen för Stortofta eller minst en kvarts million francs. Enligt en annan uppgift skall det endast ha varit en rätt måttlig reskassa, i varje fall icke överstigande femtio tusen. Sistnämnda uppgift måste av flera yttre och inre orsaker anses trovärdigast.)

Då tante Rüttenschöld såg guldets, ropade hon snyftande:

Guds barmhärtighet! Jag fick rätt! Å, ni galna människor som icke trodde —

I detsamma trädde häradshövdingen in i rummet. För första gången i sitt liv hade han fullständigt förlorat besinningen. Han var likblek, han kippade efter andan, han flåsade på sin pincené och kastade den plötsligt med en ursinnig åtbörd på golvet.

Men tante Rüttenschöld vacklade fram till

honom, lade armarna på hans skuldror och begravde sina iskalla fingrar i hans hår. Och hon såg in i de mörkgrå ögonen och viskade:

Barmhärtig! Barmhärtig! Ingen skall röra ett hår på ditt huvud. Du käre, käre, käre —

Därpå blev hon alldeles lugn och begärde endast i retlig ton att man genast skulle föra henne hem, ty hon hade en brinnande huvudvärk. Här emot hade herrarna och överstinnan — vars förstånd stannat orubbligt — ingenting att invända. De lämnade således makarna de Lorche ensamma i klädkanmaren. En sekund senare var häradshövdingen ensam med sin väska, som förutom ovan nämnda ting även innehöll några järnvägs- och ångbåtsbiljetter med mera.

Tante Rüttenschöld ledsagades hem av barnskaran. På hennes enträgna begäran måste man bädda åt henne i gredelina kabinettet. Och rullgardinen fick icke fällas ned. Hon klagade upprepade gånger över dunkandet i huvudet. Men drömmen och allt vad därmed sammanhängde hade hon plötsligen glömt.

Wadköpings barn stannade trofast utanför hennes fönster. Översten, kaptenen och andra föste då och då bort dem. Vid ett dylikt tillfälle utfor översten i så högljudda förbannelser att de trängde till tante Rüttenschölds öron. Hon frågade vad som stod på och fick veta att gatan var full med barn.

Är det mig de vill se på? undrade gumman.

Och då överstinnan förlägen jakade, smålog hon en smula illparigt och sade:

Eho, som förargar en av dessa små —

Och hon tillade med en lugn liten suck:

Förmenen dem icke —

Någonting annat yttrade hon ej under de följande timmarna. Wadköpings storögda barn förblevo henne trogna intill det sista. Icke ens den förskräckliga nyhet, som vid fyratiden spred sig över staden, kunde locka dem bort från gredelina kabinettet.

Nyheten att herr Markurell på Berget förlorat sitt förstånd.

6.

Perukmakaren och sockerbagaren hade ställt in korgarna och makade sig långsamt nedför trappan, då herr Markurell kom springande efter dem och höll dem tillbaka. Perukmakaren sade:

Vi ha ju vårt att sköta, Markurell. Varför skulle vi stanna?

Ni ska vara mina vittnen.

Vittnen? upprepade perukmakaren, och över hans utmärglade, epileptiskt blekgrå ansikte flammade finnarna upp som vårdkasar i en ofärdsskymning. Vittnen? Det är väl bättre för alla parter att inte ha några vittnen.

Men herr Markurells järnnävar grepo de båda vännerna och släpade dem in i skänkstugan. Han tryckte ned dem vid ett av småborden, ställde fram konjak, vatten, cigarrer, allt av dyrbaraste slag. Han spillde icke flera ord och de båda herrarna skålade under tystnad. Herr Markurell stod en stund och betraktade dem med en underlig, halvt drömmande, halvt eftertänksam min. Så gjorde han plötsligt helt om och steg ut på ter-

rassen. Perukmakaren och sockerbagaren skålade på nytt, rynkade betänksamt ögonbrynen, tego.

Terrassen var redan smyckad till aftonens studentfest. Längst med ytterkanten stodo ett dussin unga, nyutspruckna björkar nedstuckna i gröperna mellan kullerstenarna. Sandplanen var kratad i snäckformiga snirklar. Verandan dekorerades av blågula fanor. Och på ståltrådar spända från linden till verandan å ena sidan och från lönnen till björkarna å den andra hängde kulörta lyktor. Herr Markurell tog en överblick av anordningarna och fann dem goda. Han flyttade om borden på verandan, plockade fram vaser, som borde fyllas med friska blommor, gjorde en del ändringar i dekoreringsen men gav inga order och besvarade icke ens kvinnfolkens frågor. Slutligen gick han på tå över den krattade sanden fram till stentrappan, satte sig på översta steget, framåtböjd, med huvudet hårt kramat mellan de stora, rödhåriga, seniga händerna. Där satt han orörlig och lyfte icke ens blicken då fru Markurell tilltalade honom.

Fru Markurell var vid sin hemkomst starkt upprörd. Det heroiska, nästan koaktiga lugn som eljest var hennes starka värn, hade övergivit henne. Flåsande och flämtande strävade hon uppför Bergets oändliga stentrappor, men så snart hon varnat sin tyste, hopkrupne make, stannade hon, andades djupt och började överösa honom med bittra anklagelser. På hemvägen från fru de Lorche hade ryktet om dioskurernas envig nått

henne. Nu beskyllde hon herr Markurell för att ha störtat hennes son i fördärvet. Var det icke hans orättfärdiga beteende mot häradshövdingen som orsakat striden? Hur skulle Johan kunna bli godkänd efter en dylik skandal?

Hon tystnade för att mödosamt släpa sin tunga person till nästa avsats, där hon åter stannade, drog djupt efter andan och fortsatte. Vad menade han med att berusa censorerna och rektorn? Trodde han att en studentexamen är en hästmarknad? Kunde han aldrig lägga bort sina hästskojarfasoner? Skulle hon och hennes son för all framtid bliva till spott och spe för hela Wadköping? Skulle hon kallas krögarkäring så länge hon levde? Skulle vilken utfattig tossa som helst alltjämt få behandla henne sturskt och oförskämt? Hon hade varit hans piga i tjugu år, men nu ämnade hon icke längre finna sig i det. Hon hade sin giftorätt, hon var rik, hon tänkte icke vidare lägga sin hand vid Kupans skötsel. Ville han äntligen förbli krögare och en ohyfsad och obildad person, så kunde hon och Johan lämna Wadköping. Han skulle i alla fall vara tvungen att försörja dem.

Och hon steg till nästa avsats och skrek alldeles ursinnig:

Markurell! Varför svarar du inte? Kräk! Är du ett sånt kräk att du inte ids svara?

Nej. Herr Markurell iddes icke svara. Han iddes icke ens lyfta sitt huvud ur händerna eller sin blick från Susanna, som vänskades vid hans

fötter. Först då fru Markurell, flämtande och flåsande, gick tätt förbi honom och i förbigående nämnde att tante Rüttenschöld låg för döden, för han upp och mumlade yrvaket:

A, herregud, vad jag är ledsen! Stackars lilla beskedliga människan! Jaså, dö också? Ja visst, ja visst. — Jag minns ackurat hur hon såg ut, när hon satt där i jons.

Han rev sig som en rasande i den rävröda hårkransen och sprang på tå före sin hustru in i Kupans farstu. Han öppnade dörren till kontoret och pekade utan att säga ett ord dit in. Fru Markurell studsade. Trots den inre och yttre upphetsningen återfick hennes ansikte plötsligt sin vanliga sjukhusbleka lyster, vars vithet förhöjdes av den kopparröda ramen. Tyst lydde hon den tysta befallningen och steg in i rummet. Herr Markurell följde och reglade dörren bakom sig.

Hustru, började han, lågmält och lugnt. Vem gick i trappan i natt klockan tre?

Fru Markurell sköt en stol fram till fönstret och satte sig. Hon knäppte upp klänningslivet och begynte med skälvande fingrar lossa korsetten. Herr Markurell upprepade ordagrant och lika lågmält sin fråga. Fru Markurell svarade trumpet:

Häradshövdingen förstås.

Förstås! skrek herr Markurell men lugnade sig genast. Hans hustru sade:

Abäka dig inte. Du ska inte låtsas att du tror något. För det gör du inte. Han kom i går kväll direkt från stockholmståget. Men då var det ju

fullt med folk här. Och eftersom han inte kunde vänta tills i dag, så fick han komma igen senare. Kan jag hjälpa att han satt där och jämra sig i ett par timmar? Är det jag som begärt honom i konkurs? Det är då en skam att vilja skylla en gammal människa och mor —

Herr Markurell lyfte handen till en tystande åtbörd. Han sade, lugnt och värdigt:

Hon ska inte tro att jag är dum. Det är inte frågan om det.

Va är det fråga om då? mumlade fru Markurell och slet i korsettens band. Kom hit och hjälp mig, om du ids.

Herr Markurells fingrar sysslade en stund förgäves med en envis hårdknut; slutligen böjde han sig ned och lossade den med tänderna. Med huvudet ännu nedböjt frågade han:

Vet hon varför gossen slogs med den andre?

Han tillade genast:

Kan det vara att han hört något?

Hört något? upprepade fru Markurell.

Herr Markurell började tassa av och an i rummet; hans blickar irrade omkring, hans händer sökte med darrande iver någon sysselsättning. Han öppnade kassaskåpet, drog ut och smällde igen lådor, bläddrade i pappersluntor. Och under det att han var sålunda sysselsatt och med ryggen vänd åt fru Markurell, begynte han stamma:

Jag vet inte — det pratas — folk säger — vad vet jag — vet hon något? — att det pratas — folk säger — professorn — Leontin — det sägs

att gossen — att han skulle vara lik — och att häradshövdingen — att han har en oäkta son — som är skral i kemi — och Barfoth ringde ju och sa — att gossen — att det gått åt helvete — i kemi —

Plötsligt vände han sig om; han var avskyvärd att skåda. Munnen drogs på sned som hos en slagrörd, saliven flöt ur mungiporna, ögonen voro röda och svullna och tårar trinda som ärter rullade utför kinderna, efterlämnande solkiga ränder.

Är det sant? — jag har aldrig tänkt på det — som sägs — är det sant? — att han är lik — lik häradshövdingen —

Fru Markurell betraktade honom uppmärksamt en halv minut. Tidrymden var till fyllest för att hon helt och hållet skulle återvinna sitt majestätiska eller koaktiga lugn. Hon sade:

Skulle det vara bättre om han vore lik dig?

Och den fule herr Markurell svarade sorgset och ödmjukt:

För mig vore det väl bättre.

Ge mig något att dricka, befälde fru Markurell efter ett ögonblick. Jag har gått så mycket så jag har blivit alldeles matt och törstig. Jag har varit hos den där människan, grevinnan. Och det säger jag Markurell, att inte ska jag be för häradshövdingen. Högmod går före fall, och ska man inte ha någon glädje av sina pengar utan bli sedd över axeln av en sån —

Hon fortsatte att utgjuta sitt hjärtas bitterhet allena, ty herr Markurell hade, snabb som en väl-

uppfostrad kypare, skyndat ut i skänkrummet. Han ställde en sockerdricka och glas på bricka, tog konjaksbuteljen från vännernas bord, i det han mumlade: Gå inte, gå inte! — och återvände nästan fjäskande hastigt till kontoret. Han ställde brickan i fönstret, blandade själv till groggen och räckte den åt fru Markurell, som upphettad och upphetsad tömde den i ett enda drag.

Tvi vale, så starkt, muttrade hon och frös till av vedervilja. Hon satt en stund och svalde och svalde; strupen kändes flådd efter den starka drycken. Herr Markurell betraktade henne från sidan i smyg. Han gick bort till dörren, tog i låset men ångrade sig och återvände in i rummet. Han ställde sig med ryggen mot kakelugnen, till hälften dold bakom kassaskåpet. Fru Markurells ansikte färgades av en svag rodnad. Hon smålog och sade, kanske mer till sin egen än mannens uppbyggelse:

Jaså, ditt blindstyre! Du har sett det, att Johan har svart hår? Kors så besynnerligt! Va? Och näsa och ögon. Jaså, det pratas? Jojomen. Det är en konst som folk kan. Nej, nu kan du vara lugn för att jag inte tar häradshövdingens parti. Vidare. Han har sin fina grevinna och den kan han slita med hälsan. I Amerika. Eller var han behagar. Jojomen, Markurell, Johan är allt vår pojke. Vad som än pratas.

A, kors i jisse namn vad här är hett! pustade hon, grep hårt i fönsterbrädet och reste sig. Jag tror jag får ta på mig något lättare. Fast det säger

jag Markurell, att jag kommer inte att sitta bakom disken. I kväll. Det håller jag mig för god till. Och aldrig mer. För om du också inte aktar mig, så ska du väl inte låta Johans mor vara som en piga? Si, det har alltid förundrat mig att du inte haft någon aktning för Johans mor. Fast du är så galen i pojken —

Hon tog ett par steg mot dörren, suckade djupt, i det hon samtidigt fnissade till på ett sätt som föga anstod hennes majestätiska person. Hon böjde sig lite framåt, lade huvudet på sned och plirade mot herr Markurell, som stod bakom kassaskåpet. Titt ut! sade hon med ett visst skälmeri. Herr Markurell besvarade på intet sätt vänligheten. Det sårade henne. Hon rätade på sig, knäppte några hakar i livet, lyfte huvudet och skakade det kraftigt och storvulet, som då en häst skakar sin man.

Jaså kan tänka! Det är sånt du går och miss-tänker mig för. Si så här en tjugu år efteråt! Hade du varit kar, så hade du väl gjort det då. Och inte så här efteråt. Men se, då var det annat. Då skulle Carl-Magnus vara fadder och allt det där. Hi! Om du visste ett sånt kräk du var! Men det begrep du inte. För högfärdig har du varit på samma gång. Och gossen och gossen och gossen! Och aldrig annat än gossen! Men en får inte någon gosse utan att det är mor till honom. Skulle jag tro. Hör du vad jag säger? Stå inte där då och stura! Nu går jag.

Hon gick bort till dörren och trevade med han-

den kring låset, allt under det hon mumlade en lång ramsa för sig själv. Plötsligt frågade hon, sömnigt och en smula suddigt:

Va var det du sa om kemi, Markurell?

Herr Markurell svarade klart och redigt:

Johan blev kuggad i kemi och de påstod, att den enda pojke som blev kuggad i det, skulle vara oäkta son till häradshövdingen.

Fru Markurell skakade förbryllad på huvudet.

Jaså kemi, mumlade hon. Ja, men jag begriper inte — skulle Johan ha slagits därför att han fått veta det?

Veta vad? frågade herr Markurell.

Att Carl-Magnus skulle vara hans far.

Är han inte det då? frågade herr Markurell.

Fru Markurell började åter treva kring låset. Det dröjde några sekunder; så frågade hon:

Jag begriper inte — var är nyckeln?

Herr Markurell svarade:

Jag har nyckeln.

De enkla tre orden framsagda i lugn och på intet sätt hotfull ton förvandlade fru Markurell. Hennes stora, mjuka, slappa, lättjefulla kropp strammades upp, blev på ett ögonblick hård, fast, spänstig. Hon vände sig hastigt om och tog ryggskydd mot dörren. Ansiktet blev åter blekt, stelt och livlöst, men ögonen brunno, en het, blå eld.

Hon sade, och hennes röst hade undergått samma förändring som kroppen — den var fast, hård, smidig:

Tror du att du kan skrämma mig? Giv hit nyckeln.

Herr Markurell svarade icke och rörde sig icke. De kämpade tyst med blickarna, och herr Markurell gav vika såtillvida att han sänkte sin. Då fru Markurell upprepade sin befallning, tog han verkligen fram nyckeln men stoppade genast åter ned den, knytande näven krampaktigt hårt i fickan. Fru Markurells uppstramade hållning förlorade något av sin överspänning men ingenting av sin styrka. Hon sade:

Käre Markurell, jag sa dig i morse att du skulle akta dig. Jag har haft så mycket i dag och i natt, så jag är inte att lita på. Först var det Carl-Magnus och sen var det du och sen var det grevinnan. Det är som om jag fått riktigt klart för mig vad jag är för en tarvlig människa. För jag är ju det, Markurell?

Jag vet inte, mumlade herr Markurell förvirrad.

Fru Markurell iakttog honom och ett egendomligt skimrande, skiftande, obestämbart leende tänktes i hennes ögon och gled över ansiktet som snabba små vindilar över en lugn vattenyta.

Du vet inte det nu. Nej, för du tänker: Om Johan bara är riktigt min, så är hon kanske inte så tarvlig ändå. Om Johan är riktigt min, så kan jag kanske börja och hålla henne som en hustru och mor och inte bara som en piga. Tänker du inte det, Markurell? Jo, jag ser att du tänker det. Du tänker: Det blir svårt för mig att sadla om på gamla dar och bli hövlig och mänsklig mot henne.

Tänker du inte det, Markurell? Det blir att förvandla sig och göra sig till och springa efter sockerdricka och konjak. Bara Johan riktigt är min. Det blir ett knog! Va? Tänker du inte det?

Herr Markurell svarade ingenting på alla dessa gäckande frågor. Hans mun var förstummad men hans ögon frågade, envist sugande, dödsskrämda. Fru Markurell greps verkligen av ett sorts medlidande. Hon kände ett obehag som tvang henne att göra pinan kort. Hon sade:

Var inte orolig, kräk! Du behöver inte skapa om dig. Se dig i spegeln så kan du tacka Skaparen att pojken inte liknar dig. Men att han liknar sin far, det vet jag och hela stan.

Sin — sin — sin — stammade herr Markurell.

Fru Markurell sade:

Tvi mig att jag nånsin ljugit för dig, din lede! Tvi mig att jag låtit dig springa omkring och dalta som en dadda med min pojke! Tvi mig att jag låtit dig högfärdas och yvas. Det äcklar mig mer än allt annat. Jag har väl haft det på tungan tio tusen gånger, och det har legat där som en ärtä så trint och färdigt att rulla. Men alltid har en tyckt synd om kräket. Nu kan det vara nog.

Ja — ja — men jag förstår inte — började herr Markurell flämtande.

Vad är det du inte förstår? Att du inte är far till Johan?

Herr Markurell stammade:

Ja — jo — men — vem — jag menar — är det häradshövdingen?

Fru Markurell svarade kort och lugnt:

Nej, det är kungen.

Ja men — jag — jag — började herr Markurell åter sitt ömkliga stammande. Jag menar — tror du — hur kan du — är det säkert — jag menar — kan du veta — alldeles säkert —

Fru Markurell stirrade på honom, gjorde som nyss efter konjaken en frusen grimas av vedervilja och svarade:

Kräk!

Och hon befallde:

Öppna dörren!

Herr Markurell tog lydigt upp nyckeln. Men plötsligt böjde han sig fram, grep med kramande händer kring kassaskåpets nickelhandtag och lyfte den tunga pjäsen på raka armar över sitt huvud. (Det var, som vi nämnt, ett tämligen litet kassaskåp, men bör dock ha vägt 150 à 200 kilo, en oerhörd börda för en gammal, visserligen stark men alldeles otränad man.)

Med skåpet lyftat över sitt huvud tog herr Markurell ett vacklande steg fram mot sin hustru. Han sade:

Hustru — säg att det är lögn. Så går du fri.

Hon svarade:

Om jag ljög i dag, så har jag aldrig ljugit förr. Men jag har ljugit i arton år. Så det kan vara nog.

Han skalv under tyngden; ansiktet var blårott, ådrorna svällde, ögonen trängde ut ur hålorna. Han pressade mödosamt fram:

Säg — säg — att du inte vet — du kan inte veta —

Hon svarade med ett enda ord, men tonen var avgörande och förkrossande:

Kräk!

Herr Markurell slungade skåpet. At sidan.

De båda vännerna Ström och Wedblad kastade sin förenade tyngd mot dörren utan att lyckas spränga låset. Fru Markurell ropade: Håll er lugna! Hon drog ifrån regeln, och sedan de döds-skrämda herrarna konstrat en stund med låset, som naturligtvis var mycket lätt att öppna utifrån, gick dörren upp.

Makarna Markurell voro båda oskadda, men förödelsen var betydlig. Skåpet hade helt och hållet krossat sängen, vält kommoden, spridande porslins-skärvor och allehanda vätskor över golvet, bräckt tre av de murkna golvplankorna och själv rämnat, ur sin giriga buk återgivande en mängd dyrbara papper.

Herr Markurell satt på sitt misshandlade kassaskåp. Hopkrupen, med armarna hårt famnande sina knän, vaggande av och an, icke längre rödblå utan askgrå i ansiktet.

Fru Markurell sade:

Han är sjuk. Ge honom en konjak.

Varpå hon lämnade rummet.

Socketbagaren fyllde ett glas till hälften och

räckte det åt herr Markurell. Då han icke tog det, böjde Wedblad hans huvud försiktigt bakåt och hällde i honom. Men herr Markurell spottade ut drycken och mumlade:

Jag törs inte. Jag blir galen.

Han blev sittande med huvudet bakåtböjt, stirrande i taket. De båda vännerna betraktade honom dystert, medlidsamt och kanske även med ett uns förakt —

Hans röst fick en egendomlig, mjuk, djup, sjungande len klang.

Tänka sig, kära! Hon säger! Hon säger att gossen inte är min!

Han snyftade till eller kanske endast harklade sig; ty han tillade lugnt men med barnslig förvåning:

Tänka sig! Det har hon vetat. Det har hon vetat länge. Hon har väl vetat det hela tiden? Säg? Hela tiden! A, Herre! A, Herre! Vartill är jag då kommen i världen, att jag född blev? Det var en svart dag i almanackan, då jag såg sol och måne. A, Herre, att jag icke dog i min moders liv! Så låge jag nu och sove. Vart ska jag nu taga vägen? Hade jag inte tur och välsignelse i allt? Hade jag det inte bra? Var jag inte nöjd och prisade ditt namn som en ängel? A, Herre! A, Herre! A, Herre!

Han rätade plötsligt på sig och drog djupt efter andan.

Har ni vetat det länge, ni? frågade han.

Det pratas ju, mumlade perukmakaren. Det pratas.

Herr Markurell nickade.

Jag visste ingenting, jag. Jag tänkte inte på det. Jag drömde inte om det. Herregud, han var ju så liten. Jag menar, när han föddes. Kunde jag tänka på det? Han var ju så liten och grann och välskapt och klok och livs levande livlig och förståndig på alla sätt. Kunde jag tänka på det? Skulle jag gå omkring och undra vem — A, Herre! A, Herre! Har jag inte släpat som en dräng? Har jag inte knogat i månader och år? Vad har jag sprungit efter som en väderstinn ox? Har det varit för min buk eller för mitt kött eller för mitt högmod? A, Herre! A, Herre! Snart ligger jag där som ett maskebo? Var det inte nog? Kunde du inte ha lugnat dig med det? Har du inte skapat mig? Varför det då? Kan det vara ett nöje att slå sönder mig som den uslaste potta utan grepe?

Sansa dig, bad perukmakaren. Och sockerbagaren sade:

Drick, käre bror. Drick.

Men herr Markurell stötte dem häftigt ifrån sig och med utbredda armar och glänsande ansikte ropade han:

Jag har intet ont gjort. Jag har aldrig bedragit, aldrig stulit, aldrig dräpt, aldrig begått hor, aldrig vittnat falskt, aldrig haft andra gudar före dig, aldrig lockat min nästas hustru, ej heller hans tjänare eller tjänarinna, ej heller hans ox eller

hans åsna eller något honom tillhör. A, Herre!
A, Herre! Att du inte skäms.

Och han brast i gråt.

Han hackade sitt ansikte med knogarna, så att kinderna svullnade; men de fingo likväl icke färg utan förblevo askgrå. Kroppen skakades gång efter annan av våldsamma frossbrytningar. Möjligen hade han, då han lyfte det tunga skåpet, tagit någon inre skada. Han bet samman tänderna och gnydde av smärta.

Sockerbagaren tömde i sin bedrövelse glaset, som herr Markurell vägrat att tömma. Han sökte än en gång med vänliga ord och tafatta smekningar truga i honom några droppar, men herr Markurell krossade glaset mot golvet och lät skosulan mala skärvorna till fint stoft. Perukmakaren såg med ogillande denna obehärskade smärta. Han tog en stol, satte sig framför Markurell och vidrörde lätt hans knä. Han sade:

Du tycker väl inte om, att man talar till dig. Men man kan inte höra dig gny så där utan att vämjas. Och varför skräpper du, Markurell? Varför säger du, att du ingenting ont gjort? Det kan ju hända att du aldrig olagligen bedragit någon; men hur många har du lagligen bedragit? Hur många har haft sömnlösa nätter för din skull? Senast den natt som var, låg väl halva Wadköping och grubblade över vad sattyg du ska hitta på med Carl-Magnus och Förenade Metall. Och hur var det i morse? Kom inte gamle lands-

hövdingen själv med sitt gröna band och sin egen syster och så att säga ödmjukade sig inför dig? Vad gjorde du? Och det gamla fruntimret, som nu ligger och dör. Såg vi inte hur hon satt där på stolen som en sjuk gammal höna och bad dig om hjälp. Vad gjorde du, Markurell?

Jag bjöd henne på saft, mumlade herr Markurell. Jag bjöd henne på fyra sorters saft. Kunde jag hjälpa, att hon bara ville ha vatten? Det står skrivet: Du skall giva den törstande att dricka.

Perukmakaren förvånade sig och sade:

Det vore bättre för dig att inte häda. Jag är en upplyst människa, så jag tror inte precis på gud. Men jag tror på rättfärdigheten och på dess seger. Jag tror att tjuvars och skälmars anslag i längden komma på skam. De bedraga sig själva och fastna i sin egen list. Så har det gått med dig. Du har varit en girig och obarmhärtig människa och du har gjort många fattiga för att din son skulle bli en rik man. När det sen kommer till kritan, har du ingen son. Du står där med ditt guld som om det vore visset löv.

Vem är rättfärdig inför Gud? ropade herr Markurell. Han var full av ord, men förmådde icke uttala dem. Ljuden pressades samman till ett långt utdraget, jämrande tjut. Sockerbagaren bleknade och började darra i hela kroppen. Och fast han icke längre hade något glas, sträckte han fram handen och mumlade: Drick, bror. Drick.

Vad åter perukmakaren beträffar, fylldes hans

själ av en dyster glädje. Inför hans fanatiskt klarsynta ögon utbredde sig herr Markurells liv som en välritad karta, där berg och dalar, floder och bifloder, vägar och bivägar tydligt skönjdes. Hans vattniga, uttryckslösa ögon mörknade och flammade. Ansiktet förvreds till ett hemskt leende, som yttermera ökade den stackars sockerbagarens förskräckelse. Ty perukmakaren var epileptiker.

Jag ser det alltsammans, sade han med hes, grov röst, som dock snart återfick sin klang. Jag är en upplyst människa, och jag tror naturligtvis ännu mindre på djävulen än på gud. Men du ska i alla fall få höra hur han bedragit dig. Du var en liten lanthandlare i Valla. Var du inte? Du fuskade lite smått med vikt och sådant men ingenting vidare. Du hade ditt dagliga bröd och var nöjd. Då frestade han ditt kött och sände dig den rödhåriga kvinnan. Du tog henne för din lustas skull, fast du icke höll av henne och hon icke av dig. Var det inte så? Och åter var du nöjd en tid. Men du blev till åren och han ingav dig den tanken att en man skall leva beständigt på jorden, blott han har avkomma. Du bad om en son och bannade gud, därför att han gäckades med dig. Ty du var som ett väder eller en vattenil i sanden, eller en visnande blomma utan frukt, så länge du icke hade någon son. Och du fick en son. Blev du nöjd? Du blev icke nöjd, du blev högmodig. Och i ditt högmod spirade alla de lastens frön, som tilförne icke haft jordmån. Snikenhet, makt-

lystnad, oärlighet, obarmhärthet och dårskap. Du hade ett barn, en människa, som skulle leva då du var död. Men han ingav dig den tanken: Vad är en människa utan gods och guld, utan makt och anseende? Och du lämnade din anspråkslösa ställning och flyttade till Wadköping. Du smög dig som en schakal i lejonets fotspår och snappade åt dig, vad Carl-Magnus ratade. Men djävulen väl-signade dig och du blev snart själv ett vilddjur, inför vilket hela Wadköping darrade. Och ditt högmod blev dårskap. Du tänkte: Vem står mig emot? Jag kan krossa allt efter eget behag, men se! — jag gör det icke av ont hjärta utan därför att min son skall älska mig och en dag begråta mig med uppriktigt hjärta. Det är min rätt att vara hård och obarmhärting, ty jag och min son äro allena på jorden bland idel fiender. Så tänkte du. Men gud straffade dig, i det han visade att du verkligen är allena och utan livsfrukt som ett döende träd. Han straffar dig i din girighet, din grymhet, din maktlystnad, liksom han förut straffat dig i din lusta, då han lät en annan man bola med din kvinna —

Välj dina ord! röt herr Markurell ursinnig.
Snuskpelle!

Men i själva verket hade perukmakarens betraktelse i någon mån lugnat honom. Kanske var det just det smutsiga i historien som plågade honom mest — utan att han själv visste det. Tanken att Johan, sonen, gossen för all framtid skulle omgivas av ett äktenskapsbrotts unkna, lömska besmit-

tade luft. Då nu derna tarvlighet ställdes som ett led i den rättfärdige Gudens eller i Ödets eller — låt vara — i den Ledes planer, renades den från sin småaktiga meningslöshet. Den upphöjdes till rang och värdighet av gissel, ett otäckt, ett smutsigt gissel men vilande i en Mäktigs hand. Herr Markurell kände sig naturligtvis på intet sätt tröstad. Han kände endast att hans värdighet som man och människa led mindre och samtidigt kände han sig mera ödmjuk.

Hans uppträdande blev lugnare. Han tog händerna från ansiktet, torkade ögonen, snöt sig, slog mjällen från kragen, drog ned västen, som åkt upp ända under hakan. Han kände uret i västfickan, halade tankspritt fram det, öppnade botten, studsade:

Fyra! viskade han och spärrade upp sina blinkande ögon. Minsann har hon inte blivit fyra. Och jag som skulle ha tänkt på gossen klockan tre. Nu har han haft Blidberg i gnosticismen. Undras hur det har gått?

Han skakade bekymrad på huvudet, stoppade in uret.

Ge mig en konjak, bad han. Sockerbagaren räckte honom med fjäskande iver buteljen. Herr Markurell satte den för mun och tog en klunk, en helt liten, ty han var en nykter man. Sockerbagaren, som — efter vad man påstår i Wadköping — druckit mer sprit än vatten i sin dar, passade på och tog en duktig klunk. Vännens återvunna

lugn gladdde hans goda hjärta och han beslöt att göra vad han kunde.

Du, Markurell! började han och knuffade vännen på skuldran. Sånt här ska man inte ta så hårt. Det händer, det vet man. Men man vet varken hur eller när. Förbanne mig, jag tror att fruntimren har riktigt reda på det, de heller. Som nu till exempel jag. Jag har ju bara döttrar, sex tjocka flickor. Dem känner ni. Och min gumma, henne känner ni. Skulle någon tro något om henne? Omöjligt! Men förbaske mig, när ilskan flyger i ragatan, ger hon sig inte till att göra antydningar. Vinkar så att säga. Hur kan du vara så säker på det, säger hon. Och så vidare. Nå! Vet ni vad jag svarar? Jo! Jag säger: Tjocka och dumma flickor kan vilken syndare som helst få; men sex stycken lika tjocka och lika dumma — det bakar bara bagare Wedblad! Ha, ha, ha! Va? Det är bra svarat! Det är förbannat bra! Det skulle du också svara. Jag menar någonting liknande.

Han liknar mig inte alls, mumlade herr Markurell bedrövad. Inte det ringaste. Jag har aldrig tänkt på det. Jag har varit ett blindstyre.

Sockerbagaren rynkade pannan och blåste upp sina väldiga, köttiga, mjölvita kinder, ett säkert tecken att han tänkte. Och han böjde sig ned och yttrade halvhögt och hemlighetsfullt:

Markurell, jag ska säga dig en sak. Jag känner fruntimren. Och jag lägger ihop det ena med det andra. När ilskan flyger i dem, så kan de

tugga småsten. Hon vill bara förarga dig en smula. Hon ljuger för dig.

Ljuger för mig? upprepade herr Markurell. Plötsligt flög han upp, tog ett skutt över den krossade sängen, försvann. De båda vännerna stirrade förbluffade efter honom. De hörde honom springa halvvägs uppför den knarrande trappan. Så blev det tyst. Så började trappan åter knarra men på ett obeskrivligt långdraget, segt och sorgesamt sätt. Så kom herr Markurell åter till synes i dörren. Hans huvud hängde som om halsen fått en knäck. Han sade:

Nej. Inte ljuger hon. Jag vet att hon inte ljuger.

Och han sjönk ned på det krossade kassaskåpet, slapp, eländig, solkad av tårar och smuts. Han upprepade:

Inte ljuger hon. Jag har varit ett blindstyre. Han liknar mig inte det ringaste.

Och i sin dårskap och förvirring började han jämra sig just över detta, som om gossen gärna kunde ha varit vems son som helst, blott han liknat honom, den fule och obehaglige herr Markurell. Perukmakaren tillrättavisade honom strängt, men han svarade:

Håll käften, perukmakare! Kan du väga min olycka och säga: Du får jämra dig för fem kilo, eller sex, eller sju? Jag vill jämra mig, för jag är bedrövad. Om jag gör något ont, så ska det genast

straffas. Vad är det för rättvisa i det? Bara för att jag var lite avvisande mot gumman i morse, så skulle det här hända mig. Är det reson? Jag är också av jord kommen och skall åter till jord varda. Men vem beklagar mig? Och om jag också hade tagit deras borgen för aktierna — hade gossen blivit mera lik mig för det? Va? Det är ju bara prat!

Han stönade av ångest, ty nu syntes honom hela historien åter smutsig, meningslös, vanvettig. Men perukmakaren sade:

Du talar som en stolie. Tror du att du ensam har rätt eller orsak att jämra dig? Vad nu likheten beträffar, så finns det folk som föredrar att det inte blir så likt. Jag kan säga, att jag känner folk som gör det. Jag har en pojke; bara en, alldeles som du. Det ska ingen säga att han inte är lik mig. Ibland när han kommer inpallrande i salongen brukar kunderna skratta åt oss för att vi är så lika. Det är då inte något fusk med den stamtavlan, brukar kapten Brenner säga. Nej, det är det inte. Tror du att jag är så glad åt det då? Han är åtta år nu, och Rygell säger att det kan komma ända tills han fyllt trettio år. Förr är man inte på den säkra sidan. Hustru min och jag har tjugutvå år att fundera på saken. Det är ungefär så länge vi lever. Och inte vet jag att vi gjort något särskilt ont. Ibland, när han blir liksom frånvarande och stel i ögonen, känns det alldeles galet i huvut på mig. Men det måste jag akta mig för; annars kan jag bli illamående. Och får han då

se mig, kan det vara gjort. Nå, är jag så mycket sämre än du och andra att jag ska gå med hjärtat i halsgropen alla mina livsdagar?

Stackare dig, perukmakare, mumlade herr Markurell och for med handen smeksamt över vänens magra, knotiga knä. Här såg han ett öde, som var lika bittert som hans eget, och han var genast benägen att prisa Gud för sin egen och framför allt för gossens hälsa. Å andra sidan tyckte han, att perukmakarens olycka var ett fall för sig, som inte riktigt angick honom. Han sade:

Det är skillnad ändå! För jag har ju inte fallandesot som du.

Perukmakaren spratt till och i det bleka ansiktet blossade åter finnarna upp på ett hotfullt sätt.

Nej, du har inte det, medgav han, och jag vet nog att det är sämre att vara sjuk än skälm. Men Johan kan kanske vara glad ändå att han fått en annan att brås på. Jag ska inte tala om att du är ful som fan. Men du är tjuv också, tjuv och skojare. Så det kunde hända att Johan kom på fästning, om han inte hade samma obegripliga tur som du. Det bleve en sorts inre likhet, eller så att säga att han sutte av för sin far. Du kunde gå och vänta på det, du, Markurell!

Stackare dig, upprepade herr Markurell ännu mjukare och blidare. Perukmakarens bitterhet övertygade honom om att han verkligen led djupt, och det lindrade hans egen smärta. Han började gäspa och sträcka på sig. Han erfor i själva verket

ett lugn, som förvånade honom själv. Han tänkte: Jag måste vara så gammal och slö att ingenting biter på mig. Eller också — eller också —

Han visste inte rätt, vilket »eller» som stod honom till buds. Utan klippte av tanken med en djup, välgörande suck.

Socketbagaren, som åter missleddes av dessa yttre tecken till lugn och besinning, ansåg nu tiden vara kommen att stryka en sista helande salva på såret. Förnuftets salva, så att säga, det rena, klara, förnuftiga förnuftets. Och han sade:

Du Markurell! Om en tänker och besinnar! Så vete allt fan om du inte har det bättre ställt än jag. Med mina tjocka jäntor. Minsann jag vet, om jag bleve så värst lessen, ifall någon ville presenta mig en pojke. För det är för jäkligt med bara flickor! Jag menar i affären. Att inte ha en karsperson som man kan lita på ordentligt och som kan ta vid när en slutar. Kom inte och tala om mågar; det blir aldrig detsamma. Nej, jag skulle ha en son. Och ta mig tusan om jag skulle ställa till något korsförhör med storken. Vore han bara ordentlig och hade handlag och förstånd. Och tänk på dig! Du är gammal, du börjar bli tung i gumpen och trött i haserna. Då har du Johan. Han blir jurist, kan jag tro? En knepig en som själva Carl-Magnus. Och fin karl. Du lämnar affärerna åt honom. Han bedrar dig inte på ett öre, eftersom han ska ha alltsammans efter dig. Utan du går omkring som friherre och njuter din ålderdom och spankulerar och donerar och så

vidare. Det är väl att ha det bra? Att ha det förbannat bra? Du blir en föresyn för dina medborgare, som rektorn sa. Och det kan du tacka pojken för. Jo! För om jag känner dig rätt, så skulle du aldrig ge bort ett rött öre, om inte pojken vore. Du skulle vara gnidig och sur som hin håle och fan så obehaglig. Det skulle du vara. Du skulle aldrig bli omtyckt i Wadköping.

Det blir jag inte ändå, muttrade herr Markurell missmodigt. Men i sitt inre kände han lugnet växa som en len, mjuk, luden, silverglänsande planta. Ja, han kände det verkligen som om någonting växte inom honom, en rent kroppslig förnimmelse av någonting mjukt, varmt, levande. Det förundrade honom; han tog sig för bröstet, strök med handen uppifrån och ned. Han var nära ett svagt leende.

Då sade perukmakaren, vars bitterhet ännu ej förgått:

Ja visst, ja. Rektorn ska väl hålla tal för dig i kväll och tacka för donationen. Det vill säga, om de släpper igenom Johan.

De ska väl veta hut, svarade herr Markurell lugnt och fast.

Socketbagaren tog upp sin klocka.

Hon felas en kvart i fem. Examen är väl slut i draget.

Omedelbart efter det att socketbagaren gjort denna tidsbestämning inträffade med herr Markurell en förvandling, som väckte hans vänners för-

våning och förskräckelse. Likväl var deras fasa att räkna för intet i jämförelse med den dödsskräck herr Markurell själv erfor. Om han nyss känt det svagt spirande hoppfulla lugnet som en behaglig kroppslig förnimmelse — hur skulle icke nu smärtan gräva i hans inälvor, sarga dem med sina stålvassa, hullingförsedda klor, slita upp vävnaderna tråd för tråd, nerv för nerv? Om herr Markurell haft lust för liknelser, borde han ha liknat sig vid en fisk, som svalt kroken. Han hade verkligen svalt en krok; och ju mer han slet för att bliva den kvitt, desto obönhörligare hakade den sig fast, tillfogande honom ett säkert dödande sår. I själva verket kan man tryggt säga, att herr Markurells dödskamp började just nu, den 6 juni 1913 klockan 4,45 e. m.

(Här vilja vi ännu en gång upprepa, att herr Markurell avled på hösten 1916. Dödsorsaken var blodförgiftning och denna i sin tur förorsakades av en rostig spik eller något annat vasst och smutsigt föremål, som då herr Markurell sin vana trogen tassade omkring i strumplästen, sårade hans fot. Såret vansköttes, kallbrand tillstötte, högra benet måste amputeras. Herr Markurells liv stod dock icke att rädda. Som ofta är fallet vid blodförgiftningar, nödgades han genomlida ohyggliga plågor, som endast obetydligt kunde dämpas med morfin. Herr Markurell skall ha visat prov på en ovanlig ståndaktighet, ett beundransvärt tålamod. Men detta nämna vi för att förhindra en lika sentimental som oriktig tolkning av våra ord.)

Herr Markurells plötsliga förvandling föregicks mycket riktigt av några rent kroppsliga yttringar av illamående. Han tog sig om huvudet och jämrade. Därpå fick han i hastig följd en rad våldsamma uppstötningar, som hotade att övergå i kräkningar. Han svalde krampaktigt gång på gång och slog sig hårt för bröstet. Slutligen blev han åter stilla och satt några sekunder och ruvade — som om han känt efter.

Plötsligt sprang han upp och såg sig omkring med tydlig förvirring och ångest i blicken. Hans fot stötte till dörrnyckeln, som han tappat på golvet. Han tog hastigt upp den, satte den i låset, stängde dörren, varvid han synbarligen var ängslig att göra något buller, och reglade den. Därefter skyndade han bort till fönstret, öppnade dess ena halva och lutade sig ut, spejande till höger och vänster. Och alltjämt voro hans muskler ytterligt spända och kroppen intog ställningar som visade att han i varje ögonblick var beredd att hastigt draga sig tillbaka, fly, dölja sig. Äntligen vände han sig mot de båda vännerna, som med oro och undran följt hans beteende. Han sade:

Vart ska jag ta vägen?

Ta vägen? upprepade perukmakaren.

Ja, ja — när han kommer hem. Vart ska jag ta vägen?

Perukmakaren kippade efter andan. Det var icke bara herr Markurells utseende och röst som skrämde honom. Han förstod, att herr Markurell

först nu kommit att tänka på att han inom kort skulle stå öga mot öga med den människa som för honom betydde allt — allt vad glädje heter och allt vad smärta. Med den själssjukes kännedom om ångestens förkrossande makt och ofrånkomliga herravälde insåg han, att herr Markurell för ögonblicket var icke blott en olycklig utan även en farlig person. Han visste emellertid inte vad han borde göra och förklarades dessutom av tanken på sin sjukdom och på det ogynnsamma inflytande en häftig skrämsel utövar.

Sockerbagaren däremot tog tills vidare saken kallt. Dum som sina sex tjocka flickor tillhopa och dessutom en smula omtöcknad, trodde han sig med sitt beskäftiga prat ha heit och hållet tröstat och lugnat herr Markurell. Och han sade:

Vart du ska ta vägen? Jo, det ska jag säga. Du ska gå ned till skolan och ta din pojke i famn.

Lyckligtvis hörde herr Markurell icke hans ord eller uppfattade dem i varje fall icke. Det är mer än sannolikt att han skulle ha tagit dem som det grymmaste hån. Och att han i sin oerhörda överretning ej hade långt till våldshandlingar, skulle snart visa sig.

Som det nu var, tycktes han icke alls vänta något svar. Han stod och fingrade på sina stora öronlappar, blicken irrade omkring, dock endast utmed golvet, som om han sökt något rätthål att krypa in i. Och oavbrutet i en enda lång ramsa mumlade han:

Vart ska jag ta vägen, vart ska jag ta vägen, vart

i Herren Jesu namn ska jag ta vägen, vart ska jag ta vägen —

Slutligen kände han det som om ett nystan breda band legat någonstans i bröstet eller buken och hasplats upp genom hans mun. Han smällde plötsligt ihop sina krokodiltänder i ett ursinnigt bett. Detta kraftprov, detta bevis på självbehärskning tycktes åter till en viss grad lugna honom. Han betraktade sina vänner och nickade åt dem, först åt den ene, så åt den andre, med dyster men sansad min. Därpå sänkte han åter blicken mot golvet och frågade lågmält:

Tror ni, att han vet något?

Perukmakaren aktade sig för att med ord eller åtbörd svara. Men den olycklige sockerbagaren frågade:

Vem skulle veta något?

Herr Markurell sade, lågmält och saktmodigt:

Gossen. Tror du han vet att han inte är min pojke?

Klumpig och dum började den arme sockerbagaren slå med sina tassar i luften och försäkrade på ett överdrivet och framfusigt sätt att så inte kunde vara fallet. Människor är inte så usla, o. s. v. Han hade tydligen en massa goda och förträffliga ord på lager, men herr Markurell avbröt svadan genom att blixtnabbt kasta sig över honom och slå honom till golvet. Ridande gränsle över sockerbagaren alldeles som Louis hade gjort med Johan, tjöt han:

Varför slogs han då? Varför slogs han? Kan du säga mig varför han slogs?

Sockerbagaren var icke någon klen man men hade dock icke herr Markurells styrka och framför allt ej hans ursinne. Och perukmakaren varken kunde eller vågade lämna honom hjälp. Till all lycka svalnade herr Markurells vrede lika hastigt som den kommit. Han reste sig, räckte sockerbagaren handen och muttrade till och med fram några ursäkter. Sockerbagaren var alltför skräckslagen och förvirrad för att tänka på någonting annat än flykt. Till på köpet hade perukmakaren råkat i en olycksbådande skälva och sockerbagaren fruktade, att han skulle få ett av sina förskräckliga anfall. Herr Markurell hade emellertid åter tagit nyckeln ur dörrlåset och stoppat den på sig. Möjligheten att snabbt och ostört kunna lyfta ut vännen genom fönstret och själv oskadd hoppa efter var icke stor.

Herr Markurells uppförande gav under de närmaste minuterna mindre anledning till oro. Han hade ställt sig framför väggspegeln och ordnade sin klädsel, kammade hårkransen med fingrarna, tog fram näsduken och torkade sitt svettiga ansikte, som trots slagsmålet förblivit askgrått. Han sade, men helt besinningsfullt och utan hetsighet:

Nej, gossen är inte lik mig. Inte det ringaste.

Han stod kvar framför spegeln och i spegeln såg han sockerbagaren på tå smyga sig bort mot dörren, treva på låset och slutligen försiktigt sätta

skuldran till för att om möjligt öppna dörren. Då sade herr Markurell:

Förstör inte låset! Du ska strax få nyckeln.

Han gjorde sig likväl ingen brådska med den saken och tycktes ha fattat ett särskilt behag till spegeln, som han vred och vände på, jämkade och rättade. Slutligen vände han sig dock om, tog ett steg framåt, drog upp nyckeln ur fickan och tummade på den. Han sade:

Jaså, jag skulle inte bli omtyckt i Wadköping, om jag inte hade den där pojken? Tro det ändå? Jag blir kanske riktigt omtyckt efter det här. Jag blir kanske som en far för er allesammans där nere i grytan? Vad tror ni? En patriark, så till sägandes. En riktig far. För ser herrarna, i min bibel står det skrivet, i min särskilda bibel, inte i herrarnas bibel utan i min bibel —

Nu börjar nystanet igen, tänkte han och smällde ihop käkarna. Och för att förströ sig och vinna lugn började han bolla med nyckeln, kastade den slutligen på golvet och gav med en nick till känna, att sockerbagaren kunde taga upp den.

Och han fortsatte:

Jo, vad skulle jag säga. I min bibel står det skrivet — det börjar på försättsbladet med änglarna och palmerna. Där stå vi alla Markurellar. Och så Johan. Jag menar gossen. Han står där. Johan, jag menar gossen —

Nu slog han sig med knytnäven för mun. Han iakttog med intresse hur sockerbagaren försiktigt nalkades nyckeln och i en hastig bock tog upp

den; vidare hur han till hälften lyfte och bar perukmakaren mot dörren. Det förströdde honom och han kunde fortsätta:

Jo, i min bibel står det skrivet:

Min son, förakta icke Herrans tuktan; och var icke otålig då Han straffar. Ty vilken Herran älskar, honom straffar han och haver ett behag till honom, såsom en fader till sonen.

Så står det i min bibel; jag vet inte, hur det står i herrarnas. Och därför tänker jag mig att jag ska kunna bli som en far för er allesammans. Nu när jag inte har någon son. Hälsa dem det. Jag ska börja med Carl-Magnus. Men jag ska inte sluta med honom. Det ligger mycket papper i det här trasiga skåpet. Det ska bli som grannlåten på ett fastlagsris. Hälsa dem det. Jag har ingen att tänka på nu utan nu kan jag göra mitt bästa. Jag ska inte lämna sten på sten eller så mycket som en höna kan värpa en söndagsmorgon då hon har tandvärk —

Nu bär det alldeles åt skogen, tänkte han och slöt sin genstörtiga mun. Han tog spegeln från väggen, lyfte den över sitt huvud och slungade den mot högen av spillror. Och han började tassa omkring i rummet, ryckte till sig varje föremål som kunde krossas och ökade därmed den bedrövliga högen av spillror. Han höjde sina händer och med glänsande ansikte ropade han:

Herre, du har krossat mig som om jag ingenting vore.

De båda vännerna togo till flykten, och snart spred sig i Wadköping det endast alltför sanna ryktet att herr Markurell på Berget förlorat sitt förstånd. Det väckte överallt uppriktig sorg och bestörtning. Ty trots sin kända elakhet och hårdhet var herr Markurell den man till vilken Wadköping ställde sitt hopp. Han ensam var i stånd att reda upp Carl-Magnus' intrasslade affärer och rädda Förenade Metall.

Ryktet ynglade, och snart talade man om självmord, hustrumord och mordbrand. Talade eller tecknade. Folk gick ända utom Östertull för att se, om Kupan stod kvar.

Oron var såtillvida obefogad. Herr Markurell hade åter slagit sig ned på den bedrövliga högen av spillror. Han höll sig stilla och tyst och hela huset höll sig stilla och tyst. Susanna, kattan, hoppade in genom kontorsfönstret och efter några smidiga och aktningsfulla krumbukter förpassade hon sig upp i den orörlige husbondens knä för att spinna bort en stund i angenämt sällskap. Herr Markurell varken hindrade eller uppmuntrade henne.

7.

Lektor Ivar Barfoth vandrade uppför Bergets oändliga trappor och vid varje avsats stannade han, slog sig för sitt bröst och ropade med klagande stämma:

Excelsior! Excelsior! Excelsior!

Därmed eggande sin trötta kropp till nya ansträngningar och manande sin själ till ett upphöjt lugn. Några timmars slummer på det obarmhärtigt hårda viloläger, en skolbänk bjuder, hade ådragit honom ett svårt ryggskott. Och likväl voro de kroppsliga kvalen icke att jämföra med de själsliga. Dyster som en stor olyckas budbärare nalkades han det hus, där sorgen i dag tagit sitt säte. Han stönade, suckade och ropade med klagande stämma:

Excelsior!

Terrassens fanor, vimplar, lövruskor och kulörta lyktor skingrade icke hans svärmod. Tvärtom verkade motsatsen mellan de glada tillrustningarna och det ödsliga, tysta huset ännu mera beklämmande. Vårdshuset Kupan liknade en skönhet,

som med pudervippan ännu i hand dånat vid toalettbordet. Lektorn dröjde några minuter på terrassens krön och stirrade tungsint genom brillorna, som förstörde hans ögon och gjorde dem klara och glänsande. Han strök sina polisonger. Han mumlade: En råtta — en stor råtta — en mycket stor råtta —

Men sambandet mellan morgonens skräcksyn och kvällens skräck är för oss dunkelt. Och vi förmoda att det var dunkelt även för lektorn i historia. Ryktet om herr Markurells våldsamma vanvett hade nått honom men oroade föga, ty han var själv icke särdeles klok och trivdes gott bland dårar. Vad som gjorde honom beklämd var någonting helt annat, någonting skräckfyllt, ohyggligt, uppskakande. I trots härav tvekade han icke ett ögonblick att uppfylla den plikt som kärlek och vänskap ålade honom. Han linkade in på kontoret.

Herr Markurell, ruvande sin smärta på högen av spillror, hälsade honom sägande:

Har du honom med dig, så stäng dörren. Han får inte komma in. Jag vill inte se honom. Tala bara om hur det har gått.

Hur det har gått? upprepade lektorn frågande.

Hur det har gått i examen! skrek herr Markurell retad. Men innan lektorn hann svara, satte han händerna för öronen och röt ännu ursinnigare:

Fårskalle! Tig! Jag vill ingenting veta. Vad angår det mig? Va? Angår det mig? Va? Det angår mig inte det bittersta —

Och han dolde sitt anlete i Susannas päls. Lek-

torn såg sig omkring och anmärkte i retlig ton, att det icke fanns några stolar. En smula förlägen svarade herr Markurell att han råkat trampa sönder dem. Han tillade:

De trodde väl att jag var galen; men jag var bara häpen. Det var som en överraskning alltsammans. En kunde inte undgå att bli häpen. Men nu är det bättre.

Lektorn satte sig i fönstret. Han gned sina värkande lemmar och grimaserade. Slutligen sade han:

Markurell, har du misshandlat henne?

Vem? frågade herr Markurell.

Lektorn pekade mot taket. Markurell lyfte blicken och svarade efter ett ögonblick icke utan en skymt av ånger i rösten.

Nej, minsann, det gjorde jag inte. Hon fick gå.

Och med bittert och bistert eftertryck tillade han:

Jag kunde skära halsen av henne, men då bleve hon bara högfärdig. Vad bryr jag mig om henne?

Nej, du gör väl inte det, mumlade lektorn, i det han med högra handen tog sig för pannan och med den vänstra dunkade sig i korsryggen. En stund sutto de tysta och iakttago varandra med låtsat ligkiltiga blickar. Båda hade någonting som de måste säga. Och båda önskade att den andre skulle tala först. De utkämpade en tyst strid i tålmod, en strid i vilken herr Markurell måste ligga under. Han började:

Ja, du glör på mig, du. Men jag är inte galen. Det är mycket bättre nu. Det är bättre än det nånsin har varit. Varför ska en hålla av någon? Det har en ingenting för. Här har jag gått omkring och varit beskedlig och artig som en dansmästare, bara för att jag trodde att han skulle ha nytta av det. Nu kan en lägga bort de fina fasonerna och bli som en människa igen. Nu inbillar man sig ingenting. Så sent som i morse stod jag där ute — alldeles där vid flaggstången och höll honom i hand — så här — i hand — men det är slut nu —

Nej, jag är inte galen alls. Man är väl inte galen, för det man blir klok? Och blev jag inte galen på skolgården, så blir jag det aldrig. Jag hade just som skämtat litet med Carl-Magnus och hans oäkta pojke. Som skulle vara skral i kemi. Men inte tänkte jag på någonting. Och så slogs de. Och så tog jag honom så här och såg honom i ögonen. Ja, då ja! Då förstod jag alltsammans, fast jag inte begrep ett dugg. Han var ju inte lik sig ett spår. Som jag mindes honom. Det var en annan. Det var Carl-Magnus. Och då blev jag, så jag satte mig på trappan som ett får. Men jag bara funderade på hur länge han vetat —

Vetat? Vad? frågade lektorn.

Herr Markurell rev sig eftertänksamt bak örat och svarade mycket lugnt:

Att han inte är min. Jag begriper nog hur det gick till. Det är besynnerligt men alls inte underligt. För pojkar är ju begivna på skällsord, och så

har den där lymmeln kallat honom oäkting. Eller något i den vägen. Och då måste han slå till. För skams skull. Men min tro är att han vetat det hela tiden. Jag har tänkt på det, så jag har stupat. Men det kan inte vara annorlunda. För hade han inte vetat det, så hade han inte varit så kvick att slåss. Han skulle ju inte ha begripit mer han än jag. Men han begrep. Och han visste. Hela Wadköping visste. Fråga perukmakarn, fråga sockerbagarn! Hela Wadköping visste. Det var bara jag som var ett kräk och ingenting visste. Och jag kan ju inte begära att han ska brås på mig. Va? Va? Jag ska väl inte vara orimlig? Va? Va?

Herr Markurell brast i skratt. Plötsligt spratt han till mitt i skrattet, tog sig för mun och sänkte huvudet. Blicken sög sig fast vid den splittrade golvtiljan; det ryckte i ögonlocken, som han försökt att lyfta dem men funnit dem för tunga.

Han sade, lågmält så att lektorn knappast uppfattade orden:

Det är nog så, det. Här har han gått och kallat mig gubbe och domderat och orerat och befallt, precis som om jag varit hans far. Och för var gång han lirkat av mig en femtilapp så har han väl tyckt att jag var ett riktigt rart kräk att ha ståendes. Att ha ståendes som en har en ko. Han brukar vara så kvick att skratta åt mig; och det har fått sin förklaring, kan man säga.

Herr Markurell smålog. Han gnuggade ansiktet med händerna och han gnuggade händerna och

han gned sina armar och sina ben och gnuggade åter händerna. Och hela tiden log han.

Det är besynnerligt och underligt, sade herr Markurell leende. Det är underligt att en aldrig vet, var en är olycklig. En känner att det finns någonstans, men en vet inte var. Det är inte längre sen än i förmiddags att hon satt där lilla beskedliga gumman — hon som ligger och dör nu — hon satt där i människans emmastol, som jag enkom burit ut åt henne. Då säger jag — och jag minns vart ord: För vad en glömmar här i världen, säger jag, men pengarna glömmar en sist. Det var mitt evangelium, det. För jag tänkte, att en far, som lämnar efter sig, han blir begråten och saknad och allt det där. Och det tror jag nu med. Men det har vänt sig, sa grisen, stack slaktarn med kniven.

Och herr Markurell tillade, alltså leende men bistert, ursinnigt, som om han framslungat en förfärlig hotelse:

Det säger jag henne lilla gumman i den stund som är och innan hon dör, att jag tror på mitt evangelium. Och det lovar jag henne, beskedliga lilla gumma, att vart öre jag skrapar ihop av hennes släkt och av hela Wadköping, var syndaslant Harald Hilding Markurell får i sin näve skall gossen ha. Märk det! Ta inte fel! Carl-Magnus' oäkta son, pojken som är skral i kemi, just han! Ska ha vart öre. Och låge han här framför mig död i en kista, så reve jag av honom lakanen och svepte honom i tusenriksdalar. Ty han höll av mig för

många hundra tusen riksdaler. Och sen är vi kvitt, han och jag.

Han sade:

Tänk dig, lektor! Nu kommer han hem. Och så skalar han omkring i trapporna som en ekorre. Och så ropar han: Var är gubben? Var är gubben? Var är gubben? Och så står gubben där. Kräket! Kräket! Och så tar han honom i famn. Och så kysser han honom här —

Herr Markurell pekade på sin vänstra kind.

Och så blir han väl stående ett tag liksom fundersam och tittar litet med ögona, som han brukar. Och så begriper gubben. Och så tar han fram plånboken och säger: Här har du, min käre Johan —

Han rynkade pannan i grubbel och hans röst var grubbeltung och trött.

Nej, jag döpte honom inte till Johan. Johan hette far min, käre gubben. Nej, jag döpte honom till Judas. När han var liten som så. Och Carl-Magnus stod fadder. Han visste väl, han, att pojken hette Judas. Det var ett kalas!

Herr Markurell tog Susanna, kattan, mellan sina händer och höll henne framför sig. Han såg rådvill ut som om han undrat vad han skulle göra med det fromt spinnande djuret. Plötsligt började ögonen snurra runt i hålorna på ett besynnerligt, vanvettigt och löjligt sätt. Han lyfte katten över sitt huvud och slungade den mot väggen.

Det blev ett spektakel! Katten galltjöt av skräck och smärta, krökte rygg, borstade upp svansen,

studsade på stålfjädersspända ben upp och ned som en boll och flög slutligen ut genom fönstret, slående hatten av lektorn, som började blint fäkta och slå med sin käpp, krossande två rutor i fönstret.

Men herr Markurell knäppte händerna över hjässan och hädade Gud, ropande:

Jo, just på det sättet! Just på det sättet! Nu har du krossat mig! Var jag ingenting värd? Inte en vitten? Å, du som skapat mig efter ditt beläte! Å, du konstiga figur! Å, Herre! Allsmäktig!

Lektorn i historia bannade herr Markurell och sade:

Du är högmodig i din sorg och för din elakhet finns ingen gräns. Du bär dig åt som en buse. Vad ont hade katten gjort dig? Eller jag? Eller perukmakaren, som du skaffade ett svårt anfall? Ska människor och djur, skyldiga och oskyldiga lida, därför att du lider? Sannerligen, om jag inte hade ett viktigt ärende och ett tungt meddelande att giva dig, skulle jag icke stanna en sekund. Du är besatt av den onde.

Ja, han sa så, professorn, mumlade herr Markurell. Och tillade: Det var en klok karl; jag tyckte om honom. Hur har det eljest gått med examen?

Det angår dig inte! snäste den alltjämt upp-retade lektorn. Du har själv sagt, att det inte an-

går dig. Men mig angår det, vad du nu tänker taga dig till. Förklara dig!

Herr Markurell svarade ofördröjligen:

Jo! I kväll går jag med aktierna till stadsfiskain. Så blir Carl-Magnus fast. Det var den saken. Och i morgon reser jag min väg. Jag reser till Stockholm och ser på stan och roar mig. Jo! Jag har aldrig rumlat, så det kan vara på tiden. Och så reser jag till Nora, för där ligger föräldrarna och där har jag inte varit sen jag var liten. Och sen reser jag väl någon annanstans. Sen blir det höst, och då reser han till Uppsala, eller vart det blir. Och då kommer jag hem. Var lugn för det! Bara jag slipper se honom. Jag ber till Herren Gud att jag ska slippa se honom. Det är inte mycket begärt.

Nej, det är det ju inte, medgav lektorn. Vore jag gud, skulle du få din vilja fram. Har du tänkt på, Markurell, att du kanske blir bönhörd genast och fullständigt? Det är möjligt att Johan inte återvänder hem. Atminstone inte till dig. Varför skulle han göra det?

Herr Markurell slöt ögonen och log. Han slog sig hårt för plånboken och sade:

Blodsbandet, bror, blodsbandet! Märk det! Och glöm för tusan inte blodsbandet!

Jag märker nog, att du hånar och hädar, svarade lektorn. Men du kommer inte långt med det. Och nu ska jag säga dig en sak. När Johan slogs med Louis, visste han ingenting om den här historien. Huruvida han sedan fått veta någon-

ting, det är en annan sak. Men då visste han ingenting. Pojkarna i almen, som ha reda på allt, visste också varför din son slogs. Han slogs, därför att den andre kallade dig skojarare. Hör du, vad jag säger? Därför att Louis kallade hans far skojarare, därför slogs han. Hör du, vad jag säger?

Jag hör, mumlade herr Markurell. Det ryckte i hans ögonlock, men han slöt ögonen ännu hårdare och skakade på huvudet.

Jag hör, vad du säger. Men jag tror inte.

Lektorn betraktade honom, och hans ögon, som brillorna förstörde, glödde och glänste av medlidande. Han sade:

Det gör också detsamma, vad du tror. Men om du tror att jag ljuger för att trösta dig, så tar du fel. Hur mycket bättre hade det inte varit för dig om Johan vetat alltsammans. Om han i årtal vetat att du inte var hans far. Han höll ju av dig! I trots av att han visste! Det hade varit någonting för dig, stackars lilla Markurell, att gå omkring och yvas över. Ty den, som har högmot i sin själ, finner ofta besynnerliga anledningar att yvas. Så berättas det om hjorten, att den är stoltare än alla andra djur i skogen. Och varför? Därför att den har så vackra horn!

Herr Markurell flinade till — ett troligen nästan medvetslöst grin, ty det är icke antagligt att han kände någon glädje. För resten höll han alltjämt ögonen hårt slutna.

Lektorn fortsatte:

Men det är icke meningen att du skall yvas,

Markurell. Meningen är, att du skall bli den minsta bland alla paddor. Paddan, som inte kan blåsa upp sig. Och nu ska jag så gott först som sist säga dig en sak: du kommer inte att gå till stadsfiskaln med aktierna. Jag skall strax säga dig varför. Och du kommer icke att rumla vare sig i Stockholm eller annorstädes. Markurell rumla! Du tror då att vilken stackars gammal bondtjuv som helst kan rumla? Rummel kräver fantasi och ungdom. Eller i brist på ungdom ett visst mått av historiska kunskaper, de där öppna perspektiv och inbjuda själen till vidsträckta vandringar. Din själ är stängd i ett kassaskrin. Och Vår Herre gjorde en nyckel till skrinet och kallade den Johan Markurell. Ty varför skulle han icke kalla sina leksaker vad honom lyster? Vad åter din sorg beträffar så kan den endast dövas av en ännu större sorg. Det blir ditt rummel.

Och hör nu på! Om Johan finge leva —

Finge leva? upprepade herr Markurell och öppnade för en sekund det vänstra ögat.

Om Johan alltjämt finge leva i okunnighet, återtog lektorn, så bleve ditt liv i sanning bekymmersamt och närmast att jämföras med den stackars perukmakarens. Att Johan höll av dig, berodde på hans okunnighet. Han höll icke av dig för din egen skull, utan därför att du var hans far. När han kallade dig gubbe och — efter vad du säger — orerade och domderade och lockade av dig femtilappar, så skedde det endast till åttlydnad av det fjärde budet. Betänk nu din ställning och

jämför den med perukmakarens. Han lever dag ut och dag in i ständig fruktan att upptäcka något spår av sjukdomen hos sonen. På samma sätt kommer du att dag ut och dag in leva i fruktan och ovisshet. Vet han någonting? Får han veta någonting? Tänker han kanske just nu: Hur är det möjligt att den där vedervärdige, fule gubben kan vara min far? I varje ord och varje blick skall du misstänka en misstanke. Du vet verkligen inte var din olycka gömmer sig, Markurell. Men inser du nu, hur mycket bättre och lugnare det hade varit för dig, om han redan och länge vetat —

Herr Markurell avbröt, sägande:

Jag inser ingenting. Jag vet bara, att han är borta. Jag tog honom i hand där ute vid flaggstången. Och jag såg honom gå utför trapporna. Sen har jag aldrig sett honom och får aldrig se honom. Han är borta. Han är död.

Han lyfte huvudet, och i det han knäppte händerna bakom nacken, slog han långsamt upp ögonen, lyfte långsamt de skälvande ögonlocken och visade lektorn två ögon som liknade rödgula, variga sår. Han sade:

Det är inte så heller. Han lever nog. Det är jag som är död.

Lektor Barfoth besinnade sig. Och sedan han besinnat sig talade han och sade:

Hur skulle jag kunna trösta dig, Markurell, om icke genom att låta dig yvas i din sorg och högmodas i din smärta tills du spricker.

På den tid då Leo och jag vandrade världen om, samlande kunskaper och skingrande vårt fäderne, begav det sig att vi kommo till en stad i Holland, där man odlade en myckenhet blommor. Jag har alltid beundrat och prisat markens örter, men jag har haft svårt att lära deras namn. När jag stundom strör in några blomsternamn i mina dikter, sker det endast för färgens skull, fast jag vanligen icke vet, vilken färg just den blomman har. Jag hoppas på slumpen och tror på dess goda smak.

Med Leo är det, som du vet, en helt annan sak. Han förstår icke att poetiskt bruka deras namn, men han känner dem. Och att känna dem anser han vara en stor lycka och njutning. Nåväl, den beskedlige dåren förde mig till en kollega, en gammal narr, som hade en hel botanisk trädgård, från vilken han sålde lökar och annat krafs. Han visade oss ett drivhus, vars ljus- och värmeanordningar kostat icke blott en förmögenhet utan även ett helt livs och förstånds alla ansträngningar. Och vad växte i detta drivhus? Den fulaste, ömkligaste, obetydligaste planta jag någonsin skådat! Ett grågult växtråk, som enligt min övertygelse var fullt med ohyra och orenlighet. Ingen ut-hungrad ko i världen skulle ha sänkt sin mule till denna stinkande obetydlighet. Jag frågade mannen om han verkligen byggt drivhuset enkom för

denna plantas skull. Och han svarade: Min bäste herre, jag har icke blott byggt drivhuset för dess skull, jag har anlagt hela denna trädgård för att slutligen bli i stånd att odla denna stora sällsynt-het. Ja, jag kan säga att hela mitt liv ägnats och ägnas däråt. Den är min stolthet, den är stadens stolthet, den är Hollands stolthet, jag vågar säga: den är den vetenskapliga världens stolthet. Leo bekräftade hans uppgifter och gick så långt i fånighet, att han tog av sig hatten. Möjligen för hettans skull men som jag tror av vördnad. Ty det var ett heligt rum.

Nåväl, Markurell. Den okunnige, som såg plantan, drivhuset och trädgården, måste tro att dessa härliga anläggningar, denna sinnrika byggnad voro till för sin egen skull eller för ett mycket högt ändamål och att växträket kommit dit av en slump. På sin höjd kunde den vara en mycket obetydlig detalj i ett stort och skönt helt. Så var det emellertid icke.

Och vem är du, Markurell? Du är obetydlig, onyttig, ful, elak, på det hela taget vedervärdig. För dina fiender är du obehaglig och för dina vänner ingalunda behaglig. Bland oss wadköpingsbor är du, vad plantan var bland trädgårdens ljuva örter. Och just nu ingavs mig den tanken att du är Wadköpings — nej, icke dess stolthet, det kan då inte komma i frågan — men dess ändamål. För din skull har Wadköping uppbyggt.

Så är det, Markurell. Jag tror det. Han, som odlar dig, har gått målmedveten till verket. För

sju hundra år sedan lade han domkyrkans hörnsten, och han sade för sig själv: Äntligen blir jag i stånd att odla Markurell. Hundra år senare satte han dit spiran och tuppen, och han sade: Äntligen Markurell! Två hundra år senare stod slottet under tak och han sade: Markurell! Och då det sju hundra år ingick, stod hela drivhuset under tak och Förenade Metalls jätteskorsten sörjde för värmen. Och han sade: Markurell! Ty oss andra, Barfothar, Rüttenschöldar, de Lorchar, allt vad vi heta, hade han i sju hundra år odlat blott för din skull, för att giva dig den rätta jordmånen, den rätta atmosfären, de rätta betingelserna.

Markurell, jag erkänner att jag icke förstår honom. Men jag förstod icke heller mannen i Holland. Jag förstår, att jag icke förstår. Vi människor äro fattiga och hysa de fattigas vördnad för stora siffror. Hundra mäns lycka är för oss hundra gånger mera värd än en mans lycka. Tusen mäns sorg är för oss tusen gånger tyngre än en mans sorg. Men för honom, den ende rike, betyder kvantiteten intet. Vad är Wadköping i världsalltet? Vad är kungadömet Sverige? Vad är riken och väldigheter? Raser och kulturer? Årtusenden och tio årtusenden?

Men se! Då genom oändligheter och evigheter till hans tron föres ett rykte att någonstans i rymden finns fröet till en sällsynt art eller kanske endast en varietet av en känd art eller kanske slutligen blott en varietet av en varietet — ja, se! ja, se! — då sänder han legioner änglar att söka i rymden. Och

på någon av sina domäner bygger han ett lämpligt drivhus, ett Wadköping, bygger det sinnrikt, dyrbart utan tanke på kostnad och tid. Ty han är den ende rike och mäktige och för ett jubelrop, som han aldrig förr hört eller en ångestblick, som han aldrig förr sett, betalar han Stor-Moguls rike.

Yvs, Markurell! Du är den sällsynta plantan. Om din sällsynthet tog sig uttryck i de tokiga krumsprången, då din son föddes, eller i dödsropen och hatet och smärtan av i dag, det veta vi icke. Men att du uppfyllt din bestämmelse är alldeles säkert. Och nu skall du betänka någonting, som sällsynta plantor sällan betänka. Att de odlas för sin egen skull är blott en skenbar och skenfager sanning. De odlas för odlarens skull. Då han gav dig en son och en stor glädje, skedde det icke för din skull utan för hans. Och då han tar tillbaka sin gåva och i stället ger dig en stor sorg, betraktar han dig med samma intresse, varmed Leo betraktar sina skalbaggar. Försök att fatta det, käre Markurell, och besinna med stolthet att du nyss slungade kattan och bölade och sörjde på ett sätt som kanske är enastående ej blott i Wadköpings och världens historia utan även i världsalltets. Vad vet jag?

Och nu är du död? Du känner det så? Glädjen är borta, sorgen är också borta. Bara du slipper se honom — och det är inte mycket begärt — så kan du rumla som ett lik och krossa Carl-Magnus och hela Wadköping mellan dina benrangelingsfingrar. Det är väl så; du bör veta det

bäst. Du har varit, du har blommat, du har vissnat. Du skall bort och med dig det sinnrika drivhuset Wadköping. Gott!

Men om ditt heliga och betydelsefulla liv är till ända, hur mycket kan då återstå av ett annat liv, som icke är på långt när så viktigt? Ett liv, som tänts blott för att giva dig en glädje och en sorg. Ack, du behöver inte stirra på mig! Slut dina ögon som nyss. Du vet vem jag menar.

Jag har kommit för att säga dig sanningen. Du vet icke, vari din olycka består. Men jag vet det! Hör därför på och var lugn. Om ditt lidande är så stort, att icke blott du själv utan även din kärlek gått under, hur stort tror du då att hans lidande är? Icke så stort som ditt, ty hos dig är allting störst. Men stort nog ändå för en pojke, som icke kunnat ärva din styrka. Det fanns i tidernas begynnelse en Markurell, som för sina ogärningars skull blev hängd på Wadköpings torg. Han kan ha varit din stamfar. Det fanns en annan Markurell, som störtade min farfar från Wadköpings domkyrkotorn. Det var säkert en blodsfrände. Slutligen fanns det en gosse Markurell, som grät så ödmjukt och bittert, att en ängel steg ned från himlen och förde honom bort från Wadköping. Det barnet hade av misstag kommit in i familjen.

Och du, Markurell, anropar himmelens Herre med en blygsam bön att icke mer behöva se din son. Vet du, vad du gör? Kanske att han just i denna stund får veta något. Eller kanske att han

redan vet och att just i denna stund smärtan och skammen blir honom övermäktig. Kanske att du blir bönhörd över hövan. Jag har talat länge, men jag har icke gjort det för att fördriva tiden. Jag har velat förbereda dig. Är du beredd? Är du lugn? Gott om så är. Gott om du verkligen är död, käre Markurell. Ty jag säger dig att redan i denna stund kan du vara bönhörd. Över hövan —

Herr Markurell reste sig från sitt säte, den bedrövliga högen av spillror; han sköt upp besynnerligt smidigt, spänstigt, ljudlöst. Han böjde sig något framåt, som om han lyssnat. Och han sade viskande och mycket hastigt:

Vad säger du? Vad menar du? Johan? Johan? Gos — goss —

Men när han skulle forma ordet, slappnade plötsligt den medvetna, mänskliga ande som smälter samman tanken och ljudet till ord, och i stället för ordet framstötte han ett långdraget, fullständigt djuriskt tjut. Ett läte, en ton, ett ljud utan mening, utan mänsklighet. Kanske ha andra olyckliga människor tjutit på samma sätt, kanske ha andra fäder begråtit sina söner just så. Det var ingenting nytt i världsalltets eller i världens eller ens i Wadköpings sjuhundraåriga historia.

För den lycklige skalden och oförliknelige gluntsångaren lektor Barfoth var det emellertid någonting alldeles nytt och så ohyggligt att han plötsligt

fälldes ihop som en fällkniv och med båda händer hårt tryckta mot öronen dunkade han sitt stackars huvud mot fönsterposten. Kanske skedde det i medveten avsikt att misshandla och bestraffa detta huvud för dess arglistighet och vrånghet. Lektor Barfoth hade nämligen ingalunda infunnit sig för att meddela herr Markurell någon olyckshändelse. Han hade endast velat påpeka och varna herr Markurell för den fara som hotade sonen. Vidare hade han, retad av herr Markurells själviska och omanliga sorg, velat giva honom en läxa och understryka att det dock fanns andra lidanden än hans. Slutligen hade han velat visa herr Markurell på ett kraftigt och oförtydbart sätt att hans känslor för sonen ingalunda voro döda eller ens förändrade. Härutinnan hade han också lyckats över hövan väl.

Dessutom befann sig lektorn i en ovanligt heroisk sinnesstämning, som gjorde honom benägen att använda skarpa medel och att utdela hårda slag. Orsaken till denna heroiska sinnesstämning var rätt egendomlig; han hade beslutat gifta sig med fru Markurell. Det var för att meddela herr Markurell detta sensationella beslut som han klättrat uppför trapporna, ideligen ropande: Excelsior! Han var absolut villig att gifta sig med den rödhåriga frun, men han var inte ivrig, han var inte angelägen. En man i hans ålder är sällan alltför ivrig. Han gör sin plikt, om så äntligen ska vara, men han är inte aneglägen. Lektor Barfoth ansåg att det var hans plikt. Han

hade älskat fru Markurell, han hade besjungit henne, en huvuddel av hans diktargärning vilade på den rödhårigas behag. Han kunde icke övergiva henne i nödens stund. Med sin fallenhet för överdrifter tog han genast för givet att den fatala upptäckten betydde skilsmässa. I själva verket hade herr Markurell aldrig ett ögonblick haft en tanke på skilsmässa, och han skulle troligen aldrig få en så fantastisk tanke. Men det anade icke den poetiske lektorn. Och när herr Markurell högljutt klagade sin sorg, tänkte den heroiske Barfoth ganska förargad: Du, ja! Jag undrar egentligen vem av oss båda —

Ty ehuruväl han i fråga om frodig fantasi var herr Markurell oändligen överlägsen, hade Vår Herre, som icke begåvat lektorn med någon son, vare sig äkta eller oäkta, invigt herr Markurell vida fullständigare och djupare i smärtans hemligheter.

Härom övertygades han plötsligt och helt av det ovannämnda skriket. Med ens förflyktigades den heroiska sinnesstämningen och med den — vi måste erkänna det — varje tanke på äktenskap. Lektor Barfoth blev även i sin egen syn en liten och svag man, den där råkat begå en svår förseelse. Så snart det förskräckliga och, som det tycktes honom i oändlighet, en pinsam oändlighet utdragna tjutet upphört, skulle han genast gottgöra denna förseelse. (Herr Markurells skri eller tjut eller rop varade så länge, att den rödhåriga frun hann rusa utför halva trätrappan. Då upphörde det med ens, och när det icke upprepades, återvände

den rödhåriga tyst till sin kammare, som hon den dagen icke vidare lämnade.)

Då herr Markurell tystnat reste sig lektorn och tog ett osäkert steg emot honom. Men herr Markurell lyfte avvärjande sina händer. Hans ansikte var icke längre grått utan vitt och läpparna fruset blå. Tårarna runno, icke i ymnighet, tvärtom sparsamt, men oavlåtligt — en efter en efter en.

Du behöver ingenting säga, Barfoth. Jag förstår att du ljög. Gossen vet ingenting, och det har inte hänt honom något ont.

Du ville säga mig sanningen, och så ljög du. Men sanningen sa du mig i alla fall. Inte vill jag slippa se honom. Och även om jag vill, så vad betyder det vad jag vill?

Ingenting.

Och vart ska jag resa och vart ska jag ta vägen och var blir jag annorlunda än jag är?

Ingenstans.

Och vem ska behöva ha det som jag har det och lida som jag lider? Vem ska krossas som jag krossats?

Ingen, käre bror. Ingen alls.

Och det kan vara, som du säger, att Wadköping byggts för min räkning. Det tror jag fullkomligt. För ingen ska ha det, som jag har det, och ingen ska gå så skumögd på Wadköpings gator, som jag går där, och ingen ska buga sig djupare på Wadköpings torg än jag.

Ingen.

Och ingen ska be er så ödmjukt som jag ber er:
Käraste, låt det vara nog. Slå mig inte, eftersom
jag redan är slagen. Sitter jag inte fast? Vem
kan lossa mig? Vem kan lösa mig?

Ingen.

Vad tjänar det till att skrika?

Ingenting till.

Och lektor Barfoth mumlade:

Om jag kunde göra dig någon tjänst, käre bror
— någon tjänst — vad som helst — någon tjänst —

Herr Markurell svarade:

Du har gjort mig den tjänst, du kunde. Men
om käre bror låter mig vara ensam ett slag, så
gör du mig en tjänst.

Ingenting annat? frågade lektorn nedslagen.

Herr Markurell svarade:

Nej. Ingenting.

8.

Carl-Magnus de Lorches fall, Förenade Metalls undergång, hundratals familjers ruin, förutspådd i Wadköpings-Posten, de hemiska ryktena från Berget, tante Rüttenschölds dödsläger, intet av allt detta förmådde i längden beröva Barfothens alm det allmänna intresset. Oraklet var i full verksamhet. Ett tjugutal småpojkar hängde på det väldiga trädets översta och yttersta grenar. I skrevet, där almen delar sin stam i tre, sutto två femte klassister, vilkas uppgift var att samla och tyda de ofta dunkla viskningarna i trädets krona. Och vid trädets fot stod kustos i första ringen, en gosse, som redan hade glasögon, och utdelade oraklets svar, kommenterande och förklarande vad som för det olärda Wadköping kunde vara svårt att fatta.

Examen var slut; lärare och censorer rådplägade och dömde i det åter helgade kollegierummet.

Gårdsplanen, den ödsliga sandöknen, befolkades. Närmast det heliga trädets fot stod en dyster skara mödrar. Mogna kvinnor och fagra kvinnor, modiga kvinnor och fega kvinnor, magra kvinnor

och feta kvinnor, rika, mäktiga kvinnor och fattiga, obetydliga kvinnor, men alla mödrar och alla beredda att taga till lipen om Ödet och den pelagiske Zeus så skulle besluta. Mellan dessa kvinnor och glasögonsgossen fördes ett oavbrutet, hetsigt men lågmält samtal, dels på svenska, dels på Wadköpings hemlighetsfulla teckenspråk. Och som ett bevis på kvinnans, enkannerligen moderns, outrotliga dårskap vilja vi nämna, att glasögonsgossen, det heliga trädets ödmjuke tolk, så småningom blev ägare till ett ej ringa förråd av karameller, gräddbakelser, apelsiner och cigaretter; ej att räkna de leenden, klappar och kyssar som frikostigt skänktes honom. Ty mannens falhet är för kvinnan en dogm; och kommer hon inte åt Vår Herre, tar hon kyrkstöten i famn.

Den 6 juni 1913 voro votivgåvorna mångdubbelt rikare än vanligt. Luften var tung av oro.

Fram över sandöknen skred i behagfull, nyckfull, blomsterlik oordning ett oräknat antal vitklädda flickor. I händerna buro de syrener, rosor, liljekonvaljer. De lägrade sig framför trappan. Unga män i skoluniformer sökte deras sällskap. Skygga, halvkvävda skratt förnummos. Glasögonsgossen lyfte sin hand och frampressade mellan tänderna ett väsande ljud. Skratten förstummades.

Sandöknen befolkades. Fäder och mödrar, tanter och farbröder, syskon och kusiner, vänner och väninnor, gammalt folk som gått i skolan och gammalt folk som inte gått i skolan, folk som hade någon som gått i skolan och folk som aldrig haft

någon som gått i skolan — korteligen hela Wadköping trängdes på skolgården. Luften var tung av oro.

Stadsvaktmästare Ohlson, magistratens representant, linkade omkring från grupp till grupp, tecknande och viskande:

Jag vet! De tänker kugga Markurells pojke.

Och varje grupp återgav som ett dystert eko hans ord:

Markurells pojke! Markurells pojke!

Tilläggande:

Jo, det måtte bli månljust!

Ty herr Markurell var på en gång Wadköpings hopp och dess skräck. Han var mannen som kunde lösa och binda, krossa och upprätta, öppna och stänga porten till välmågans trygga, borgerliga, wadköpingska paradiset. I hans mäktiga händer vilade Carl-Magnus' Förenade Metalls och hundratalas familjers öde.

Och den mannens enfödde son ämnade några förblindade skolfuxar kugga!

Om Blidberg, den pelasgiske Zeus, där han stod i fönstersmygen med pannan tungt stödjande mot rutan, rätt förstått att tyda de stirrande blickarnas skrift, skulle han ha läst de välkända orden:

Tänk på Carl-Magnus! Tänk på Carl-Magnus!

Ja, över hela skolgården, kors och tvärs, över hela Wadköping, kors och tvärs stod skrivet med ängslans röda bläck:

Tänk på Carl-Magnus! Tänk på Markurell! Låt dina gnostiska villomeningar fara och betänk att

du icke blott är den pelasgiske Zeus utan även en god medborgare i Wadköping, styrelseledamot i »Jesu Krubba» och dessutom släkt med släkten.

Det är troligt att rektor Blidberg läste, det är möjligt att han förstod, det är säkert att han svettades. Ty han drog plötsligt upp sin stora, vita näsduk och gnuggade ansiktet så ivrigt som om han nyss doppat det i ett handfat vatten.

Men i almens grenar susade strax en viskning:
Rektorn svettas! Det går åt helsicke!

Luften var tryckande tung av oro. Mödrarna skälvde, flickorna sänkte sina huvuden som blom-mor sina kalkar en åskvädersdag. Wadköpings småborgare, de hundratals familjernas fäder, tug-gade sönder sina naglar, ett uttryck av förtvivlan. Och stadsvaktmästare Ohlson linkade från grupp till grupp, väsande och viskande:

Markurells pojke! Det blir månljust!

Wadköpings-Postens redaktör, som i egen hög person representerade pressen, lyfte i nytvättade händer notisbok och penna, ty stunden nalkades. Oraklet meddelade att censorerna lämnat kollegie-rummet. Rådplägningen var avslutad, betygen satta, domen fälld. Rektor, omgiven av sina kol-leger, talade ivrigt, upprörd, slog ut med händerna, tog sig om huvudet, drog fram näsduken, nös, snöt sig, torkade omsorgsfullt sitt skägg, skred långsamt fram till fönstret, öppnade rutan, sträckte ut handen med näsduken. Och viftade, höjde och sänkte näsduken tre gånger, högtidligt, medveten om sitt ansvar som rektor och medborgare.

Från almens krona ljöd ett tjugustämmigt skri, helt olikt det dystra och hemlighetsfulla suset i Dodonas ekar.

Tre viftningar — ingen kuggad!

Markurells pojke var student.

Upp sprungo flickorna, höjande sina blomsterbärande händer, fram sprungo mödrarna, skratande, snyftande, jublande, glömska av matronors sediga allvar. Hundratals familjefäder blottade sina huvuden, svingade sina hattar, hurrade. Från almens krona dråsade, som om den skakats av en mäktig vind, hela klungan pojkar, hamnade på alla fyra, skrikande och tjutande, fast beslutna att med fulla lungor taga ersättning för en hel dags heliga, viskande tystnad.

Stadsvaktmästare Ohlson tog tre linkande skutt uppför trappan och öppnade skolans portar.

Ur vestibulens dunkel slungades vitmössorna på ett mystiskt och fantastiskt sätt ut i solljuset, spretande och fäktande med armar och ben, ansiktena förvridna av trötthet, ängslan och glädje. Uppsträckta händer grepo dem i flykten, bollade dem, slungade dem upp mot solen, upp mot den skinande domkyrkotuppen, Wadköpings i sekler prövade, trofaste väktare. Bekransade och blomsterhöljda av mödrar, systrar, kusiner, tanter och flammor, mörbultade av fäder, bröder och vänner fördes de över sandöken, platsen för nio års mödosamma vandringar, bort från den äntligen besegrade skolan.

Sist i raden av vitmössor kommo primus och

ultimus, Louis de Lorche och Johan Markurell, de båda dioskurerna. Med ens blev det tyst; man visste icke rätt varför. Ingen hissade dem, ingen mörbultade dem, ingen bekransade dem, ingen slungade dem högt upp mot domkyrkotuppen. Ingen tog emot dem; varken Carl-Magnus i blänkande cylinderhatt och pincené eller den gracila frun i silkesstrumpor eller den fule herr Markurell eller hans vackra, kopparblonda hustru. Ingen. Släkten hade icke infunnit sig, släkten hade förhinder.

De båda pojkarna dröjde på trappan, de sågo sig omkring, förvånade, besvikna, en smula skamsna. Slutligen sågo de på varandra, men blott för ett ögonblick.

Wadköpings-Postens redaktör steg hastigt fram, tryckte deras händer, lyckönskade, begärde några upplysningar —

Det var allt.

Ute på gatan ställde studenterna upp sig i led för att som skick och bruk krävde, sjungande och hurrande draga fram genom Wadköpings gator. De båda dioskurerna stego långsamt nedför trappan, vandrade sida vid sida över skolgården och slöto sig till tåget. Först då de tagit plats i ledet började hurraropen och jublet och sången på nytt. Några småpojkar rafsade till sig blommor, som tappats och trampats, och smyckade så gott de förstodo Louis de Lorche och Johan Markurell. En flicka gav Louis en knippa konvaljer, en annan gav Johan syrener.

Vi veta och förstå varför herr Markurell ej hade mod eller kraft att möta sin son, bekransa honom med blommor och mörbulta honom med fadershjärtats hela hänförelse. Men varför svek den gracila frun sina skyddslingar?

Fru de Lorche hade förhinder. Hon satt på golvet i klädkammaren och kom sannerligen icke ur fläcken. Ty framför henne rak lång och med huvudet vilande i hennes knä låg Wadköpings slagne hjälte, Carl-Magnus de Lorche. Han sov. Och var och en som i den stunden sett hans ansikte skulle ha förstått, att vad den gracila frun kunde och ville göra — väcka honom ville och kunde hon icke.

Efter katastrofen i klädkammaren hade fru de Lorche stängt sig inne i skrivkabinettet. Hon skrev ett par brev, gjorde några anteckningar i hushållsboken och införde i sin dagbok tvenne notiser för den 6 juni: »Tog Louis studenten. Sjuknade tante Rüttenschöld.» Vidare rökte hon en cigarrett och vilade. Det var hennes avsikt att gå till skolan vid femtiden och att äta middag med Louis hos överstinnan Edeblad.

Tjänstefolket hade hon givit fridag; tystnaden i det gamla huset var djup och rogivande. Två gånger hörde hon häradshövdingen gå genom sängkammaren in i klädkammaren; båda gångerna återvände han efter ett par minuter. Vad han hade för händer intresserade henne icke vidare. Hon

var fullkomligt övertygad om att han skulle lämna henne helt och hållet ostörd; och någon annan övertygelse behövde hon icke.

Den kom emellertid på skam. Häradshövdingen gick för tredje gången in i klädkammaren, och då han återvände, stannade han utanför skrivkabinetets dörr, knackade. Den gracila frun blev ganska upprörd; hon blev ond och en liten smula skrämmd. Men hon behärskade sig fullkomligt och frågade vad han ville. Han svarade, tveksamt och ödmjukt:

Jag måste be dig om någonting.

Hon steg upp och öppnade dörren, blev stående på tröskeln. Hans hår var tillrufsats och de grå testarna vid tinningarna hängde stripigt ned. Ansiktet var blekt och slapt; de sextio åren hade plötsligt tagit ut sin rätt. Fru de Lorche betraktade honom utan medlidande och utan vrede. Hon upprepade sin fråga. Han sade:

Jag ber om ursäkt att jag måste störa dig, men jag är verkligen — jag begriper inte det här — på kontoret finns ingen människa och i mitt rum kommer jag inte in — jag har förlagt nyckeln — och jag har varit nere i köket — där finns ingen människa — jag begriper inte —

Jag har givit flickorna ledigt, upplyste fru de Lorche. Han rynkade pannan.

Det visste jag inte. Jag menar — att vi är ensamma i huset. Vad skulle det tjäna till? Det är — det är mycket obehagligt.

Jag beklagar, sade den gracila frun, men nu är det så.

Han tuggade och tuggade och plötsligt blev hon varse att hans läppar voro alldeles söndertuggade, fulla med skråmor, blodiga.

Min kära — kä — ra vän, började han stammande. Det är mycket obehagligt. Jag menar, jag befinner mig i en mycket obehaglig — jag är helt enkelt tvungen — att be dig — be dig —

Om vad då? frågade fru de Lorche. Han grinade till någonting som kanske skulle vara ett leende. Han sade:

Du måste hjälpa mig att leta efter min pincené.

Och han fortsatte, upphetsad och ivrig som om han försvarat sig mot någon grov beskyllning:

Du förstår ju själv — vad ska jag göra? — glasögonen ligga i mitt rum — jag får inte upp dörren — och jag ser ju ingenting — du vet själv — hur ska jag bära mig åt? — jag tappade den i klädkammaren — jag minns att jag kastade den ifrån mig — så här — den måste ligga där — men det är omöjligt, jag finner den inte — hur ska jag göra? — du vet ju att jag inte ser — min kä — kära vän — är det för mycket begärt? — att jag ber dig —

Ja, det är det, svarade fru de Lorche, stängde dörren och reglade den. Först då hon rökt ännu en cigarrett från början till slut hörde hon honom smyga sig bort. Då öppnade hon dörren på nytt och steg in i sängkammaren. Klockan var fem, det var tid att gå till skolan, hon måste klä om sig. Från klädkammaren hördes ett hasande ljud och

ett dämpat men förbittrat brummande. Den gracila frun gläntade försiktigt på dörren.

Krypande på alla fyra undersökte häradshövding de Lorche metodiskt och tålmodigt varje kvadratfot av klädkammarens golv. Han for med händerna över de breda tiljorna, han krafsade med en pennkniv i djupa springor, han stönade av trötthet och ömklighet och förtvivlan och de närsynta, halvblinda, mörkgrå, vackra Carl-Magnus-ögonen klippte som blänkfyrar. Men i gropen under golvluckan stod alltjämt kappsäcken halvöppen. Och bland pengar, papper och porträtt låg hans pincené. Det visste han icke och kunde icke veta. Ty det var den gracila frun som roat sig med att gömma den där.

Fru de Lorche brast i skratt, hon vacklade skratande in i rummet, och hon skrattade, som det brukar berättas i österländska sagor om godlynt och spefullt folk, hon skrattade tills hon föll omkull. Där satt hon nu, mitt på klädkammarens golv icke en aln från gropen och skrattade. Carl-Magnus reste sig, tagande stöd mot väggen. Han stod några ögonblick i en ömklig trött och slapp ställning; så sjönk han åter på knä. Han kröp bort till den skrattande kvinnan och utan att yttra ett ord sträckte han ut sig rak lång på golvet med huvudet i hennes knä. Hon tystnade, men hennes gracila kropp skälvde av innestängt skratt eller av snyftningar. Hon strök tillbaka de rufsiga, svettduvna, grå testarna från hans panna. Då han kände hennes fingrar, spratt han till, ryste, his-

nade. Han slöt ögonen, suckade och somnade så plötsligt och tungt som om han icke sovit på mången god natt. Vilket kanske också just var fallet.

Men den gracila frun tänkte:

Hur var det, Carl-Magnus — om tio år skulle jag bli din sjuksköterska? Stackare dig och stackare mig, hur ska vi kunna undgå en sådan smaklöshet? Stackare mig och stackare dig, jag tror att den började redan för tjugu år sedan. Och jag är rädd, Carl-Magnus, jag är rädd — jag är rädd att den icke är slut ännu.

Sålunda begav det sig att den gracila frun svek sina skyddslingar, dioskurerna. Hon satt på golvet i klädkammaren och höll Carl-Magnus' huvud mellan sina händer. Väcka honom kunde och ville hon icke. Och då han slutligen med ett yrvaket stönande reste sig ur sin slummer, var det för sent att gå till skolan.

Ty då hade processionen av sjungande, glädjeyra studenter redan dragit fram genom halva Wadköping, skrämmande sediga hästar i sken, försättande fromma hundar i vilt raseri, jagande makliga katter högt upp på hustaken och bringande mången vestal i ett besynnerligt tillstånd av from förtrytelse och ljuv oro.

Men övervestalen, Wadköpings stolta, gamla dam, förnam intet av deras glädje, deras lättsinniga jubel och dåraktiga upptåg. Hennes kära gata låg öde och tyst, hennes spegel återspeglade endast huvudet på en mager och blek liten pojke med små,

pepparbruna, en smula stirrande och mycket nyfikna ögon. Han vaktade ensam under skvaller-spegeln, den siste i Wadköping, som trodde och hoppades att en barmhärtig ängel skulle öppna fönstret och med tante Rüttenschöld i sin famn sväva bort mot det osynliga. Men det kom ingen ängel, och vid sjutiden måste även han, den siste, ge tappt. Sårad i sin tro och med det första tvivlets frö i sitt hjärta måste han traska tvärsöver gatan in till sin far, perukmakar Ström, för att delgiva honom den bedrövliga nyheten att tante Rüttenschöld dött utan vidare ceremonier.

Så slocknade stilla och obemärkt en person, som haft stor makt och inflytande i Wadköping, »Jesu Krubbas» ständiga styrelseledamot, landshövdingens syster, vestalernas moderliga väninna och hela släktens tante. Om hennes död berättas följande:

Landshövdingen, överstinnan och fröken Linder sutto i gredelina kabinettet hos den sjuka; i rummet utanför vankade översten oroligt av och an och i dess kakelugnsvrå satt Carl-Henrik Brenner. Den sjuka låg orörlig, sovande eller medvetlös, till klockan sex. Väckt kanske av pendylen började hon jämra och klaga över en förfärlig tyngd som pressade hennes bröst och hindrade henne från att andas. Överstinnan reste kuddar bakom hennes rygg, lättade på täcket, knäppte upp linnenet, men den sjuka klagade allt bittrare över den plågsamma tyngden, som vilade på hennes bröst.

Landshövdingen viskade till överstinnan:

Kära Amelie, du kan ingenting göra. Det är sorgen som trycker henne. Betänk vad Malla genomgått i dag. Det är sorgen som dödar henne.

Och det kan vara sant. Men tante Rüttenschöld visste icke längre själv någonting om sin och släktens sorg. Hon visste blott att det låg någonting förfärligt tungt på hennes bröst. Och då broderns, Amelies och väninnans bilder skymtade förbi hennes yrvakna ögon, kunde hon icke förstå, varför de vägrade att hjälpa henne. Hon försökte själv med darrande, fladdrande händer vältta undan tyngden, och då det icke lyckades, jämrade hon bittert, stönade och rosslade. Man trodde att döds kampen börjat. Översten och Carl-Henrik stego på tå in i kabinettet.

Tante Rüttenschöld såg från den ena till den andra, och plötsligt sade hon högt, tydligt och i en förargad och förolämpad ton:

Du då, Carl-Henrik — stora pojken — ska du inte kunna lyfta bort det här —

Carl-Henrik tog hastigt några steg framåt men stannade åter, förlägen och bedrövad. Där fanns ju ingen tyngd, han kunde ingenting göra. Han rodnade som en skolpojke, plågad av den gamla damens förebrående och förundrade blick och plågad av sin hjälplöshet.

Men när han nu stod där skamsen och betraktade henne, upptäckte han en vit liten fjäder som satt intrasslad i linnets spetsbroderi över det vänstra bröstet. Han fick en idé. Han steg

fram till bädden, sträckte ut handen och pekade på fjädern.

Ser tante den här? frågade han. Och då gumman blick verkligen sänkte sig och fastnade vid fjädern sade han:

Det är den som är så tung.

Han lossade fjädern från spetsen och höll den mellan fingrarna framför hennes ögon. Han frågade:

Känner tante att det blev mycket lättare nu?

Gumman stirrade ett par sekunder förbryllad och misstänksamt på fjädern. Så slöt hon ögonen, smålog och suckade:

Ja, Gud ske pris, Carl-Henrik — mycket lättare —

Och efter en minut eller två mumlade hon, alltjämt leende och ganska tydligt:

Du är inte så dum som du ser ut, min gosse.

Det var det betyg Carl-Henrik Brenner fick. Flera betyg utfärdade icke den barska gamla damen, tante Rüttenschöld. Tyngden var borta och snart var hon själv borta.

Och studenterna fortsatte och fullbordade sin slingrande eriksgata genom gamla Wadköping, troget följda av småpojkar, småflickor och ilsket skällande hundar. Var de voro och var de kommo och var de gingo, i väster eller i öster, i norr eller i söder, i domkyrkokvarteren eller i Vedbotrakten, vid slottet eller på torget, överallt mötte

de en och samma person. En undersätsig gammal man i grågul slängkappa och med en grågul bondmössa neddragen över öronen och med en grågul sliten portfölj under armen. Så snart han blev tåget varse eller hörde dess buller och bång, kilade han åstad som en rädd råtta och stack sig undan i en tvärgata eller i en portgång.

Men hur det kom sig, att herr Markurell strövade omkring i staden till synes utan bestämt mål, har aldrig blivit utrett. Vi veta blott att han hade ett bestämt mål, nämligen det de Lorcheska huset vid Stortorget. Vi veta också att han redan strax inom Östertull för första gången mötte studenterna. Då lyckades han smita in i en mjölkaffär, där han åt en kringla och drack ett glas mjölk. Men när han lämnade butiken, gjorde han en lov förbi Klostergatan, där han antog att studenterna skulle draga fram. Det gjorde de, som vi veta, icke; och i stället för att undgå dem stötte han samman med dem mitt på Vedbotorget. Här hade han icke något gömställe; och han hörde Johan ropa:

Far! Gubbe lilla! Far!

Herr Markurell satte då av i riktning mot Västertull. Och det kan så vara. Men hur oturen och studenterna kunde driva honom på andra sidan slottet och fösa honom ända bort till Norra kyrkogården, det är oss obegripligt. Vi kunna endast draga den slutsatsen, att herr Markurell måste ha varit mycket förvirrad, ja, alldeles omtöcknad. Dessutom är det ju möjligt att herr Markurell

hade ett ovanligt dåligt lokalsinne. Oss är det obekant.

I alla händelser kom han alldeles uttröttad och förstörd till det de Lorcheska huset, ännu in i det sista förföljd av studenterna. Han rusade uppför trappan, satte tummen mot ringledningens knapp och tog icke undan den förrän fru de Lorche öppnat. Då smet han in i tamburen, smällde igen dörren och andades ut.

A, herre gud då, herre gud då! mumlade han.
Men sade högt:

Det är besynnerligt och underligt, grevinnan, att det kan vara så varmt i början av juni.

Han öppnade sin portfölj, tog fram ett digert konvolut och räckte det åt fru de Lorche.

Här är »Krubbens» aktier. Grevinnan har väl hört talas om dem? Hon, lilla snälla människan som ligger och dör nu, var hos mig i morse och ville ha dem. Men jag sa nej. Nå, nu kan det göra henne detsamma, men här är de i alla fall. Jag har ingen användning för dem längre. Häradshövdingen kan lägga dem där han tog dem.

Och vad de sjutti tusen beträffar så nöjer jag mig med landshövdingens borgen. Och vill han inte ge den, så slipper han det också. För konkursen tar jag i alla fall tillbaka i morgon.

Det var det. Jag ska tala med häradshövdingen själv om affärerna. En annan dag. Då det är bättre med tid.

Han stängde sin portfölj, satte mössan på huvudet men gjorde för övrigt ingen min av att vilja

gå. Tvärtom ställde han ifrån sig käppen och gick bort till salongsdörren.

På torget sjöngo studenterna.

Herr Markurell sade:

Grevinnan är det finaste fruntimmer, jag känner. Inte för att hon är grevinna och allt det där. Utan nu ska jag säga henne, varför jag tycker hon är fin. Hon tackar mig inte.

Skulle jag det då? frågade fru de Lorche leende.

Nej, hon aktar sig för det, mumlade herr Markurell. Det är det som är det fina.

Han lyssnade med sänkt och framböjt huvud till studenternas sång. Då de slutligen tystnade, sade han:

Det är vackert.

Plötsligt vände han sig om och gick fram till den gracila frun, gick henne så nära att de snudade vid varandra. Han frågade:

Grevinnan har väl också reda på att det inte är min pojke?

Hon nickade.

Jojo, jojo, muttrade herr Markurell. Hon har väl inte så roligt hon heller, lilla fina stackare.

När de sista hurraropen på torget tystnat, tog han avsked av den gracila frun och återvände hem.

Och solen gick ned den 6 juni 1913, en märklig dag i staden Wadköpings annaler. Domkyrko-

tornets kajor upphävde gälla skri och höjde sig i snävrande kretsar högt över den gyllene tuppen. Dock icke alltför högt.

Herr Markurell stod orörlig på utvårdshuset Kupans trappa och blickade ned på de rikligt dukade borden under linden, under glimrande papperslyktor mellan doftande björkar.

Herr Markurell bar festen till ära frack och vasaorden; men över armen hade han på kyparmaner lagt en servett, ty han ämnade själv leda uppässningen.

Gästerna började anlända till herr Markurells och studenternas fest. Det blev en illuster församling, så lysande som Wadköping kunde åstadkomma. Där var biskopen och domprosten, där par borgmästare och råd, där var rektor i spetsen för sina kolleger, där var allt vad staden ägde av förnämt, rikt och framstående folk. Blott familjerna Rüttenschöld och de Lorche uteblevo. Slakten hade sorg.

Men staden hade icke sorg. I det ögonblick då rektor vecklade ut sin näsduk för att med tre viftningar tillkännagiva den lyckliga utgången, grundades på något mystiskt och outrannsakligt sätt den övertygelsen i Wadköpings hjärta att intet ont skulle vederfaras dess hjälte Carl-Magnus, dess storindustri och dess hundratals av ruin hotade familjefäder.

Den tröga Wadköpingska fantasien hade plötsligt avlagt ett kraftprov. I ett slag förvandlades

den onde, illasinnade, hotfulle herr Markurell till ett gott och välsignelsebringande väsen.

Man började redan säga:

Den beskedlige Markurell —

Där han nu stod, blek och trött och stillsam på sin trappa, med upprepade små bugningar hälsande gästerna, blev han föremål för deras hjärtliga hyllning. Ingen gick förbi honom utan att fatta hans hand, krama den, skaka den, lyckönskande till sonens examen.

Och varje gäst och lyckönskare svarade herr Markurell orubbligt detsamma:

Ja, det är roligt att ha heder av gossen.

Någonting annat kunde han inte hitta på.

Nu framträdde med högtidliga åthävor borgmästare och råd, representerande staden Wadköping, rektor och kollegor representerande dess läroverk, samt hans högvördighet biskopen och censorerna, representerande den högre ecklesiastikstaten. Biskopen själv höll talet för den frikostige donatorn, herr H. H. Markurell. Hans högvördighet hade bott endast en kort tid i Wadköping, kände icke teckenspråket och visste ingenting om Markurells. Han nödgades följaktligen hålla sig till allmänna idéer och ordalag; han talade om faderskärlekens betydelse för samhället. Liksom urbilden för varje sann faderskärlek blev mänsklighetens frälsning, så är ock varje jordisk faders sanna kärlek till sina barn en levande, livgivande och helgad kraft som länder det kristna samhället till andlig uppbyggelse och materiell nytta. Där-

för må man sätta faderskärleken högst av all jordisk kärlek, ty den är i själva verket kärlek till samhället, till mänskligheten. Och sådant trädet är, sådana äro ock dess frukter.

Bevis — Markurellska fonden till åminnelse av Carl Johan Harald Markurells med heder avlagda mogenhetsexamen den 6 juni 1913.

Under hans högvördighets tämligen långa tal förblev herr Markurell stående på sin verandatrappa, väl synlig för envar som hade lust att betrakta honom. Själv betraktade han oavslåligt den gyllene tuppen på domkyrkans spira. Han lyssnade uppmärksamt men förstod icke allt. Och han tänkte:

Det är kanske gnosticism.

Men Wadköping som med hundratals nyfikna och skygga ögon betraktade herr Markurells askgrå, orörliga ansikte tänkte:

Det där är inte Markurell. Det är en bildstod, ett monument. Biskopen har bjudit täckelset falla.

Då hans högvördighet slutat, bugade sig herr Markurell och sade lugnt och avmätt:

Jag får tacka ödmjukast och bjuda på en smörgås.

Han viftade med servetten och gav kyparna order.

De gamla hade redan för länge sedan bänkat sig, då studenterna sjungande tågade uppför Bergets oändliga trappor. Sången steg allt högre, blev allt klarare, och äntligen höjde sig de första båda vitmössorna över terrassens krön.

Primus och ultimus arm i arm, Louis de Lorche och Johan Markurell arm i arm! Wadköpings dioskurer.

Vem hade försonat de båda slagskämparna? Den gracila frun? Nej. Vem? Ingen, absolut ingen.

Det hade gått av sig själv.

I spetsen för studenternas tåg med de vita mössorna hissade på de nyköpta käpparna, blomsterkransade, andtrutna, brännande heta av sång och ansträngningar och glädje tågade de runt borden och stannade slutligen framför herr Markurell.

Far och son togo varandra i hand. Och liksom på morgonen vid flaggstången stodo de en lång stund tysta och sågo varandra allvarligt in i ögonen. Slutligen sade Johan:

Gubbe lilla — är du nöjd med mig?

Herr Markurell nickade ivrigt.

Riktigt nöjd?

Herr Markurell nickade ännu ivrigare.

Johan rynkade barskt sina svarta bryn.

Ja, men jag är inte nöjd med dig!

Herr Markurell smålog matt och spörjande.

Johan sade:

Tänkte du på mig klockan tre?

Och se! Plötsligt blev herr Markurells askgrå ansikte blodrött och han stammade:

Hur — hur — kan du veta — att jag inte —

Johan brast i skratt.

Jag gissade, din toker! Jag gissade!

Och han slog armarna kring herr Markurells skuldror och drog honom med sig ned från trappan.

Men herr Markurell hade gripits av en besynnerlig sinnesrörelse. Ögonlocken blinkade krampaktigt, ansiktets muskler ryckte och skälvde. Han stammade:

Du — du — skulle — inte gissa — inte gissa —

Johan log ett förvånat leende. Men då fadern alltjämt mumlade en ramsa obegripliga ord, slog han honom myndigt på skuldran, sägande:

Se så, gubbe lilla! Det var ju bara skoj. Vi är nöjda med varandra. Båda två.

Herr Markurell nickade, och de tryckte åter varandras händer. I detsamma märkte de att sorlet och glammet tystnat.

Längst ut på terrassens yttersta kant, tecknande sina silhuetter mot aftonhimlens guld, stodo de båda vännerna, de oförlikneliga gluntsångarna lektor Barfoth och adjunkten Leontin. Lektorn, gånglig, mager och kantig med handen lyftad till en inspirerad åtbörd, med studentmössan på tre kvart, blottande några grå hårtestar som på ett inspirerat sätt stego till väders och med frackskörten flaxande för den inspirerande aftonvinden; adjunkten, stor, svart, massiv, ett vindarnas berg, pösande av luftmassor, färdig att låta hela Wadköping virvla bort i en orkan av toner. Och lektorn harklade och hostade och stämde upp med klar och klangfull stämma:

Minns du hur ödet oss förde tillhopa —

Solen gick ned i den blånande sjön. Svept i
skymning lyssnade Wadköping, den fagra, frej-
dade domkyrkostaden, till Leontins svar:

Ack ja, visst minns jag det!
